

Manuel de Pedrolo

T E M P S O B E R T

11

"Conjectures", de Daniel Bastida

Pròleg a la segona edició

"Conjectures" ha estat gairebé unànimament mal rebuda per la crítica, la qual, en els casos més favorables, s'ha mostrat pel cap baix reticent. No ho he de discutir pas, és clar; és un dels atzars a què s'exposa l'escriptor i, si cada cop havíem de ventilar les nostres disconformitats en públic, les polèmiques podrien fer-se inacabables. Tanmateix, ara hi ha una singularitat que m'obliga a intervenir, atès que alguns judicis desborden netament el camp literari. Em costa d'acceptar, per exemple, que "una de les febleses de la novel·la pot ésser atribuïda al material biogràfic que empra en Bastida", com ha dit un dels nostres crítics. Més endavant, unes altres paraules de l'article, "l'error d'acudir a la pròpia vida", semblen indicar que això és una cosa que no s'ha de fer. Potser no, tot i els abundants exemples que asseguruen el contrari; entre nosaltres, per no anar més lluny, adreçaria els d'en Bertrana i en Puig i Ferrater, tots dos prou afeccionats a pouar en les dades de llur biografia. Jo trobo que és força més abusiu entretenir-se a identificar, no sempre amb encert, les persones reals que hi ha sota els meus personatges, activitat a la qual s'ha lliurat un altre dels meus exegetes i que m'ha valgut, de passada, una persecució judicial per difamació.

No nego la coincidència volguda entre les circumstàncies d'en Ramon Planells i les meves: tots dos vam quedar orfes de jovenets, tenim un germà (i jo també una germana), hem viscut a casa d'un familiar (ell d'una tia i jo d'una cosina), hem escrit gairebé el mateix nombre de llibres (nou ell, comptant-hi les dues publicacions clandestines, i deu jo), hem estat detinguts i procesats i hem estimat unes quantes dones, entre elles una estrangera (ell una italiana i jo, com és notori, una belga). També és cert, cosa que no ens pot estranyar, que tots dos hem viscut en el mateix ambient i ens hem preocupat pels mateixos problemes; en aquest sentit, un tant per cent força considerable de les novel·les que es publiquen arreu, són autobiogràfiques. Ara, potser seria exagerat afirmar, com s'afirma, que totes les peripècies del protagonista del meu llibre pertanyen també a la meva vida.

Ningú no té dret a deduir que jo, personalment, he estat l'antagonista d'una dona separada del seu marit i malalta de vaginisme, o que m'he entès amb la muller promíscua d'un company de lletres. A tot estirar, podria dir-se que les meves reaccions, posat davant d'aquelles dones, haurien estat exactament com les d'en Planells, en el qual reconec, ho repeteixo, el meu "alter ego". D'això a que hagi volgut fer obra d'escañol, com s'insinua, hi ha una distància massa considerable perquè sigui legítima l'actitud d'aquells que, com deia més amunt, volen ara assenyalar amb el dit unes persones determinades. Són ells, els escandalosos. Ho serien inclús en el cas d'una coincidència total entre les meves experiències i les d'en Planells. Jo hauria tingut la delicadesa d'inventar uns noms en substitució dels autèntics i d'alterar el "curriculum vitae" de les persones al·ludides, mentre ells les desemmascararen gratuïtament i sense cap garantia de seguretat. Per què? Tan atractiu és el joc que, si jo he estat indiscret (i ara veig que ho he estat més que no em pensava), ells es creguin en la obligació de denunciar?

També és possible, a jutjar per la migradesa d'algunes d'aquestes crítiques, que la distracció hagi estat prou benvinguda per amagar darrera consideracions estranyes a la literatura la miopia intel·lectual, la mandra mental i el desinterès menyspreatiu amb què massa sovint ens hem d'enfrontar els escriptors catalans. Em sembla inconcebible, és un dir, que el crític que parla simplement de la destrucció irresponsable de la novel·la, com si només n'hi hagués o n'hi pogués haver d'una mena, conforme a unes coordenades estètiques que deuen ser les seves i que fa molt de temps que han estat desplaçades, no hagi volgut o pogut adonar-se que no es tracta d'una obra en la qual "assistim a la desorganització inconscient del material novel·listic amb la intenció palesa de dissimular una incapacitat creativa", ans d'un text on, molt conscientment, proposo al lector un allunyament no sense parentiu amb el d'en Brecht, si bé amb una altra finalitat: la de fer-lo assistir a un procés de creació del qual, normalment, se l'exclou. Passo per alt la contradicció entre una "desorganització inconscient" i una "intenció palesa", perquè no hi ha dubte que es tracta de parlar per no dir res, però sí que m'interessa de fer remarcar a aquest crític que la incapacitat creativa és més fàcil de discernir en les obres, que ell sol lloar, cenyides a una norma que estalvia precisament tota necessitat de creació; obeir unes regles no és crear, és mostrar-se disciplinat, i, si les coses surten bé, bon alumne. D'altra banda, defugir el risc no em sembla que s'a-

vingui gaire amb l'activitat intel·lectual o creadora.

Una observació semblant podria fer a un altre articulista quan declara que veuen "Conjectures", com ja ha vist abans en altres llibres meus, "un mimetisme de corrents ara de moda", fórmula una mica vaga que hauria pogut precisar i prou aprofitada per poder acusar-me, en una sola frase, d'imitador i de negligible. Les modes passen ràpidament i, per tant, és inútil entretenir-s'hi; amb el temps, seran una pura curiositat. No sé exactament en quins corrents pensa l'il·lustre crític, però seria bo d'advertir-li que molts col·legues seus, i potser ell mateix - ja que és prou venerable per haver conegut aquella època, - van qualificar també de moda el surrealisme, i ara resulta que ha envaït la nostra vida; molts dels seus procediments s'han incorporat d'una manera que cal creure definitiva a l'escriptura seriosa d'avui i els productes per ell inspirats, cartells, objectes, gràfics de tota mena, indumentària, etc., són prou abundants i persistents perquè tothom els accepti sense escarafalls, amb la naturalitat que ens mereixen les coses habituals, "de sempre". Més que d'una moda, doncs, caldria parlar d'un moviment que encara no s'ha aturat. Quant al mimetisme, és alligonador de comprovar que mai no ha qualificat així cap de les obres conformistes que, fidels als canons d'un realisme que ara ja podem anomenar clàssic - i que, ben entès, té més d'una vessant - repeteixen, a tants anys de distància, allò mateix que un Balzac, un Zola, un Tolstoi, un Pérez Galdós, etc., van fer més bé i, pràcticament, exhauriren. Treballen d'acord amb una tradició llarga i generosa que els ho dona tot fet, que els ofereix tota mena de models; només els cal escollir el que els agrada més.

Val a dir que entre nosaltres hi ha una tendència sistemàtica a menysprear l'experimentador, per tímid que sigui, i a veure-hi sempre un seguidor de camins iniciats fora de casa. No s'admet que l'escriptor català pugui ser també un artista inquiet, l'home d'un moment, d'una circumstància general, immers doncs en el mateix clima inconformista (i per a molts espiritualment uncomfortable) que fa trontollar el món - i que això l'obliga forçosament a coincidir, més o menys parcialment, amb el treball d'altres homes que, ací o fronteres enllà, cerquen, com ell, una resposta. Que moltes de les obres d'aquesta inquietud, d'aquest afany renovador, no són vàlides en termes artístics, no ho discuteixo; tampoc no ho són, ni ho foren en d'altres temps, totes les que prolonguen les troballes dels mestres. Escatir-ho és la feina del crític, precisament la feina que tan sovint s'estalvia. És més senzill desfer-se del text amb quatre frases repetides cent vega-

des, gastades per l'ús i, per tant, ja sense valor crític, i concentrar l'atenció, si l'obra s'hi presta, com "Conjectures", en els elements accessoris. Que el material de la meua novel·la sigui autobiogràfic, no la fa ni més bona ni més dolenta. L'únic que pot interessar, si de cas, és fins a quin extrem he aconseguit d'integrar aquests elements d'una experiència viscuda en un món novel·listicament prou consistent; en una creació que, anècdota enllà, tingui entitat pròpia als ulls de tots aquells que desconeixen la meua vida. ~~Unan~~ I vull dir : en els termes que l'obra es presenta, o sigui sense oblidar que aquest món creacional té les seves pròpies lleis i és concebut d'acord amb unes premisses que posen a l'abast del lector el procés i el producte.

Daniel Bastida

Ara, en aquest moviment inicial, precedit per tants altres en el temps i, doncs, no pas el primer d'una sèrie, sinó provisionalment el darrer, arrelat en esdeveniments anteriors, morts, residències, encontres, converses, amors i enemistats que l'han anat afaïçonant, definint, seu en la seva habitació i pensa. O es pensa que pensa. O ens ho pensem nosaltres, concretament jo, el narrador que observa i treu conclusions de la seva actitud, del seu capteniment, i les comunica, potser sense atrevir-se a penetrar prou endins, probablement sense que ho pugui fer per raons prou clares i que, així i tot, no sempre permeten que ens limitem. El cenyeixó per tant en una possibilitat, la més autoritzada si he de fiar-me de tot el que sé del seu passat, de la interpretació que pué donar de les seves paraules i a les decisions que ell mateix exterioritza, però al capdavall sempre problemàtica, exposada a error, com la de tot testimoni que, pel sol fet d'ésser-ho, falseja la realitat que ~~enllaçament~~ vol expressar.

De segur, ara, només hi ha això : el dormitori reduït a una enumeració d'objectes, de mobles, dins d'un clos situat en una ciutat coneguda, en un carrer que té un nom, en una casa que duu un número, en un pis dividit en compartiments o habitacions on viuen altres persones, altres estranys que no han afectat encara la seva vida.

De fet, el carrer no és un carrer, sinó la plaça de "etamendi", on ara, en aquest moment d'aquest dia, les altes palmeres, escasses i de tronc despallat, fimbren mansament sota un cel blau i sense núvols, sobre els bancs on encara seu alguna mare, alguna mainadera distretament atenta als jocs dels infants que s'embruten de sorra que no embruta a dos metres de la calçada sorollosa i tòrrida, darreja l'autobús aturat que recull els seus primers passatgers cap al barri del Besós.

El pis és el segon segona, i ell, en Ramon Planells, hi té una de les dues habitacions amb sortida al balcó, amb entrada pel menjador que ocupa la part central de la banda de davant de l'habitatge. Es una cambra de quatre metres de llargària per tres i mig, o gairebé mig, car falta un pam per arribar-hi, d'amplària; un espai suficient per enquibir-hi un llit de quatre pams, l'armari d'un sol cos, una

butaqueta baixa, una cadira, dues taules, la de nit i la d'escriure, i una petita prestatgeria plena de llibres.

Abans d'arribar aquí, al relatiu confort d'aquesta habitació no compartida, ha passat per altres dispeses, per altres cambres anònimes, per l'habitació que tenia a casa dels seus oncles, pel dormitori infantil de la llar paterna, abandona da cap als disset anys, en quedar-se sense pares, només amb el germà més gran que era a la mili i, en tornar, va casar-se amb la botiguera del carrer de Xifré. Aleshores, quan tingué lloc el llicenciament, ell ja era a casa de l'oncle Eusebi i la seva muller, la Teresa, tia carnal seva per la banda materna, massa jove per fer-li de mare i massa gran per convertir-se en la seva amant, com ho va ser fugaçment quan ell tenia vint-i-cinc anys i ella trenta-quatre.

Se'n va anar, o va haver d'anar-se'n, l'endemà d'haver-la seduïda, aquella nit de santa Llúcia, la del seu primer fracàs d'escriptor a mans d'un jurat que no va entendre la seva obra, com no l'entenia la Teresa tot i la seva bona voluntat i una preparació poc corrent en una dona de la burgesia baixa, potser perquè el seu pare, i avi d'ell, també havia festejat les muses sense gaire èxit.

La deducció va ésser fàcil, inesperada, i el tracte carnal satisfactori, com havia previst en les seves imaginacions d'adolescent, quan ja la cobejava i ella es deixava cobejar, de segur que inconscientment afalagada per aquell desig jove que podia omplir la seva vida de dona sense fills i maridada amb un home més gran i de tarannà indiferent a les coses de la carn. Però també sabia que mai no se li hauria lliurat sense aquella circumstància excepcional que va dur-la a l'espona del seu llit solitari a la una un quart de dues de la matinada, quan ell rumiava amargat, amb el desencís d'un primer amor contrariat, la seva derrota de novel·lista.

Que era una dona fonamentalment honesta ho va demostrar l'endemà, en despatxar-lo de casa, no pas aquella nit, quan va deixar que li explorés el cos fins llavors entrevist sempre fragmentariament, al matí, quan es llevava, i l'acollí dintre seu, encesa i prou hàbil, o prou enamorada de la seva virilitat exigent, perquè ell la recordi encara de tant en tant i es preguntí com deu ser ara, als quaranta-quatre anys, quan ja en fa vuit que no s'han vist.

- Que estàs prim, Ramon ! - va ser la primera cosa que li va dir.

En aquell moment passava veritable misèria, ja feia temps que havia hagut de deixar la casa on treballava, on les seves activitats no eren ben vistes. No n'hi havia prou amb la publicació del seu pri-

mer llibre, ofensiu i rebel com digué en una ocasió un company de treball que feia mèrits, calia encara que ell comprometés la seva situació, cada dia més avorrida, amb tot de declaracions que esparveraren la direcció ja abans de les intervencions policiaques i de la vaga. Tant l'havia impressionat o ferit aquell refús de la Teresa, la seva tia carnal, que a partir d'aleshores obtés per regir^a-se contra totes les convencions ?

- Sovint passo gana - va confessar-li amb una acusació implícita que ella no devia recollir.

Amb gana o sense gana, i fos quin fos el to de la seva veu, li estava agraït d'aquella decisió que el va llançar a la intempèrie. Tot d'una descobrí que era un home lliure, que no havia de donar comptes a ningú de la seva vida, atès que l'única persona que els hi hauria pogut demanar i a la qual ell s'hauria avingut a donar-los, es desinteressava del seu futur. Va rebel·lar-se doncs contra el seu món hipòcrita que l'obligava a passar de llarg davant la seva amor. Perquè ell l'estimava, i li ho va dir.

- T'ha vingut molt de sobte - fou un dels comentaris de la Teresa.

I sabia que era mentida, ho havia de saber per força. Era un amor compartit que havia anat creixent a la insabuda d'ell, fins que es revela entre els seus braços, quan la posseïa, o potser després, al cap d'uns minuts, quan es va quedar mirant-la amb el desig momentaniament apaivagat i la mà en el ventre blanc i tendre, arraulit prop d'ella que encara palpitava amb el goig íntim que la tenia immobilitzada, però viva, extraordinàriament viva, com ho havia estat sota seu i gemegava.

- No oblidis que sóc casada - va dir-li l'endemà.

- També ho eres ahir a la nit.

- Ja ho sé. Vaig fer mal fet.

Curiosament, va expressar la mateixa opinió aquella tarda que es van trobar a la plaça de Palau, quan ell sortia de vagarejar pel moll i la va veure sota els porxos amb un petit paquet a les mans.

- Potser vaig fer mal fet de dir-te que te n'anessis.

Ell va ser brutal :

- Si no volies dormir amb mi, no.

La Teresa va envermellar, com si li recordessin uns fets desagradables, l'impacte dels quals ja havia anat superant, però ell tenia encara present la mà dolça i amorosa sobre la seva, aturada en el ventre, i també hi pensava aquell matí del comiat, quan la dona digué :

- L'adulteri em repugna.

- Jo em pensava que havies estat feliç - va contestar-li ell.
- Vaig perdre el cap.
- Però vas ser feliç - insistí en Ramon, i en veure que no contestava - : Jo t'estimo, Teresa.

No l'estimava en canvi al cap de dos anys, quan tanta aigua havia passat sota els ponts, i ella era exactament la mateixa d'abans, però insegura, molt insegura d'ella mateixa i terriblement dissortada davant d'aquell got d'orxata que es van beure al quiosc de la plaça abans de separar-se definitivament. Potser.

Perquè tot són conjectures, el passat que es reconstrueix amb aproximació, amb un bon marge d'error, i el futur mai no decidit, o decidit a espatlles nostres, d'amagat nostre encara que el construïxin uns actes volguts, més o menys volguts, i en estreta ~~col·laboració~~ col·laboració amb el fer dels altres, propers o llunyans com ara la Mara, o com ho foren els cinc membres d'un jurat reunits en un hotel on ell mai no havia posat els peus i absolutament innocents d'aquell coït al llit de casa ~~maria~~ la Teresa, amb la Teresa, tia i amant subjecta a un tabú que llavors, circumstancialment, va oblidar i que, de tota manera, mai no fou objecte de comentari.

Ell hi va pensar després, amb un somris que resumia una història vella : la de la tribu limitada que havia de protegir-se, la falta que s'expiava i tan castigada que ara el róssec era a favor nostre. A favor d'ell. La civilització estava assegurada. Si més no una mena de civilització, i va somriure de nou, còmplice i enemic alhora, com gairebé tots els homes, si bé no tots de la mateixa manera ni en idèntica mesura.

Però quan ha estat, això, aleshores o ara ? Probablement totes dues vegades, i moltes altres, cada cop per un motiu distint, amb una altra finalitat, i potser sense que les conclusions s'avinguin sempre en el detall. Llavors el feia somriure que se li hagués obert el tall de la seva nissaga sense provocar cap cataclisme universal en un món reduït que combatia i acceptava, que hauria acceptat encara més si la transgressió hagués durat, s'hagués estabilitzat prou perquè tots dos, nebot i tia, home i dona, tinguessin temps d'explicar-se sexe contra sexe fins a la normalitat. Ara la complicitat o el refús eren d'un altre ordre i tenien la seva arrel en la relació pre coital, en les converses, en les conviccions d'una Teresa que recordava coses que ell no recordava o recordava malament, i li'n feia memòria en havent sopat, quan seien a taula i l'Eusebi s'endormiscava sobre el diari desplegat, i al matí, quan esmorzaven tots dos sols, ella encara

nua sota la bata, càlida i desitjable com després se l'emportava, en imatge, al treball.

Temps a venir, ara en el passat, s'emportaria altres imatges, però no tindrien tanta persistència i darrera d'elles no hi hauria una història amb capacitat de futur, ni un sentiment de finalitat com el que havia tingut, mentidorament, és clar, en aquell dormitori dels oncles i que ja no trobarà en cap altra cambra de la ^{mateixa} dotzena llarga que n'ha conegut en el curs de deu anys d'exili. D'exili definitiu ?

La cambra del Poble Sec on va haver de fer cap en deixar el domicili de l'Eixample, aquell dia a vigílies de Nadal i abans de passar a recollir el manuscrit derrotat que va enfaforar breument a l'armari compartit, d'on sortiria al cap d'unes setmanes per retornar-li, als doze mesos, i en una altra habitació, en forma de llibre. Les seves pertinences, magres i cansades, es barrejaven amb les d'en Quevedo, el noi d'Almeria que treballava en una brigada de l'Ajuntament i, els dissabte a la nit, s'embriagava.

N'hi havia dos més, de terres més veïnes, però amb en Quevedo hi va tenir una altra mena de relació, més estreta, sobretot els diumenges al vespre, quan la borrarxera ja li havia passat i, de vegades, tenia ganes de parlar. En el fons, sense saber-ho, o si més no sense que nosaltres, o en Ramon Planells, en puguem estar segurs, no perdonava a ningú, homes o circumstàncies, l'haver hagut de traslladar-se a una contrada estranya. Dintre seu, doncs, hi havia una mena d'odi contingut i destructiu que ell no sabia com combatre. Ni l'altre, probablement, no hauria acceptat que ho fes; s'hi havia instal·lat i potser ja era l'únic confort que li quedava. Al capdavant li ho havien pres tot, la terra, la família, la infància, per donar-li a canvi la presó d'unes parets que els seus no havien contribuït a bastir, d'uns carrers que li venien llargs i amples, com el vestit d'un gegant, i una feina que no era la seva. Potsèr per això ja no vivia en cap món, ni en el vell que abandonà ni en el nou que no se li obria.

- A la meua terra ... - començava de vegades.

Però seguidament sacsejava el cap, descoratjat davant l'evocació, i algun cop fins i tot deia :

-Merda !

Ho deien també els altres, i la mateixa senyora Mercè, barcelonina pels quatre costats, sense trampa, i igualment exiliada a un país foraster, amb la filla que li malaltejava i el marit escapol des dels dies de la guerra civil. Escombrava un cop cada setmana, fregava el pis poc i malament i la roba del llit la feia durar una mesada, fins

que els llençols eren de color de safrà. Després encara es queixava.

- No sé pas que hi feu !

No era mai a casa, d'on pràcticament no es movia la Gràcia, cloc i piu i silenciosa, seca com un clau si no hagués estat pels pits anormalment desenvolupats i objecte de la cobejança d'en Quevedo, el desnarit, que deia :

- A mi m'agraden ben mamelludes. Si una dona no és mamelluda, amb mi no hi té res a fer.

Els altres se'n reien :

- Com que sempre has tractat amb vaques, al poble ! Muuu !...

No es veien gaire, però, amb els dos xicots que compartien l'altra cambra disponible, tan vella, tan bruta i amb els rajols tan trinxats com la d'ells. La senyora Mercè no feia la despesa i tots menjaven fora, em tavernes de mala mort. Els contactes es limitaven pràcticament als dies de festa, ^{al matí} quan tots s'arrossegaven pel pis, sense saber que fer un cop s'havien afaitat i rentat a la cuina, una mica deseparats, parlant vagament dels projectes que tenien per la tarda, amb noies, amb amics, potser sols... De vegades, sobre la taula del menjador, gairebé a les palpentes perquè la llum que entrava per la finestra estreta era insuficient i la senyora Mercè no els permetia d'encendre l'electricitat, escrivien cartes llargues i maldestres, plenes de vacil·lacions, de taques, d'afegits, de repeticions, de frases que començaven amb un "sabràs" inevitable i asseguraven que tot anava bé.

En Quevedo escrivia rarament, i sempre a una germana, tota vegada que els seus pares, com la majoria de vells del poble, eren analfabetes. D'altra banda, mai no sabia què dir-los i es passava hores rosegant el mànec de la ploma que va dur de casa, de l'escola a la qual assistí tres anys mal aprofitats.

- Explica'ls coses de la ciutat - li suggeria ell.

- De quina ciutat ? - s'admirava l'altre -. No m'entendrien, mai no s'han mogut del terrós...

Sovint era com si els menyspreés una mica per aquest fet; altres dies, en canvi, s'hauria dit que els envejava. En general es mostrava malhumorat i, quan ell li aconsellava :

- A tu, el que et convé és sortir amb una noia - el noi remugava :

- Les noies costen diners.

Recollia, estalviava com una ^{formiga} ~~mosca~~, no es permetia cap més despesa que el vi del dissabte a la nit. Però ni ell no sabia ben bé per què.

- Quan no has tingut mai res, quan has patit tanta misèria com jo - va explicar un vespre -, costa molt d'obrir la butxaca. No és com vosaltres, que sempre heu estat rics.

- No ho deus dir pas per mi, oi ? Si fos ric no viuria en aquest cau.

- Veus ? Per tu és un cau.

Ell començava a comprendre.

- Al poble, a casa, ni rajols no tenim. Vivim en uns baixos de terra, al costat de la mula.

- Hauries d'estar content, doncs, d'haver-te'n escapat...

- Content ? Com vols que estigui content de viure en un lloc on no entenc res, ni la manera de parlar ? Un lloc on ningú no et coneix ni et vol conèixer, com si fossis una bèstia sense nom ? La gent et miren amb posat de llàstima, com si et perdonessin la vida... Quina culpa hi tinc, digues, d'haver-me vist obligat a venir aquí ? Que ho volia, jo ?

Sí, començava a comprendre. A la fàbrica on tenia un lloc al despatx, coneixia altres immigrants, però una mica de lluny, sense haver-hi establert relació. Ara era la primera vegada que parlava verament amb un d'ells, que hi convivia, i això gràcies a la feblesa de la Teresa i al seu propi orgull que no li va permetre d'acceptar res i l'obligà a escollir un indret on, pagant a setmanes, podria resistir fins a finals de mes amb les vuitanta-set pessetes amb quaranta-cinc cèntims que tenia aquella tarda del comiat, de l'expulsió dissimulada, endolcida amb expressions d'última hora com aquesta :

- Oi que ho comprens ? No et culpo de res, però...

Es clar, tenia raó; si continuaven convivint, hi tornarien. Ell encara hauria pogut oblidar menys, aleshores, la dolcesa madura de les línies del seu cos, la corba dels pits blancs, la rodonesa afuada de les cuixes entre les quals va aconhortar-se d'una ensopegada sense adonar-se que ensopegava de nou ni que més enllà de la caiguda i de l'expulsió del paradís, que en aquell ~~moment~~ moment ignorava, hi havia la misèria, la temptació, el coneixement, el Ramon Planells d'ara, assegut al seu dormitori de la dispesa de la plaça de "etamen-di, on pensa i el sorprenem per atansar-nos una mica, no gaire, només prou perquè visqui sense que la nostra mirada el coaccioni, sense que la seva existència personal ens coaccioni a nosaltres que, a través seu, cerquem una altra cosa, un món i una presa de consciència que també ens compromet.

No havia pensat en la paga de Nadal que cobraria al cap de set dies, amb el seu avançat com era costum a la casa, on els directors,

els gerents, els responsables d'un capital anònim, els administradors d'una fortuna no tan escampada com volien fer creure, no oblidaven, cristiana com eren, que les festes comencen per la vigília, a la parada del mercat, a la botiga on la demanda obliga a elevar els preus d'unes mercaderies comprades setmanes enrera, mesos enrera, amb el descompte habitual. Una economia liberal convertia les butxaques més calentes d'aquells dies en una estació de trànsit, on entre l'entrada i la sortida dels trens el temps és mínim, gairebé infinitesimal, i ell això ho sabia com se saben tantes coses que es passen pels racons de la memòria sense arribar a madurar en reflexió, ~~però~~ però també comprenem que no era aquell el moment de fer-ho, quan l'esperava una festa solitària en uns menjadors tronats, gairebé davant per davant de l'únic client que compartia la menja ritual i avui estranya en l'àmbit fred que els atansà, ella una noia gallega esclafada pel record d'altres diades familiars, amb el porc acabat de matar potser, i ara putejant cada dia en un racó del carrer de Còdols on van fer cap per inèrcia ja ben entrada la nit, quan ell s'havia gastat tots els diners que duia a la cartera, una tercera part de la paga, i ella començava a gratar-se el portamonedes sense acudir-se-li que havia vingut a ciutat a fer la vida i no a rebentar els pistrincs que guanyava panxa enlaire, o a bocons, o de costat, sobre o sota, puix que no tots els clients tenien les mateixes preferències.

Els van expulsar perquè escandalitzaven i ell va riure quan la mestressa, queixosa, va dir :

- No m'ho esperava de tu, Encarna. Una noia tan seriosa...

També el feia riure que es repetís el foragitament, que ara es convertia en norma, i va continuar rient pel carrer, i al bar on es van ficar, i a la cambra d'ella on acabaren a la matinada, però aquí més contingudament, car la dispesera no els deixava dur homes a casa; van tenir la sort, però, que era sorda.

Per la resta, ella no es deia Encarna, sinó Carmina, li ho va confiar l'endemà, o potser ja li ho havia dit en el curs del vespre o de la nit i ell no ho recordava; al capdavant tampoc no recordava com van entrar al pis, ni sabia que hi eren quan es va despertar, ja ben alt el sol, i va trobar-se amb aquella desconeguda ajaçada al seu costat, recargolada sota els llençols, nua com un verm.

Algú es movia fora, se sentien veus, i ella el va fer callar, temorega de les conseqüències si descobrien la seva presència en aquell llit respectable on, des de feia trenta-cinc anys pel cap baix, només havien dormit meques, tres generacions llargues de putes, ca-

dascuna d'elles representada potser per dotzenes d'exemplars, dels quals ara per ara la Carmina era la darrera. Per sort, la vella era devota i sant Esteve sembla que també és un dia de compliment, obligat o no, ell mai no ho havia sabut. Van esperar-se doncs, quiets sota els llençols, o no tan quiets, però en tot cas prpu discrets perquè la roba del llit/ofegué les carícies, les rialles, els sospirs, el moviment tranquil amb que van iniciar la diada, home i dona i no puta i client en record d'un Nadal d'exiliats, de naufrags que coincidiren sobre el pollastre insuls i que ella, en un moment o altre de la tarda o del vespre, va vomitar. A la porta, es van besar.

Encara hauria pogut acomiadar-se de la senyora Mercè i d'en Quevedo, coneguts d'una setmana, però no ho va fer; havia anat a raure en un ambient tan a les antípodes de casa seva o de casa la Teresa, que gairebé se sentia fascinat. El remug constant de la dona, que amagava una tristesa, una desolació fonda, pràcticament un crit d'auxili, els aires normalment ~~mmmmmmmmmm~~ decaiguts i evasius de la filla limfàtica, la tragèdia d'en Quevedo, tot això devia retenir-lo al Poble Sec, al carrer de Salvà, segregat de la família, i no tan sols de la seva tia, ans també d'en Joan, el germà casat al carrer de Xifré, el qual de segur que aquella nit, el dia abans de Nadal, devia telefonar per convidar-lo a dinar, com feia cada any. Que devia haver explicat la Teresa perquè la seva desaparició no semblés suspecta? Però abans d'això: que devia explicar al marit? No en van parlar, no es van convenir per si un dia l'Eusebi se'l trobava; no s'hi van referir fins aquella tarda, vuit anys enrera, davant l'orxata.

- Vaig dir-li que te n'havies anat a viure amb una dona.

Ell va arrugar el front, el desarrugà, sorprès i incrèdul.

- I s'ho va creure? Sobretot després, en veure que ni tornava a fer-vos una visita...

- Vaig pretendre que ens havíem enfadat.

- Per la dona? - va somriure ell, divertit.

- Sí, per la dona.

Era fàcil d'endevinar el desplegament d'imaginació, però probablement no en tenia prou per sospitar que la mentida d'aleshores després gairebé s'havia convertit en realitat. Gairebé: amb la Carmina no hi havia viscut mai, ni a l'un ni a l'altre no se'ls acudí de llogar una habitació en una altra casa on la mestressa fos més tolerant; però havia estat la seva amiga durant una colla de mesos, a partir de la seva sortida de l'hospital.

A saber que hi era per l'amo de la taverna a la qual acudí passat cap d'any, exactament el dia tres de ~~maihmm~~ gener. De primer va

pensar-se que devia estar malalta, amb alguna infecció venèria, però l'home va aclarir que havia caigut sota les rodes d'un cotxe allí mateix, a tocar de la porta de l'establiment; se l'havien hagut d'endur amb una ambulància. I va arronsar-se d'espatlles quan ell li preguntà si estava greu; no se n'havia preocupat més.

De fet, tot i que de moment va quedar inconscient, només s'havia fet unes quantes nafres i tenia un braç trencat, l'esquerra. Ell ja el va veure enguixat, és clar, quan va presentar-se a l'hospital el dia de Reis i la cercà entre la renglera de llits del pavelló trist i xop de sentors de fàrmac on la gent, els visitants, conversaven en tons continguts i respectuosos prop dels malalts pal·lids i somrients.

La Carmina, en canvi, esclafí el plor. Se sentia sola, abandonada; no l'havia anat a veure ningú, ni la mestressa sorda ni cap de les companyes. I es feia creus que ell fos tan amable de dur-li una capseta de bombons, modesta, sí, però un present ~~manjar~~ malgrat tot. Després va confessar que en aquell dia de Nadal ja no hi havia tornat a pensar, sense que això volgués dir que s'havia oblidat d'ell. Bé acabava de reconèixer-lo, oi ?

Això era una mica estrany, però també ho era el seu impuls, que no va saber explicar ni llavors, quan la noia li feu preguntes, ni més endavant, en reflexionar-hi a soles. Tampoc no se l'havia explicat abans. Més fàcil d'entendre era la seva visita a la taverna on ella li havia dit que solia menjar : el dia tres de gener feia exactament vuit dies que no havia tocat una dona, o sia des del matí de sant Esteve, quan dormí al seu llit. Davant el desig, doncs, va cedir a la ~~seua~~ facilitat que li proposaven una cara coneguda, un tarannà avinent i un cos que va donar-li satisfacció. Però no tenia pas la pretensió que la Carmina hagués de tornar a fer-li un present com el d'aquelles festes.

Ni el volia acceptar quan la noia, amb el braç encara enguixat, abandonà l'hospital on ell la va anar a recollir amb un taxi que els deixà al capdavall de la Rambla. Com li va dir, no era un macarró.

- Ni en vull - la contestar-li ella -. No n'he tingut mai cap.
- Doncs ?
- Som amics, oi ?

Va haver de cedir, però no n'abusava i mai més no va tornar a dormir una nit sencera amb ella, ni aquell dia que la noia va treure cinc mil pessetes a la rifa i acudí al carrer de València perquè volia celebrar-ho. Li havia donat l'adreça dues o tres setmanes enrera, un capvespre que ella estava trista i no es trobava gaire bé, quan va dir :
- El que fa més mal de tot és que no tens ningú a qui explicar-ho,

pensar-se que devia estar malalta, amb alguna infecció venèria, però l'home va aclarir que havia caigut sota les rodes d'un cotxe allí mateix, a tocar de la porta de l'establiment; se l'havien hagut d'endur amb una ambulància. I va arronsar-se d'espatlles quan ell li preguntà si estava greu; no se n'havia preocupat més.

De fet, tot i que de moment va quedar inconscient, només s'havia fet unes quantes nafres i tenia un braç trencat, l'esquerra. Ell ja el va veure enguixat, és clar, quan va presentar-se a l'hospital el dia de Reis i la cercà entre la renglera de llits del pavelló trist i xop de sentors de fàrmac on la gent, els visitants, conversaven en tons continguts i respectuosos prop dels malalts pal·lids i somrients.

La Carmina, en canvi, esclafí el plor. Se sentia sola, abandonada; no l'havia anat a veure ningú, ni la mestressa sorda ni cap de les companyes. I es feia creus que ell fos tan amable de dur-li una capseta de bombons, modesta, sí, però un present ~~maigra~~ malgrat tot. Després va confessar que en aquell dia de Nadal ja no hi havia tornat a pensar, sense que això volgués dir que s'havia oblidat d'ell. Bé acabava de reconèixer-lo, oi ?

Això era una mica estrany, però també ho era el seu impuls, que no va saber explicar ni llavors, quan la noia li feu preguntes, ni més endavant, en reflexionar-hi a soles. Tampoc no se l'havia explicat abans. Més fàcil d'entendre era la seva visita a la taverna on ella li havia dit que solia menjar : el dia tres de gener feia exactament vuit dies que no havia tocat una dona, o sia des del matí de sant Esteve, quan dormí al seu llit. Davant el desig, doncs, va cedir a la ~~mana~~ facilitat que li proposaven una cara coneguda, un tarannà avinent i un cos que va donar-li satisfacció. Però no tenia pas la pretenció que la Carmina hagués de tornar a fer-li un present com el d'aquelles festes.

Ni el volia acceptar quan la noia, amb el braç encara enguixat, abandonà l'hospital on ell la va anar a recollir amb un taxi que els deixà al capdavall de la Rambla. Com li va dir, no era un macarró.

- Ni en vull - la contestar-li ella -. No n'he tingut mai cap.

- Doncs ?

- Som amics, oi ?

Va haver de cedir, però no n'abusava i mai més no va tornar a dormir una nit sencera amb ella, ni aquell dia que la noia va treure cinc mil pessetes a la rifa i acudí al carrer de Valva perquè volia celebrar-ho. Li havia donat l'adreça dues o tres setmanes enrera, un capvespre que ella estava trista i no es trobava gaire bé, quan va dir :

- El que fa més mal de tot és que no tens ningú a qui explicar-ho,

ningú que se'n preocupi de veritat. Cada dia m'adono més que vivim sols. Sobretot, les dones com jo. Et podries morir sense que ningú fes un gest...

Aleshores, però, va recordar-se de l'hospital i, penedida, va agafar-li la mà i digué :

- Perdona... Jo encara tinc més sort que moltes altres.

Ell brandava el cap.

- Dos desvalguts !

Però va apuntar-li l'adreça quan ella li explicà :

- No et creguis, encara que hagi dit això, sempre que em passa alguna cosa desagradable penso en tu. Ni que no hi puguis fer res, ni que no sàpiga on trobar-te...

I el va anar a trobar per compartir-hi una alegria, amb gran admiració i una mica d'escàndol de la senyora Mercè, la qual l'endemà va fer-li mala cara, sense atrevir-se però a retreure-li res, tota vegada que la noia no havia passat del menjador, on ella mateixa va introduir-la abans de trucar a la porta del dormitori :

- Ramón, té una visita...

Com que encara no s'havia despul·lat, només li va caldre posar-se la gavadina i seguir-la cap al bar de la cantonada, rient de la seva animació desmesurada i, després, de la seva pobresa d'idees pel que feia a divertir-se : únicament se li acudia de ficar-se en un cine i, en acabar, al llit.

- I no t'agradaria de passejar una mica ? - va proposar-li.

- Però jo ho vull celebrar...

- Ja ho serà, una celebració. Quant de temps fa que no t'has passejat, pel gust de passejar-te ?

Aleshores ja se li havia acudit que ella ho podia interpretar com una ironia, però no, ell no se li n'havia burlat mai, mai no li havia fet cap retret, la tractava com una noia corrent, sense dondesdèndencia, sense barroeria; no tenia doncs cap motiu per creure que ara parlava amb sorna, o amb segones intencions, i per això va contestar :

- Molt de temps, sí. I on aniríem ?

Van pujar cap a Montjuïc, per la carretera i les barraques, fins damunt de Miramar, d'on s'endinsaren cap als jardins foscos i deserts, humits, l'acces als quals, li semblava, no era permès en aquella hora tardana. Vagarejaren a l'atzar, silenciosos i abraçats com una parella que festeja. Ella va dir que tenia por i es mirava amb desconfiança les ombres que els assaltaven per tots costats, ombres d'arbres, d'arbustos i de roserars esquerps, sense fragància, submergits

en el repòs de l'hivern, de la saba lenta que circulava amb dificultat, gota a gota, pels membres que el ventijol agitava. Després se'n va oblidar perquè el besava, ben arrapada contra seu, la mà tancada sobre el mocador amb que s'havia tret la pintura dels llavis, potser perquè la besada, les besades, fossin més nues, més clares, més íntimes. El va atreure cap a l'espessor i el feu caure al seu costat, sobre la gespa, on es va quedar mirant-lo, sense dir res, amb una mirada intensa que no va abandonar-lo en tota l'estoma, mentre ell li tocava la cara, els llavis, la naixença de les sines. S'hi va entretenir tant, que a la fi ella digué :

- No em vols estimar ?

- Estimar ? - repetí ell, una mica sorprès.

-Si; tu m'estimes. Els altres se'm tiren

Se li va abandonar com una noieteta innocent i il·lusionada. O potser no ? Què hi ha de verí de fals en aquella nit, en tota la seva relació amb la Carmina ? Al llarg dels anys ha anat construint una imatge que probablement no correspon a la realitat o que jo, narrador, interpreto malament. Sí, hi va haver la nit de Montjuic, això és un fet, com ho són els primers encontres, les visites a l'hospital, la relació no professional que s'establí entre tots dos gràcies a aquesta ~~mana~~ deferència d'en Ramon. Però ella, no ho oblidem, era una puta, no podia abandonar-se en principi com una enamorada inexperta; l'acte de la carn li era massa familiar. Si ell escorcollava detingudament el seu cervell, si pogués desfer-se d'una idealització que obeeix a la distància, de segur que veuria una altra noia, la que la Carmina devia ser de veritat, la mateixa que deu continuar essent ara sota la muller en què s'ha convertit. Comparativament, és clar que hi ha quelcom d'idil·lic en aquella relació, però tampoc no era probablement tan desinteressada com podrien fer creure algunes paraules de l'un i de l'altre, si és cert que les van pronunciar. I, encara que ho fessin, caldria establir el to, la manera, per treure'n una deducció no mentidera. I ara, això ja és impossible. Ha passat temps i el testimoniatge, per bona fe que hi posem, es falseja més i més.

Hi ha un detall, altrament, que gairebé garanteix un treball d'imaginació que fa de la noia una criatura distinta : amb una Carmina com la que descrivia, ell potser s'hi hauria casat. O hauria acabat per viure-hi com marit i muller, en un amistançament durable. No podem pas negligir que en Ramon es negava a ésser convencional i que aleshores, jorn rera jorn, anava creixent en el seu esperit de rebel·lia, de provocació. Un acte com aquest, doncs, li hauria escaigut, l'hauria ajudat a situar-se davant d'ell mateix, dels altres, i a despit d'això

no el va fer. Hi devia haver un motiu, una raó que ha oblidat, que no li interessa de recordar. Ara, per tant, i si no en aquest moment precis, en d'altres que pertanyen al present, pensava en una noia que no va existir com ell la volia, com a ell podia agradar-li, o no prou, encara que verament fos una mica com la veiem, com la deixem provisionalment en aquest parc de Montjuic, sota el cel de l'hivern, sota els arbres, sota seu, amb la roba arregussada entorn de la cintura i les cuixes a l'aire, badada, o en el moment d'aixecar-se abans de davallar cap a la ciutat, on no acabaran la nit junts, sinó que se separaran, cadascú cap a casa seva perquè ell treballa i l'endemà s'ha de llevar matí. D'altra banda, ara ja hi ha hagut celebració, han acomplert el ritual, s'han exhaurit l'un en l'altre, i quina necessitat hi ha de destruir l'espontaneïtat de l'amor, d'aquesta mica d'amor?

Que en Ramon Planells hi havia una ~~manamà~~ necessitat de provocar, ho demostra prou bé la presència de la Vermina en una reunió literària, una facècia impensable a la qual ella s'avingué amb tota innocència, sense saber ni poc ni gaire amb quina mena de gent es trobaria, potser sense preguntar-se tan sols si hi desentonaria, en aquell ambient del cafè del passeig de Gràcia on mai no havia ficat els peus acostumats a les llambordes amargues del districte cinquè. Però podia estar tranquil·la; al capdavant, tot i que es maquillava més del compte i vestia extremat, no tenia pas una aparença escandalosa i exhibia prou discretament els senyals misteriosos, palpables o no, del seu ofici. Quan volia, també tenia un vocabulari raonable, i s'hi cenyí aquell vespre encara que ell no li hagués fet cap advertència en aquest sentit. Ja sabia que es trobava entre literats, una espècie de fauna d'antecedents imprecisos i de difícil identificació que, a tot estirar, relacionava amb la mitja dotzena de novel·les sentimentals que havia llegit en tota la seva vida. I ell li havia dit que eren d'esperit obert, anti-convencional, poc propensos a esgarriar-se, però en això no era sincer, prou que es va veure en el llampegueig irònic dels ulls quan va presentar-la com "una amigueta", intencionadament. Ella no se n'havia d'avergonyir pas, és clar, i es va mostrar doncs natural, potser únicament una mica flirtejadora quan, ja més tard, va entrar en Codina, el novel·lista, i se li assagué al costat.

Els altres, en Valls, l'Arnau, en Rossell i en Boada, es van captenir més circumspectament, àdhuc prescindiren un xic d'ella quan encetaren un tòpic predilecte, el de l'avassallament de la cultura catalana. Llevat d'en Valls, tots erant fills de casa bona, si be en Codina en aquell moment havia trencat amb ~~manamà~~ la família i vivia pobre-

ment de feines mal pagades. També era l'únic que feia taula rasa de la tradició i es declarava emancipat de tota tutela moral o religiosa. Els altres eren nois de missa dominical i de tortell burgès, ben integrats a les estructures socials i econòmiques del país. De l'Arnau se sabia que mai no havia anat de puta, ell mateix ho havia dit; les seves creences no li ho permetien. Es tutejava amb una dotzena de capellans joves i ja s'havia fet remarcar per alguns articles d'un catolicisme progressiu que en Valls, l'ànima de la colla i crític exigent, lloava amb fervor.

Es difícil de saber que hi feien, en Codina i en Ramon, entre ells. Unicament compartien la joventut i el detall d'escriure en català, amb la mena de compromís que això implicava. El/els havia anat coneixent després de publicar el seu primer llibre, "Hi direm la nostra", un volum de narracions; eren doncs el seu contacte original amb el món de les lletres i això, per inèrcia, li creava una mena de fidelitat matisada de reserves cada dia més greus i que ~~anirien~~ anirien encara augmentant en el futur. En Valls opinava que era un destraler i, a partir de la presentació de la Carmina, fins i tot expressà algun dubte passatger sobre la seva integritat patriótico-moral.

Aquella nit no; va acollir la noia amb una paraula amable que no deixava traslluir reticències i, en dues ocasions, expressà el seu temor d'"avorrir la senyoreta" amb una conversa tan poc interessant, pero al cap d'una setmana, quan van tornar a reunir, li digué :
- Veig que tens unes amistats molt curioses... D'on/la vas treure, aquella Carmina ?

Com que l'Arnau també hi era, i li agradava una mica de molestar-lo, va exagerar :

- D'un bordell. Però oi que no se li veu ?
- Jo diria que sí - va contradir-lo en Valls sense voler immutar-se per la revelació -. I no et fa cap favor, creu-me.

Ell, faceciosament, es va negar a entendre'l.

- T'asseguro que sí. I a tu també te'l farà, si vols. 'agant, és clar
- De vegades no sé que pensar-ne, de tu - va dir en Valls. L'Arnau callava com un mort -. Oi que totes aquestes coses les dius per impressionar la gent ? Com això que no sigui d'aquí... Una noia catalana no ens l'hauries portat, no sé que m'hi jugo.

- Potser no. Ja en veieu massa, sobretot l'Arnau. Oi, noi ?
- A tu t'agrada molt fer la pim pam - es va despertar l'altre.
- La punyeta, home, ja ho pots dir. No és cap renec,

En Valls, sempre ple de mà esquerra, va fer per manera de desviar els cops i s'avançà a la protesta del company :

- Ui, ui, si que estem agressius, tu !

Ho estava ? En tot cas es va arronsar d'espatlles i una llueur divertida li va il·luminar els ulls quan l'altre proseguí :

- De tota manera, aquestes companyies no et poden fer cap bé. Nosaltres que ens pensàvem que treballavesde valent en una altra ~~manera~~ obra, i mira per on, corres darra_{ra} les faldilles !

- Com tothom - va fer ell -. No em retrauràs que m'agradin més les de les noies que les dels capellans...

- Ets un ximplet ! - va decidir l'Arnau.

En Boada, que entrava, saludà :

- Hola, il·lustres ! No has portat la Carmina, avui ?

- No tenia dine_{rs} per pagar-la. A propòsit, qui en deixa vint duros fins a final de mes ?

No els necessitava, però tot d'una li va fer gràcia de demanar-los, sobretot perquè ho podia fer amb aquella despreocupació que perdria aviat, en quedar-se sense col·locació, al cap de pocs mesos, i un préstec gairebé es convertiria en una qüestió de vida o mort. En Boada, però, s'havia quedat esbalaït :

- Pagar-la ?

- Es clar. Si vé, no pot fer clients. Em va costar cent cinquanta pèlles - mentí.

Tots estaven bocabadats.

I més s'hi van quedar encara, quan, en retreure en Valls la seva condició de noia forastera que amb la seva presència els coaccionà, obligant-los a mesurar les paraules per no ofendre-la, ell protestà :

- La culpa és nostra. Mai no hauríem de dir res que pogués ferir aquesta gent que venen aquí perquè la fam els treu de casa. Ni ~~dir-ho~~ dir-ho ni pensar-ho. Ells i nosaltres estem al mateix costat : el dels oprimits i menystinguts.

- Potser no de la mateixa manera - puntualitzà en Valls quan fou capaç de reaccionar.

- Per què no ? Tots som víctimes a les quals es pren alguna cosa : el dret de ser nosaltres mateixos, d'escollir. Ens despersonalitzen, d'acord, però també els despersonalitzem.

- Noi, em sorprens...

- Perquè no hi has pensat bé.

I ell, hi havia pensat degudament ? En tot cas, la realitat que vivia a la dispesa, entre en Quevedo i els altres nois vinguts de fora, s'anava apregonant dintre seu i li aclaria els ulls enterbolits per

teranyines que en gran part, i amb bona intenció, li havia posat la Teresa, afecta a un nacionalisme femení i primari, instintiu.

Potser encara no podia respondre res al crit dolgut i ple de ressentiment del company d'Almeria que exclamava : "Sós un xarnego !", però sabia que la resposta no podia ésser una exclusió, ni un plany ~~mmm~~ acusatiu, inintel·ligible als sense terra que, probablement, estaven condemnats a veure com els fills renegaven dels avis, i d'ells i tot, en un futur més o menys llunyà.

- Si abans no ens hem quedat sense res - va oposar-li en Boada en reflexionar en veu alta des de la seva tassa de cafè, en aquell local ple de grups escampats on vells esquerrans nostàlgics i ineficaços, lliguers de cabells blancs sense penediment i catalanistes massa porucs per abandonar el terreny cultural discutien nit rera nit, o dues o tres nits cada setmana, allunyats del carrer, dels fets palpables que obligaven a replantejar els problemes encara enfocats amb premises que feien olor de molsa.

- Si abans no ens hem quedat sense res - assentí ell -. Però mireu que no sigui per culpa nostra.

Estava una mica espantat, començava a estar una mica espantat, car es temia una injustícia. Prou s'havia exposat tots els arguments : el gat que es defensa panxa enlaire en veure's aculat, el dret de sobreviure que és inalienable de la persona, l'obligació de defensar una manera de ser, una actitud davant la vida. Hi creia, sí, però no de la mateixa manera. N'hi havia hagut prou amb uns quants mesos perquè veiés els perills que ~~mmmm~~ amenaçaven l'ànima catalana si es tan-cava, si als torts rebuts responia amb els tots inferits i apamava amb la mateixa vara l'ocupant i el naufrag que havia recalat en terra de llevant amb nos-tàlgia i, sovint, amb esperança. Sense saber-ho enca-ra, tot l'anava preparant a l'encontre amb en Blanquer, ara encara ~~mm~~ distant, ara que vivia al Poble Sec i feia l'aprenentatge que la llar de la Teresa li havia estalviat, subtilitzat. Com volien estalviar-l'hi els companys freqüentats a tot estirar un cop cada vuit dies, sempre en aquest cafè burgès on de tant en tant es deien coses gruixudes i es parlava de conspiracions, de llibres publicats clandestinament amb peu d'impremta de l'estranger, de revistes de l'exili que arribaven en comptagotes, de projectes il·lusionats i de vol curt, d'altres companys, traidors o fidels, i de detencions, multes, processos, escor-cells domiciliaris...

A la Carmina, però, no li'n parlava, de les seves quimeres, dels seus conflictes; ni a en Quevedo, al costat del qual vivia, prop del qual dormia nit darrera nit, l'altre totalment ignorant que la seva

presència aquí no era inútil, però conscient que en Ramon no era con- l'encarregat de la brigada, puix que ell no li havia dit mai "xarne- go", ni quan va enfadar-se un dia que el noi vomità la seva vinassa sobre la roba penjada a la cadira i la broma li va costar cinquanta pessetes de tintorer.

- Ets un desgraciat !

Això sí que li ho va dir, l'endemà, quan en Quevedo ja estava prou asserenat per entendre'l i ell li va fer un sermó, dret entre els dos llits, amb calçotets i samarreta, una mica ridícul però ben inten- cionat a despit dels insults, totalment normals, sense discriminacions

- Es imbècil que t'hagis d'emborratxar perquè et sents sol ! Que no hi estem tots ? Ja t'he dit altres vegades que et busquessis una noia, però tu com qui sent ploure, mesquí i estret de puny, sempre gemegant com un nen que la mare ha deixat al pis mentre se'n va a la plaça... I qui paga els plats trencats ? Jo. Deu fotuts naps que en costarà a- quest vestit, i els teus planys. A fe que si un altre dissabte tornes borratxo no et deixo entrar a l'habitació encara que hi hagi un sacra- mental !

- No ho he fet pas a posta, oi ? - es defensava l'altre -. A tothom li pot passar.

- A tothom que sigui un borratxo. També agafaves aquestes turques, a casa teva ?

- No havia begut mai, abans; t'ho juro.

Això el desarmava, i se'n va anar a la cuina a afaitar-se sense acudir-se-li que l'altre ni s'havia ofert a pagar la neteja del ves- tit com tenia l'obligació de fer. En tornar al dormitori, però, en Quevedo li va demanar perdó.

- Carallot ! - contestà ell amb brusqueria.

Era una brusqueria amical, de persona a persona, de company a com- pany, que els de la colle no haurien acabat de comprendre, sobretot l'Arnau, una mena de calc del que devia ~~haver~~ haver estat el seu pa- re, difunt des de feia mig any, un ceballut carca que anys enrera, al Parlament de Catalunya, havia posat pegues a la Llei de Contractes de Conreu i, com els seus correligionaris, es girà cap a Madrid perquè li traguessin les castanyes del foc. Ell, en Ramon, ho havia sabut per en Rossell, més aviat xafarder, car el noi preferia no exhibir aquestes vergonyes abans de decidir si ho eren o no; malgrat el calc, els temps eren uns altres i calia fer un esforç conciliatori. No hi havia fins i tot una sèrie de capellans joves que estaven al costat dels humils ?

Per aquell temps, o lleugerament més endavant, en va conèixer

precisament un, mossèn Jaume, al despatx de l'editor que publicava la seva obra carbassejada el dia tretze de desembre de l'any anterior. Havia de recordar sempre l'afegitó que féu quan el director de l'editorial ~~pronuncià~~ pronuncià el seu nom :

- Capellà d'esquerra.

Se li'n va mig riure a la cara, sense que l'altre, un home d'uns trenta-vuit anys, s'impressionés. En Ramon tenia una llarga tradició anticlerical i irreverent al seu darrera, i aquesta la conservava. Ni el pare ni la mare no havien anat mai a missa, si més no de grans, però la influència ja devia venir dels avis : tampoc la Teresa no hi anava. Si tenir en compte aquests antecedents potser era una mica curiós que ell hagués fet la primera comunió, però cal dir que la coacció de l'ambient era forta. Era l'any quaranta-u, quan qui més qui menys tot-hom havia de fer mèrits, ni que fos per força.

Què recorda ell d'aquells temps ? Poca cosa, els anys ho han anat difuminant tot, però resten de tota manera memòries tèrboles de discussions familiars, entre el pare i la mare que no acabaven d'avenir-se. Ella mostrava una certa tendència pragmàtica a adaptar-se a l'ordre de coses existent i, per tant, ére partidària d'allò que en deia, tan apropiadament, "no cridar l'atenció". Fins i tot els menja-capellans practicaven, un argument insuficient al veure del pare, el qual cedí per altres raons, igualment pragmàtiques : calia evitar d'inferir un dany als nois. Tot plegat, però, potser era el mateix, i per això un bon dia de maig, assolellat i blau, va trobar-se vestit de blanc, amb els escapularis, la medalla, el rellotge, els rosaris i el llibre de cobertes nacrades, entre un estol de companys de difícil identificació : quiets, assenyats, amb cara d'angelets i amb les orelles escrupolosament netes. A ell l'havien banyat la vetlla, un esdeveniment que potser feia anys que no havia tingut lloc.

El pare, en un redreçament d'orgull de darrera hora, no va voler acompanyar-los i es va quedar a casa mentre ells s'adreçaven a l'església amb la mare. Perquè també combregava per primer cop en Joan, tot i que aleshores ja tenia dotze anys. En portava doncs tres o quatre de retard, els que s'havien passat discutint la jugada, no tan sols entre ells, sinó també amb el mestre, un bon senyor que no s'explicava aquells escrúpols del pare comunicats a través de la mare, no sempre prou hàbil o convincent en les seves explicacions.

Ara sap que la dona estava desconcertada : que ho estaven tots dos. Els havia caigut damunt o, més bé, s'havien trobat sobtadament submergits en un món desconegut i no acabaven de saber com reaccionar-hi. L'ordre nou, aclaparadorament informat per la religió, s'havia

instal·lat amb pretensions de durada que no trontollarien del tot quan l'aliança democràtico-marxista derrotava els exèrcits feixistes i, fronteres enllà, va iniciar-se un curt període de conllevància entre els aliats enemics.

Ell no havia viscut els equilibris, les trampes d'aquell temps, o els havia viscuts inconscientment. Era un noi. Però molts adults, ara ho veia, també restaven al marge d'un joc que els afectava, sovint amb càstigs i tot, com en el cas del pare, el qual va passar-se una bona temporada a la presó per les seves idees socialitzants, cada cop menys compartides per la mare, en el fons d'un robust tarannà conservador, com a la seva manera ho era el de la Teresa tot i el seu anticlericalisme agressiu.

De tot això n'havia de parlar, amb Mossèn Jaume. L'home no es feia estrany, ben a l'inrevés, i va saber reaccionar amb prou gràcia quan, aleshores de la presentació, ell li replicà :

- No és una evolució retardada ?

- Potser sí - digneu -. Consideren-ho un començament, eh ?

Li va caure simpàtic, doncs, i durant els anys següents s'havien de veure amb una relativa freqüència, de primer en unes reunions literàries on el mossèn llegia versos sorprenentment retallats de referències eucarístiques i després a la rectoria, on el va invitar a presentar-se sempre que en tingués ganes. Deia que el comprenia i un cop fins va riure :

-Enel fons, també ho sóc jo, d'anticlerical.

Es clar que ni l'un ni l'altre no acabaven de ~~menjarse~~ saber com es menjava, això, si amb cullera o amb forquilla, però ell va trobar que la declaració tenia el seu valor. Fos com fos, mossèn Jaume no era ni una quarta part tan carca com l'Arnau, per exemple. I, davant l'església, adoptava una posició crítica que aviat li havia de causar dificultats. Ja aleshores, vuit anys enrera, parlava de la conveniència de deixar de cobrar de l'estat, un punt de vista que no començaria a prosperar fins molt després, darrerament, i encara amb timidesa.

- No sóc un funcionari - li deia -, ni ho vull ser.

I ell. amb sorna :

- Sense l'estat, aquest estat, no seríeu aquí.

- Potser no. Això no m'obliga a deixar-me comprar.

- Comprar? - l'estirava ell de la llengua.

-Es clar. Qui paga mana, oi ? Si més no, fins a cert punt.

Deia les misses de franc i li calia tenir la bossa molt buida

per avenir-sè a cobrar casaments, bateigs i defuncions. Dels conflictes que això devia provocar-li amb el vicari o amb els altres sacerdots, no en va dir mai res. Potser els havia aconsellat la solució que ell adoptà : l'ensenyança. Perquè donava classes particulars a nois que feien el batxillerat i no en tenien prou amb l'assistència a l'Institut. Tot aquest costat, però, se'l reservava. I, una mica, feia el mateix amb la seva activitat de poeta des que un dia ell li va dir:

- Mossèn Cinto va fer molt de mal; ara tots els capellans versifiquen.
- Potser és una compensació - li replicà el mossèn.

Probablement. La vida d'un sacerdot com ell era singularment mancada d'atractius, de satisfaccions; no s'inseria enlloc, ni en l'organització religiosa que pretenia d'adogallar-lo ni en l'existència dels fidels que sempre conservaven les distàncies. Ja ho reconeixia :

- El capellà, a casa nostra no és popular.
- Cal que tingueu molta fe, per no penjar els hàbits a la figuera - li deia ell.

L'home somreia :

- Apa, sigueu sincer. Oi que creieu que estic condicionat ?
- I no és així ?
- Hi estem tots, si us ho mireu bé. En això com en tantes altres coses, ningú no pot tirar la primera pedra.

Bevien cafè, un cafè disgustat, mal fet, escalfat potser, en unes tasses escrostonades per les mans destraleres de la majordona, la senyora Flora, alta i empaquetada, tot just canòniga d'edat però d'aspecte ferreny i desaprovador de la qual mossèn Jaume deia sovint, divertit :

- Em fa sermons !
- Potser us convenen.
- I no li agraden els que faig a la trona.

No devien agradar a ningú, eren pobres, mal articulats, car li faltaven dots oratoris, sagrats o profans, i s'embarbussava per culpa del seu parlar ràpid, precipitat, com si tingués por de caure mort d'un moment a l'altre, sense tenir temps de dir tot el que duia al pap. Ho sabia des d'un diumenge que va anar a escoltar-lo amb curiositat i l'altre, que el va veure, parlà del sermó de la muntanya en honor seu, com li digué després.

- No convé més als vostres filigresos ? - va replicar-li ell -. Jo ja ho sóc, de pobre...
- I ells també.

La parròquia era en un barri obrer, ple de fàbriques de maó ennegrit i d'estatges de construcció més recent i ja envellida, però ell, de

proletaris, no n'hi havia vist gaires, al temple; eren fideles amb cara de botiguer, de comerciant a la menuda, de treballador amb corbata, de petit industrial escapat de la misèria gràcies als sacrificis d'una joventut abstinent i no compensada pels estudis dels fills. Però mossèn 'aume, això, ja ho sabia.

- Pobres d'esperit, - afegí -. Voleu que us digui una cosa ? No m'agrada, que vinguin missa.

Ell assentí :

- Em penso que ho entenc.

- Es clar. Venen a celebrar una cerimònia, a tranquil·litzar-se la consciència amb un gest ineficaz.

- Ineficaz ? - va saltar ell -. Ningú no ho diria quan entre diumenge i diumenge viuen sis dies en ~~una~~ pau amb ells mateixos.

- D'això em queixo. No està bé que paguin tan barata aquesta pau, encara que sigui falsa.

- D'atra banda, - reflexionà ell - potser és immoral que un catòlic visqui en pau.

- Potser sí. Ara per ara, si més no, sí.

Per què se li va acudir, més endavant, una de les darreres vegades que assistí a la reunió del passeig de Gràcia, de suscitar aquest mateix tema entre els companys ? Es van dir tantes coses, que ara ja no sabria ordenar-les degudament, ni recordar amb prou precisió quins mots, quina reflexió, quina actitud, i de qui, va produir un intercanvi d'arguments davant el silenci sobtat d'en Valls i el somris desinteressat d'en Codina. Les posicions, però, eren clares : l'Arnau, en Boada i en Rossell opinaven amb una unanimitat més o menys matisada, que l'única immoralitat era no viure conforme a les doctrines de la santa mare església i que només ella podia procurar als homes un consol, la felicitat.

Aquestes declaracions potser són massa solemnes, però la solemnitat s'avé perfectament amb les idees rebudes i consagrades; de fet, són les úniques idees amb què s'avé, com va reflexionar ell en veu alta, sense estranyesa, i gens de sorpres d'haver d'encarar-se aleshores amb totes tres veus que, alhora, protestaven :

- I les teves, que no ho són ?

- No ho sé. Deuen tenir una tradició, també, però la ignoro. No em passa com a vosaltres. Es una tradició soterrada, sempre a l'oposició, xiuxiuejant quan caldria cridar, alimentada per tots els desidents que mai no han tingut ni veu ni vot en la societat, o l'han tingut en moments difícils i breus, abans de ser acallats de nou amb garretades, deportacions, empresonaments, tortures o excusacions...

Feia un sermó, un discurs, prou convenent i prou lúcid per fer escoltar com si aquell fos un dels moments difícils i greus, però no l'era; era una xerrameca de cafè que no faria trontollar res, que no alteraria l'ordre ni els convenciments, tan fermes en aquells tres, o en aquells quatre si hi comptava el silenciós Valls, encara callat quan tancà la boca i discursejà en Boada :

- Tots sabem que hi ha injustícies, però no ignorem pas per què. La teva tradició, per començar, hi ha contribuït, hi contribueix encara; crea malestar, rancúnies, odis i desgavells...

Però el discurs fou interromput :

- No està bé que surtis amb un argument que no acceptes quan es tracta, per exemple, de nosaltres, del nostre poble. Si els subjugats no tenen mai raó, per què et queixes de la nostra situació de subordinats ? Deu ser justa i lògica.

En Valls assentí, va obrir la boca per primera vegada :

-Si, ara ets contradictori.

Ell se li va girar :

- Ho ha de ser per força. No hi ha cap argument que permeti de culpar els oprimits, pobles o homes. I menys encara en boca d'un catòlic. I, si hi fos, l'haurien d'exposar ells.

En Boada havia envermellit, com li passava sovint quan el contradien i no trobava paraules per justificar-se, per rebatre les acusacions de què era objecte, però l'Arnau, que encenia una cigarreta, digué:

- Ens hem desviat. No era això el que es discutia...

- Perdona - féu ell -. Jo crec que també era això. Tot és el mateix. Parlem d'actituds humanes, i elles decideixen. Quan són honestes i quan no ho són. Però en aquest darrer cas fan mal. No és honest, per exemple, invocar amb tota la seva força les declaracions de l'església quan es tracta de minories nacionals, d'ètnies, i negligir-les que es refereixen a la justícia social, tímides i tot com són.

- Tímides ?

- Es clar. Al capdavant respecten l'organització actual, la divisió entre posseïdors i desposseïts. No us entenc.

I era veritat, més que no suposava en Codina quan a soles li deia :

- T'agrada fer-los enrabiatar, molestar-los...

- Pòtser sí - replicava ell -. Però no és això. Ningú no pot obligar-te a creure, de manera que si creus és perquè vols. Has de ser conseqüent, doncs.

Però en dir això ja no estava tan segur de les seves paraules. L'exemple d'una societat migrada que rentava el cervell dels seus infants des de l'escola primària, i des d'abans i tot, convertia pràcti-

cament en obligatòria una forma de pensar associada a una actuació que ara, després de segles de racionalitzar-la, semblava conformar-s'hi. Quan hi reflexionava li venien nàusees. Anàlisi feta, només quedava dempeus allò de les mans : que la teva dreta ignori el que fa la teva esquerra. Una demostració palpable que inclús els conceptes més ben intencionats i les paraules més nobles poden pervertir-se quan se n'apoderen els filisteus.

En parlaria en la seva obra. Perquè hi havia una obra, naturalment, aleshores encara situada en el futur, ajornada dia darrera dia per falta de temps, per culpa d'un cert desequilibri intern, per inseguretats, i també perquè comprenia que de primer li calia xopar-se de tot un seguit d'experiències sense les quals quedaria pobre, desvertebrada. Havia abocat tot el que tenia, tot el que sabia, en el seu segon llibre, i ara s'havia quedat buit, amb prou consciència però de la seva professió per negar-se a repetir-se, a explotar els mateixos materials, ni en aquella forma ni en cap altra.

Esperava doncs amb paciència, més atent a la vida que a la imaginació, immers fins al coll, fins a les celles, en l'atmosfera nova de la casa de dispeses i del món de la Carmina i, alhora, no prou després encara de l'atmosfera vella, anterior a la seva marxa de casa la Teresa, però ara viscuda amb una altra lucidesa, des d'un distanciament irònic que el feia madurar i, potser contradictoriament, des d'una capacitat d'indignació que s'accentuava sense que ho sospitessin ni la senyora Mercè ni en Quevedo, ni la noia, sobretot ella que el trobava tendre com un enamorat i li contava totes les misèries viscudes amb borratxos, viciosos, contrafets, vells i sàdics que ella acollia entre els braços o, més exactament, entre les cuixes blanques, i que l'envellien cada dia una mica més.

Ignorava què aprofitaria en el futur de tot allò, la part d'autobiografia destinada a la seva obra i fins on arribarien l'invent, la transfiguració. Però ara, avui, mentre les palmeres de la plaça de Leta-mendi bransolegen sota la llum tardana, ja som al futur d'aquell passat i poden enumerar set títols públicament identificats : "Hi direm la nostra", "Al capdavall del carreró", "La porta i el ganivet", "Avui, silenci", "La cita és a les set", "Certament, difunt", i "L'ombra de la fosca", no tots igualment reeixits, no tots igualment importants com ens diuen els crítics, però ambiciosos i personals, escrits en cambres anònimes, en taules anònimes, sovint sense foc i amb l'estómac buit com el tenia aquella tarda que va seure amb la Teresa a la plaça de Palau abans d'anar-se'n al cau compartit per cinquanta desgraciats com ell i

on dormia de tant en tant des que la senyora Mercè el va treure de casa. No podia pagar.

- Me n'havia hagut d'anar de can Feliu i Sostres - va contar més endavant a la Magda, quan ell volgué que li parlés de la seva vida.

- Però per què ?

La gota que havia fet desbordar el vas fou una vaga de braços caiguts, però sense això també hauria saltat de la casa. Li tenien el dit ficat a l'ull des de temps enrera, quan començà a distingir-se en part per l'alliçonament a que sotmetia els companys i, en part, per les intrusions de la policia, la qual, el segon cop, anà a cercar-lo al despatx.

La primera vegada van detenir-lo al carrer, durant una manifestació, i, després d'interrogar-lo, dos funcionaris es presentaren a la dispesa a fer un escorcoll. Va valdre-li que no van trobar materials suspectes i el fet que no tenia antecedents. Tot va limitar-se, doncs, a una detenció governativa de setanta-dues hores a les cel·les de la comissaria, d'on tornà al carrer de Salvà convertint poc més que en un heroi als ulls dels seus companys i de la Gràcia, força ~~amb diferents~~ diferent, com va demostrar-se, de la seva mare que rondinà :

- Ha perdut molts homes, la política.

Devia pensar en el seu, qui sap si mort per aquests mons de Déu, perquè de notícies sembla que no n'havia donat mai.

- I per què dius "força diferent, com va demostrar-se", de la Gràcia ? I li va preguntar la Magda.

Va contestar-li amb evasives, convençut que no li agradaria de saber que set dies després hi va dormir, una tarda que, a rel de la mort d'un dels amos, en Sostres, va quedar-se a casa en absència de la senyora Mercè. Es clar que allò no tenia res a veure amb la política, però ell no s'ha pogut treure mai del cap la idea que, sense la detenció, la noia no hauria accedit tan fàcilment. O potser sí, ja que en certa manera el va provocar en fer-li tot de preguntes sobre la Carmina, de la qual volgué saber si hi festejava.

- No - digué ell -. Es una amiga.

- Ah, doncs jo en vaig treure una altra impressió - féu la noia, que recordava la visita de temps enrera, aleshores de la rifa.

Ell brandà el cap i va interessar-se :

- I tu, no festeges ?

Era una pregunta estúpida, mai no havia vist cap pretendent per la casa, ella pràcticament no sortia i hi havia aquell misteriós "no gastar salut" entremig, tan al·ludit per la senyora Mercè amb motiu o sense.

Però també va ser una mica estúpida - o potser no ? - la resposta :

- A mi no em vol ningú.

Ho digué amb un deix apesarat, i ell va mirar-la : excessivament prima, desproporcionada, blanca i amb els ulls sense color, però alhora jove, tot just amb vint-i-cinc o vint-i-sis anys al coll, i amb una mena de ~~feminitat~~ feminitat vagament tèrbola, verge.

- Potser perquè no vols tu. Si no surts mai...

- Ja saps que no estic bona.

- No, no ho sé. Mai no has explicat que tenies. I la teva mare tampoc.

No confiava pas treure'n l'aigua clara, però la noia, sorprenentment, gairebé desafiadora, aclarí :

- Es de la sang; la tinc molt pobre. I tampoc no estic bé dels ovaris. El metge diu que tot té relació.

En Ramon la fitava, dret prop de la cadira, ~~ma~~ a tocar de la finestra on ella s'havia assegut a cosir per tenir una mica més de llum, i esperà que alçés els ulls, potser estranyada del seu silenci, per preguntar-li amb una brutalitat deliberada :

- No has anat mai amb cap home ?

Ma envermellir tota, com ell no havia vist envermellir mai ningú, però va sostenir-li l'esguard mentre el rubor s'escampava amb una violència acrescuda pel coll, per l'inici de la sina.

- No - digué.

I va posar-se a tremolar, com havia tremolat ell dies enrera, en ple carrer, quan el gris va posar-li la mà damunt i després es va girar cap a l'inspector que li subjectava el braç per arrossegar-lo cap al cotxe aparcats a la cantonada, on ja n'hi havia dos més, amb els policies que els apuntaven i es van esperar que en portessin un altre abans d'engegar.

Després va passar-li, però; al cotxe mateix, mentre s'adreçaven a la comissaria, on van pujar a l'entresol, o al primer pis, ho ignorava, al passadís del qual van retenir-los potser mitja hora abans de fer-los entrar, separats, al despatx de mobles escassos i adornat amb un mapa de les contrades catalanes que penjava a l'altra banda de la taula on va sofrir el primer interrogatori curt, perquè hi havia feina i tenien ganes de tancar-lo.

No el van reprendre fins a la matinada, tan aviat en to amical com amenaçador, però ell no sabia res, no formava part de cap organització, s'havia escaigut a passar per allí quan tot de gent es manifestaven i s'hi havia entretingut per curiositat...

- I per això cridàveu ? - va preguntar-li el més alt dels dos policies, un home d'una quarantena, de nas ganxut i amb una piga a tocar de l'o-

rella esquerra.

-Jo ?

-Vós, sí; hi ha testimonis.

- Doncs em deuen haver confós amb algú altre.

- No us han confós amb ningú. Per això us han detingut.

- No he obert la boca - s'obstinà ell -. Què podia cridar, si no sabia què passava ?

-Qui us ha convocat ? - va intervenir l'altre policia, més jove, més baix, galta ple, però d'un color trencat, com de persona acostumada a perdre nits.

- Ningú; a mi, ningú. Jo me n'anava a casa i en passar per allí...

- Ja ho he dit, això.

Va durar prop de dues hores, i l'endemà encara insistiren, però era veritat que no sabia res, havia obeït simplement la crida d'uns escrits que corrien pel taller i feren cap al despatx; aleshores encara no tenia cap coneixement dels grups que començaven a agitar-se i entre els quals, a poc a poc, es formarien les primeres Comissions Obreres. Tampoc no era cert que hagués cridat, van detenir-lo precisament quan tot just obria la boca, sense donar-li temps de proferir aquell clam de "llibertat !" que li pujava la gorja.

Tenia doncs la consciència tranquil·la i fou sense sorpresa que un matí, al cap de tres dies, va seguir de nou el policia cap dalt, on l'inspector de la piga l'esperava per donar-li uns consells paternals abans de dir-li que se'n podia tornar a casa. Ignorava si allò formava part de la rutina, però després ja va veure que no.

Continuava encara sense pertànyer a cap organització quan acudiren a buscar-lo al despatx, una adreça que els havia donat ell mateix aleshores de la primera declaració; la senyora Mercè i la Gràcia, a les quals van preguntar-la sense cap necessitat quan no el trobaren al pis, s'havien negat a facilitar-los-la amb l'excusa que no la sabien i, un cop ells fora, fins i tot li van telefonar per avisar-lo, però feia poc que a can Feliu i Sostres els havien canviat el número i ara el vell ja no responia; no se'ls va acudir de preguntar a informació.

Va trobar-se'ls doncs ~~després~~ al passadís, d'on l'havien fet cridar per l'ordenança, i li van dir que els havia d'acompanyar, sense aclarir per què. Els companys treien el cap per la porta que s'havia quedat oberta i, abans que fossin fora, encara va sortir més gent d'altres habitacions, com si la notícia s'hagués escampat per fil telepàtic.

Aquest cop, a la comissaria, van mostrar-li una octaveta i li preguntaren si reconeixia que havia col·laborat a la seva redacció. Era

la primera vegada que la veia, però no s'ho van creure, potser perquè abans havia declarat la seva condició d'escriptor, una mica per fer-se el fatxenda i una altra mica per instint de provocació. Podia haver pensar perfectament que en aquella casa els intel·lectuals no eren mirats amb simpatia.

El paper era signat per un Front Obrer Català i, fins on va tenir temps d'apreciar, la redacció era bona, culta i tot. Probablement sí que hi havia posat les mans un lletraferit, però en tot cas no era ell i l'estil del fullet n'hauria convençut qualsevol expert. Ells no ho eren, potser ni acabaven d'entendre'l bé, escrit en català, però això no els privava de penjar-li els neulers a l'esquena, com també els penjaren a en Valls, ho va saber al cap de pocs dies, i a d'altres que darrerament havien tingut ensopegades amb les forces de l'ordre per diferents motius.

Calia creure que havien fet una selecció entre possibles candidats a la paternitat de l'octaveta, escollint dels arxius uns quants noms que tenien en comú una activitat de tipus intel·lectual i l'exercien en la llengua del país. Aquesta circumstància li valdria haver de pujar i baixar repetidament uns graons que ja començava a saber-se de memòria, haver d'entrar i sortir amb reiteració de darrera unes reixes prop de les quals va conèixer en Cirera, fins aleshores només un nom relacionat amb activitats pedagògiques i de crític i, a partir d'ara, una veu robusta que davallà les escales cantant desafinadament "Els Segadors" sense que el gris que l'acompanyava el fes callar. Van presentar-se a crits, de cel·la a cel·la, però això devia ésser més pecaminós, tota vegada que aquest cop el policia els tapà la boca amb unes quantes paraules gruixudes.

En Cirera, però, tenia un historial més llarg, més gruixut, i encara va quedar-se a la comissaria quan a ell l'aviaren després d'haver escrit un seguit de pàgines inútils que farien més voluminosa la seva fitxa i motivarien uns advertiments del senyor Feliu en persona quan va tornar al despatx.

- No pot ser, això, Planells -va dir-li, paternal i alhora enèrgic, com tenia fama de captenir-se en els moments delicats -. No vull preguntar-vos si sou culpable o innocent, no sóc un policia, però l'autoritat no té el costum de molestar la gent perquè sí. Aquí, ja ho sabeu, som persones d'ordre a les quals agrada de respectar la llei. Deixeu-me parlar - afegí en veure que ell anava a obrir la boca -. Som persones d'ordre, d'ac, i per tant exigim als nostres col·laboradors un capteniment digne i sensat. No ens agrada de veure la policia al despatx ni que el personal falti a la feina com vós heu hagut de fer dues vegades en poc

temps. No - va reflexionar -, això no s'ha de repetir. Es un mal exemple per tots i pot constituir un perill. Tots tenim una responsabilitat...

- Cap de les dues vegades - el va interrompre ell, decidit - no ha estat provat que fos culpable dels fets de què se m'acusava.

- Suposo que no, però un motiu o altre... i ja us he dit que no el vull pas esbrinar... hi deu haver perquè la policia es fiqui amb vós. Sigui com sigui, us heu significat. De fet, us signifiquen aquí mateix, a casa, on sé que ompliu el cap d'alguns companys vostres...

- Perdoni - el va interrompre de nou -. Parlo amb els companys, com és natural, i els exposo les meves idees amb la mateixa llibertat que ells m'exposen les seves. No crec que la feina en pateixi.

- En pateix la disciplina. O en pot patir més endavant. Vós sou molt jove i...

- No crec que l'edat hi tingui res a veure.

- Jo diria que sí. A la vostra edat les coses es veuen blanques o negres, sense matisos, i hi ha una mena d'intolerància que ens ofusca. He estat jove, com vós, i també he protestat de moltes coses. D'algunes encara en protesto ara, però això no m'ha privat mai de complir amb el meu deure i de responsabilitzar-me. Vós, Planells, que sou un noi intel·ligent, ~~hambhambh~~ teniu el camí obert aquí o on sigui, i seria de doldre que un arrauxament juvenil us privés d'arribar als llocs que us mereixeu. Parlo pel vostre bé - va anar dient, però ell ja no l'escoltava.

Escoltava la veu de tots els amos, de tots els posseïdors, de tots els tirans paternals o descarats que, al llarg dels anys, havien pensat sempre únicament en el bé dels subordinats, dels desvalguts, dels súbdits, en nom dels quals dictaven disposicions, erigien normes i proclamaven lleis que reblaven un esclavatge vingut del fons dels temps, d'èpoques reculades, i només havia canviat de nom sense canviar gaire de naturalesa. Industrials filantrops, terratinents despresos i gowerhants generosos, banquers amb aurèola de màrtir i fabricants de canons beats parlaven amb el somris a la boca, comprensius i aduladors, abans de grinyolar de dents quan el protegit refusava els beneficis d'una digestió magra però tranquil·la, sense maldecaps, a l'ombra del poder corromput per tot d'úlceres, lògica seqüela de l'esforç cerebral, de la preocupació continua, del sacrifici assumit voluntàriament i desinteressada.

Era doncs una veu coneguda la que rondinava a les orelles d'en Ramon aquell matí que seia al despatx del senyor Feliu, gairebé sense gosar arreparar-se en aquella butaca tova que l'altredominava des de darrere la taula plena de telèfons i de papers; la veu que havien conegut els seus pares, els seus avis, tota una llarga genealogia de pàries acostu-

mats al miol adormidor i a la resignació, a la paraula humil amb que acollien el verb segur de l'home del bastó, de la xurriaca, de la pistola, fet, nascut, per a manar des de la seva altura d'au voraç i culta; la veu que proclamà drets en nom del cel i acabà per exigir-los en nom de la democràcia fabricada a la rebotiga dels professionals de la ~~man~~ riquesa, de les armes, de la vida d'ultratomba, units en un front comú i salvador que assegurava el progrés, la supervivència de la civilització.

Cada mot l'aïrava una mica més, cada mot el recloïa en la pregonesa de la seva protesta inexpressada però sempre a punt de fer explosió, i l'ajudava a convertir-se en el noi que lluitaria conscientment contra aquell ordre del decret, de l'encíclica, del poder establert per "in secula seculorum" i que en els seus graus inferiors, concretament la casa Feliu i Sostres, l'expulsaria de la comunitat dels benpensants, dels ~~human~~ bencreients, quan en una altra entrevista, aquesta amb el gendre del difunt Sostres, l'home decidí que :

- Més val que parlem clar, oi ? Vostè, entre nosaltres no s'hi sent bé. Seria doncs d'un egoïsme estúpid voler retenir-lo. No opina el mateix ?

Hauria pogut acudir a Magistratura del Treball, però sabia que tenia totes les de perdre i, al capdavant, tampoc no li interessava de quedar-se on feia nosa. Va reclamar doncs únicament una petita indemnització, que la casa rebaixà a la meitat del que ell creia que li era degut, i una carta de bons serveis, aquesta sol·licitada amb un somris interior, gairebé divertit, perquè no tenia pas la intenció d'utilitzar-la. Sabia perfectament que, amb moltes empreses, era inútil. La majoria demanaven referències personalment, prescindint d'un document convencional, i la casa Feliu i Sostres, inexcusablement, es veuria obligada a matisar : professionalment apte, socialment inadaptat, si no nefast.

- No t'entenc - va dir-li la Teresa temps després.

No li entrava al cap que preferís passar misèria, gana i fred, per conservar allò que ell en deia la seva llibertat; una llibertat, per la resta, sobre la que ^{no}es feia cap il·lusió. No hi ha llibertat quan no es pot exercir plenament, qual el refús t'acula a d'altres acceptacions que mai no saps si són pitjors, quan la societat la qual pertany roman esclavitzada. De moment, però, potser en tenia prou amb la voluntat de ser lliure, i així ho devia deixar entendre a la Teresa que repetí :

- No t'entenc...

Una expressió a la qual s'acostumaria en conèixer o més ben dit,

en renunciar a la Magda, cosa que havia d'ocórrer força més endavant, quan la seva posició ja havia estat reforçada des de temps per l'encontre amb en Blanquer, que l'ajudà a definir moltes idees a partir d'una frase simple :

- Posseir és immoral.

Es per això, perquè encara ho creu, que ara, als trenta-cinc anys les seves possessions es redueixen a uns centenars de llibres, a un parell de vestits, a unes quantes mudes de roba i a les eines pròpies del seu ofici, com ell en diu. Si fa no fa el mateix que tenia - descomptant els llibres, que s'acumulen - en deixar el carrer de Salvà per falta de pagament, amb un deute de dues setmanes que mai no ha liquidat perquè tres anys després, en recordar-se'n i tornar a la casa, la senyora Mercè ja era morta i la Gràcia, que s'havia casat amb un viatjant, es va riure que fos tan escrupulós i es negà a cobrar. Al capdavant, no havia estat "salvada" ?

Ell no sabia què creure i sempre ha posat la paraula entre cometes. L'únic que pot dir és que va trobar-la desconeguda, que gairebé no la reconeixia, tota vegada que el canvi encara no havia tingut temps de manifestar-se plenament en sortir ~~ella~~ de la pensió, mesos després d'aquella tarda de la mort del senyor Sostres, quan ella havia envermellit i ell va agafar-li la mà i digué senzillament :

- Vine.

No creia que l'obeiria, i de moment no ho va fer, sinó que s'hi negà :

- No.

Sense preguntar on la volia dur, prou segura, és clar, que només podia referir-se a un indret, o a dos a tot estirar, atès que podia escollir entre la seva cambra i la d'ella, per la que es van decidir al cap d'uns moments de conversa, recordada aproximadament així, ara, al cap dels anys :

- Tens por ?

- Sí.

- No tens amigues casades ?

- No, ni casades ni solteres. Ja ho saps.

- Des que el món és món, els homes i les dones s'han estimat. No deu ser tan terrible, doncs...

Va allargar la mà per tocar-li la cara, la mateixa mà que subjectava la seva, i va inclinar-se més.

- No és natural que visquis com vius, ho he pensat moltes vegades. Potser és per això que estàs malalta.

I ella, sorprenentment, assentí :

- Potsersí. També ho he pensat jo.

- Doncs - repetí en Ramon, i va esmunyir la mà cap a la sina que en Quevedo cobejava i que continuaria cobejant encara una mesada, fins que a través d'un conegut de la seva terra va poder entrar a la Seda d'El 'rat i se'n va anar a viure en aquell poble, després de presentar un altre company de brigada que passà a ocupar el dormitori l'endemà mateix, gairebé sense deixar refredar el llit on el noi d'Almeria dormia el seu cansanci i les seves borratxeres i/ell, en Milian, aragonés, el seu cansanci i els seus somnis de vida catalana.

Festejava amb una noia del país des d'un parell de mesos enrera, li ho va dir aquella nit mateix, la primera de compartir la cambra, quan ja eren a joc i va remarcar-li :

- M'agrada que em parlis en català, encara que em costa una mica d'entendre. Ella també ho vol, que en sàpiga.

En Ramon va riure :

- Així sí que n'aprendràs de pressa ! Ja fa temps, que ets aquí ?

- Dos anys.

- Dos anys ? - s'admirà.

- Ho dius perquè encara no el sé ? Si tothom m'ha parlat sempre en espanyol !

- En castellà.

- Sí, en castellà. De vegades sembla que no els interessi que l'aprenguis. Sou molt estranys, els catalans.

- Més que estranys, desconcertats. Ja ho aniràs veient, ara que surts amb una noia d'aquí.

- Es molt bonica. Espera,, que t'ensenyaré la fotografia...

Va encendre el llum per mostrar-l'hi, i ell va veure una donzella de cara afable i amb uns ulls vius, rossa i amb els llavis sense pintar.

- El seu pare és forner.

- Amo ?

- Sí, amo ! Mosso i gràcies ! Que et creus que m'hauria volgut, si hagués estat amo ? Mira quins uns, els catalans !

En tenia una idea pintoresca, però ho exempta de realisme, com si s'hagués dedicat verament a observar els indígenes. En el fons era un noi intel·ligent, si bé totalment incult, fill d'un cabrer de la contrada d'Oscà, on ell mateix havia ramadejat bèsties de llet abans de venir-se'n a Barcelona amb un cosí més jove que ara era a la mili.

- Ens havies d'haver vist quan vam arribar ! Semblàvem dos pollets mullats. Potsers encara ho semblo una mica ara - afegia -, però no hi

ha comparació. Imagina't, sense conèixer ningú ni saber on anar i obrint una boca com un calaix. Manhi, quina ciutat !

- I com us van orientar ?

- Bé. Estupendament ! Buscàvem un guàrdia per preguntar-li si sabia una dispesa, però no se'n veia cap. Oi que sembla mentida ? Doncs no, no se'n veia cap. Deu ser que sabien que veníem nosaltres, els matamoros ! De manera que vam preguntar a un senyor que hi havia al pas d'una botiga, però no el vam entendre de res.

- Us va parlar en català.

- Sí. Dúiem les maletes, es veia d'una hora lluny que érem forasters, gent de poble, i ell allí fent tot d'explicacions en català, com si bordés... i perdona, ho dic sense mala intenció... Tot d'explicacions i de gestos que ni el meu cosí ni jo no sabíem què volien dir : si hi havia una dispesa a la cantonada o si ja podíem tornar a fotre el camp. Es collonut - va reflexionar -. Després, quan he volgut aprendre el català, tothom m'ha parlat sempre en castellà, ja t'ho he dit. Havia de ser aquell primer dia...

N'havia tret una impressió d'hostilitat que encara s'accentuà, o accentuà el ressentiment, quan va caure en mans d'un prestamista que el subllോഗà a una empresa de la construcció per un jornal a tocar inferior al mínim legal, ja que l'home bé s'havia de guanyar la vida a l'esquena d'algué o altre.

- De moment, vaig creure que tota la gent del país eren igual, uns aprofitats malcarats, i encara ho creuria si no hagués canviat de ~~una~~ mestressa en col·locar-me a la brigada. Aquesta dona era catalana, però ens ~~tractava~~ tractava com si fóssim filla d'ella. No me n'hauria pas mogut si no fos que ara el noi se li casa i neecessiten la meua habitació...

- I la teua xicota ?

- Oh, ella ! De vegades em diu xarnegò, però és sense malícia. Si no, per què festejaria amb mi ? M'ha fet entendre moltes coses. Jo no en sabia res, de Catalunya, abans de venir aquí. Una província com una altra, ves, on tothom es feia ric. Ara veig que és diferent, i d'això del ric en començo a dubtar.

Només tenia una cosa en comú amb en Quevedo : que estalviava. Però ell únicament des que inicià el festeig, i sense entusiasme, perquè li agradava de fumar, de fiuar-se als bars, de divertir-se. Com que sabia que si tenia els diners a sobre no ~~resistiria~~ resistiria la temptació, havia obert una llibreta a la caixa i cada setmana feia càlculs laboriosos per veure què hi podia ingressar. De moment, hi tenia mil cinc-cents pessetes.

- Sí, als cinquanta anys o així ja ens podrem casar - comentava, queixós dels jornals baixos, de la vida cara.

De política, però, no en volia saber res. No tenia el més petit instint de classe ni creia en el millorament apreciable de la seva situació si hi havia un canvi.

-Tots aquests que es dediquen a la política són uns vividors - opinava.

- N'hi ha de tots. Hi ha gent que ho han sacrificat tot per...

- Bla, bla, bla ! - l'interrompia ell -. Tu ets un carallot, que tot t'ho creus. Per nosaltres mai no farà res ningú.

- Ho podem fer nosaltres mateixos.

- Nosaltres ? Si ens passem deu o dotze hores ajovats ! Què vols que fem ? Mira, amb mi deixa't de teories i marxismes.

- Ets un inconscient.

- Potser sí. Però les presons són plenes de conscients, que dius tu. Les presons i les fosses dels cementiris.

Era inútil discutir-hi, sempre s'esmunyia d'una manera o altra i no tenia gens ni mica de ganes de complicar-se la vida, ben al contrari del que li passava a ell, aleshores com qui diu a punt d'entrar en una organització de la qual no sabia res ni va saber-ho fins que ja vivia com un conill sense cau, quan es va posar en contacte amb un grup a través d'en Codina, que no n'era però li presentà accidentalment en Flaquer, un noi que digué :

- Planells... Planells... Em sona, el nom.

- Es clar, ha publicat ja un llibre. I ara està a punt de publicar el segon, una novel·la.

- Deu ser això.

Del grup, però, no en parlà fins un altre dia que van coincidir en un metro i, de fil en agulla, es van passar gairebé tres hores xerrant a la sortida de la plaça d'Espanya tot i que el temps, una mica plujós, no hi convidava gaire i l'altre, per si fos poc, estava refredat.

Es trobaven encara a la fase organitzadora i ell va arribar a temps de calçar-se breument amb el lloc de delegat cultural en el curs d'una reunió a casa del mateix Flaquer, la dona del qual, la Maria Dolors, d'aspecte casolà i alhora dominador, duia pràcticament la veu cantant i presidia els debats entorn d'una taula rodona, potser comprada a posta, on sempre hi havia una gran quantitat de blocs i de llapis a disposició dels conspiradors.

Breument, dic, perquè el partit era molt acadèmic i ell començà a discutir-s'hi aleshores que, pel maig, la gent va posar-se dempeus

al Palau de la Música per cantar "La Senyera" davant els ministres desplaçats a Barcelona que, per boca de la delegació d'Informació i Turisme, l'havien prohibida o feta retirar. Ell no hi era, naturalment, no tenia les cent o dues-centes pessetes que devia costar l'entrada, però se'n va parlar a la reunió del dimarts següent, en to reprobatiu, tota vegada que els Flaquers i llurs acòlits tenien una altra idea de la subversió.

- Tot això no mena enlloc - arguïa la Maria Dolors -. Al contrari, provoca mesures represives que encara ens fan mal.

Era evident que en feien als vint-i-tants detinguts en aquell acte, que n'havien de fer sobretot a un d'ells, en Pujol, posteriorment condemnat a set anys de presó quan la policia va poder sostreure-li que era l'autor d'uns impressos, d'unes proclames posades en circulació temps enrera, però ell, en Ramon, en aquell moment començava a creure de veritat que no hi havia res de tan desitjable com aquests enduriments. El poble, una part del poble, hi reaccionava. Va aduir l'exemple d'en Galinsoga, l'exabrupte del qual en una església on es predicava en català va galvanitzar els ciutadans.

- Es evident - va dir - que només reaccionem davant la provocació. Aleshores, crec que ens interessa a tots de crear les condicions que faran possible aquesta provocació.

La Maria Dolors i el seu marit, però, en el fons eren gent ~~múnd~~ d'ordre que creien en l'eficàcia dels mitjans legals i únicament s'havien llençat a la clandestinitat per tal de preparar el govern de demà. Evitaven, d'altra banda, contactes "impurs" que podien fer la causa suspecta als ulls dels benpensants. Un cop més, doncs, ensopegava amb una mentalitat restrictiva i xovinista que no s'avenia amb el seu tarannà, que hi topava violentament, com es va veure encara més clar la setmana següent, quan el comitè, aleshores de sis membres, els dos Flaquer, en Gramunt, en Banús, en Mongay i ell mateix, projectà un seguit de conferències que havien de tenir llloc, en principi, al Forum Vergès les unes i a Franciscalia les altres. En Banús, un llicenciat en ciències econòmiques, faria un exposat de la situació del país des de l'angle de la seva especialitat; en Mongay, enginyer agrònom, parlaria dels problemes del camp; l'Agramunt, comptable i mestre de català, de la llengua, i en Flaquer, advocat, de l'estat de dret. A ell li reservaven un parlament sobre la cultura nostrada, però en Ramon digué que preferia referir-se al món del treball i estudiar el factor sindicalisme a partir de la creació de la primera central obrera a la península, l'any 1888, quan va constituir-se la U.G.T.

També va ser un acte de provocació, aquest cop dedicat als Fla-

quer, ja que fet i fet en aquell moment les seves idees sobre els moviments sindicals eren molt vagues i li hauria calgut documentar-se per discussejar-ne amb sentit. No tenia doncs la intenció de fer cap conferència, sinó que més o menys inconscientment cercava una ruptura si la reacció dels companys confirmava, com gairebé n'estava segur, els seus temors. En Flaquer va posar una cara molt llarga, desmaiada, i pausadament preguntà :

- I et sembla que això és més important que la nostra cultura ?

- Si és més important, no ho sé, però sé que els nostres ciuts estan al corrent de la cultura catalana, mentre ho ignoren tot dels moviments obrers. Cal fer reflexionar la burgesia jove, a veure si podem evitar que repeteixi els errors del passat.

La Maria Dolores el va voler comprometre :

-Quins errors, concretament ?

- Entre altres, l'error de prescindir del món del treball a l'hora de construir Catalunya. Mentre els burgesos considerin que el país és d'ells, i només d'ells, no anirem enlloc.

- Amb franquesa - va intervenir en Mongany -, em sembla que pixes una mica fora del tros. Amb perdó sigui dit.

- Potser sí. Però per què no precisem més ? Fins ara no ens hem definit prou. Quina mena de país volem ? Quina mena de societat anem a bastir ? Una en la qual ens calgui adogallar una classe i actuar des de darrera d'una muralla de policies ? Això ja ho tenim.

Van protestar, i es prenen la paraula de la boca, disposats a aclaparar-lo amb llurs raonaments, amb llurs sarcasmes, puix que al veure d'ells ho confonia tot, introduïa en el problema elements que no hi havien de ser, o no hi havien de ser d'aquella manera. Algú va fer esment del seny català. Se n'oblidava, ell, d'aquest seny que sabia fer justícia i donar a cadascú el que li pertocava ? O potser era partidari de l'anarquia, d'una mena de desordre institucionalitzat, d'un experiment que ens podia fer retrocedir cinquanta/seixanta anys ? Van sentir-se expressions com democràcia parlamentària, govern dels millors, representació proporcional, república liberal, institucions del poble, expressions convergents o divergents, però sempre allunyades d'aquella claredat de definició que ell havia començat a cercar, que volia imposar-los i que, fins a cert punt, obtingué. El programa, amb contradiccions i tot, era prou diàfan perquè s'adonés que el perfil de tomar a formes periclitades s'actualitzava.

Va semblar-li estrany; el més vell, l'Agramunt, tenia trenta-dos anys. Prou madur per haver reflexionat i prou jove per rebel·lar-se contra uns esquemes que els pares de tots plegats manejaren amb una

il·lusió ingènua, convençuts que n'hi havia prou amb que la gent no guessin votar perquè fossin feliços i que la igualtat ~~material~~ civil no és incompatible amb la desigualtat econòmica. I els ho va dir.

- Tu ets un marxista - fou la rèplica de la Maria Dolors.

Però s'avançava als esdeveniments.

Fou per aleshores que va sortir a la llum pública "Al capdavall del carreró", el seu segon llibre i la seva primera novel·la, puix que el títol anterior era un recull de contes que, ben mirat, va passar sense pena ni glòria. Un exercici literari més, potser amb un pèl de cruessa que, tot i haver estat retallada per la censura, recordava més els procediments ~~material~~ de les darreres generacions de narradors nordamericans que el fer discret de la gent de la terra. Probablement per això no havia caigut gaire bé entre alguns elements de can Feliu i Sostres.

"Al capdavall del carreró" incidia en aquesta cruessa, ara curiosament més respectada pels mentors espirituals de la gent de lletres, i s'enfrontava amb un problema generacional que, sense ésser nou de cap de les maneres, es renovava en donar-li una exposició a base de nivells que comprenien la visió individual, la col·lectiva i una altra que caldria qualificar de biològica. El conjunt, doncs, era prou complicat i pretencios per haver espantat els cinc jurats que s'adordaren a no donar-li ni un simple vot de confiança; sorprenentment, però, els lectors es manifestaren d'un altre parer i el primer miler i mig de l'edició de tres mil es va vendre en poques setmanes, un cop va escampar-se la veu que era una obra "forta", que potser seria fins i tot enretirada per les autoritats a despit d'haver estat llançada amb tots els requisits legals. Algún crític començà a fer-se'n ressò, una mica a contracor i més aviat reprovador, però prou extensament per crear una petita sensació.

Va cobrar divuit mil pessetes, una quantitat que mai no s'havia vist a les mans i que va desprendre una mica imprudentment, com si no se li haguessin d'acabar. Al cap de dos mesos es tornava a trobar exactament al mateix indret, amb la butxaca buida i obligat a deixar la pensió del carrer Nou de la Rambla on s'havia instal·lat a tot estar, hoste solitari del matrimoni Mascaró, ell empleat de la companyia del gas i ella una vella artista de varietats que es passava les tardes en un cafè, amb d'altres glòries d'antany que recordaven amants i grandeses d'aquells temps en què feien tronar i ploure.

Allí, en una habitació des d'on es dominava l'academia de ball de l'altra banda, va iniciar el tercer llibre, "La porta i el ganivet",

que se li enduria vuit mesos amb gran ~~desesperació~~ desesperació de l'editor que tenia ganes de repetir la jugada. Una jugada, fet i debatut, no tan engrescadora com havia semblat de primer; el llibre tothom l'havia llegit, però se'l devien passar els uns als altres i l'edició no va exhaurir-se totalment fins l'any seixanta-cinc, potser una mica arrosegada per les altres tres novel·les que aleshores ja hi havia al carrer, cada cop més descarnades, més descarades, més inconformistes i al marge de tota escola, si bé sempre sortia algú o altre amb prou habilitat o imaginació per descobrir filiacions, parentius o influències directes.

Ell trobava força curiosa l'actitud dels crítics del país, per una banda sempre a punt de denunciar la migradessa d'una literatura que es limitava a repetir normes i canons que ja havien servit els autors dels anys trenta, i d'abans, i per l'altra el judici hostil, franc o dissimulat, amb que acollien tot el que fos provatura, afany d'explorar, instint d'arrissar-se, o sia allò mateix que a en Ramon li semblava consubstancial amb el fer de l'artista, sempre darrera una interpretació més acurada de la realitat, o mogut per un anhel de creació que avançava relacions invisibles i il·luminava, per poc que fos, l'ombra del viure de l'home.

No s'hi amoinava, però. Escrivia aleshores en aquella cambra de mobles vells però amorosament conservats per la Mascaró, a uns quants metres dels balcons de primer tancats i seguidament oberts de l'acadèmia on jovincells tímids i granelluts i vells que no l'havien feta de pol·lí, anaven ~~aprenent~~ aprenent els compassos clàssics en braços de dues noies rosses que els passejaven per la sala despullada i de vegades sortien un moment a prendre l'aire contra la balustrada, des d'on li somreien amicalment, a talls de veïnes. Mai no es van dir res que valgués la pena, totes dues semblaven força faveses i ell estava massa immers en el seu món de paper per dedicar-se a perseguir noies.

La Carmina feia poc que se n'havia anat al poble a passar uns quants dies amb la mare que malaltejava, i no tornava. En va rebre una carta al cap de prop de dos mesos, una lletra que encara conserva, immensa d'espontaneïtat i amb una errors gramaticals d'antologia, i més endavant una postal de la Coruña, sense explicacions. Potser s'hi havia instal·lat. No seria fins al cap de molt de temps que li escriuria una darrera missiva per dir-li que es casava amb un mosso de magatzem. La carta no era il·lusionada ni particularment optimista, com si la noia s'hagués limitat a aprofitar la primera ocasió que se li presentava o a complir amb una mena de deure que li assenyalava la tradició.

Amb un somris, va dir-se que les seves mans tenien un toc gairebé comparable al del rei Mides : noia que tocava, noia que acabava per maridar-se. Perque aleshores, en rebre aquesta darrera lletra de la Carmina, a tanta distància de la primera que fins es va sorprendre d'aquella fidelitat del record, tot just feia dos dies que havia tornat al carrer de Salvà amb la preterició de pagar el seu deute a una Gràcia que semblava feliç i rememorà amb emoció, confiada, aquells encontres amorosos de curta durada, iniciats, de moment sense arribar a la seva consumació natural, la tarda que se la va endur al dormitori, al d'ella, després d'una conversa nerviosa en el curs de la qual la carícia de la seva mà es féu més i més atrevida, més i més convincent. La noia, però, no estava encara ben madura, ho va veure de seguida que entraren a la cambra, i tenia uns ulls tan pàl·lids, tan febreros i suplicants que, sobtadament, en Ramon va comprendre que podia fer-li molt de mal.

Va tractar-la doncs com es tracta una núvia, o com se l'hauria de tractar si el nuvi pensés més en ella, en la seva virginitat, que en la pròpia impaciència. Era la primera vegada que tenia ocasió de procedir a un ritual elaborat de l'amor, i ni se li acudí de sorprendre's que fos a benefici d'una noia que no estimava. Perque fou ell qui la va despullar a poc a poc entre besades insistents que perllongà quan ja aren al llit, la Gràcia fràgil, trencadissa i gairebé obscena amb les seves sines immenses sobre el cosset prim, raquític. Ell va preocupar-se de no exhibir-se gaire, d'evitar-li una contemplació que podia impressionar-la, desacostumada com estava al desig de l'home, i no intentà de cobrir-la, sinó que l'acaricià llargament, cercant les zones més erògenes, espiant les seves reaccions encara inhibides i porugues per manca de familiaritat.

Va jugar-hi potser tres quarts d'hora, sempre atent a l'expressió dels seus ulls, a la guspira plena d'incertesa que hi llegí les tres o quatre vegades que inicià el gest definitiu sense realitzar-lo, un i altre cop aturat al llindar de la seva intimitat, tot just insinuat al pas de la porta que no volia forçar - i després li va dir que es vestís. Ella badà uns ulls com unes taronges.

- Però tu...

- Quan estiguis a punt, Gràcia. Ets tu qui ho ha de voler, i no ho vols. Oi ?

- No ho sé - mormolà ella.

- Veus ?

La noia reflexionava :

- Però bé m'he avingut a venir a l'habitació...

- No hi fa res. La noia que s'acaba de casar i està ~~amantant~~ en la morada del seu home, també s'avé a passar la nit amb ell. Però això, no vol dir que estigui preparada.

Ella el va abraçar, perquè ho entenia. No li va dir "és que no t'agrada prou" o "no em desitges", puix que era ben clar que en Ramon estava engrescat, com havia tingut ocasió de veure repetidament en el curs de llurs evolucions, com veia encara ara, quan ell seia al seu davant, ja sense amagar-se, amb naturalitat, i ella s'atreví a tocar-lo espontàniament, amb una mica de timidesa, més que no pas la segona vegada, el diumenge següent, quan es van tornar a quedar sols i, darrera el cop de porta de la mare que se n'anava a fer una visita a la sabatera de davant, a la botiga de la qual solia passar les festes amb altres veïnes, entrà a la seva habitació sense que en Ramon la cridés i es va asseure al costat del llit on ell feia, vestit, amb un llibre a les mans.

Va inclinar-se al seu damunt en silenci, el besà, i el xicot va fer-la relliscar cap a l'altra banda i va mirar-la intensament, fins que ella va torbar-se i amagà el cap contra el seu pit, on restà llarga estona, sense que ell ~~en~~ n'aprofités de la proximitat, quiet, amb el braç darrera la seva esquena, i somrient quan la Gràcia digué :

- No em vols fer res ?

Va redreçar-se i l'estirà cap a fora, on la féu seure als seus genolls mentre no parava de besar-la i la deslliurava de la bata sota la qual ella només duia el visó que va conservar tota l'estona perquè no els privava de res i dissimulava el cos flac que va retorçar-se entre els seus braços i després caigué enrera sense que en Ramon parés d'acariciar-la i de parlar-li quan ja era al seu damunt i, com l'altre dia, iniciava el gest prudent i aquest cop continuat en alçar ella sobtadament el ventre amb una mena de sospir feixuc que se li escapà en sentir-se penetrada. El noi va aturar-se, la mirà, i ella, que havia tancat els ulls, els obrí de nou amb un somris tèrbol i féu :

- Sí...

I el seu cos va vibrar camí de la maduresa, d'aquella plenitud que el sorprengué al cap de més de dos anys, en obrir-li ella la porta del pis i posar-se a riure en adonar-se que la mirava com si no l'acabés d'identificar.

- Sí, sóc jo; la Gràcia.

Ja no estava malalta, es trobava bé, molt bé; s'hi havia trobat des d'aleshores.

- M'ho mig pensava - va dir ell, modestament - que tot podia ser culpa d'això...

- I jo també - va reconèixer la noia -. Per què et creus que vaig deixar que en portessis a l'habitació, aquella tarda ? Es clar que m'agradaves... Per això em vaig dir : o ara o mai.

Va confiar-li que entre ell i el viatjant que ara era el seu marit n'hi havia hagut un altre, però que l'experiència fou poc reeixida. En parlava d'una manera franca, sensè avergonyir-se de res, amb una expressió clara, i ell va sentir una mena de felicitat en veure-la feliç, reconciliada amb la vida, precisament llavors que la seva era dissortada per diversos motius : havia renyit amb en Codina, la novel·la que tenia entre mans no avançava de cap de les maneres i hi havia la Roser, la dissenyadora de cobertes de llibres, una noia d'anques fines i esvelta que darrerament li havia dit :

- Mira, a mi el fet que siguis un escriptor no m'impressiona. O més aviat m'impressiona desfavorablement. Tots sou uns creguts.

L'hi havien presentada, com en mossèn Jau-me, a casa de l'editor, quan ella ja se n'anava i el senyor Alibau digué :

- No us coneixeu ? Es en Planells. I ella la Roser Far-nés, que va dibuixar la portada del vostre llibre.

Només van dir unes quantes paraules convencionals, però l'endemà passat va ensopegar-se-la quan ella sortia d'una botiga, carregada de paquets, i va acompanyar-la fins al cotxe, prop del qual se li va acudir d'invitar-la a beure alguna cosa. La noia va acceptar i es passaren mitja hora davant un vermut, ell immediatament sensibilitzat a una mena de magnetisme que desprenia la seva persona i que ja l'havia colpit dos dies enrera. Més que el físic, potser, era el seu gest, la rialla una mica nerviosa i l'expressió dels ulls, molt intensos, una mica massa grossos per la careta menuda i bruna emmarcada per uns cabells curts de xicotot que acabaven de contribuir al seu aire decidit.

S'havia casat als dinou anys, i ara que en tenia vint-i-tres ja en feia prop de dos que era separada del ~~marit~~ marit, un pintor mediocre el nom del qual ell va reconèixer vagament. Va dir que s'havien equivocat, que no s'avenien en res, ni en el concepte que tenien de l'art, perquè també ella pintava, si bé darrerament ho havia anat deixant córrer per especialitzar-se en el treball que feia ara.

- Per què us vau casar, doncs ? - li va preguntar temps a venir, quan ja havien sortit plegats unes quantes vegades.

- Eren unes criatures i suposo que només véiem una cosa. - Vacil·là un moment i afegí - : Ni aquesta no l'enténem de la mateixa manera. Diu que la culpa és meva, que sóc molt possessiva - va mentir, com ell sabia molt més endavant -. Una mena de dona castradora...

- Jo més aviat et trobo estimulants - va contradir-la en Ramon.

- També m'hi trobava ell, abans.
- Em penso que jo t'hi trobaria més després - somrigué.
- No et deixis arrossegar per la imaginació, doncs.
- Et molesta, potser ?

Ella sacsejà el cap, amb un somris fi a la comissura dels llavis amples i vermells.

- A mi, no; però em sabia greu que ensopeguessis i et fessis mal.

S'avenia a que la portés al cine, al ball, que l'acompanyés a cocktels literaris o a reunions, però el tractava amb deseiximent, amical i alhora desinteressada, amb un pèl de condescendència i tot. Ell se n'exasperava una mica i un dia li va dir :

- Com més et conec, més m'agrades i més em desagrades.

La noia va riure.

- Ja ho entenc. Als homes els molesten les dones independents.
- Si ho fossis rai ! - va protestar ell -. Però no ho ets. Tens un fons molt convencional. A veure, quants amants has tingut, des que et vas separar del teu marit ?
- Cap. I què té a veure, això ? Una altra idea d'home : les dones independents han de dormir amb el primer que es presenta. No és això ?
- No ho he dit. A més, em penso que tu ets freda.

Van arribar a tractar-se amb una franquesa atordidora que la Roser no feia res per contenir, potser una mica divertida de les seves acusacions; en tot cas prou irònica per donar-hi una importància relativa i contraatacar en un to fatxendosament provocatiu, com quan replià :

- I t'agradaria de comprovar-ho, naturalment.
- Potser et convindria.
- Es el que dic, que ets un cregut.
- Ja ho sé. I t'impressiono desfavorablement, com tots els escriptors--va recordar-li.
- Uns més que altres, és clar - reflexionà ella.
- Però jo més que la majoria.
- Potser perquè et conec més - va burlar-se la noia.
- O t'ho penses.
- O m'ho penso.

Eren en un bar relativament elegant de la Diagonal, un luxe que no sempre es podia permetre tot i que ara les coses havien millorat; feia uns quants mesos que s'havia decidit a donar lliçons de francès malgrat que coneixia l'idioma força malament i, entre això i els drets d'autor del seu tercer llibre, que també s'anava venent, guanyava prou per pagar-se la despesa de Gràcia on vivia amb quatre hostes més, dos

d'ells un matrimoni que en la seva maduresa, cap als quaranta-cinc anys, encara no havia estat capaç de muntar casa pròpia. O potser era veritat el que deia la dona, que no en volien.

- Per què ? - feia amb indiferència -. No hem tingut fills i a mi això d'anar tot el dia de cap a terra, o a la cuina, o al safareig, mai no m'ha agradat.

Era una lectora empedreïda i ara en Ramon li aconsellava les lectures. Ella mateixa li ho havia demanat en saber que escrivia i un cop va haver llegit els seus llibres, els quals foren objecte d'una anàlisi que s'arrossegà dies i dies, puix que era una dona amb molt sentit del detall i li descobrí dues o tres menudes inconseqüències que ni ell ni ningú no havia observat abans. També trobava defectes en la cronologia.

- Ho he calculat bé, i resulta que en Milena Bep s'entrevista amb el venedor d'electrodomèstics a la mateixa hora i al mateix dia que se n'ha anat a veure la Cristina a Sitges - li retreia per exemple de la seva primera novel·la.

- I què vol dir, amb això ? - s'arronsava ell d'espatlles.

- Que no ho veu ? Nonpot pas tenir el do de la ubicuitat !

Va haver d'explicar-li que la novel·la operava en una sèrie de nivells, en un dels quals el temps es calidoscopiava; de fet, es tractava d'alternatives i, per tant, no hi havia contradicció. Això va meravellar-la i l'estimulà a emprendre lectures més complexes, Kafka inclòs, que després discutien a taula, a l'hora de menjar, amb gran disgust del seu marit, el senyor Torné, un home que mai no havia tocat un llibre perquè tenia la idea que això, la lectura, era cosa de dones desvagades.

Els altres dos, en Serinyac i l'Hortet, no opinaven res; eren dues ànimes de cànir, dos típics productes de dispesa, madurets i solters, tots dos moderadament afeccionats a les faldilles, al futbol i als escacs, d'habituds ordenades, fins a l'extrem que en Serinyac acudia cada dos dissabtes a la mateixa casa on la mateixa noia li donava la mateixa il·lusió d'amor. Ell confessava que ara ja feia tres anys que hi anava i que l'anterior va servir-lo una dècada sencera, fins que es va retirar del bracet d'algú que aprofità els seus estalvis per obrir un bar on ara senyorejava. La vida sexual de l'Hortet era més retreta, però això no el privava de perseguir dissimuladament la senyora Irene, la lectora, tot i que les oportunitats de fer-la caure eren poques i les seves probabilitats nul·les; a ella li feia fàstic, com ho digué francament a en Ramon, a poc a poc confident de les seves preferències, de les seves fòbies, dels seus tabús i de les se-

ves satisfaccions conjugals o d'altra mena. En el fons, s'avorria molt talment i ell en pagava les conseqüències. Quan era a casa sempre la tenia ficada a la seva habitació, on deixava la porta oberta pel que poguessin dir la senyora Sara o el seu marit.

De primer ell la tolerava amb paciència, però quan va agafar-hi una mica de familiaritat l'expulsava sense miraments si volia escriure. I ella no s'enfadava; era una dona de bona pasta i de sentiments generosos, ben capaç de fer un favor si s'esqueia, com va demostrar-ho aquell mes que en Ramon s'endarrerí en el pagament de la despesa perquè un dels seus alumnes anava just de diners i mai no trobava l'hora d'abonar-li els honoraris. Va ~~mantenir~~ sentir com s'excusava amb la senyora Sara i l'endemà al matí, després d'esmorzar, va seguir-lo al dormitori i li digué:

- Si puc ajudar-lo... No s'ofengui, però entre amics...

Estava més atabalada que ell i gairebé no gosava mirar-lo. Però l'assumpte no era greu, havia de cobrar una altra quantitat a final de setmana i la mestressa s'havia avingut a esperar-se. Li ho va agrair, doncs, i, en un impuls inesperat, va besar-la afectuosament. Ella es va ruboritzar com una núvia i a partir d'aquell moment de vegades li passava el braç per l'espatlla si s'inclinava al seu damunt, sobre la taula. En Ramon va comprendre que en podria fer el que volgués, però no en volia fer res, només li interessava la dissenyadora esmunyedissa i d'anques fines amb la qual es telefonava molts migdies, com si festegessin.

A la despesa s'ho pensaven i ningú no se'l creia quan assegurava que eren simples amics.

- Sí, sí... - feia l'Hortet amb sorna -. Amics, és clar.

Tots tenien un cervell suspicax, però no anaven pas desencaminats; al capdavant, què volia, ell, si no endur-se-la al llit? No ben bé com es creien, potser, ni com devia pensar ella, ja que aleshores estava convençut que l'estimava i fins i tot ho havia deixat entendre, sense atrevir-se a fer una declaració explícita dels seus sentiments, temerós d'una d'aquelles respostes burletes i decidides que la noia manejava amb tanta expertesa, com si s'hagués passat la vida donant miquels o defensant la seva intimitat. Defensant-la d'una manera relativa, és clar, perquè contínuament li'n cedia parcel·les quan s'avenia a entrar en el seu joc i tenien converses franques, o simplement provocatives, com aquell vespre que en deixar-la es topà amb en Joan.

Sortien del cine i, quan ella aturà el cotxe, en Ramon va continuar assegut al seu costat, sense moure's. Ella es va mirar el rellotge.

- No em diguis que és tard - féu el noi.
 - No dic res.
 - I no t'espera ningú... No ho trobis trist, això que no ens esperi mai ningú? M, a tu ni a mi...
 - Hi ha molta gent com nosaltres. I potser són més feliços.
 - Tu, ets feliç?
 - A la meua manera.
 - Sempre sola, amb el llit buit...
 - Dermo més tranquil·la. On vols anar a parar?
 - M'hauria agradat conèixer-te quan estaves casada - va reflexionar ell sense contestar-li. - De segur que no feies aquesta careta d'ara.
 - Quina cara faig?
 - Desencisada. En el fons, desencisada.
 - No en tinc d'altra. I no saps si no l'hifeia més aleshores. D'imaginació no te'n falta.
 - I a tu? Què penses, de vegades? Vull dir de mi, de nosaltres...
- Ella va avançar la mà fins a la seva solapa, la hi allisà innecessàriament, i somrigué:
- Que ets un noi molt eixerit. I molt ben plantat.
- En Ramon va subjectar-li el canell.
- Et faig peça, doncs?
 - No sortiria tan sovint amb tu, a no hi sortiria gens, si no me'n feies. No se t'havia acudit?
 - T'agrada que et festegin, oi?
 - Sí - va reconèixer ella -. I tu ho fas molt bé. Ets atrevit sense ser-ho massa...
- Llavors, amb un gest sobtat, ell acabà d'estirar-la mentre avançava amb tot el cos i, abans que la noia ho pogués evitar, va besar-la a la boca. La Roser va romandre uns moments quieta, sense respondre-li i després, lentament, sense brusqueria, se'n separà una mica.
- Estàs més tranquil, ara? - li va preguntar, mofeta.
 - No. Què et passa, Roser?
 - A mi, res. Què volies, que posés els ulls en blanc? No sóc una nena
 - Les nenes no els hi posen; els hi posen les dones. O potser no ho sabies?
 - Si tu ho dius... No tinc costum de mirar-me al mirall, quan em besen.
 - Quan et besaven, deus voler dir -. Va sorprendre un llampeig estrany en els seus ulls, i se li acudí d'afegir - : Per què no t'enfades? Au digues-me que sóc un impertinent!
 - Es clar que ho ets. I no n'has de fer res!

- Enfada't, dona ! M'agradaria veure't enfadada.

Però ella va somriure de nou, tornà a avançar la mà, a aquest cop fins al coll de la camisa, obert, i li fregà la pell. Li va fer una llengeta.

- Ets simpàtic, de vegades.

En Ramon li tocà la cara, va emmarcar-l'hi amb l'altra mà.

- I tu, bonica. Però com un objecte, saps ? Sense escalfor, sense tendresa...

Ella esclafí la rialla :

- No parís la trampa !

- No - féu ell, enretirà les mans i va obrir la porta del cotxe -. Encara que t'imaginis el contrari, no sóc un caçador.

- Jo diria que sí.

Ell, ja fora, es va inclinar i digué :

- El caçador mata, destrueix... Hi ha una diferència, Roser.

I va tancar, mentre amb l'altra mà li feia adéu.

Fou dos segons després, a la cantonada, que va trobar-se amb el seu germà.

En Joan té un paper ben petit, o nul, en la vida d'en Ramon Planelles. No s'escaïa de parlar-ne gaire, doncs. En tot cas caldria fer-ho sobretot en referència amb el passat, quan convivia sota el sostre patern i ja els era difícil d'entendre's. Ell, si se li acudia de pensar-hi, recordaria una llarga sèrie de baralles i de discussions a les quals el temps i la distància han posat remen, i la seva negativa a instal·lar-se amb el matrimoni quan el noi va casar-se amb la botiguera del carrer de Xifré. Es clar que mai no va insistir gaire, el germà; aleshores ell ja era a casa de la Teresa i el seu marit i la combinació semblava prou afortunada. D'altra banda, és de creure que en Joan també era partidari de la tranquil·litat, o d'una tranquil·litat relativa, impossible si haguessin viscut entre les mateixes parets; eren massa diferents. Tàpaven en tot, en política, en religió, en costums, en afecions. El noi, de bona hora, acabada la guerra, s'havia deixat atreure per les idees imperials del moment i, decidit, trenca amb tot un passat hereditari que havia ocasionat la mort del pare, a conseqüències del seu empresonament, i, de retruc, potser el de la mare i tot. On en Ramon deia :

- Sou vosaltres que el vau empresonar -, l'altre contestava :

- El van empresonar les seves idees.

- I no se t'ha acudit - insistia ell - que si la truita s'hagués girat d'una altra manera això que ara és defecte hauria estat virtut ?

- No podia girar-s'hi. Eren idees antiquades i separadores i, per tant, no podien prosperar.

- I si fossis tu qui separa ? Perquè amb les teves, d'idees, fas impossible la convivència en termes d'igualtat, de respecte.

La conversa és posterior a aquell temps, quan encara eren massa criatures per raonar amb un vocabulari diguem-ne culte, però respon al mateix esperit dels dies adolescents i batallaires als quals posà fi el servei d'en Joan, prestat a Càceres, d'on va tornar amb els gal·lons de caporal i satisfet d'haver-se'ls merescut.

Més d'un cop, és clar, deu haver-se preguntat com s'explicaven totes aquelles diferències de caràcter, d'idees, d'interessos, quan tots dos s'havien criat en el mateix ambient, havien viscut les mateixes experiències i havien sofert idèntiques misèries. Edicions cràcies personals a part, què feia que es trobessin pràcticament a les antípodes l'un de l'altre ? No ho explicaven pas aquells quatre anys que els separaven, ni una formació dissemblant des del punt de vista escolar. Ben a l'inrevés, tota vegada que en Joan havia estat més afavorit que ell per una mena d'ensenyança de pre-guerra, que, aparentment, hauria hagut d'inclinar-lo cap a la banda dels qui, a consciència o no, formaven ara el moviment oposicional.

Quin factor jugava ? El de l'ambició ? En Joan havia començat la seva vida d'adult com ell, en un despatx, i encara hi continuava ara, en un càrrec més important, sí, de cap de personal, conquistat a força de treball i de paciència, potser aduac d'adulació, si és vol, ja que no cal oblidar que la gent de la firma, per tot el que ell li havia contat, eren afeccionats a que els respatllessin i, no cal insistir-hi, tenien un flac pels xicots benpensants i amics de l'ordre. Potser doncs era en aquesta circumstància, si més no en part, que calia cercar el motiu determinant de l'evolució d'en Joan, desitjós d'obrir-se pas dins d'una perspectiva modesta que el centraria després d'haver viscut en una llar desfeta per les seqüeles de la guerra. Una ambició mesquina havia fet d'ell un conformista.

Altre cop, però : per què ? Ell no s'havia pas resignat i estava segur que, si bé el contacte amb la Teresa podia haver influït en la seva decisió de convertir-se en un literat, sense ella també hauria volat cap a empreses que, relativament, s'escapaven de l'ordinari. I, fos com fos,, que hauria continuat afecte a uns ideals ara en derrota, fidel als vençuts, entre els qui es comptava, i amb un afany cada dia més exigent de reclamar els drets inalienables, però alienats, de l'home. En Joan no havia sentit, no sentia aquesta urgència. Es a dir... I si li feia una injustícia ? Potser també ell era sincer i veia precisament

un futur més digne en una organització en piràmide sota la funció carismàtica d'un elegit. Però el problema no era aquest; se situava en la diferència, en l'origen, en l'arrel del seu ésser d'una altra manera.

L'explicació biològica? Fou concebut en unes altres circumstàncies, en un altre moment, potser en un altre indret, en una altra posició, amb uns altres gamets, amb una altra mostra de cromosomes, d'acord amb una mostra única, irrepetible, de gens. Fills d'uns mateixos progenitors, no havien rebut la mateixa càrrega d'herència. Tots dos tenien qualitats i defectes implícits en aquella cadena germinal, però els anells s'havien soldat diferentment per a aconseguir dues personalitats originals. Això era indiscutible, però era suficient? No li ho semblava.

Hi ha uns ~~caràcters~~ caràcters radicals, segur, però es desenvolupen en el temps, condicionats per altres, subjectes a influències que, sense alterar-los més enllà d'uns certs límits, els formen, els imposen creences i modalitats de vida, línies de conducta que s'insereixen en els trets bàsics del temperament. Ell, és un dir, es reconeixia una manera fonamental de ser centrada en una certa obstinació, en la perseverança, qui sap si fins i tot en aquella mena de tossuderia que fa dir a la gent: "quan hi posa la banya..." En principi, però, aquesta perseverança, aquesta mena de duresa primordial, no tenia el destí obligat d'una causa, d'unes idees, d'una actitud moral davant la vida. Això procedia del seu viure entre determinades persones, en una situació històrica peculiar, en un context que li donava la seva raó d'ésser. Maurava doncs una herència biològica i uns condicionaments socials que, en conjunt, en feien allò que era. El tret bàsic era adreçat en una o altra direcció d'acord amb freqüentacions, amistats, mestres, pares, dones, treball. Sense aquell instint de perseverança, seria el mateix que era ara, ~~però més feble~~ però més feble, sense tanta determinació, més influenciable i canviadís i, en darrer extrem, incapaç de desenvolupar-se totalment, de realitzar-se com a home.

O imaginem que hagués estat de naturalesa desconfiada: llavors també hauria hagut de prescindir d'entusiasmaments, d'impulsos més o menys generosos, i li hauria costat d'adoptar una regla de vida que el definís totalment, car això, definir-se, sempre ens lliura poc o molt als altres, a llurs cobejances, maquinacions, interessos i trames. Però ni així no hauria evitat, li semblava, de ser un producte del seu ambient, de l'acció dels pares i coneguts, de la societat que d'infant havia viscut; era llavors que s'havia començat a formar i va rebre aquelles influències determinants que, sense tancar el seu destí, assenyalaven una ruta.

Això havia d'esser veritat per cada home i, doncs, també per en Joan. A partir d'aquells trets bàsics pels quals sentia tanta afició, entre tots dos hi hauria hagut d'haver una afinitat que ara no existia i que en feia dos estranys. Més que res, potser, perquè ell no acabava de veure quin era el ciment de la seva personalitat, com el germà havia anat filtrant els raigs provinents de l'exterior i com s'havien anat recomposant dintre seu. De vegades es preguntava si l'explicació no podia trobar-se en una fragilitat que, sota la duresa aparent, l'obligava a cedir al mínim esforç. Al capdavant, per convenciment o per comoditat, no podia negar-se que ho havia fet. Era més senzill seguir el corrent que oposar-s'hi, fer braçet amb el vencedor que combatre'l, renegar d'un pretèrit difícil de reconquerir que llançar-se al recobriment d'uns drets perduts, potser mai no posseïts íntegrament, però prou clars per sacrificar-hi el confort diari,

Hi havia, per tant, una falla en el caràcter d'en Joan? Falla era tot allò que feia més vulnerable la persona, el defecte que privava de reconèixer-se íntegrament, d'acceptar el triomf o la derrota sense cedir en aquesta ni imposar-se per la força en la primera. La falla, en mesura diferent, dels botxins, dels llepaculs, dels satisfets, dels indiferents, dels perdona vides...

Hè havien discutit, o discutit a mitges, durant llurs topades d'adolescents i, altre cop, en el curs de les festes familiars que els reunien entorn de la mateixa taula; que els havien reunit fins llavors que ell deixà la casa de la Teresa sense preocupar-se de donar cap adreça a ningú, ni a la noia ni al germà, com li havia de retreure - exactament com en Joan li ho havia retret a ella - aquell dia que es trobaren a la plaça de Palau, ell esprimatxat com un asclà i convertit en un pària que menjava i dormia a l'atzar de les poques monedes reunides quísap com, però en gran part gràcies als manlleus que aleshores no sabia si tenia o no tenia ~~amb~~ la intenció de tornar, desmoralitzat com estava; més, en tot cas, que no feia creure el seu capteniment desèxit de tant-se-me'n-dóna amb què tractà la Teresa i s'adreçava als amics i coneguts que encara li restaven i que, en molts casos, menyspreava cordialment.

No era estrany que ningú no l'entengués; gairebé no s'entenia ell. I menys l'havia d'entendre en Joan, gairebé indignat aquella nit, quan va quedar-se amb les mans clavades als malucs, com una marmanyera, i bransolejà tot el cos mentre exclamava :

- Ves per on ! Si ja em pensava que ~~eres~~ mort... - I va llançar-se a una filípica - : Què, com ho expliques ? Perquè mira que en tens, de barra ! T'agafa l'arrel de desaparèixer, i, apa, els altres que es fu-

min; que et busquin per les comissaries, pels dispensaris, pels hospitals...

- N'hi havia prou amb que preguntessis a l'editorial - el va interrompre ell sense immutar-se.

- Ah, sí, és clar ! A fe que no he vist mai ningú que tingués una cara tan dura ! Tant et costava de fer-nos saber que te n'anaves de casa la Teresa ? Com que vivim a l'altre cap de món ! I tampoc no hi ha correus, ni telèfon...

Ell es va arronsar d'espatlles.

- Em convenia isolar-me una temporada.

- Una temporada ? Anys, deus voler dir ! Es veritat que mai no has tingut cap esperit de família, però entre poc i massa ! L'anacoreta! - exclamà, sarcàstic -. Vine, anem !

Se'l va emportar cap al cotxe, apercat a l'altra cantonada, on el seu bon humor encara augmentà en veure que al parabrises hi havien enganxat el paperet d'una multa per estacionament indegut sobre una ratlla groga. Ell hi afegí llenya amb una pregunta formulada en to irònic :

- Ah, cotxe i tot, ara...

- Què té de particular ?- va girar-se-li en Joan, excitat.

- Res. No em peguis. Senyal que les coses et van bé, oi ?

- També t'hi anirien a tu si et deixaves de cabòries.

- Ja m'hi van; no em queixo pas.

- Puja - remugà l'altre -. Sí, ja veig que de tant en tant treus el nas pel diari.

- Quan no saben que posar-hi - va comentar ell, i en Joan va mirar-se'l amb una expressió encuriosida que li anà esborrant la ira anterior. Tanquà la porta i féu :

- Diuen que ho fas bé.

- Diuen ? Ah, és clar, tu no m'has llegit !

- No. Però no ens desviem. A què va treure cap això d'anar-te'n de casa la Teresa ? - I sense esperar resposta - : Et vas posar a viure amb una dona , oi ?

Ell va fitar-lo, gairebé estranyat de tenir-hi un parentiu, de reconèixer el noi que havia estat sota aquella cara madura on començaven a perfil·lar-se uns solcs encara tendres entre els extrems del nas i la comissura dels llavis ara plegats amb el sec menyspreatiu que hi provocaven la pregunta i la resposta inevitable, que sabia per la Teresa. Potser per això no va poder resistir la temptació d'escandalitzar-lo i, amb un posat d'indiferència ofensiu, digué :

- No pas de moment. Me'n vaig haver d'anar perquè havia dormit amb

ella.

- Com ? - gairebé xisclà/en Joan, i va allunyar els dits de la palanca que es disposava a fer funcionar. La remor del cotxe, que havia engegat, s'apagà -. Amb la Teresa ? - barbotejà.

- Sí. Vaig violar-la. Es natural que no t'ho digués - afegí amb la mateixa tranquil·litat aparent.

- A la teva pròpia tia ?

- Sembla mentida, oi ?

En Joan deixà caure una mà feixuga sobre el volant, i el clàxon protestà amb una queixa aguda i sobtada que gairebé va sobresaltar-los

- Ets ximple ! - cridà, però inesperadament decidí - : No m'ho crec.

- Com vulguis. La vaig sorprendre al llit, adormida... Feia temps que en tenia ganes, saps ? Estava tota destapada, amb la camisa de dormir per damunt del melic i els pits que se li escapaven per dalt...

L'altre s'havia refet una mica i no hi va caure. Tot d'una semblava haver-se tranquil·litzat i fins brandà el cap amb un gest vagament commiseratiu.

- Per què te les inventes, aquestes coses ? Quan te'n vas anar era prop de Nadal. No feia temps perquè la gent es quedessin al llit a la fresca.

- Bé - insistí ell - diguem que vaig destapar-la jo. Volia estalviar-me aquest detall que potser no em fa cap honor.

En Joan continuava sense treure-li els ulls de damunt, ara amb una expressió que tant podia inclinar-se cap al plor com cap a la rialla. A la fi, obtà per això darrer.

- Ets un personatge de novel·la ! - va dir -. Sempre has tingut la mania de distingir-te d'una manera o altra. Per això et devies posar a escriure, oh, i encara en català ! Així se't veuria més, oi ? Per què ets tan difícil ? Per què no pots ser com tothom ? -. Engegà de nou, ara mirant endavant -. No t'adones del mal que et fas ? - afegí -. Tens gairebé vint-i-nou anys...

- I és hora de posar seny, no ? - Va samsejar el cap. Ara no m'ho sembla, que sigui tan vell. Això de trobar-te m'ha rejuenit. Immediatament, cops de bec a dreta i esquerra.

- Està bé. Però cal que reconeguis que tinc motius per sentir-me molest... Per desgràcia, no entenem la vida de la mateixa manera, però som germans, tenim una certa obligació l'un amb l'altre.

- La de discutir.

- També. Però a hores d'ara ja sé que això és inútil; tens la closca molt fura -. Va sospirar -. No entenc que ho abandonessis tot, una llar que era com la teva, una empresa on tenies probabilitats de mi-

llorar...

Però parlava per parlar. A can Feliu i Sostres tots els llocs clau, ben pagats, eren en mans de la família; sempre havien practicat un nepotisme que tancava les portes als ambiciosos temptats de perseguir gerències o direccions de secció, als tallers o al despatx. Això explicava que tota la gent que valia s'esquitllés capa d'altres firmes més obertes, com ell mateix hauria fet si li hagués interessat d'afiançar-se en el que en Joan n'hauria dit una vida normal i honesta coronada per la fundació d'una ~~memòria~~ família com Déu mana, amb muller i infants, que li hauria estalviat les misèries de la pensió, de les pensions, on mai no era amo de res ni vivia a casa seva, sinó entre desconeguts de tota ~~denominació~~ denominació que sortien un moment de l'anonimat per submergir-s'hi de nou, i definitivament, en canviar d'establiment.

Llavors, però, tampoc no hauria conegut en Blanquer

Quan es van trobar no podien pas saber que es passarien deu o dotze mesos parlant i discutint, pressionant l'un sobre l'altre, influenciant-se fins a l'extrem que després ja no serien mai més ben bé els mateixos. Va presentar-los la mestressa, la senyora Reginalda, a l'hora de sopar, i ell de moment només va veure un individu alt i una mica obès d'uns quaranta-cinc anys, amb els braços més aviat curts i uns ulls menuts i vius enfonsats en una cara afable i de color trencat, d'aspecte poc intel·ligent. Va estranyar-li que amb la mestressa es tractessin de tu.

Durant els dies següents, a poc a poc, s'assabentà que era solter i que conservava el pis on visqué amb la seva mare, morta tres o quatre anys enrera, però que per raons de comoditat preferia estar-se a dispesa. Aquestes raons de comoditat es referien sobretot al fet que era l'amant de la mestressa, una dona vídua i d'aspecte casolà que no semblava particularment atractiva, potser perquè tenia mal gust en el vestir i, en la direcció de la dispesa, es captenia amb una discreció maternal que li posava anys; ben just si devia arribar als quaranta.

En Blanquer, que havia dut una vida agitada i, en la seva joventut, féu una mica de tot, ara treballava en una empresa de la construcció, al despatx, i personalment era un home sense ambicions. La feina li interessava escassament i no en parlava mai. El seu punt flac era la política i li semblava que, en unes altres circumstàncies, en aquest camp hauria fet un bon paper. S'entén un paper al descobert, no com ara que es veia reduït a conspirar des de les rengleres del PSUC clandestí, en el qual tenia un lloc dirigent.

de filosofia i, la resta, llibres d'història, de política, de sociologia, d'economia, sobre la guerra espanyola, temes sindicals, etc. Entre ells, sorprenentment, un tractat de mètrica, car en Blanquer, de jovenet, havia fet prou versos per considerar-se poeta. Ara devia opinar d'una altra manera; mai no s'oferí a deixar-li cap dels tres gruixuts quaderns on conservava la seva producció. Probablement, se n'avegonyia.

Era un marxista ortodox, i d'aquí van venir les converses i discussions en adonar-se que en Ramon pensava en esquerrà extrem, però sense disciplina, sense una veritable cultura proletària, i xop d'una ideologia nacionalista que ell, fidel als mestres, havia de reprovar. O que es pensava que havia de reprovar, sense tenir en compte una sèrie de matisos que els mateixos fundadors havien establert i que ell oblidava de bona fe, com ho palesava la seva renúncia a certs ~~temes~~ tòpics quan el noi es va trobar en situació de contradir-lo amb coneixement de causa. Les discussions, doncs, d'antuvi poc riguroses, abundants en raonaments petit-burgesos que l'home ahorreava fàcilment, es van anar centrant i afeixugant, apassionades però sense perdre la lucidesa necessària, potser perquè tots dos eren sincers i oberts i tenien ganes d'aprendre. Era un mèrit d'en Blanquer que, fidel a una església des de feia molts anys, no s'hagués encomanat d'un dogmatisme que l'amenaçava d'encarcament.

Pertanyia al partit des/deà trenta-cinc, quan tenia disset o divuit anys, i acabà la guerra amb el grau de capità de l'Exèrcit Popular. Una ferida de darrera hora el va immobilitzar en el moment crític de la retirada de Catalunya, féu que caigués en mans de les tropes feixistes i anés a raure en un camp de concentració, a Quero, d'on sortí amb els avals que el seu pare, aleshores viu, va aconseguir a través d'un capellà, antic mestre seu i després protegit. Als cinc dies de la seva tornada a casa, el detenien.

Va ser, doncs, un dels 300.000 presos polítics que a finals de l'any trenta-nou emplenaven les masmorres espanyoles, en aquella data ja jutjat i condemnat a tres anys de reclusió, que va complir integrament a la presó de Comendadores, fins al quaranta-dos, pocs mesos abans de la promulgació de la llei que assimilava a delictes de rebel·lió militar els que ho eren de caràcter polític. Això no va privar-lo de cap de les maneres d'integrar-se de nou al partit reestructurat des de l'endemà de la victòria feixista, reduït a un esquelet que tardaria molts anys a posar carn.

L'havien detingut una altra vegada, l'any 1955, aleshores del boicot als tramvies, en una parada, fet totalment accidental i sense

conseqüències, tota vegada que a les setanta-dues hores ja tornava a ser al carrer. D'escorcolls li n'havien fet una colla, i se li havien endut llibres, però ell no en feia cabal, sabia que una cosa o altra s'havien d'emportar; de paper comprometedor, a casa no n'hi tenia mai cap; era massa prudent. Tampoc no en portava a la dispesa, on hauria pogut complicar la vida de persones "innocents".

Sovint, és clar, havia d'assistir a reunions del partit, i aleshores, si es quedava a casa, en Ramon s'entaulava a soles amb la senyora Reginalda, o simplement Reginalda, perquè aviat va voler que la tutelés, i la dona ho aprofitava per contar-li les seves dissorts matrimonials, car el marit li n'havia fet veure de verdes i de madures, era un tarabana que no tancava mai, malgeniüt i estret de butxaca amb ella, però generós i alegre amb els amics i amigues, cridaire i poca-solta, tan diferent de l'Antoni que s'hauria dit que pertanyien a dues races distints. Amb ell, en Blanquer, havia conegut l'amor per primera vegada, ja cap als trenta anys, quan el marit encara vivia; no s'amegava de dir que l'havien fet banyut. Al capdavant ell s'ho havia buscat i, el que és més, gairebé l'havia empenyuda a buscar-se altres consols. Amb en Blanquer hi havia festejat una mica quan tots dos eren molt joves, i això facilità les coses.

- Es estrany que no us caseu - li va dir ell un dia.
- Per què? Ja saps que nosaltres no hi creiem, en això.
- No es tracta de creure-hi. Hi ha una sèrie d'avantatges de previsió social que ara us perdeu.
- No serà per gaire temps - reflexionava ella -. Això ja s'acaba.

Tots dos n'estaven convençuts, com molta gent. En Valls, per exemple, amb el qual es veia de lluny en lluny, ja feia dos anys que profetitzava que el règim estava a les acaballes. En canvi, no era gens d'optimista pel que fa a la sortida de la situació: li feien por els militars i la gent de l'Opus Dei, al seu veure magníficament col·locats gràcies a una tàctica tota jesuítica de jugar el doble factor continuïtat i renovació, aquesta darrera potser en més d'una modalitat.

Ell, en Valls, havia pertengut una mica fugaçment al FLP, però se'n va apartar després d'un detingut examen de consciència perquè opinava que els "felips" treballaven pels comunistes i el molestava aquella pruija d'estar sempre a l'esquerra de l'esquerra. Adheria doncs a un liberalisme tronat, ni carn ni peix, i continuava per tant al seu flitxteig amb els elements de la democràcia cristiana, amb un ull sobre el Front Nacional, on comptava amb amics dels seus dies d'estudiant. En el fons, potser li hauria agradat de fundar el seu propi partit. Le'n devien privar la seva incapacitat de decidir-se, la ma-

nia de ficar el nas una mica a tot arreu, una afició a la intriga que havia anat desenvolupant durant els darrers temps. S'havia casat amb la filla d'un industrial i això tampoc no arranjava les coses; era de creure que era objecte de pressions fortes que contribuïen al seu desnortament.

Així ho creia la Roser, antiga condeixeble de la seva dona, amb la qual encara tenia relacions, si bé poc seguides i més aviat superficials. Ells dos, però, d'aquestes coses en parlaven poc, més interessats, quan es veïen, en aquelles escaramusses amoroses que de vegades culminaven en veritables actes de violència, com aquell vespre que la noia el deixà pujar a casa seva, en absència de la família que se n'havia anat d'excursió aprofitant dos dies de festa. Un cop dalt, se li acudí de convidar-lo a sopar i van entretenir-se a menjar entrepans i fruita per estalviar-se feina. Ella confessava sense fer-se pregar que els fogons més s'estimava evitar-los.

- Veig veient que són moltes, les coses que més t'estimes evitar - li va dir en Ramón

- Ah, si? Quines?

- La cuina, els homes...

- Els homes? Què ets tu, doncs?

- Ja m'entens. Evites que se t'atansin gaire i, sobretot, que se't fiquin al llit. Saps que penso, de vegades?

- Qualsevol cosa. Tens molta imaginació, tu.

- Que potser encara ets verge.

Ella va riure gairebé escandalosament darrera la mà amb què es protegia la boca plena de pernil.

- Veus?

- Es clar, has estat casada - reflexiona ell -, però això no vol dir res. Potser va ser un matrimoni blanc -. Va mirar-se-la -. Eh? Això ho explicaria tot. O ell no podia o tu no volies.

- Ja està, mira que senzill! - envermellí.

- Sigui com sigui, tu no ets normal del tot.

- I què hauria de fer, per ser-ho?

Ell va enretirar-li el tros d'entrepà que tenia als dits, va deixar-lo sobre el plat i, amb l'altra mà, la va atreure contra seu. Esperà un moment, silenciós, mentre la noia acabava de mastegar, i aleshores va besar-la. Ellà, com aquell vespre al cotxe, es deixà fer sense correspondre-hi, però aquest cop en Ramón insistí i, una mica ~~mmm~~ excitat, va engrapar-li una sina. La Roser va subjectar-lo immediatament, mentre procurava defugir els llavis; després, tot d'una, va deixar caure la mà i, seguidament, la remuntà per la banda de fora dels

seus braços i l'enllaçà per darrera. En Ramon, sense desfer l'abraçada, va aixecar-se, la féu aixecar, i tots dos van quedar-se drets a freg de taula, premts l'un contra l'altre.

Va petonejar-la bojament, estimulats per la seva aquiescència, prou enardits per fer davallar les mans cap a les natges, però en aquell instant la noia separà la cara i, amb el bleix alterat, digué :

- No, Ramon, no...

Sense fer-li'm cas, prolongà la carícia, s'inclinà altre cop sobre la cara que fugia, i ella es va debatre, ara silenciosa i amb prou voluntat per trencar la seva abraçada. Arribà a temps d'empresonar-li el braç quan ja es girava, i s'encastà contra seu amb les mans ràpidament esmunyedisses entorn de la cintura, d'on s'enfilaren cap als pits mentre li besava el bescoll, sota els cabells que es separaren en inclinar-se ella endavant per tal d'alliberar-se de l'estreta.

Va sentir les mans que garfien les seves, sobre el pit, i ell va arrapar-se a l'escot, sense preocupar-se dels botons que cedien, distret de les esgarrapades per aquella ancia que l'empenyia a fer-la girar de nou, a buscar-li els llavis, i ho aconseguia amb esforç, però sense resultat, sense triomf, puix que ella li martellejà el pit i xisclà :

- Que em vols violar, potser ?

Va desembragiar-se a l'acte d, amb els braços caiguts, fità aquella cara de color de cendra que, ara que era lliure, s'allunyava, no aprofitava la treva, sinó que continuava prop seu, bleixant sorollosament i amb els llavis que li tremolaven.

- Què t'has proposat, Roser ? - preguntà.

La noia no va contestar-li; potser no podia, però els ulls li brillaven amb un esclat que a ell va semblar-li burleta, desafiador, ple d'un urc ofensiu ~~mmm~~ sobre aquelles galtes blanques, sota d'aquell front mig cobert pels cabells despendinats. Impremeditadament, amb un gest ferotge, allargà un cop més les mans, ara directament cap a l'escot, va tancar els dits sobre el viso i els sostenidors que la brusa sense botons exposava, i estirà amb tota la seva ànima.

Totes dues peces es van esquinçar pel mig amb un "ras" sorollós, com si fos sin de paper, i els pits blancs van saltar endavant, menuts i vibrants. Però no els va tocar. Al moment que ella anava per posar-se a córrer amb una mitja volta sobtada, va subjectar-à encara els tirants que sostenien la roba i estirà amb la mateixa ferotgia, tan impulsivament que la féu seguir a ella i tot. Llavors, va acular-la ~~mmm~~ contra un angle de paret i, metòdicament, sense apartar la mirada dels seus ulls esparverats, li anà arrancant tot el que duia, els penjolls

del viso i dels sostenidors, la faldilla, les bragues, fins que va deixar-la nua com el dia de la seva naixença.

Ella ja no intentà de protegir-se, ni de lluitar. Amb una estranya passivitat, només amb aquella mirada glaçada d'espant que acabava de donar-li immobilitat, assistí a la seva vessania i després restà dret a al seu davant, repenjada contra la paret, un minut, dos, fins que en Ramon, sense una paraula, sense haver-la tocada, va allunyar-se cap a la porta i abandonà l'habitació, el pis.

No va dormir a la dispesa. Davallà cap a la ciutat de festes i rialles i en un bar arplegà una noia que, a les quatre de la matí, una mica alarmada, li deia :

- Però escolta, escolta, que no vols dormir gens, potser ?

I ell, brutalment :

- A callar, tu. Que no t'he pagat ?

- Sí, sí ! Jo ho deia...

- No has de dir res.

Ja eren les sis quan es va adormir amb un son de plom, exhaust i rabiós, i en despertar-se, ja passat migdia, la noia, naturalment, ja no hi era.

A l'hora de dinar, matxucat i sense afaitar, en Soler i en Quadras, que semblaven haver-se ensumat la seva gresca, li feren una mica de broma, però llavors ell ja s'havia asserenat prou i els la va seguir sense protestar. De tota manera encara tenia mal gust de boca, i continuava tenint-lo al vespre, en retrobar-se com de costum a la cuina, davant la tassa de cafè, sol amb la Reginalda fins a les dotze, quan en Blanquer acudí precipitat i va dir que li calia fer-se fonedís uns quants dies. La dona, que hi devia estar més o menys acostumada, s'ho va prendre amb calma, però ell s'enquimerà :

- Què ha passat ?

- Han detingut dos companys i, en aquests casos, mai no se sap...

- Vols dir que els faran cantar ?

- Suposo que no. Són gent ferma. Quan un militant està segur de les seves idees i comprèn bé la causa per la que lluita, sap resistir-ho tot. Se sent superior als seus botxins.

- Doncs ?

- Hi ha els escorcolls, les adreces que els poden haver trobat. Per prudents que siguem, és difícil de pensar en tot.

- I on aniràs ?

- Més val que no ho sapigues - digué, i va afegir -: No és desconfiança. Tampoc no ho sap ella. D'aquests manera no es compromet ningú.

La policia va presentar-se quan tot just feia tres quarts que era

fora, i va interrogar-los tots quatre, la Reginalda, ell i els altres dos dispesers que, sense faltar a la veritat, van poder dir que no l'havien vist des de migdia, a l'hora de dinar.

Però el van detenir l'endemà passat, ho duia el diari.

Estava maldant amb un altre llibre, "Avui, silenci", que mesos després seria abundantment expurgat de contingut polític i d'erotisme i en el qual es feia ressò de la seva renyina amb en Codina, provocada ~~per la decisió~~ per la decisió del seu amic d'acudir a una mena de congrés d'escriptors que se celebrava en algun indret de la "meseta". Ell no havia rebut cap invitació, però llegí la convocatòria i li semblà veure-hi una mà o una influència oficial que el va retreure immediatament. A les raons del seu amic, compartides per molts altres, que afirmava :

- Cal que fem acte de presència a tot arreu, que donem fe de vida -, ell oposava el seu refús :

- No podem col.laborar amb gent que durant anys ens han negat el pa i la sal, que ens els neguen encara.

Li assenyalava la inconveniència, o la paradoxa, d'assistir al congrés en la seva condició d'"escriptor espanyol" quan ningú no li respectava els drets que els espanyols d'altres contrades tenien naturalment, sense haver-los de pidolar.

- Quan no posin pegues a la nostra voluntat de manifestar-nos com a catalans, amb una premsa, amb una escola, amb una ràdio, amb una televisió catalanes, o sigui quan hi poguem acudir amb unes certes condicions d'igualtat, ves-hi. Però ara, quan faràs el paper d'un novel·lista "provincià"...

- I no se t'ha acudit que podem lligar relacions que ens ajudaran a obtenir tot això que volem ? Tu sembla que interpretes la meua assistència com un acte de col.laboració, i això és fals. Vaig, anem, a fer sentir la nostra veu.

- En Castellà.

- En castellà. I què ?

- Res. Vull dir que no hi hauria res a dir si tinguessis la llibertat d'escollir la llengua en què parlaràs. Però la tindràs ?

En Codina va vacil·lar.

- No... em penso que no. No et creguis que no m'amoïna.

- No prou, pel que veig.

- Cal que tinguis en compte que la major part d'assistents no l'entenen i que del que es tracta, precisament, és de fer-se entendre. Tu ets massa absolut.

Però ell ho negà.

- Mira que et dic : si jo vingués i em permetien de parlar com vull, de segur que parlaria en castellà. No puc transigir, però, amb que sigui obligatori. Aquesta és la ~~de~~ferència que et voldria fer remarcar. Observa, a més, que no es tracta d'una reunió o d'una assemblea qual-sevol, diguem-ne neutra en el sentit cultural, un congrés, és un dir, de fabricants de teixits, o d'industrials del ram de sabateria... Es d'escriptors, de gent que operen amb la llengua, a través de la llengua...

- Si tot això ja ho sé ! - es va entossudir l'altre -. Però hi ha una contrapartida que tu no vols veure, la que et deia : ens fem conèixer, exposem els nostres problemes. Ara gairebé ni saben que existim. Ja és prou que ens hagin invitat.

Ell va riure amb amarguesa i, mentre encenia una cigarreta, digué:

- He vist que hi ha previstes cinc o sis ponències. Cap d'elles per boca d'un català, cap d'elles que toqui de prop o de lluny la nostra situació...

- Les ponències no ho són tot. Tindrem ocasió de discutir, establirem contactes que prou falta ens fan...

- Com els parents pobres, és clar.

L'altre es va molestar :

- Ets collonut, tu ! Què hem de fer, doncs ? "O res ?

- No. Es poden fer moltes coses. Ara mateix, si vols, te'n proposo una : reunir tots els qui han estat invitats i proposar-los d'escriure als organitzadors.

- Escriure'ls què ?

- Que el congrés no és a nivell "espanyol", sinó a nivell "castellà", i que per tant demaneu una nova convocatòria en termes que puguin satisfer els escriptors de totes les nacionalitats peninsulars.

- Seria la manera més segura de quedar-nos al marge.

- Potser sí. Però també seria la manera més segura de veure fins on arriba la seva comprensió, la seva bona voluntat. Per què ens han de negar, expressament o per omissió, allò que demanen per a ells ? Es a ^{dir} ~~de~~ allò que ja tenen... La veritat, Codina, la teva actitud em sorprèn. Fins ara havies mostrat més fermesa.

- I tot d'una començo a ser un traïdor, oi ? - va queixar-se el seu amic -. D'aquestes excomunionis ja en començo a estar tip.

En Ramon va picar-se.

- Mai no he excomunicat ningú, jo, prou que ho saps. No formo part de cap església... Em pensava que parlàvem com dos amics. Només et volia fer veure que val la pena de reflexionar, de sospesar el pro i el con-

tra, d'obrar sense precipitacions. No és pas qüestió de córrer cada cop que ens fan un senyal més o menys amable. I no parlo pas dels escriptors castellans, que ja sé que n'hi ha de molt amics nostres, sinó de les organitzacions influenciades pels elements oficials. Hem de donar fe de vida, dius, i hi estic totalment d'acord. Però quina fe de vida més clara, més digna, no seria escriure una carta com la que t'he dit ? O, si no això, alguna altra cosa. Hi podríem pensar. Ens hem de fer valdre, ens hem de manifestar com som des del principi. És l'única manera de fer-nos respectar.

- No ho crec pas. Seria un error. Ho interpretarien molt malament, com una bufetada.

- Molt bé - va dir ell. - I quantes n'hem rebut nosaltres ? En rebem cada dia. Hem de parar sempre l'altra galta ?

- Això que proposes tu si que és parar l'altra galta ! Perquè després vindrien els cops de veritat.

Ell va empassar-se la saliva i es fregà els ulls abans d'objectar :

- L'home que es capté amb dignitat, però és feble, sempre rebrà, ja ho sabem. Amb cops o no, però, la dignitat no la hi pren ningú. Ara, quan no se'n té, reps de totes dues maneres, O no ho vols entendre ?

- Perdona que t'ho digui, Planells, però em sembla que el que entenc és que parles una mica per despit. Sigues sincer.

- Vols dir perquè no m'han invitat ? - va preguntar suaument, amb la veu gairebé tallada.

- Sí.

Tenia el paquet de tabac i els llumins al seu davant, sobre la taula, i els va recollir lentament, amb la cigarreta clavada en un extrem de llavis, d'on una minsa columna blavissa se li enfilava cap als ulls entretancats.

- Gràcies - féu, adolorit -. Em pensava que em coneixies més bé.

Mai no s'havia sentit tan ofès, ni quan en Joan combatia les seves tendències catalanistes i el tractava de somnia-truites sense preocupar-se gaire del llenguatge que emprava, sovint feridor, ni aleshores que la Teresa ~~humana~~ es negà a compartir una segona vegada el seu llit i preferí veure'l marxar de casa tot i l'estima que li tenia, que deia que li havia tingut. Al capdavant a la seva tia no li faltaven bones raons per procedir com procedí i la defecció del seu germà datava d'un temps tan reulat, era tan vella l'enemistat, que àdhuc la trobava natural. D'altra banda, no havia escollit ésser parent d'en Joan, mentre a en Codina se li havia atansat, i l'altre a/ell, perquè els unien certes afinitats, perquè compaginaven bé i tenien idèntiques as-

piracions. Mai no els havia separat cap gelosia professional i en els èxits del competidor veien més un motiu d'estímul que una causa de friccions. O així s'ho havia imaginat ell. Ara, després d'aquella conversa, de la sortida inconsiderada i que res no autoritzava d'en Codina, ja no sabia que pensar.

No va deixar-se retenir quan l'algre li cridà que no havia de ser d'aquella manera, tan susceptible, i va arrapar-lo per la mànega del gec, sinó que es va desfer dels seus dits mentre deia amb tristesa :
- No ho esperava, això.

Estava tan desanimat, que durant gairebé una setmana li fou impossible d'escriure i fins renuncià al ~~manuscrit del projecte~~ projecte, encara vague, que se li havia acudit mentre parlava amb en Codina : reunir tots els invitats per tal de discutir la posició que calia adoptar. Simplement, ho va deixar córrer. Després es va veure que els seus escrúpols eren escassament compartits, puix que dels onze prosistes que havien d'assistir-hi, únicament un, en Mayà, va renunciar a aquell honor. Ell el coneixia molt poc, a en Mayà; era d'una generació més gran, la que vorejava els quaranta pel bon costat o pel mal costat, i sempre li havia semblat un individu distant, retret. L'havia vist a can Surell, on se celebraven reunions literàries, les primeres a les que ell assistí quan encara no havia publicat res, i tenia motius per creure que algunes de les seves asseveracions, molt riguroses com esqueia a la seva joventut, l'havien molestat. L'home escrivia una prosa tradicional, molt correcta i neta, però sense un gram d'enginy ni d'imaginació, i les seves novel·les, que revelaven domini de l'ofici, pertanyien tant pel to com pels temes a una època periclitada.

Així i tot, aquella inesperada coincidència de criteri potser els hauria dut a ~~manejar~~ atansar-se l'un a l'altre si no hagués estat perquè tot d'una, quan començava a refer-se del dis gust, va tenir l'oportunitat de fer el seu primer viatge a l'estranger amb un noi que acabava de conèixer, en Bellavista, autor d'una obra dramàtica i d'un volum de proses, més jove que ell i propietari d'un cotxe que els menà cap a l'altra banda del Pirineu en companyia de dues noies arreplegades gairebé a la sortida de Barcelona, italianes i prou aventureres, com va anar esbrinant, per haver-se proposat de recórrer tot Europa, i potser més continents i tot, sense altra fortuna que dues-centes mil llires i una disposició generosa que els evitava de desprendre-les. De fet, per culpa d'elles van haver d'abreujar llur estada a la capital de França; no havien comptat que seria_n quatre.

Ho van ser durant set dies i set nit, i ~~manejar~~ això els va privar de veure moltes coses i de comprar alguns llibres, però els va permetre

en canvi de visitar altres indrets que tot sols potser haurien deixat una mica de banda i de practicar tot de tècniques amoroses que a ell se li ~~començaven~~ començaven a rovellar des que es veia amb la Roser. En Bellavista, que tenia vint-i-dos anys, ho passava tan bé, que inclús hauria estat capaç de vendre's el cotxe; però no era seu, sinó del seu pare.

París el va enlluernar una mica i immediatament s'hi sentí com a casa seva, potser perquè van trobar-se amb uns dies bons, de sol, i duïen una vida bohèmia, com la que estava acostumat a menar a Barcelona, només que força més descosida i lliure, amb nits senceres sense tancar, fent cremar la candela per tots dos costats, sense manies, com si mai no s'hagués d'acabar. La Mara era un xicotot, alta i ben feta, amb les cuixes llargues i sempre corrent i enfilant-se per tot arreu com un noi: bancs, parets i reixes. Encara la recorda disparada per les escales dels ponts del Sena, precipitant-se cap als pescadors de sabates o de cadàvers, prop dels quals no s'aturava, sinó que proseguia, amb ell agafat de la mà, rient, amb les faldilles a mitja cuixa i la brusa descordada sobre els pits bells.

Van passar, de tota manera, pel Louvre, per Notre Dame, per l'Arc de Triomf, i fins van escapar-se fins a Versailles. Turistes obedients a una guia prou coneguda a través de lectures, van badoquejar entre entaforaments a les "caves" sofisticades que perllongaven artificialment un temps existencialistes, i probablement es van fer la il·lusió de reconèixer en Sartre en aquell senyor baixet i amb ulleres que escrivia al Flore. Mai no n'han estat segurs, però sí que van passar per davant la casa on vivia i que una tarda van albirar en Malraux quan pujava en un cotxe, amb el seu rictus i el seu rostre sever i incomprensible de gaullista.

Les noies, que també ho havien passat bé, van prometre que els escriurien, però ell només va rebre mitja dotzena de postals, seguides del silenci que ja calia esperar, més que no pas la sorpresa d'una carta molt posterior, ara fa un any i mig, adreçada a l'editorial i on ella, la Mara, li deia que el mes següent tornaria a Barcelona, camí del seu país.

S'hi va quedar tres dies, tan xicotot com sempre, encara sense maridar i més rodamons que mai, ara corresponsal d'un diari i una mica coneguda per les cròniques que havia publicat sobre el Vietnam. Tot i els anys transcorreguts, cinc, a despit dels homes que li havien passat per damunt i que ella confessava sense rubor, físicament era la mateixa d'antany, però espiritualment ara tenia altres interessos i a l'acte va sentir-se encuriosida per algunes paraules d'en Ramon que

la decidiren, de cop i volta, a escriure una sèrie d'articles sobre la situació catalana i els moviments clandestins d'oposició.

Van visitar mitja dotzena de dirigents, tots els que els va permetre el temps que ella podia quedar-se a Barcelona, i el darrer vespre en Ramon va organitzar i tot una reunió en un restaurant del carrer de Quintana, on soparen gent de lletres i elements de l'oposició activa abans que ells dos, ja de matinada, travessessin la Rambla per anar-se'n a dormir en un hotel del carrer de l'Hospital, en una cambra senzilla i modesta, una d'aquestes cambres on l'amor és fàcil i sense compromís, però ~~momentàniament~~ no sempre mancat de passió.

En aquell moment ell estava ben situat per documentar cumplidament la noia; feia uns quants anys que participava activament en tots els actes de protesta, en totes les manifestacions, en tots els aldarulls, en tots els gestos de reivindicació del país i dels humils. No recordava ja quantes cartes havia firmat, quantes vegades havia hagut de córrer pels carrers davant la porra alçada d'un policia, en quantes assemblees havia pres la paraula, però si que duia un còpte exacte dels cops que l'havien detingut, cinc en total, el darrer per ser processat i, després d'uns mesos llargs de llibertat amb fiança, jutjat i absolt del delictes d'associació il·licita, del qual no hi havia dubte que era culpable tot i l'asseveració en contra, prou convincent, de l'advocat defensor, el qual el va salvar dels sis mesos que exigia el fiscal.

Era doncs gairebé un familiar de la comissaria, un vell conegut dels policies que es tancaven amb ell, proveïts d'una màquina d'escriure, i l'interrogaven durant hores, amicalment o amb hostilitat, segons l'humor, segons la persona, segons el càrrec que se li feia. La cosa tenia els seus avantatges i els seus inconvenients, però ell no s'aprofitava dels primers ni es deixava abatre pels altres. La garfida al cor, aquell desbocament nerviós que li esberlava el pit, no l'hi podia estalviar ningú, era difícil d'avesar-s'hi, però després sempre venia la pau, la quietud, aquella calma que li permetia de somriure fins en els moments més compromesos. Potser perquè no l'havien pegat mai. Ara, aparentment, respectaven els intel·lectuals, la gent que s'havien fet un nom, una reputació, però la regla tenia excepcions, com haurien pogut explicar d'altres activistes, com ho explicaren alguns d'ells a la Maria en el curs del sopar, durant el qual ella no menjà gaire però escoltà molt i fins va ^{prendre} notes que després, a la cambra, ja de matinada, va destruir per si l'escorcollaven a la frontera. Ell li ho havia aconsellat. Al capdavant, en els seus articles no havia pas de donar noms i adreces, i la resta era fàcil de retenir a la memòria.

- Es estrany - va dir-li en un moment d'anat - que tu no siguis de

cap grup.

- Em sento més lliure, així - va replicar ell e. Puc col.laborar amb tothom sense haver de demanar permís a l'organització.

Perquè entre les colles, els partits, hi havia antipaties, hostilitats; n'hi havia sobretot envers el PC., amb el qual s'havia anat descobrint tot d'afinitats malgrat la repugnància que li feien alguns dels seus militants, massa dogmàtics, i el neguit que li provocava un historial maquiavèlic i sovint oportunista d'actituds poc franques, de tergiversacions fosques i sense excés d'honestedat. Ara, hi havia aquesta contrapartida: eren ells, els comunistes, que nodrien les presons. Alguns no paraven d'entrar-hi i de sortir-ne des de feia vint-i-cinc anys, d'altres encara no se n'havien mogut, o molt poc. I ells sempre a la brega, fermes, amb una continuïtat que els feia admirables, enviables.

La temptació, l'havia sentit sovint. I l'havia resistida. Reconeixia que era un indisciplinat, un franc tirador, i així ho anà explicant a la Mara durant aquells tres dies que van passar plegats, corrent d'una banda a l'altra, tots dos prou madurs, ara, per entendre's una mica en recordar aquella setmana fol·la de París en companyia de la Mònica, ara casada i afillada, i d'en Bellavista, ~~una~~ una mica distant, amb aires de superioritat i de suficiència des que arrel de les seves col.laboracions periodístiques es féu un nom, una notorietat. Sense adonar-se'n, fregava la col.laboració amb els puntals del règim que d'altra banda deia combatre, i potser combatia també verament. L'explicació, de fet, era prou clara: només s'interessava per ell mateix. Si fa no fa com tothom, però amb una diferència: que volia guanyar a tots els camps.

- Tan eixerit com era - va dir la Mara.

Per què no? Continuava essent-ho. Ho hauria pogut comprovar, la Mara, si el noi no hagués estat fora de Barcelona, en un dels seus abundants viatges al llarg i a l'ample de la península que a poc a poc el convertien, no se li podia negar, en un dels bons especialistes de la problemàtica peninsular. Perquè ell també l'hauria invitat a separ tot i que era d'amics, amics, gairebé no n'eren. Mai no havien tingut raons però s'havien anat distanciant d'una manera natural, empenyuts per concepcions radicalment diferents de l'honestedat, de l'existència, del futur que convenia al país, discutit anys enrera, quan es veien sovint, i, a poc a poc, objecte de silenci en les rares avinenteses que la casualitat els reunia. No era doncs ell qui, en una ocasió, havia intentat de fer vacil·lar en Ramon, de convencer-lo que actuava en fals.

Havia estat en Saludes.

Les amistats es lliguen i es deslliguen, les dones que estimem s'allunyen o ens n'allunyem, l'atzar ens porta amics i amants, l'atzar ens n'allibera. Hi ha encontres llargs i encontres breus, contactes aparentment sense futur que duren, es perllonguen i envaïeixen els anys, i d'altres que prometien una amistat o un amor dilatats i s'exhaureixen fàcilment, cremen com un foc d'encenalls. En Ramon n'ha conegut de tots, i s'hi ha enganyat sovint. Mai, és un dia, no podia haver previst que la gresca d'una nit de Nadal amb una noia gallega que tenia un doble nom podia menar-lo a una relació tan amical i tan perdurable, a compartir durant mesos sencers, sempre irregularment i amb intervals, és clar, el seu llit o un llit llogat, on ella s'alliberava del seu fer venal de consuetud i ell, que de vegades podia ser tan dur, es captenia amb tanta delicadesa com la noia li permetia, si bé sense estalviar-la, sexualment parlant. Al capdavant, i fossin quines fossin les seves queixes, l'amor el feia amb gust i no era rar que s'enorgullís de les seves habilitats, de la competència amb què sabia encendre'l i mantenir el foc abrandat per apagar-lo després lentament, amb alegria. En això s'assemblava una mica a la Mara, o la Mara a ella, si és vol, si bé la italiana era més curiosa i més espontània en la seva curiositat. D'altra banda, aleshores de l'anada a França, no tenia tanta experiència, els homes amb els quals havia dormir encara podien comptar-se amb els dits d'una mà. I ara, quan la seva estada a Barcelona, confessava que era més exigent i que cada dia ho seria més encara. Les experiències que no prometien no li interessaven.

- Suposo que m'he de sentir afolegat - va dir-li ell -. La nostra devia ser satisfactòria.

Ella va somriure i, inesperadament, va recordar un vespre, en una fonda de mala mort on no van poder dormir en tota la nit, o gairebé, perquè hi havia xinxes. Grapats de xinxes que corrien paret per amunt cada cop que encenien el llum.

- Te n'has oblidat, tu ?

No, no podia haver-se'n oblidat. Volia anar-se'n, però els recava haver pagat la cambra i els quedaven pocs diners. Ella, per la seva banda, tenia por d'adormir-se per si se li ficaven dins, que deia. I fou aleshores que en Ramon va tenir la gran pensada :

- Et taparé - va riure.

No es creia que fos possible, però van adoptar una posició còmoda, l'un al costat de l'altre, ella d'esquena, i van travar-se de cames, la noia entre els seus braços que la cenyien estretament, i tots dos van quedar-se quietes molta estona, tanta que es van adormir o en-

dormiscar i tot fins que una llum groga, ~~filtrada~~ filtrada per la finestra, va despertar-los. O ho feren els animallets que pul.lulaven pel llit, fibladors. Però ells no s'havien mogut, ni ho feren llavors, si bé la noia es girà i va besar-lo repetidament. D'una manera tota curiosa, ~~amman~~ al cap d'una estona en Ramon va sentir que l'erecció cedia, sense haver ejaculat, i esperà. Se sentia estranyament reposat, satisfet, i es tornà a adormir immediatament mentre les xinxes, amb la llum, s'amagaven de nou darrera el paper brut de les parets.

Fins ara, al cap dels anys, no va dir-li ella que no havia dormit tant com el noi s'imaginava.

- Recordes la cara que feia, l'endemà, amb aquelles ulleres? No et vaig voler dir res. Ni que, mentre ho anava repetint, gairebé estava espantada. Mai no havia tingut tants orgasmes l'un darrera l'altre, ni els he tornat a tenir...

Era doncs això que l'havia fet tornar a Barcelona? En tot cas, es va negar a renovar l'experiència, sense donar explicacions. Fins ara no les saps, ara que seu en aquesta cambra de la plaça de Letamendi, prop d'un any i mig després de la visita que, periòdicament, va traduir-se en tres llargs articles, dos d'ells centrats en la política i l'altre en les activitats literàries i fins a cert punt, pel que feia a la prosa de creació, en la seva persona, aleshores ja sobradament coneguda, prestigiosa i tot, ~~amman~~ però sense veritable influència, sense pes autèntic en la vida del país, marginat doncs de la inèrcia d'un poble que encara no s'havia refet de la sotragada de la guerra i sense gaires mitjans de defensa o, de vegades, amb poques ganes de defensar-se. Al capdavant n'hi havia molts com en Joan, el seu germà, que no tan sols s'havien integrat a l'ordre nou, per convenciment, per por o per conveniència, sinó que es negaven a creure i tot en la voluntat hostil dels vencedors.

Molts, n'estava amargament segur, haurien reaccionat ben bé com el seu germà si s'haguessin assabentat, per exemple, que després del tancament de l'Omnium Cultural, l'any 1963, el Ministeri de la Governació contestà el recurs contra la primera denegació d'associació amb un escrit on especificava que un cert ús públic del català podia considerar-se il·lícit.

- Tu t'ho creus tot. Tot el que et convé, és clar -va replicar-li en Joan.

- No es tracta de creure o de no creure. Es un fet comprobable.

Eren al menjador del pis del carrer de Xifrer, sobre la botiga que tenien els sogres, i la seva muller, la Mariangela, una mica enretirada de la taula, donava el pit al darrer nadó, ara de quatre o

cinc mesos. Els altres dos, un noi de vuit anys i una nena de sis, callaven, atrafegats amb el gelat de nata que cullerejaven goludament. Tota l'estona s'havien portat bé i, d'altra banda, llur pare estava de bon humor; era el seu sant.

- Tu i els teus fets comprobables ! - va riure el germà -. Jo veig que de tolerància en tenen prou.

- A part que la paraula és mal escollida, perquè en aquest cas tolerar ja és ofensiu, et faré observar, per si no te n'havies adonat - afegí amb un pèl d'ironia -, que encara estem esperant poder publicar un diari...

- I les revistes ? - saltà l'altre -. Què me'n dius, de les revistes ? N'hi ha tota una colla. Serra d'Or, l'avall Fort,...

- Ves seguint.

No podia, és clar, i insistí :

- Tenen massa respecte per haver fet una cosa com aquesta. Que el tanquessin, el local, és comprensible. Allò era un cau de separatisme. Per que l'havien de tornar a deixar obrir, doncs ? Però això altre...

- Et puc portar la prova - asseguraré ell.

No valia la pena, prou que ho sabia, però el seu amor propi l'obligà a fer-se amb una fotocopia del document i, quinze dies després, l'exhibia al carrer de Xifrer. Potser era el primer cop que hi posava els peus sense que l'haguessin invitat.

- Que et sembla ?

En Joan se'l va mirar per tots costats, l'examinà, com si ensumés que era fals, i llegí detingudament el paràgraf que deia :

"... es preciso tener muy en cuenta que sus promotores, con posterioridad a su pretención, han elevado gran número de escritos al Excmo. Sr. Vicepresidente del Gobierno, proponiendo la enseñanza en lengua catalana en todos los centros públicos y privados de enseñanza primaria, el uso normal de este idioma en las emisiones radiofónicas, y en el cine y demás medios de difusión, y el funcionamiento en lengua catalana de las corporaciones y entidades de todo orden que así lo deseen, y es evidente que estas pretensiones no pueden estimarse como debidamente lícitas, porque infringen el artículo 32 del Fuero de los Españoles que dispone que la ley ampara por igual el derecho de todos los españoles, sin preferencia de clases ni acepción de personas, y si se realizara la enseñanza primaria en lengua catalana, se causaría una gran dificultad a todos los alumnos que no fueran nativos de la región, y a su vez a los naturales de la misma, de condición más modesta, perderían la ocasión de obtener el debido conocimiento del idioma castellano, vínculo de unión y entendimiento entre todos

los españoles, circunstancia esta que aconseja que no debe ser autorizada la asociación pretendida, y más teniendo en cuenta que sus promotores también pretenden se efectuó la enseñanza primaria en lengua catalana incluso en las escuelas privadas, y lo mismo podría decirse respecto al uso de este idioma en los medios públicos de comunicación y en las corporaciones, pues de realizarse así, resultarían perjudicados los españoles procedentes de otras regiones para el desempeño de cargos en las corporaciones que acordaran el uso de la lengua catalana".

- Bé, es comprèn - va concloure - A vosaltres, si no se us paren els peus...

Amb aquesta actitud, naturalment, ja no podia identificar-hi tots els acovardits o atacats d'inèrcia. En Joan era un cas extrem. Però si que hi havia una mena d'ingerès a no assabentar-se de fets ofensius, a acceptar-los tot amb un arronsament d'espatlles o, a tot estirar, amb una paraula de malhumor sense conseqüències. El ramat deia beee !, com ho havia dit anys enrera, quan ell no era encara al món, davanter els dirigents catalanistes d'aquella hora. Era qüestió de creure en les virtuts de la paraula, i per això hi va haver aquell moment en què, breument, gairebé vacil·là, quan inesperadament en Saludes li obria de bat a bat les portes d'un diari de gran circulació.

No hi havia pensat mai; la temptació, si de cas, es limitava als seus inicis, quan encara no tenia vint anys i havia escrit uns versos en castellà, probablement per pur mimetisme irreflexiu. Tampoc no podia saber com hauria acabat tot sense la Teresa, quasi escandalitzada i de seguida insistint que s'avergonyia d'ell. A què treien cap totes aquelles discussions amb el seu germà si ara li donava la raó? I que no ho veia que amb una llengua manllevada sempre seria un sapastre? En van parlar força, i no únicament per disuadir-lo; amb poques paraules en va tenir prou. Però ella no ho sabia, no en tenia la seguretat, i li feia reflexions que en Ramon acollia per no contrariar-la, potser sense escoltar-les gaire atentament, més interessat per l'expressió animada de la cara, que l'embellia, pel foc dels ulls, pel gest de les mans i dels braços molsudets i fins, agradables, per la línia del pit que partia les dues sines sota l'escot on sempre havia tingut ganes de fixar la mà.

Era ^{admirable} ~~fantàstica~~, pensava temps a venir, quan ella ja era una dona que s'enfilava per la quarantena, que d'aquella compenetració que va anar progressant fins al coit de Santa Llúcia no n'hagués quedat res, que aquell mateix acte ho hagués destruït tot. Mai no s'havia posat en contacte amb ell, mai no li havia fet arribar una paraula, ni ~~ni~~

abans ni després d'aquella tarda a la plaça de Palau. I bé devia saber que continuava escrivint, que havia triomfat, que era un novel·lista important, potser el primer del país amb en Codina; de tant en tant els diaris i revistes parlaven d'ell, els crítics solien ocupar-se dels seus llibres cada dia amb menys excepcions. Fotografies, caricatures, entrevistes, declaracions, l'anunci d'algunes de les seves detencions, del seu procés... Tot això devia haver-li passat pels ulls, devia llegir-ho. Es a dir, ho sabia.

Li ho havia dit una vegada la Mariangela. En Joan, no. Ell, llevat d'aquelles al·lusions de la tarda que s'hi ensopegà en deixar la Roser, ja no va referir-se més, o tan escàsament com pogué, al seu fer concret, personal, d'escriptor. Es veia que preferia ignorar-lo. La Mariangela, curiosament, havia llegit dos dels seus llibres, d'amagat si no ho va entendre malament aquell dia que li'n parlà, un Cap d'Any que en Joan havia sortit a passeig amb els menuts i ell va presentar-se una mica d'hora, quan la noia era sola al pis. Fou aleshores que esmentà la Teresa.

No es veien gaire, es feien tot just alguna visita rutinària i mai no s'havien convidat a menjar els uns a casa dels altres, però unes setmanes enrera s'havien tapat a can Jorba, on totes dues tafanejaven al mateix taulell. I havien parlat d'un dels seus llibres !

- Em va dir que sempre hi havia cregut, en tu - digué la Mariangela.

- Però "Al capdavall del carreró" no li agradava - replicà ell.

- Això no vol dir que no li hagin agradat els altres - féu la noia -. I tampoc no és el mateix això que creure en una persona. No us heu vist més, oi ? - va prosseguir, i ell s'adonà que estava encuriosida, que hi havia estat sempre.

- Ja t'ho devia contar, en Joan, per què...

- Sí, va dir alguna cosa. Però jo tampoc no m'ho crec.

- Bona noia ! - va riure, i llavors van entrar en Joan i ens nens.

Molt bé, li agradaven doncs els seus llibres, pensava en ell i en parlava amb admiració. I prou. Es a dir, potser també pensava sovint en aquella nit coital, potser hi pensava prou i tot per no haver-se atrevit mai a reprendre una relació amical. A mesura que madurava se li aclarien algunes coses, però d'altres es tornaven més fosques, més complexes, i per això no acabava d'estar mai totalment segur de les motivacions dels altres i àdhuc estava sempre disposat a rectificar interpretacions passades, prematures. Era possible, doncs, que la Teresa no hagués actuat per honestedat, sinó per por d'una foguera que els podia cremar a tots dos. Que havia gaudit violentament, sense inhibicions, ho sabia, tenia prou experiència per adonar-se'n. Ara, hi havia l'encon

tre posterior, quan tot semblava consumit... Era contradictori.

Ben cert que d'això no podia admirar-se'n. Ho era ell, ho eren els altres : la Roser, la Mera, en Codina, la Magda que un dia sorgí misteriosament del fil del telèfon i va dir :

- Senyors Planells ? Sóc la Clara.

- La Clara ?

No en coneixia cap, que recordés.

- Sí - va insistir la veu -, la noia d'"Avui, silenci".

Es va quedar immòbil, amb l'auricular a frec d'orella, sense saber què dir, com si hagués emmudit.

- La Clara ? - repetí en recobrar la veu.

- Sí, però jo em dic Magda, sap ?

Era l'any que l'havien procesat i vivia en una altra dispesa, a l'esquerra de la Rambla, de nou entre obrers com aleshores que estava al carrer de Salvà, sinó que ací n'hi havia més, eren vuit en total. Es tractava d'un pis relativament gran, però la majoria d'habitacions se les reservava la família: tres germanes velles, dues de solteres i l'altra vidua, amb tres fills entre els deu i els quinze anys. Els hostes s'apinyaven en tres cambres, sobre un bordell clandestí on els seus companys, l'Ortega i en Sánchez, solien desprendre el sobrant de setmanada un cop pagats l'habitatge i el menjar. Els preus eren força enraonats i les doïes, en general, grosses i feixugues, de trenta-cinc anys en amunt. Ells, els dos nois, hi acudien com qui es dedica a l'opi per oblidar, o potser amb la intenció de sentir-se més homes, ni que només fos un cop cada setmana, entre dones que no els preguntaven d'on venien, què feien ni quina instrucció havien rebut.

De fet, eren el rebuig del rebuig, xicots tot just capaços d'estampar una firma vacil·lant, entre els quals en Ramon s'avergonyia de la seva condició d'intel·lectual i gairebé l'amagava. Potser hauria pogut trobar un altre indret tot i que passava per una nova temporada de vaques flagues, però en certa manera li feia bé de conviure entre gent únicament interessada en les necessitats més peremptòries, el pa, el vi, el sexe. A les dispeses burgeses tendia a oblidar l'existència dels paries limitats a la possessió d'una mica de força bruta que els permetia de subsistir i, en alguns casos, prou alienats per sentir-se solidaris d'una història de grandeses que s'havia fet a llurs costelles, i s'hi continuaria fent mentre ningú no els prediqués un evangeli de revolta.

Una mica sorprenentment, va ser ell qui els obrí els ulls sobre la feina que feien les Comissions Obreres. L'Ortega treballava en un petit taller on només eren cinc homes i en Sánchez era peó en una em-

pressa del ram elèctric encara no somoguda per cap inquietud. Ell s'en feia creus. Temps enrera, a través d'un del POC, havia establert contacte amb alguns dirigents i estava al corrent de llurs activitats, si bé mai no havia assistit a cap de les reunions. Ara es veia sovint amb en Rossend Sensada, un metal·lúrgic que s'estava obrint pas pel ~~min~~ sindicat i que ja tenia al seu actiu dues condemnes, una de sis mesos i una altra de tres anys. El xicot, que s'adonava de la seva preparació insuficient, d'escola primària abandonada als dotze anys, va voler que li donés classes de cultura general i ara ell acudia cada festa al seu domicili, entre onze i una en principi, però en realitat sovint s'hi quedava fins a primeres hores de la tarda, car el convidaven a dinar i ell sabia greu que refusés.

Eren dos nois i una noia, tots molt conscients, d'una intel·ligència natural que els ajuda va a orientar-se. El pare, un ferroviari jubilat, havia fet prop de dotze anys de presó en acabar-se la guerra i la mare havia mort mentre ell era tancat. Ara envellit i esclafat per la seva experiència, malgastava la mica de foc que li quedava en discursos de sobretaula que els fills suportaven amb impaciència i respecte, sense escoltar els seus consells de violència. L'home vivia plenament en un clima de guerra civil.

Tots hi vivien una mica, és clar, però per part del noi Sensada i de molts altres hi havia el desig de superar-lo, d'instaurar una nova societat amb tan poca sang com fos possible, o gens.

- No en sento venjatiu - deia -, perquè això de la venjança és una mena de cadena que no s'acaba mai. Cada cop que m'han detingut, m'han estovat, m'han torturat i tot... Com a tu, suposo,

- No - li confessava ell -. A vosaltres, els obrers, us tracten amb més duresa, sobretot si saben que sou de les comissions o del partit. Potser us tenen més por que a nosaltres, els intel·lectuals.

- Potser sí. Bé, el que et volia dir és que ni aleshores, quan em tenien penjat cap per avall, per exemple, no pensava a venjar-me el dia de demà. Mai no m'he dit : un dia canviareu de llocs. No. No vull una organització social on uns homes puguin continuar abusant d'uns altres homes, en el sentit que sigui. I que no ho penso pas per generositat de cor, no et creguis, sinó perquè sento que cal posar fi a una etapa històrica. Quan es comença a pensar allò d'avui tu i demà jo, sempre acaba essent tot el mateix.

En Ramon reflexionava :

- Però no depèn de nosaltres sols que es pugui acabar amb la violència. No comparteixo els criteris del teu pare - li deia -, però em costa de creure que ells es donin per vençuts si no els traiem del poder

a la força. I ni aleshores no es resignaran, probablement. Si no van resignar-se a una república que els permetia de conservar tants privilegis, com han d'avenir a una societat que no en vol cap per a ningú?

- D'acord: això és un problema, i de segur que no el podrem resoldre amb guants blancs. Però hem de defensar un estat just sense esperit de venjança, - repetia - perquè això seria un mal començament. No vull dir que no s'hagi de castigar ningú... i fixa't que aquests paraula em repugna... però hem de procurar que no hi hagi abús. Jo sóc partida ri d'una feina tan neta com sigui possible.

En Ramon combregava en aquest desig i, com li havien demostrat tots els seus contactes amb l'oposició organitzada i activa, aquest criteri era general. De vegades se n'admirava una mica. Tots, o gairebé tots, eren homes que havien sofert persecucions, empresonaments, vexacions ~~imm~~ i maltractes morals o físics, sovint de totes dues menes alhora, però tenien prou grandesa d'esperit per voler fer taula rasa i trencar aquella cadena a què es referia en Sensada. A l'hora de la veritat, és clar, no tot seria tan bonic; sorgirien probablement altres homes, o potser ja existien, als quals la impaciència i el rancor empenyerien a actes violents; s'organitzaria una societat amb unes necessitats de defensa que mai no poden confiar-se als bons sentiments... Sí, ho sabia, però en la lliço cívica que hi havia en les paraules dels capdavaners actuals veia una maduresa de bon averany, la garantia d'aquell futur tantes vegades discutit amb en Blanquer, quan un a cada costat de taula, en la cuina acollidora de la Reginalda, es confiaven les esperances respectives i les anaven polint fins que més o menys concordaven.

De primer, l'home s'havia mostrat fortament adversari de tota mena de particularismes nacionals; tota la seva formació l'havia ensenyat a repel·lir uns sentiments acaparats per la burgesia, la qual, deia, només pensava en independències quan sentia amenaçats els seus privilegis, els seus guanys. I repetia la coneguda tesi marxista :

- Els proletaris no en tenen, de pàtria.

De moment, recordem-ho, ell es veia en una situació d'inferioritat, el seu coneixement de les teories socialistes era insuficient, superficial, i els cops de l'home el deixaven anorreat.

- La teoria nacionalista contradiu l'internacionalisme que ha de professar la classe treballadora - li deia, i - : La lluita d'emancipació s'ha de dur a terme a nivell de classes, no de nacions o estats. El nacionalisme allunya els obrers del seu interès veritable, els aliena, els col·loca enfront d'altres obrers. És l'Abc, creu-me.

Però no ho era tant, com va anar descobrint a mesura que progres-

sava per les obres dels clàssics del marxisme, amb Marx, Engels, Rosa Luxemburg i Lenin davant de tot. Ara i adés ensòpegava amb distincions, amb reticències, amb fets potser menuts però significatius. Va ésser un triomf, una nit, assabentar-se que ~~havia~~ Lenin havia defensat el dret dels noruecs a separar-se de Suècia.

- Per què ?

A en Blanquer no l'havia colpit aquest detall; no devia haver-hi donat importància i, sobtat, fou incapaç d'explicar satisfactòriament l'actitud de l'artífex de la revolució d'octubre.

- Es molt senzill, em penso - reflexionà ell -. Lenin distingeix perfectament entre un nacionalisme imperialista, que cal combatre, perquè és el fruit del capitalisme evolucionat, i un sentiment nacional dignem-ne de dignitat. Esmena'm si m'equivoco, però el marxisme, ara que el començo a conèixer bé, em sembla precisament una empresa de dignificació humana...

- No, no vas equivocat - assentia en Blanquer -. Jo diria més : l'única empresa de dignificació humana que fins ara ha intentat la humanitat. Alguns parlarien de Jesús, potser. He sentit dir... va ser durant la guerra, a un capellà que vam treure de les urpes de les patrulles de control... que si els cristians s'haguessin mostrat fidels a l'ensenyança de Jesús, Marx no hauria existit, no hauria estat necessari. Però jo crec que és un error. Entèn-me, vaig trobar simpàtic que un sacerdot fos capaç de reconèixer que els cristians no estaven a l'alçada del mestre. Demostrava una capacitat d'auto-crítica que la gent religiosa no sol tenir. Però és un error, et dic. Jesús no pensava en l'home tal com és, sinó en una imatge que ell se'n feia. No tenia una idea clara de tots els condicionaments socials i fins i tot en el Sermó de la Muntanya, per exemple, es mostrava inhumà.

- Però l'has llegit, tu, el Sermó de la Muntanya ? - s'admirava ell.

- Naturalment. Tota la Bíblia, m'he llegit. Molts catòlics no ho podrien dir.

- Es cert. Als catòlics no se'ls ha encoratjat mai a llegir-la.

- Tens raó. L'home, com a home - proseguia -, no pot viure com els animals i esperar, per tant, que el menjar li caigui com qui diu del cel. L'home no viu ^{al costat} ~~al costat~~ dels altres homes, sinó amb ells. Té, amb els seus semblants, una relació que no tenen les bèsties entre elles. I, després, hi ha l'instint de fer coses, de crear, de superar-se... No es pot quedar quiet esperant la fi del món com Jesús volia. Està molt bé allò que els qui tinguin una tapa en cedeixin la meitat als qui no en tenen, però això és caritat, i l'home no està fet per la caritat, sinó per la justícia. Jesús tenia bona voluntat, però no

podia plantejar-se els problemes d'una societat industrial com la que inevitablement havia de bastir l'home. Com la que hauria bastit fins i tot l'home religiós i siner en les seves creences en veure que el món no s'acabava com li havien dit...

Va fer una pausa, i en Ramon ~~interrompíam~~ ho aprofità :

- Marx, doncs, era necessari passés el que passés. I ell va tenir en compte la realitat, l'estudià científicament i hi cercà el remei. Es va proposar una empresa, com deien, de dignificació humana que comença amb l'alliberament dels oprimits. Però de tots els oprimits, Blanquer

- Ben cert. Per això en algun indret diu que no es podrà parlar de socialisme autèntic si no hi ha una emancipació de la dona...

- I també diu, ho recordaràs, que "en la mesura que sigui abolida l'explotació d'un individu per l'altre, serà abolida l'explotació d'una nació per una altra". Ho recordes, oi ?

- Sí, és al "Manifest del Partit Comunista". Però cal interpretar-ho en el sentit de les nacions colonitzades, no com un encoratjament a subdividir la humanitat en grups.

- Jo sostinc que vivim colonitzats. No sols hi ha una colonització econòmica, sinó la cultural. Es clar que això forma part d'una superestructura que alguns marxistes...

- No, no - l'interrompia en Blanquer aleshores -. Bé, és a dir, sí. Però no em confonguis amb ells. Sé que el factor econòmic no és únic i que, com deia Engels, "el factor que determina la història en darrera instància és la producció i reproducció de la vida real". El factor econòmic, doncs, pot ser la base, però hi ha un joc recíproc entre la infraestructura i la superestructura. Al capdavall, la praxi bé a ser això, la influència d'una situació sobre ~~un~~ un pensament, unes condicions de reflexió, culturals, i com aquestes reverteixen al seu torn sobre la situació socio-econòmica; una contínua adaptació de caràcter dialèctic.

No paraven de tirar-se cites i més cites entre cap i coll, tots dos ben memoriats, fent-les encaixar les unes en les altres fins que revelaven la complexitat d'un sistema prou intel·ligent per defugir, com deia en Ramón, tot dogmatisme teòric. Tots dos coincidien en que era un pensament obert, com li esqueia des del moment que es reclamava d'una dialèctica i partia sempre d'unes condicions objectives que no sempre ni arreu eren les mateixes.

En Blanquer reconeixia que les interpretacions fatalistes i mecanicistes del materialisme històric ja havien passat d'hora o, com deia Gramsci, que ja havien esgotat llur funció històrica, i aquest fou una de les primeres advertències que, espontàniament, va fer en

Ramon. Ell hi va veure a l'acte una prova d'honestedat intel·lectual i aquella capacitat de crítica del propi sistema que aquest duia implícit i que, li deia, els comunistes no sempre han tingut o practicat, L'altre li contestava :

- No has de jutjar mai un moviment pels fanàtics, per aquells que han arrodonit una teoria i la converteixen en ideologia ; d'aquests n'hi ha a tot arreu, i no podien pas faltar entre nosaltres. Es clar que en alguns casos s'explica : hem estat perseguits i aculats contra la paret i, en aquesta situació, un home es defensa amb afirmacions absolutes, amb dogmes. I després, insensiblement, prens el plec mental, ja t'és difícil sortir-ne.

- Deu ser una mica el que ha passat amb el marxisme soviètic.

- Rússia ha viscut acorralada entre potències imperialistes i això ~~marx~~ ens obliga a perdonar molts errors. De tota manera, reconec que les aportacions constructives al marxisme que s'han fet a partir de la mort de ~~Lenin~~ Lenin són obra dels marxistes occidentals, amb molta més capacitat de reflexió dialèctica. Avui - afegeix - són molts els companys que ja no miren cap a Rússia. Han sorgit marxismes més dinàmics. Es una cosa que cada dia es veurà més. Amb Rússia, però, sempre ens ~~marx~~ unirà un lligam sentimental per haver estat el primer indret on va ~~marx~~ triomfar una revolució socialista.

No es podia pas estranyar, ell, que un home intel·ligent i de bona voluntat com en Blanquer, es negués a prescindir de les experiències que tenien lloc a la Xina, a Cuba, a Iugoslàvia, experiències que havien dividit el món socialista en grups que ara es combatien tant a fora com a dins, ací mateix, on a la universitat i a les fàbriques, entre els obrers, anava creixent/la discòrdia a mesura que s'identificaven amb aquesta o aquella modalitat, sortint-se doncs d'un marxisme ortodox monopolitzat durant prop de quaranta anys per Rússia.

Més notable que això, però, era l'impacte que el pensament de Marx anava fent entre catòlics progressistes i burgesos que començaven a posar en ~~marx~~ quarantena llur classe, llurs creences, o, desesperadament, tractaven de conciliar-les amb les d'un sistema cap al qual tendia més i més el món, arrossegat per les idees de progrés i de justícia que contenia. Una certa consciència havia fet crisi i, ~~marx~~ ~~marx~~vergonyants o no, els fills dels botiguers i dels industrials, dels terratinents i dels banquers, començaven a avenir-se amb la possibilitat d'una societat nova que els furtaria prebendes i privilegis però probablement els faria més homes.

En Blanquer hi convenia i, esperançat, confessava :

- Vivim un moment interessant. Sí, no ho hi ha dubte.- I, rient - :

Potser no haurà estat inútil que ens hàgim fet un tip de press.

Però encara no s'havia acabat.

En sortir del seu darrer confinament ja només el va veure unes quantes vegades, més que res per casualitat, en coincidir en algunes reunions i actes de protesta, i fins llavors no va saber que l'home i la Reginalda vivien ple gats sense subterfugi, en un amistançament franc com el que ell mateix intentaria d'establir amb la Roser abans de renyir-hi definitivament. Perquè aquell acte brutal de despollar-la no havia estat, com creia, un final, sinó un començament.

La noia havia quedat impressionada i, després de tota una nit de reflexió, va comprendre que el joc no podia durar més. Va telefonarlo, doncs, l'endemà mateix, i quan ell, en resposta a la cita que li proposava, va dir :

- Per què ? Per prolongar una relació sense sentit, que sempre ha estat una agonia ? -, la Roser replicà :

- No. Et prometo que ara serà diferent.

Al vespre, però, quan es trobaren, tampoc no va ser franca, si bé això era fàcil d'entendre i de perdonar. De segur que no hi havia mala fe. Ella devia confiar que l'amor que va confessar-li l'ajudaria a sobreposar-se a la seva malaltia, perquè ho era, i de fet així mateix ho digué. A ell va acudir-se-li que potser esperava massa; al capdavall hi havia l'experiència anterior, amb el seu marit, del qual havia estat prou enamorada aleshores que es casaren, i això ^{l'obligava a} ~~mostrar~~ se prudent. Però a ella li interessava d'oblidar-la, ara ja havien transcorregut uns quants anys i, com va reconèixer igualment, s'havia passat nits senceres desitjant-lo. No podia haver canviat ?

No. Els preliminars, al meuble on acudiren, van ser prometedors, això sí; ella va prendre la iniciativa d'abraçar-lo quan tot just havien tingut temps de tancar la porta, i li agafà la mà perquè la hi passegés pel cos que es premia contra seu gairebé amb violència, famolenc. Un cop al llit, però, ja va ser una altra història, una mica humiliant per a tots dos, per a ella que es va trobar atrapada i per a ell que maldava inútilment, sense comprendre res. La tenia allí, sota seu, blanca i esplèndida, encara per totes les carícies que no havia estalviat, més magnètica que mai, i sobtadament d'enfrontava amb un refús sense cap relació amb la voluntat conscient de la noia, amb una barrera no prevista que anul·lava tots els seus esforços, i els de la Roser, alçada cap a ell abans de deixar-se caure descoratjada mentre es tapava els ulls amb un gest estrany.

Darrera hi havia el plor. Un plor que comença suaument i es va anar convertint en una mena de renill mentre, quequejant, confessava a la fi la seva gran vergonya. Patia de Vaginisme; encarades amb el coit, les parets vaginals se li contreïen amb tanta tenacitat que impossibilitaven la penetració. No es tractava de lesions traumàtiques o inflamatòries de la mucosa vaginal, se n'havia assegurat quan, de casada, el seu marit l'obligà a acudir al ginecòleg. Tot tenia el seu origen, si no s'equivocava, en una experiència dels seus dotze anys, aleshores que, una tarda, a casa d'una amiga, la curiositat les féu cedir a un germà d'ella i a un company, tots dos més grans, d'uns diu anys.

La cosa havia començat innocentment a la golfa de la torre on vivia l'amiga, quan tots quatre escorcollaven uns baguls plens d'andromines, papers, llibres, objectes, vestits. Van sortir unes calces del temps de l'antigor, encara noves, blanques i amb un tall davant, i a la noia, l'Elvira, se li acudí d'emprovar-se-les. Entre rialles, van fer tot de comparacions amb les que elles portaven i els nois, com qui no fa res, començaren a tocar-les i després les obligaren a tocarlos. O potser obligar era massa, tot s'havia reduït a una invitació que ella acceptà en veure que l'amiga no s'hi feia estranya, potser perquè ja havia porquejat amb altres nois. Tot era de per riure, i ho va continuar essent mentre s'exploraven i es besaven, àdhuc quan ells ~~ammanpmanmman~~ els van prometre que només ho simulationen perquè se'n fessin una idea. Però després no van complir la paraula i ella va sentir com l'Enric burxava i un dolor immens que la feia cridar: no, no, no! sense que el noi li'n fes cas, massa engrescat per adonar-se que la Roser l'esgarrapava i es retorçava convulsivament per tal d'alliberar-se d'aquella nosa, d'aquella sofrença que l'esquinçava.

- Va ser horrible - li confessà -. No tan sols pel xoc psicològic... Jo era encara massa nena, fins l'any següent no menstruaria, i ell... Bé, era com una bèstia, saps?

En acabar s'havien espantat en veure-la tota plena de sang, mig desmaiada, i l'Elvira, que semblava haver sortit bé de la prova amb l'amic del seu germà, va córrer cap baix a cercar un pot d'aigua i cotó fluix. Van netejar-la sense que ella s'hi oposés, mentre el cor encara li corria precipitat i dintre seu, ignorant com era en aquell temps, s'insinuava el pensament aterridor que podia haver-se quedat embarassada.

Es va passar mesos i mesos vigilant-se el ventre, palpant-se'l, obsessionada per aquella possibilitat. No havia volgut confiar les seves temences a ningú, ni a l'Elvira, amb la qual va renyir, i un

diccionari del seu pare on busca informació no va saber-la-hi donar.

- No pots imaginar-te com vaig patir. Potser no vaig quedar del tot tranquil·la fins que, al cap de mesos, en venir-me la regla, la mare em va fer tot d'explicacions i jo vaig aprofitar-ho per preguntar.

Després se n'havia anat oblidant. O així s'ho pensava, car en casar-se va tenir la desagradable sorpresa de veure com el seu marit, exactament com ara, al cap d'anys, en Ramon, no podia penetrar-la. Sí, li havia mentit de cap a peus en dir-li temps enrera que ell la trobava massa possessiva, castradora. Era això. Del fons d'ella mateixa pujava el record d'aquella violació, la paüra de ser ferida i desmembrada. Era capaç d'engrescar-se, prou que ho havia vist en Ramon, però al darrer moment el desig es tancava, tot i perdurar en algun lloc, en l'estremiment prometedor de la carn, en la inflor dels llavis o en la sensibilitat dels mugrons crescuts.

- I el pitjor - digué - és que tinc temperament.

Potser amb la intenció de rescabalar-lo, o qui sap si amb la confiança d'enardir-se amb les pròpies paraules, li ho va dir tot, coses insensates i tan íntimes que no havia confiat mai a ningú, febleses i vicis que havia anat adoptant per satisfer-se, pràctiques solitàries i tristes que ell va escoltar dolgut, abraçat a ella, sense mirar-se-la ~~una~~ per no fer-la avergonyir més.

No va deixar-se aclaparar per la desil·lusió i, alhora, es ~~negà~~ negà a renunciar. L'estimava, li semblava que l'estimava, i no podia consentir en la seva frustració ni en la d'ella. Hi havia d'haver un camí, per difícil que fos, i aleshores, després de tant anys, va pensar en la Gràcia i en com dominà els seus temors, les seves reticències de verge que ignora el pes d'un home. Es va veure fugaçment en aquella cambra del carrer de Salvà, en el llit que no va ser nupcial perquè no volgué, i evocà els ulls de la noia, la seva nuesa poc atractiva i patètica, però provocativa pel contrast una mica obscè de les sines voluminoses. Aquesta era diferent.

Es va redreçar, doncs, i digué :

- Cal que tinguem paciència, Roser; potser molta paciència.

No sabia com s'ho faria, era un problema nou, i fins consultà un metge conegut que, irregularment, frequentava les lletres. El xicot va arrugar el front.

- Aquests casos poden ser molt amoinosos. Un vaginisme d'origen físic, corporal, és fàcil de saber, però quan hi ha trames psíquiques... Si ella ignorés el per què, el motiu de la seva repugnància, t'aconsellaria sense dubtar que acudissis a un psicoanalista. Ara, quan sap perfectament d'on li ve el mal i, així i tot no s'hi pot sobreposar,

em sembla que només hi ha una manera de procedir, i en aquesta no pot ajudar-te cap professional. Ho has de fer tu. Amb el teu amor, amb la teva delicadesa, amb la teva comprensió, has d'anar anul·lant aquestes defenses... Quina mena de noia és? Vull dir: és tímida, espantadissa?...

- No, gens.

- T'ho dic perquè et convindria avesar-la a l'amor físic i, ja que de moment no podeu procedir pel que anomenem les vies naturals, seria bo que trobessiu altres procediments. No tothom t'ho aconsellaria, d'acord, però hem de perdre el costum de pensar que en amor hi ha coses brutes, il·lícites...

Ell era del mateix parer, de manera que no li va caldre convençer-lo. Reporta fidelment la conversa amb a la Roser, una mica insegura de la seva reacció; tot d'una, malgrat el temps que feia que sortien plegats, va adonar-se que no la coneixia prou per saber si dintre seu niaven tabús potser tan difícils de desarrelar com la seva temença vaginal. Per sort, la resposta fou franca, sense inhibicions:

- Tot el que tu vulguis, Ramon.

Eren en un banc de la part alta de la Diagonal i ell va llambregar-la amb una mirada intensa.

- Suposo que saps el que vol dir, tot...

Ella va sostenir-li l'esguard.

- Sí -. Va abalançar-se una mica i digué - : Besa'm.

- Aquí ?

- Sí, aquí.

Hi havia una altra parella, al banc de davant, molt abraçats, absents del món, i van besar-se tumultuosament en la penombra dels arbres que es desdibuixaven en el crepuscle. Tot d'una, la noia se separà i va dir :

- Et vull, Ramon.

E encara el volia a la cambra que els acollí vint minuts després, però ell no va cometre l'error de creure que podia sortir bé; ni ho intentà, tot i que la Roser l'urgia, un cop més enganyada per aquella pruja ardent que amagava una trampa. Caldrien moltes hores i molts dies per desmuntar-la, tardes senceres de carícies i de vegades de plors, mentre ell apurava els seus recursos i la guiava pels camins apresos en companyia de la Carmina. A cops, ella se sorprenia :

- Deus haver anat amb moltes noies, oi ?

- No. Per què ?

- Suposo que tot sol no ho deus haver après, això...

- Hi ha els llibres - reia ell.

- Els llibres ! -/protestava la Roser -. Apa, confessa-ho. Jo bé t'ho he dit tot. Ara et toca a tu.

Li va parlar doncs de les "altres", de les que hi havia hagut abans de la Teresa i de les que vingueren després, però la relació amb la seva tia se la va callar; era un secret que no li pertanyia. La Roser va interessar-se més que res per la professional i, de primer, no es creia que hi dormís de franc.

e Si diuen que són tan egoistes, aquestes dones !

- Normalment, suposo que sí. La feina que fan els hi obliga. Tothom les tracta a puntades de peu, com si no fossin ningú, o pitjor que ningú.

- A tu et són simpàtiques...

Ell s'arronsava d'espatlles.

- No em són res. Ara, m'estaria com de cremar-me de tirar-los la primera pedra. Si són com són o, més ben dit, si fan el que fan, no sempre és culpa d'elles. Saps que moltes han estat criades ? - preguntava -. No et diu res, això ? Sense el senyoret i el senyoràs encara serien el que se'n diu noies honrades, o s'haurien casat en lloc de tenir un fill natural a l'hospici...

No parlava per parlar, ni per lectures que hagués fet; sabia de companyes de la Carmina que s'havien llançat a fer de la vida després de passar de braços en braços gratuïtament, o pel mateix jornal d'una minyona, com si el servei de llit fos comprès en les estipulacions d'un contracte domèstic verbal. La pregunta era per què ho toleraven, per què s'hi avenien. I la resposta era una ~~una~~ història de misèries i d'ignoràncies, de submissió avial : l'etern subjugament del miserable davant el posseïdor que pot tallar la font del pa i ho fa, sense escrúpols, cada cop que el feble alça el braç i pretén que també és un home, una dona...

Li donaven ara la raó, a en Ramon, els acomiadaments d'obrers a conseqüència de vagues, de manifestacions, de fets qualificats de subversius a la premsa benpensant i adogallada, no sempre sense complaença, i motiu legal de rescissió de contractes de treball al dir d'alguns magistrats que, sota la pressió de la classe patronal, consideraven com absència immotivada a la feina els dies de festa a que es veien obligats els detinguts que, de vegades, després ni tan sols no eren condemnats, sinó reconeguts innocents.

Aquest havia de ser, temps a venir, el cas d'en Sensada petit, en Julià, vocal del jurat d'empresa de la firma on treballava i detingut una nit a casa seva per motius tan poc clars que mai no fou objecte d'una acusació precisa, si bé el retingueren una setmana sencera.

L'empresa li va instruir expedient per falta de continuïtat en el treball sense justificació i el paperam, després de seguir el seu curs reglamentari, fou elevat a Magistratura, en qualitat de demanda i com a proposta de comiat. D'altres s'havien vist en el mateix tràmol, i alguns enfrontats amb situacions de mal resoldre quan els anys els tancaven les portes de les fàbriques.

Una societat establerta es defensava contra els discòls que ella mateixa havia creat i, impertorbable, humiliava l'humil i feia llenya del mans que es resignava. En parlaven amb en Blanquer, que deia /

- La nostra tragèdia és que sempre hem de recomençar. Es conquisten unes posicions, es desperta la consciència del proletariat, i aleshores, de cop, es produeix un daltabaix que ho enruna tot. Les generacions velles són destruïdes, o la por les acovardeix, i les joves mamen la propaganda de diaris, ràdios, televisió, i només lentament, a cop de garrotades que els plouen per tots costats, van contrastant la realitat amb les paraules, els fets amb les promeses, una situació subordinada amb l'afalac destinat a adormir-les. Però la reacció, ben instal·lada, va pegant a tort i a dret, i cal jugar-se la pell, fer-se l'ànim d'anar a la presó, de passar-s'hi anys mentre la família, sovint, et tracta de cap verd i es mor de gana. Es clar que a llarg termini el temps treballa per nosaltres: són més i lluitem per la justícia, per la llibertat, mentre ella, la societat burgesa, va veient com els millors dels seus fills l'abandonen i es passen a la causa del proletariat. Fixa't en els intel·lectuals... Ja sé que molts d'ells, a l'hora de la veritat, farien marxa enrera. Es fàcil parlar de socialitzacions quan no hi ha encara cap probabilitat que se socialitzi res; és fàcil ~~parlar de socialitzacions~~ defensar els desposseïts quan no et poden prendre res. El secret - deia aleshores - és desposseir-se també, i això des d'ara, sense esperar un ordre socialista; renunciar a tenir més del que reclamen les nostres necessitats, a recollir, a atresorar. I no vull dir, per exemple, que l'amo d'una indústria l'hagi de donar. Simplement, no ho pot fer. No pas d'aquesta manera tan senzilla. Però sí que pot establir una co-gestió obrera que, a la pràctica, equivalgui a una socialització.

- El mal - li recordava ell - és que avui gairebé totes les indústries són societats anònimes. No hi ha un amo, sinó amos, i encara sovint sense cap intervenció en el negoci, el qual és dirigit per una burocràcia ben pagada que no hi té participació.

- Evidentment. No ho oblidó. Per això no pot fer-nos il·lusió res que no sigui una empresa duta a terme per la massa i que reordeni la societat. No hem d'esperar que el sistema s'enderroqui tot sol. Marx,

quan parlava de les contradiccions inherents al capitalisme, no volia pas dir que el durien a desaparèixer tot sol, sense que ningú no alçés un dit. I ara veiem més clar que el capitalisme, fins a cert punt, és capaç de resoldre aquestes contradiccions o, si vols, d'apedaçar-les prou perquè hi hagi dos segles més d'avassallament de la classe obrera. No t'estranyi que ho digui. Accepto la disciplina del partit i un pensament fonamental que ~~m'ha~~ m'hi ha dut, però conservo la meua capacitat de crítica. Què seria un comunista que renunciés a la seva capacitat de crítica, al reconeixement d'uns fets objectius? Marx no va partir de res més: de la realitat tal com se li presentava, del fet nu d'ésser home, o sigui un animal social. I va examinar minuciosament les relacions que aquests animals socials tenien els uns amb els altres, l'organització que s'havien donat, o que s'havien donat uns quants per imposar-la a la resta. Una cosa que existia, que es desenvolupava, que vivia, obedient a unes lleis. Ja et deus haver adonat que Marx no filosofa mai, que no basteix sistemes de paraules, sinó que estudia la societat a partir d'unes relacions socio-econòmiques la trajectòria de les quals descriu d'una manera lògica. No crec que s'equivoqués ni quan alguns fets, ara, demostrin que va tenir errors de detall. I no tots, ni tants, com alguns tenen interès a dir. Si ho mirem bé, per exemple, continua havent-hi concentració de poder, de capital, encara que cada dia hi hagi més gent que tenen una participació en els guanys, en forma d'interessos, d'accions, del que vulguis. Això, precisament, reforça el poder dels grans que manipulen els estalvis dels altres a benefici d'ells. De la taula, cada dia més ben parada, només en cauen engrunes - proseguia, i en Ramon, quan l'altre es llançava així, lent de parla, però sense vacil·lacions, amb continuïtat, el deixava explicar en silenci, assegut al costat de la Reginalda, amb la cigarreta entre els llavis i atent a la marxa del seu cervell disparat, des de feia trenta o trenta-cinc anys, en la mateixa direcció, però prou lúcid, prou independent, dins d'aquella disciplina a la que es referia, per acceptar les rectificacions que s'imposaven ara, al cap de tres quarts de segle de la mort de Marx, quan ja en feia prop de cinquanta que les seves idees havien triomfat en un país, i des d'allí s'havien escampat, no sempre fíels ni d'acord, en el triomf, amb les condicions que ell havia previst.

Potser per això, opinava en Blanquer, la revolució russa no havia estat el que havia de ser, el que seria en una societat industrialitzada, després d'una revolució burgesa com la que havien tingut altres contrades europees, no totes, ja que a la península no ~~m'ha~~ l'havíem coneguda. El partit comunista s'havia hagut de substituir a

aquella revolució que no tingué lloc, i d'aquí venia probablement la forma tirànica que adoptà l'estat i la prolongació de la dictadura del proletariat que havia d'ésser únicament un pas previ a l'establiment d'una societat sense classes. Les condicions objectives, que no són mai les mateixes arreu, feien ajornar el pas a l'autèntic comunisme.

Curiosament, mossèn Jaume, amb el qual encara es veia alguna vegada, no tant com abans, puix que l'havien traslladat de parroquia i ara era en un poble del Vallès, acceptava la lògica d'aquesta interpretació.

- Es una raó, sí - deia -. Vull dir als ulls dels marxistes. Jo no en sóc, ja ho saps - ara ja feia temps que es tutejaven -, i per tant m'inclinaria més a explicar la persistència de la dictadura del proletariat, que només és una manera de dir, per raons més humanes, en el sentit despectiu que de vegades té la paraula. A tothom li és difícil d'abandonar el poder, ho veiem continuament. Als homes i als partits, que al capdavant estan formats per homes. No vull dir que tots persegueixin la mateixa finalitat o, més bé, que la persecució d'una finalitat, la que sigui, produeixi els mateixos resultats. Per això un país com Rússia, on no hi ha llibertat, pot ésser un país progressiu i que tendeix al benestar de la classe treballadora, mentre altres contrades de l'occident, on de llibertat n'hi ha més, son regressives, o neta-ment reaccionàries, i només marginalment afavoreixen l'obrer, si ho fan. El comunisme ofereix esperances quan el capitalisme ja s'ha condemnat. No vull dir que no duri encara uns centenars d'anys, com tem el teu amic; no en sé res, si bé m'estranyaria. Cal reconèixer que ha tingut ocasió suficient, i s'ha desenvolupat en unes circumstàncies prou favorables, per haver pogut desterrar la misèria de la humanitat. I no ho ha fet. Home, si fins i tot a la meca del capitalisme hi ha pobres ! I pobres de solemnitat, pel que diuen -. Sobreia -. Amb això tornem al tant de culpa que ens pertoca a nosaltres, catòlics i cristians en general. Perquè són gent cristiana que han tolerat aquesta misèria, que la toleren cada dia.

- Es una llàstima que no us senti el bisbe - reia ell.

- Ja sap com penso; prou que li ho han dit.

Havia d'intervenir en la campanya "volem bisbe català", imprimint fulls redactats per ell o per d'altres en la multicopista que havia aconseguit de comprar i que dominava el despatx, on la tenia desafiant a la vista dels visitants. De vegades, a en Ramon li semblava que mossèn Jaume tenia ganes de prendre mal, que obscurament perseguia una mena o altra de martiri. El fet es que es tractava d'un "rara avis", car amb els anys es feia més radical. Ell sabia que al seu en-

torn evolucionaven una sèrie de noiets i de noiets disposats a fer feina si mossèn Jaume els ho manava. Tenia contactes amb tot d'altres clergues en general més joves, en companyia d'algun dels quals, al seu temps, participaria en la manifestació de capellans, davant la comissaria de policia, on va rebre unes quantes garrotades.

- I sort de la sotana - explicava després -, perquè ell~~ls~~ peguen als ous.

Emprava un llenguatge cada dia menys eufemístic, com si se sentís progressivament arrossegat cap als seus orígens pagesos, de parla clara ~~amb~~ i sucosa, abandonada en els seus temps de seminarista. Quan ell li ho feia remarcar, el mossèn replicava :

- De tant en tant, dir una paraulota descarrega. Que cavall !

També en Ramon ho era una mica, de malparlat. Sovint se li escapaven expressions que havia anat recollint entre els obrers i que mai no havia emprat a casa seva, de jovenet, ni a casa de la Teresa, la qual tenia una preve~~nció~~nció exagerada al llenguatge groller, com la mateixa Magda, incapaç de dir "cul", que en tot cas anomenava púdica~~ment~~ment "darrera", fidel a les indicacions d'una societat civilitzada que no sempre era la seva.

La noia, doncs, havia sorgit com una veu a través del telèfon i s'identificà amb el nom de Clara, la protagonista del seu llibre, la ~~quella~~ qual, com anà recordant ràpidament en Ramon mentre continuava amb l'auricular a l'orella, no havia parat fins que seduí el seu padrastre, força més jove que la mare, i s'escapà amb ell quan ja duia al ventre un fill que va haver de parir sola; en aquell moment, el padrastre l'havia abandonada per tornar al costat de la mare, on tenia la vida assegurada.

- Però jo em dic ~~Margarida~~ Magda - li va explicar. I seguidament va despenjar-se amb una pregunta que va deixar-lo esbalaït - : Qui l'hi va contar, la meua història ?

- Qui me la va contar ? - repetí ell -. Ningú. Es inventada.

- Es exactament el que em va passar a mi ! - s'obstinà ella -. Fins i tot en algunes converses que em pensava que no havia sentit ningú.. De veritat no el coneixia, el meu padrastre ?

- En absolut, També hi va tenir un fill, com la Clara ?

-Sí, sí !

- I després se n'ha fet càrrec la mare ?

- No, el final és diferent. Em pensava que ho havia canviat perquè no s'assemblés tant.

- No. No tenia idea d'haver reproduït la vida de ningú. Pot estar

segura que és una coincidència.

- Però és tan estrany ! Perquè no és tan sols el que passa, sinó les meves reaccions, els seus sentiments, els seus pensaments... Com si vostè hagués estat dintre meu.

- Confesso que és curiós, sí.

- Quan vaig començar a llegir-la i vaig anar veient que tot era tan igual... No es pot imaginar la impressió que em va fer. Mai no m'hauria cregut que algú em pogués retratar tan bé... Es a dir, jo no sóc dolenta, sap ?

- Tampoc no ho és la Clara.

- No, ja ho sé, però sovint ho sembla. Reconec que va estar mal fet, que no hi tenia dret, però no va ser per dolenteria. Vaig perdre el cap...

- Es molt humà - va comentar ell, banalment.

- Ho compren, veritat ? Vostè és un novel·lista, i entèn les dones.. També li he llegit les altres novel·les, no cal dir-ho. Totes m'agraden molt, però cap no m'ha fet la impressió d'aquesta, naturalment.

- Es clar.

- En el fons, oi que a la Clara la té per una desgraciada ?

- Vol dir que no ho és ?

- Sí, com jo. Ho vaig ser molt, i després també. Vaig enredar-me amb un altre home, sap ?

- No.

- Sí. Les dones som unes bledes. Quatre parauletes dolces i... Ell era un poeta-vergonya, només anava pels diners.

- Això no estava previst, a la meua novel·la.

- No, ja li he dit que el final no és ben igual.

- Quin és, doncs ? - preguntà ell.

- Li agradaria de saber-lo ?

- Bé... si no hi té inconvenient...

- No. A vostè em sembla que li ho puc contar tot. Es una mica com si fóssim amics. Potser ho fa això d'haver llegit tots els seus llibres i aquesta coincidència... Miri si ho és, que la Clara i jo vivim al mateix carrer.

-Ah !

-Sí, a Provença. Vol que l'hi escrigui ?

- Com ? - va fer ell, estranyat.

- El final.

-Sí, m'agradaria. Però em sap greu que s'hagi de molestar.

- No, gens. No tinc res a fer en tot el dia. Em passo hores i més hores sola, rumiant. De vegades estic tan cansada de tot que em vénen

ganes de matar-me.

- No sigui exagerada ! - exclamà en Ramon impulsivament.

- No, no és exageració, cregui. Això de veure que no serveixes de res, que ningú no et necessita...

- Però vostè encara és jove, no ?

- No gaire. Tinc trenta-dos anys.

- Això és jove - insistí ell.

- Quan es tenen il·lusions, potser sí. Però jo... Després d'aquestes dues ensopegades, què puc esperar ?

- Molt, suposo; com tothom - digué ell, convencional.- El món no s'ha acabat, oi ?

- Es clar - va queixar-se la Magda -, vostè ho té tot. Fa la feina que li agrada, és famós...

- Famós !

- Sí, sí. Tothom diu que és el nostre millor novel·lista. I jo també ho penso; escriu uns llibres tan interessants, tan ben fets... De vegades són una mica difícils d'entendre, però ja m'agrada, això, que facin pensar.

Va retenir-lo potser mitja hora a l'aparell, adés queixant-se, adés afalagant-lo, amb una barreja d'ingenuïtat i de malícia una mica desconcertant, franca però no franca del tot, confiada i alhora plena de reserves, vagament enigmàtica doncs amb la seva veu agradablement timbrada, càlida i una mica ronca, nocturna com la de la Carmina que fumava molt, bevia i duia una vida desordenada, com la seva professió exigia.

Al cap de dos dies va tornar a trucar-lo i immediatament es lamentà :

- No puc, senyor Planells.

- Què, no pot ?

- No li puc escriure. Ho he provat una i altra vegada, i no em surt. Potser perquè vostè és un escriptor i em fa por que sé'n rigui...

- I per què me n'he de riure ? Estic segur que ho fa més bé que no es pensa.

- No. No sé com explicar-me.

- Bé s'explicava prou, l'altre dia...

- Parlant, és diferent. Però contar-li tot això per telèfon... em fa un no sé que, sap ?

Ell havia quedat prou encuriosit per insinuar :

- I si ens véiem ?

A l'altre costat de fil hi va haver una pausa, i després la veu digué més baixet, com incrèdula :

- Ho voldria ?

- Si això li ha de facilitar les coses...

La noia tornà a vacil·lar.

- No sé... Potser me'n donaré vergonya -. Però tot seguit va reflexionar -. Es clar que vostè ja em coneix, és com si em conegués...

- Podem trobar-nos on li sembli. O, si vol, puc venir a casa seva.

- No, més valdrà que no. Potser en un bar tranquil...

Perversament, va citar-la a l'indret on s'havia separat definitivament de la Roser, gairebé un any abans, quan ella decidí tornar amb el marit, pocs dies després d'haver fet ell les paus amb en Codina, en l'acte de presentació d'un llibre d'en Bellavista, on van coincidir. Ara hi havia un nou fet que els acostava. Que se sapigués, eren els dos únics narradors que, recentment, s'havien negat a ésser inclosos en una antologia de prosistes espanyols per raons de dignitat.

A ell l'havia anat a visitar a la despesa un xicot si fa no fa de la seva mateixa edat, o potser una mica més jove, que era l'autor de la tria. Va fer-li tot d'explicacions molt enraonades i li va llegir una llista d'autors als quals havia demanat, o tenia la intenció de demanar, una col·laboració. En Ramon, immediatament hi va notar una falla.

- Em diu que es titularà "Antologia de narradores españoles", però veig que només hi ha castellans i catalans. Què en feu, dels gallecs i dels bascos ?

El noi es va excusar amb un somris i un gest una mica forçat.

- Bé... Es que, de fet, conec molt poc aquestes dues literatures. Es a dir, la basca no la conec gens.

- No és una raó per eliminar-les. Us puc donar noms i adreces que us orientaran, si voleu.

- Prou... El que passa és que jo he de lliurar el meu treball en una data precisa, d'aquí a tres mesos, i no sé si hi haurà temps...

De tota manera, obedientment, va prendre nota de les indicacions que va fer-li i, tot seguit, tornà a la seva col·laboració específica. En Ramon, una mica nerviós, va oferir-li una cigarreta, en va encendre una altra per ell, i digué :

- Estic disposat a donar-vos una narració, però hi poso dues condicions : la primera aquesta, que hi figurin els gallecs i els bascos; l'altra, que canvieu el títol. Per exemple, podrieu posar-hi "narradores peninsulares", en lloc d'"españoles"

- Ah ! - es va admirar l'altre -. I que no és el mateix ?

- No -. I aleshores va tenir un dubte -. Es a dir, també hi ha d'ha-

ver autors de l'Amèrica de parla castellana ? No m'heu dit cap nom...

- Hí hem hagut de renunciar, seria un volum massa gruixut i, com que la col·lecció on va ésser de caire popular, hi ha la qüestió del preu.

- Si és així, res no s'oposa a titular-la om us dic. A vós us sembla que és el mateix, però jo m'ho miro d'una altra manera. Ara ~~manera~~ com ara no estic disposat a deixar-me incloure, si ho puc evitar, en cap llibre, antologia o col·lecció "espanyola". Compteneu-me - afegí en veure els ulls de l'altre, esbatanats -. No em sento espanyol, no me'n puc sentir, mentre em tractin com un ciutadà de segona categoria. No tinc, com a català que sóc, els mateixos drets que tenen els castellans. Ells poden expressar-se arreu en la seva llengua; poden publicar-hi diaris, poden fer-hi ensenyar els seus fills, poden dirigir-s'hi als organismes oficials. Jo, no daltres, no... No sóc, doncs, tan espanyol; no em tracten com a tan espanyol...

L'altre, explosivament, va deixar escapar l'aire que se li havia anat acumulant a la boca i parlà. No va ser, però, per protestar, ja que va dir :

- Entenc. Jo sóc d'origen valencià, però he viscut sempre a Madrid, fins ara va dos anys, quan vaig venir a Barcelona. A casa meua es parlava en valencià, però poc o molt l'he anat perdent; ja us hi deveu haver fixat, que el pronuncio malament... Entenc - va repetir.

- Millor. No tinc res contra el castellà, com ho prova que m'hi hagi deixat traduir un llibre. I deixaré que hi tradueixin tots els que vulguin. M'agrada. No us penseu que sigui partidari de crear compartiments estancs, sense comunicació. El que no puc suportar és que m'obliguin a ser espanyol de segona, contra el qual es discrimina.

- Es curiós - va reflexionar l'antòleg - que, fins ara, cap dels altres autors catalans no m'hagi fet observar aquest fet. Es clar que només n'he vist tres; vós sou el quart. Tots semblaven prou contents d'entrar a l'antologia, i un d'ells inclús m'ha dit : ja és hora que pensin en nosaltres... Sí, estaven contents.

- Potser sí. Jo, no. No pas amb aquest títol.

- Ara em seria difícil canviar-lo, l'editor... - va aturar-se, s'animà i, novament, va empenyar el llapis -. No costa res de provar-ho, però - va dir -. Li explicaré les vostres raons.

Ell va somriure, una mica amarg.

- Probablement no en traureu res. Al capdavant, ningú no és prou important o indispensable per decidir-lo a aquest canvi. De tota manera, m'alegro que vós hagiu comprès tan de pressa la meua actitud, la d'una persona a la qual, durant anys i anys, pràcticament tota

la vida, s'ha intentat de rentar la cara amb un drap brut. Em sap greu que els altres s'hi avinguin...

En Codina, però, no s'hi havia avingut, li ho va dir el mateix antòleg, quan tornà a visitar-lo més endavant per explicar-li, a títol de satisfacció personal, que l'editor no estava per brocs.

- Més s'estima prescindir de vostès dos.

- I dels gallecs i dels bascos, suposo...

- Sí, també. Per cert que el senyor Codina m'ha fet també aquesta observació, que aquí hi havia quatre literatures. Pràcticament, ha repetit els mateixos mots de vostè.

Ell no sabia si admirar-se'n o no, tot i que d'altres persones, després del congrés, li havien dit que en tornà defraudat, penedit d'haver-hi fet acte de presència. El noi li ho repetí ara, en reprendre llur amistat.

- Tenies raó - féu -. Ens van posar tots al mateix sac. Sí, ens van deixar parlar i van escoltar respectuosament, en silenci, el petit parlament que vaig fer, però és indiscutible que ells veuen la nostra cultura com una manifestació purament regional. Vaig trobar-me amb uns quants col·legues, no gaires, que llegien català, bé o malament, però llevat d'un, l'autor més modern que coneixien era en Maragall. Es clar que gairebé no hi havia cap de les persones que compten, la majoria eren autors de segon, de tercer o de quart ordre, o gent que han surtat gràcies a les circumstàncies.

Feia una mica estrany parlar-ne ara, després de tant de temps, però ben mirat que no era prou estranya aquella renyina tan prolongada. S'havien vist altres vegades, havien coincidit a més d'una reunió, i sempre s'ignoraren. A tots dos els costava de fer el primer pas tot i que fora d'aquell intercanvi de paraules, d'aquella discussió que acabà en renyina, mai no s'havien manifestat cap mena d'hostilitat. Ni declaracions reticents, ni paraules menyspreatives, ni oblits injustos. Tant l'un com l'altre, en entrevistes com les que per exemple "Serra d'Or" els dedicà en números gairebé consecutius, a l'hora d'enumerar la gent que comptava es referiren al rival amb respecte i equanimitat, reconeixent-li el lloc que li pertocava en el panorama de la nostra novel·lística. Desfer un gest, però, és difícil.

Per en Ramon potser ho era més que per en Codina. No podia pas oblidar que l'altre l'havia ofès d'una manera gratuïta quan ell, simplement, es limità, amb tota la vehemència que es vulguí, això sí, a combatre una decisió que considerava equivocada, a manifestar la seva disconformitat. I no pot dir-se que el seu amic no en fos conscient, tota vegada que fet i debatut fou ell qui aventurà el primer pas en

somriure-li aquell vespre que coincidiren a la porta de la biblioteca on tenia lloc l'acte de presentació. Un somriure que venia amb tres anys de retard per por d'una carada. Li ho va dir al cap d'uns quants dies :

- Jo ja t'hauria parlat el primer cop que ens vam tornar a veure, però de vegades ets tan impulsiu que tenia por que em gressis l'esquena

- No t'ho hauries merescut ? - va preguntar-li ell amb franquesa, decidit a que, si havien de tornar a ser amics, es dissipessin totes les reserves des del primer instant -. Quina arrel et va agafar de tractar-me d'envejós ?

- No ho sé, noi. Tots tenim moments dolents. Em sap greu. En el fons, però, fixa't que eres tu qui triomfava. T'insultava perquè no et podia oposar una raó prou vàlida. Secretament, devia pensar com tu, i al mateix temps em feia ràbia que tinguessis una decisió que a mi em faltava; que fossis menys illús.

- No en parlem més - va respondre, però això no era possible, m'havien de parlar sovint, el tema els interessava massa i l'assumpte de l'antologia el tomava a fer actual. Una cosa era haver impressionat aquell xicot i una altra de força diferent fer impacte en el país, ací i terradins. El problema no s'airejava, quedava reclòs en el coneixement d'unes dotzenes de persones que, d'altra banda, en general els blasmarren.

L'Arnau, per aquells dies, no parava de repetir a qui el volia escoltar :

- Així si que no anirem mai enlloc. Per una qüestió d'etiquetes...

Ell el veia poquíssim i fou una pura casualitat que se l'ensopegués al cap de cinc o sis dies d'haver-li arribat aquest comentari a les orelles, quan baixava pel passeig de Gràcia amb un noi que en Ramon encara no coneixia. Sense que se li escapés el riure, el va saludar :

- Que diuen, aquests ateus ?

L'altre no el va entendre o no en va fer cas, potser perquè ja es girava cap al seu company :

- L'amic Gordo.

Va recordar el nom, per haver-lo vist al peu d'unes crítiques cinematogràfiques i també a la coberta d'un llibre sobre la societat de consum.

- Que tal ? - digué, i a l'Arnau - : Un altre marxista ?

- Com, marxista ? - va admirar-se el catòlic -. En tens cada una, tu..

- No t'enfadis. Ja saps que les etiquetes no tenen importància. Ni en un sentit ni en l'altre.

En Gordo, que era un xicot d'aspecte solemne, inclinà el cap, reprovatiu.

- Home, que vós diguen això...

- Jo no dic res - objectà ell -. Em faig simplement ressò de la veu del poble.

Es clar, no ho va capir, no estava en antecedents, i l'Arnau també es féu l'orni, si bé envermellí lleugerament.

- Ja es veu que totes et ponen...

Però ell ja allargava la mà, per acomiadar-se, i es limità riure:

- Com a tots els pobres.

- No us imaginava pas així - digué en Gordo -, tan benhumorat.

De fet, no tenia gaires motius per estar-hi. A part la seva renyina amb la Roser, hi havia l'assumpte del seu darrer llibre, "La cita és a les set", que li havia tornat de censura amb prou mutilacions perquè l'autorització de publicar-lo tingués l'aparença d'una burla. Se li havien carregat noranta de les dues-centes vuitanta-tres pàgines que tenia escrit a màquina, en holandeses, i el censor, encara, s'havia entretingut a eliminar totes les paraules una mica "gruixudes". Les dones, tal com ara havien quedat, no tenien pits ni entrecuix, havien estat extirpades de natges i de pubis i no es podien despullar per anar al llit. O, si estaven despullades, no es podien vestir, com era el cas de la protagonista, obligada a passejar-se tot el sant dia sense sostenidors perquè l'home no li havia permès de posar-se'ls després de fer l'amor.

També havien estat curiosament retallades les converses de caràcter polític, ara d'una asèpsia sorprenent, i les al·lusions a la situació, prou sòbries, al seu entendre, per no molestar ningú amb un mínim de sentit del joc net. De retall en retall, un dels personatges del llibre havia desaparegut gairebé del tot i la novel·la, no cal dir ho, es convertia en un centpeus inextricable. Ja estava acostumat a aquestes bromes, fins llavors encara no havia pogut publicar mai un ~~llibre~~ sol text íntegre, però mai no s'havien mostrat tan exigents. Potser volien fer-li pagar, amb retard, la badada que havien tingut amb "Al capdavant del carreró", on les mutilacions eren insignificants. O qui sap si començava a inquietar-los la seva persistència a tocar temes vius, a no eludir tota una sèrie de tabús que els escriptors més domesticats respectaven hipòcritament. O, encara, era possible, deien alguns, que en aquella duresa hi influís el seu historial de detencions, el fet de ser una persona "assenyalada". Ell en dubtava: entre la comissaria de policia, o la Direcció General de Seguretat, i els òrgans encarregats de la censura, de segur que no hi havia cap contacte. Si

S'havia fet remarcar al Ministeri d'Informació i Turisme, devia ser pels seus mateixos escrits.

Aquesta era també l'opinió de l'Alibau, el seu editor, un home prudent que cada cop, davant un original seu, exclamava :

- Però mira que ho feu fort ! Escolteu, escolteu...

I aleshores començava a proposar-li esmenes que ell mai no acceptava. Ni l'altre esperava que ho fes. En Ramon no havia cedit ni quan era un desconegut sense un ral que ignorava on dormiria aquella nit. De primer, en aquelles condicions, no es pensava pas que fessin fira, ell i l'Alibau, i per això va quedar tan sorprés quan, desoïnt els consells dels seus assessors, l'home acceptà "Al capdavant del carrer". Temps enllà havia d'explicar-li :

- Tots tres, perquè va passar per tres mans, van coincidir en una frase : "surt del corrent". Es clar que ho deien en un sentit despectiu; per l'un era extravagant, per l'altre mal estructurat, el tercer ho trobava pretenciós. Però se'ls havia escapat allò, aquells tres mots que en van decidir. Era el treball de l'inconscient, suposo... Un editor ha de tenir una mena de sisè sentit; si no, ja pot plegar. Ja sé que tinc fama de persona cauta, i amb un mercat com el nostre se n'ha de ser, però hi ha vegades que és més prudent dir "si" que dir "no".

- I ho vau encertar.

- Més que encertar-ho, en el sentit que podria dir-se d'una jugada que fas i que tant pot sortir bé com malament, vaig saber comprendre com és la nostra gent. O la gent en general, si voleu. Us heu fixat que tots els llibres que contenen una certa dosi de masoquisme es venen Bé ?

- En tot cas, això no explica els altres dos.

- Naturalment que sí - va protestar l'Alibau -. Vós potser no us n'adoneu, però sou un escriptor sàdic. Burxeu les nostres plaques, turmenteu la nostra consciència culpable, i això fa mal /alhora és un mal deliciós. Els vostres llibres, desenganyeu-vos, no es venen perquè siguin ben escrits... i no vull dir que no escriviu bé... sinó perquè toquen aquest nervi dolorós. Si fóssiu un sapastre, també us vendríeu,

- Sou encoratjador, a fe.

- Quina necessitat n'hi ha, d'encoratjar-vos, a vós ? Porteu un impuls agressiu que, d'una manera o altra, sempre us farà saltar els obstacles. D'altra banda, us cal confessar que jo no us n'he posat.

Era cert. En Ramon havia tingut la sort de topat-se amb un editor que estava disposat a publicar-li-ho tot encara que sovint li discutís els textos. L'Alibau li havia estalviat el nomadisme a què es

veien obligats altres autors, com el mateix Codina, en aquell moment, amb sis llibres al seu catàleg personal i encara corrent d'editor en editor cada vegada que n'enllestia un altre.

- En tinc els collons plens ! - li deia.

Es venia, mai cap editor no havia perdut cinc cèntims amb les seves novel·les i, amb algunes, havia fet negocis rodons. Això no els privava de posar-li bastons a les rodes.

- Per què ? Això és el que voldria saber : Per què ?

No hi havia una explicació raonable, calia atribuir-ho a una certa desesma o desinterès. No s'anava convertint al capdavant la novel·la en un gènere desheretat, la ventafocs de les lletres ? Els crítics aprofitaven totes les ocasions per aclarir que el temps de contar històries a través d'un llibre s'estava acabant, i que l'asseveració era confirmada per la pobresa del panorama novel·lístic arreu del món, començant, no cal dir-ho, per casa, on no hi havia res, res, res... A tot estirar quatre autors de diumenge a la tarda, quatre lletraferits que de lluny en lluny n'encertaven una. No s'acabava de precisar si la culpa era del país o dels autors o de les circumstàncies. ~~Probablement, una mica de tots plegats~~ Probablement, una mica de tots plegats

Hi havia una gran desgana, com si fos lleugerament ofensiu, a reconèixer que no faltaven uns quants literats que escrivien cada dia, amb constància de professionals. Els desqualificava el fet que tinguessin també una altra ocupació, com en Codina que ara treballava en una agència de publicitat, o ell que es dedicava a donar classes a tort i a dret per poder pagar la despesa cada mes. Tothom confessava que el país no donava per gaire, però al mateix temps s'exigia una dedicació absoluta, de vint-i-quatre hores diàries, de dotze mesos cada any. I, quan algú ho intentava, el deixaven ensorrar.

Prou que ho sabia en Falès, el comediògraf que en un vaitot es decidí a consagrar-se exclusivament a l'escena, va llogar un local de butxaca amb els seus magres estalvis i els d'altres companys ben intencionats que l'acompanyaven, i presentà una temporada de teatre com no s'havia vist des de feia anys. En vuit mesos revisà una sèrie de clàssics, estrenà dos inèdits del país que esperaven l'oportunitat des de feia anys, féu traduir o traduí ell mateix textos de Brecht, de Camus, de Beckett... i els actors van anar creant un món trascendent i significatiu davant dues dotzenes de persones perdudes entre les butaques. Algú va dir que allò era massa ambiciós, que calia començar pel començament, no fos cas que ens enfitéssim amb una tipanera, que en Falès havia volgut tirar la casa per la finestra... I els pa-

triotés enriquits amb la suor de la gent del sud, encara grassejant, d'aleshores que en tornar de Burgos van estraperlejar sense miraments, van callar com un mort, cal creure que perquè no se'ls acudí que entre tots podien facilitar una algra experiència d'aquella mena sense que en Palès hi hagués de comprometre uns bitllets que no tenia.

Una o dues veus cànvides, en privat, puix que no tenien manera de dir-ho en públic, van mirar d'escampar un punt de vista raonable: que cadascú havia de donar allò que tenia. En Palès talent, potser geni i tot; els adinerats, moneda. Per què no es comprava un teatre i se'l podia a la seva disposició de franc? Durant anys s'hi perdrien diners, sí, però què defensàvem: uns compte-corrents ben nodrits o la cultura del país? Els protectors de les arts i les lletres, modestos, no van assabentar-se d'aquests bons propòsits tan fàcils de formular, tota vegada que els il·lustrats que els exposaven vivien d'un jornal. I, si se n'assabentaren, van fer com els companys d'Ulisses; les orelles la segreguen naturalment, la cera.

Ell el coneixia a molt poc, en Palès; mai no havia escrit teatre i l'únic contacte que tenia amb l'escena era a través del pati de ~~huan~~ ~~huanment~~ butaques o des del galliner, però el noi li era simpàtic per aquella decisió de jugar-s'ho tot en una carta essencial i d'acceptar, després, la derrota amb un arronsament d'espatlles que era tota una condemna de la societat que reclamava professionals per gust de triturar-los i fer-los expatriar. Aquella temporada, cada cop que acudí al local on les veus ressonaven contra el sostre, xuclades pel buit de la sala, es preguntava si tots plegats, els qui feien coses, no treballaven en una torre de vori, en una mena de tibet habitat per un miler de persones, ben lluny dels milions que, a la plana, capcots, gairebé no sospitaven llur existència i, fos com fos, els deixava indiferent. On era el país que ells s'imaginaven habitar? I si era en algun lloc, com somoure'l, treure'l de la seva apatia, donar-li consciència i personalitat?

Calia fer-ho, com opinaven alguns, partint d'una altra cultura o, més bé, ~~servir-se~~ ~~servir-se~~ del vehicle que acompanyava aquesta cultura per despertar la nostra? Era aquesta la solució?

En Saludes va estar a punt de fer-lo vacil·lar, i això en un moment prou avançat del seu compromís per haver reflexionat a fons, es pensava, en el pro i en el contra. Ni les raons del periodista no tenien el mèrit de ser noves. Simplement, venien en un moment de desànim, quan tot es conjurava contra seu: els rigors de la censura, la

decisió de la Roser de tornar amb el marit, el refús amb què fou acollida la seva iniciativa de publicar uns articles força polititzats. La revista va fer tot el que va poder per endolcir-li la píndola, li proposà inclús una altra mena de col.laboració, s'esforçà de fer-li veure que s'expressava amb una franquesa impròpia del temps i, no podia faltar, de les circumstàncies, i ell ho va comprendre, sí, però això no acallava aquella pregunta: cal esperar que les circumstàncies canviïn o cal fer un esforç per canviar-les encara que, en el curs de la provatura, caigui algú? Un editor modest, que va tenir coneixement d'aquells escrits, li proposà de reunir-los en un volum, amb altres que podia escriure, i de publicar-lo claudestíniament, però no era el mateix, aquesta mena de quaderns circulava únicament entre els iniciats, la clientela addicta a la qual no havia d'ensenyar res, perquè tampoc no aprendria la seva lliçó.

Així i tot, hi va consentir; completà els papers ràpidament amb mitja dotzena més d'articles, més clars i més lliures d'expressió que els primers i, al cap de tres setmanes, la publicació ja era al carrer; és a dir, era sota o darrera els taulells d'unes quantes llibreries que la venien discretament als coneguts, i també, com a innovar-li una tarda en Valls, acabat de sortir de la comissaria, damunt la taula d'un dels despatxos de la brigada. No hi havia peu d'impremta ni nom d'autor, i ningú no el molestà, però l'editor o els seus col.laboradors havien parlat i, deu o dotze dies després, va rebre una carta anònima, dels redactors d'un butlletí subterrani, que li demanaven un article. Perquè no hi hagués dubte quant a la identificació, el número següent contindria un missatge, que la carta li avançava, i seguidament el telefonaria una persona protegida pel pseudònim de "Capatàs", amb la qual concretaria.

Va trucar-li amb puntualitat, un vespre, i se li adreçà com si fos un dels seus admiradors. El molestaria firmar-li un llibre? Va citar-lo per l'endemà i, a les set, va trobar-se en presència d'un noi d'uns vint anys, un perfecte desconegut, alt i de paraula precisa, que, en pocs mots, sense citar noms, va confirmar-li els objectius del partit que representava, una agrupació nova, socialitzant i catalanista, desitjosa de promoure un ample moviment de col.laboració entre la gent d'esquerra. Podien comptar amb ell?

Es va limitar a prometre-li l'article, tres holandeses i mitja que va escriure la nit següent, de raig, i gairebé rabiós d'haver d'esmerçar els seus esforços en una tasca ingrata, de capella, que no traspasaria a desgrat de les bones intencions del grup novell. En els seus moments de fantasieg, somniava amb una organització com la de les

Comissions Obreres, però de caràcter polític, que les acte de premsa
cia la llum del dia i reclutés obertament entre els opositors en po-
tència que vivien deslligats, sense saber a qui adreçar-se; una mena
de partit d'homes decidits a ser carn de comissaria i de presó, a do-
nar l'exemple. Després, més seré, desembriagat, reconeixia que era
impossible. Es a dir, aquests homes ja existien, però ningú no respo-
nia a llur gest.

Què havia passat amb el poble ? Era cert, com pretenien alguns,
que la nevera, la rentadora i la televisió l'havien eixalat ? Que s'ha-
via deixat atrapar en les xarxes d'una societat de consum que confon
la llibertat amb la possibilitat de comprar cada dia una mica més ?
O hi havia la por d'un altre desgavell i el proletariat, doncs, coinci-
dia amb la burgesia en la necessitat d'aguantar mentrestant la sortida del
règim no fos clara ? Però quan ho seria ? Quan el fill o el net d'un
rei foragitat, incompetent i potser còmplice de matances, s'hagués
instal·lat al poder després d'anys de pidolar-lo ?

S'angoixava, i aquesta angoixa l'inclinava a l'acció. Les pregun-
tes eren : com, quan, de quina manera, amb qui ? Tenia raó en Saludes
quan, entre altres arguments, li deia que mai ningú no ha fet res sen-
se embrutar-se les mans. Però ell veia el perill d'embrutar-se-les per
no res. No era el cas del mateix noi, que també es deia a l'oposició
sense que en Ramon hagués estat mai capaç d'esbrinar-ho per la lectura
dels articles que setmanalment li publicava el diari on feia la infor-
mació local ?

Abans de coincidir a la dispesa del carrer Canuda, es pensava,
sense conèixer-lo, que era un de tants oportunistes més o menys aquies-
cents a la situació, prudent en la crítica de les institucions i sem-
pre disposat a barrejar-hi lloances que les desacreditaven. Potser no
l'havia llegit prou bé; en Saludes va assegurar-li que era exactament
a l'inrevés : les lloances eren destinades a deixar passar les críti-
ques. Per què no repassava algun dels seus escrits ?

Ho va fer, de l'album on els noi els enganxava, car era un col·lec-
cionista infatigable i exhaustiu de totes les notes, per menudes que
fossin, que havia publicat des de vuit anys enrera, quan inicià les
seves activitats de periodista. I va continuar sense veure-ho massa
clar, si bé estava disposat a creure que havia obrat, que obrava, a
fi de bé. Al capdavant, tractat era simpàtic.

- Seria pitjor que no digués res - li explicava -. Què n'hem de fer
d'una oposició callada, d'un catalanisme mut ? Mí que només pugui
col·locar mig paràgraf que tiri l'aigua al nostre molí entre deu ar-
ticles que no són ni carn ni peix, no et sembla que ja val la pena ?

-Si el lector no se n'adona, no.

- Se n'adona; a la llarga se n'adona, creu-me. Tu, i els qui són com tu, viviu en un altre món, i és natural que tot això us sembli insignificant i ni us hi fixeu. Però hi ha molta gent, la majoria, per la qual un no res és una revelació. Si tots ho féiem, potser aniríem creant un clima.

- I tu no trobes - li objectava ell - que resulta pràcticament impossible defensar, ni que sigui exposar, un criteri des de les posicions d'un criteri contrari? En altres paraules: com pot fer-se socialisme des d'un periòdic conservador, com ^{pot} fer-se catalanisme des d'una publicació castellana dirigida i dominada per un grup que obeeix els corrents centralistes?

- Avui, aquests grups ja no són on eren deu anys enrera. I menys encara on eren ara en fa vint o vint-i-cinc. Han evolucionat. Només et cal llegir els editorials.

- Són d'un to regionalista, provincià...

-I què? Abans no eren ni això. Una simple negació. Actualment, s'adonen que hi ha altres corrents poderosos, i tampoc no es volen quedar al marge del tot. Procuren jugar amb dues cartes... amb l'una més que amb l'altra, d'acord. Però nosaltres ho hem d'aprofitar. Contra el que tu penses, es pot fer catalanisme en castellà, perquè el que compta és l'esperit. I que no ho dic jo sol, sinó personalitats ben respectables i que ens mereixen confiança.

I li citava noms, no tots tan impressionants com ell es creia pel que feia a la fidelitat, si bé d'altres es trobaven per damunt de tota sospita.

- Si la gent que pensen en català, com a catalans, dominaven un diari escrit en castellà, farien més feina que totes les organitzacions de l'oposició plegades. I gairebé la mateixa feina es podria fer si homes com tu, que als ulls de molts representen una defensa del país amb totes les seves conseqüències, i hi heu sacrificat moltes satisfaccions, econòmiques, de popularitat, etc., si homes com tu, dic, es decidien a donar el cop. Què no podries fer, tu, amb una tribuna de tanta ~~massa~~ difusió com és un diari?

- Exactament el que em deixessin fer. I no seria gaire, a pesar d'aquest canvi d'orientació de molts integristes i unitaris d'ahir. ~~Reconec~~ Reconec que això és veritat, però tu també has de reconèixer que no estan disposats a perdre posicions. En volen guanyar d'altres, sí, però sense renunciar a cap de les que tenen.

El cas d'en Bellavista, que cità, venia molt a tomb. Després d'ha ver publicat mitja dotzena d'articles sobre gent i coses de la terra,

sense cap insistència de particularisme i menys encara de tribalisme. El diari li havia picat els dits. Ho sabia per ell mateix, que ho digué en una penya de cafè. Perquè d'una picada de dits es tractava tot i els arguments amb què el diari matisà la seva decisió. Hi havia hagut alguna queixa, extraoficial, i això feia aconsellable que, durant un cert temps, parlés de tòpics d'ús o d'interès més general. Més endavant, a mesura que les coses evolucionessin en un sentit liberalitzador, res no s'oposava a que insistís; la qüestió era que no renunciés al lloc que s'havia guanyat, que conservés aquell espai setmanal des del qual, mentrestant, es feia conèixer més bé i anava agafant prestigi. Més o menys era això, i en Bellavista ho trobava raonable. Si donava un cop de cap i engegava la secció a dida, ja no la recobriria mai més. Estava doncs disposat a parlar del temps i de l'estat dels carrers, de política internacional i de viatges interplanetaris, mentre es reservava per un demà. També tenia la il·lusió que, a través d'aquelles cròniques, exposava una mentalitat catalana prou transparent perquè la seva col·laboració fos preciosa al país.

- I jo crec que és veritat - insistia en Saludes.

- No compensa, en tot cas, les claudicacions que ha de consentir. I són moltes. La primera, haver d'obeir una gent que s'aprofiten d'ell.

- Se n'aprofiten ?

- Es clar. S'havia fet un petit nom, tothom convenia que era un dels nostres escriptors joves més prometedors. No van anar a cercar un desconegut, doncs, sinó algú que ja començava a ser prou prestigiós per fer honor al diari.

- N'hi ha molts altres, i mai no els han invitat a col·laborar... Per què l'havien de distingir a ell ?

- Precisament per allò que hem dit de voler jugar dues cartes alhora; la seva col·laboració els permet de demostrar que són prou oberts per acollir la gent que procedeix del camp catalanista. M'han contat que una vegada, no fa gaire, el vostre director va dir : "a la tercera pàgina hi vull noms catalans". Fins ara els havia evitat. Perquè en dir catalans es referia a escriptors que fan la seva tasca en català. El diari, així, vol fer l'impressió que s'interessa per les coses del país, que s'hi ha integrat, que respon a l'esperit de la gent d'aquí.

En Saludes es va fer petar els nusets dels dits i enfilà una cama sobre l'altra.

- No defenso la posició del diari; mai no ho he fet. Hi ha alguna cosa de veritat en això que dius, però a nosaltres correspon de convertir-ho en un avantatge, d'aprofitar-nos-en. Ells proven d'ensorriar-nos, sí, d'acord; es tracta de ser més fi, de fer-los passar gat per

llebre. Amb habilitat, es pot bastir tota una política catalana sense que se n'adonin fins que ja sigui massa tard.

- No són tan ingenus, Saludes; no menysvalòrem l'adversari. Per començar, ja no donarien entrada a ningú massa significat, massa compromés; a un home que els duria forçosament complicacions.

- A un home com tu, vols dir.

- Exacte.

D'altra banda, li constava que el tenien per un xicot inabordable, intransigent, d'un puritanisme extremat. Li havien arribat moltes veus en aquest sentit, algunes a través de la Roser, un cosí segon de la qual treballava de corrector de proves en un setmanari i un dia li referí una conversa que havia sentit a la redacció.

- Et van deixar molt mal parat, pel que es veu. I se'n van riure una mica; no comprenen que et facis el marxista si ets un nacionalista.

- No em faig el marxista ni sóc un nacionalista - protestà ell.

- Ja ho sé; repeteixo el que van dir. A l'Artur ja vaig contestar-li que eren uns ignorants. De primer, no et coneixen; coneixen una imatge deformada de tu. I després, em penso que encara que escriguin tants articles de política, en aquestes coses no hi entenen.

Li repetia una mica les seves paraules, de quan li havia explicat que l'evolució del comunisme confirmava els seus punts de vista, prescindint del que podien haver dit Marx, Engels i Lenin, en els escrits dels quals es diferenciaven prou clarament les dues menes de nacionalisme, com ja havia discutit infinitat de vegades amb en Blanquer. La noia, que no tenia paciència per llegir textos massa monumentals i feixucs, el creia sota paraula. De fet, tant li feia una cosa com una altra, en aquells moments només s'interessava verament per llur relació, per aquelles tardes, vespres o nits, tancats entre quatre parets on ell li feia l'amor sense sobtar-la, educant el seu cos per un tracte final a través de tot d'etapes que el seu home havia negligit.

No s'hi impacientava mai, en Ramon. Havia descobert que el seu cos era una pura delícia i s'entretenia infatigablement en un jocuineig facilitat per la manca de reticència amb que ara la noia responia a totes les seves sol·licitacions, llevat de la darrera. Fins i tot havia arribat a trobar una satisfacció estranya i una mica morbida, insaba, en un tabú físic que els desviava cap a d'altres realitzacions. D'altra banda, feia un entrenament de l'amor que no li havia proporcionat cap altra dona, ni la Carmina. Tot allò que havia après amb ella podia subtilitzar-se, sofisticar-se, perllongar-se en inacabables agonies que els retenien l'un davant de l'altre, anhelants, amb els ulls gairebé privats de visió però les mans actives, ell abocat damunt

la carn palpitant oferta a la seva exploració inexorable, a l'agitat del parpelleig ràpid i de la caiguda de les comissures dels llavis que li revelaven el moment del paroxisme. Sovint aprofitava l'impuls ascendent de l'orgasme lent i llarg per insinuar-se en la seva intimitat a favor de l'oblit, de la caiguda de les defenses, però la Roser sempre es desembriagava sobtadament i era inútil la seva ànsia coital traduïda en un :

- Sí, sí, sí... - interminable.

L'amanyagava, llavors, gairebé sense frustració, acostumat, i ella, delirant i a cops amb els ulls plens de llàgrimes, es premia entre els seus braços abans de satisfer-lo com ell li havia ensenyat, com l'havia de satisfer fins la tarda aquella que sortiria a buscar bolets.

Van deixar el cotxe en un racó de camí, on s'eixamplava, i s'enfilaren entre els pins i les bardisses daurats per un sol clar que evaporava la humitat de ~~hura~~ la pluja lleugera i persistent de la nit abans. En algun indret, llunyà, en una altra muntanya, ressonaven uns cops de magall rítmics i secs, com una esquadra continuada en el silenci impressionant de la tarda blava, gairebé sense vent, quieta i a-collidora com un món solitari però amical a la presència de l'aventurer que hi penetra.

Els peus relliscaven sobre la pinassa, pendent amunt, i una olor densa i molla d'herbes i de verd s'entretenia en l'aire, arran dels troncs dregats cap a les cúpules amples que amagaven el cel. Baix de tot, s'havien tallat un bastó amb una branca i ara, lents, anaven explorant la terra a la recerca maldestra dels menuts túmuls que ~~pinax~~ revelaven la presència dels bolets. Ella duïa una bossa ampla, de lona, a l'altra mà, i el precedia lleugerament cap al cim que després van anar recorrent cadascú pel seu costat, separant-se i reunint-se cada vegada que un d'ells feia una troballa, en general un pinatell esquerdalenc i, més rar, algun rovelló rabassut i rodónet que els feia riure, feliços de l'encert, ingenus com dues criatures que fan campana. S'enfonsaren per menudes depressions, per esvorancs sense perill però ara i adés de penetració difícil per culpa dels esbarzers i matolls que els tancaven el pas; contornejaren tot el turó, saltant entre les pedres de l'altra banda, relliscoses i treballades per les pluges i la calor de l'estiu; es van perdre i, bosc a través, es van cridar sense urgència, sabedors que no podien estar lluny l'un de l'altre.

- Roser !

- Aquí !

Tornaven a reunir-se, llurs camins es creuaven i se separaven, i

la tarda anava davallant sense pressa, com si li dolgués. L'aire s'anu-
mtejava de nou i els raigs solars penetraven l'espessor des de sota. ~~El~~
Els cops de magall, ara ja feia estona que havien cessat.

No hi havia ningú més, en cap moment no s'havien topat amb un al-
tre cercador de bolets, ni tan sols amb una criatura de les cases veï-
nes, sota el vessant, i aparentment abandonades. Va alçar-se un hàlit
de vent, però era mandrós i no persistí, es va anar apagant entre les
copes dels pins, enxangat per les bardisses que oscil·laren com si es
despertessin.

- Ramon !

- Aquí !

Potser havien recollit una dotzena i mitja de bolets, però no era
per això que continuaven; la búsqueda era l'objectiu, o potser simple-
ment allò de vagarejar amunt i avall del bosc relativament raquític
però suficient per a ells, gent de vila fets a la jungla d'asfalt, de
pedra, de maons, de marbres, de ciment, de presències innombrables
que contrastaven amb aquell espai de solitud, alt i aromàtic, seu com
ho era la ciutat que compartien.

La claror s'apagava entre els arbres i el terra s'anava escampant
en una clapa ~~minimamente~~ d'ombra uniforme, quan llur deambular els va reu-
nir de nou. Ella era al llindar d'una espessor de bardisses, en un in-
dret lleugerament més elevat, i en Ramon avançava des de sota amb els
ulls sobtadament atrets per la nuera de les cuixes que revelava la
positura inclinada de la noia. Les hi va abraçar en silenci, i anà re-
mantant les mans per sota la faldilla, cap a les ^{angues} ~~angues~~, mentre ella
es quedava quieta, sense alterar la seva posició, les mans repenjades
en el bastó ara immòbil sobre el terra.

Amb un gest breu i sobtat, va estirar-li les bragues cames avall
i va acariciar-li les natges abans de refregar-se contra ella. Un mo-
ment després, amb una facilitat que el deixà sense respiració, era
dintre seu i tots dos s'havien quedat quiets, com meravellats. El re-
fús anormal s'havia convertit en acceptació i, passat un instant, ella
es redreçà una mica i girà la part alta del cos perquè els llavis es
poguessin unir. Es van somriure, sense paraules, i la Roser s'inclinà
de nou endavant, sempre repenjada sobre el bastó, mentre ell es vessa-
va. Aleshores van caure l'un sobre l'altre amb els membres barrejats
i s'ompliren de besades que en els llavis de la noia sanglotaven amb
el seu nom :

- Ramon, Ramon, Ramon...

No calia que li digués que era feliç, no calia que li digués res,
ni aquell nom que pronunciava amb una exaltació meravellada; n'hi ha-

via prou amb la mirada enterbolida i alhora lluminosa dels seus ulls, amb la densitat càlida de la boca que s'abatia contra la seva. Va fer-la rodolar sota seu i ella tornà a acollir-lo amb una mena d'ansia salvatge, la mateixa que després l'obligà a dansar amb les faldilles recollides entorn de la cintura mentre cridava amb tota l'ànima :

- Sóc una dona ! Sóc una dona !

Semblava que s'hagués tornat folla, dansava entre els arbres, despenjada violenta, mentre ell, assegut a terra, a l'indret mateix on s'havien estimat, la contemplava amb els ulls tan clars com els seus, rient i emocionat, amb una mena d'alegria innocent i il·lusionada, ara sense coberança però amb la mirada clavada en el ventre blanc i sobtadament prometedor.

Van baixar de la muntanya abraçats, ara i adés aturant-se a petonejar-se a l'ombra dels pins que s'anaven desdibuixant en el crepuscle, i ella deia, incrèdula i ensena convençuda, car els fets eren allí, i l'havia sentit en la seva carn :

- Ho has fet, ho has fet...

En arribar al cotxe s'adonaren que la bossa de lona s'havia quedat dalt, entre les bardisses. Però no van tornar a cercar-la.

Els fets, cal repetir-ho, són elusius, els detalls es van difuminant en el temps i els reconstruim perquè ens restitueixin la impressió d'un moment passat, viscut, que ha estat nostre, en aquest cas concret d'en Ramon Planells, un novel·lista ara de trenta-cinc anys que seu a la seva cambra de la pensió, a la plaça de Letamendi, i ens és encara un estrany a despit del nostre esforç, del meu esforç, de penetrar-lo, de comprendre'l, de fer-ne algú pròxim, qui sap si un "alter ego". Hi ha la mentida inconscient, l'embelliment, l'afany d'arrodonir una experiència, de donar-li color, de tancar-la en un significat, i ell, com jo, és un home acostumat a fer un crèdit extraordinari a la realitat i, doncs, a pertorbar-la quan ja no el pot desmentir : en la rememoració sempre li donarà més que quan els fets s'esdevenien. El mateix episodi de la Florida, car fou allí on ell i la Roser enaren a cercar bolets, n'és una bona mostra. Podem creure, per exemple, que la noia va posar-se a cridar que era una dona mentre dansava amb les faldilles entorn de la cintura ? Potser seria més plaúdible que li ho hagués dit, xiuxiuejat, quan encara eren a terra, l'un damunt de l'altre, abraçats. I que després, ja dreta, esbossés un pas de dansa, potser acompanyat d'una exclamació, d'unes exclamacions, que a poc a poc l'hauria anat induint a barrejar, a identificar els dos moments, aquell en què ella li parlava cara contra cara, potser a cau d'orella, i l'altre,

posterior, mentre ell la mirava somrient. L'escena, així, guanya en expressivitat, subratlla una satisfacció i s'avé amb unes exigències dramàtiques molt pròpies de l'home que acaba de revelar totes les seves possibilitats eròtiques a una dona. També pot intervenir, en aquesta reconstrucció, un factor de "voyeurisme", tan arrelat en el masculí, que li permet de contemplar, en un moment que no ho va fer, la nuïssa de la noia, el seu pubis finalment conquerit i ara diferent d'aleshores que es feien l'amor, una mena d'amor, en una cambra tancada. La noia era nova, tot just estrenada, però la mirada també posseeix, apropiada, i ell no podia deixar-se perdre aquella victòria.

No renunciarem, de totes maneres, a la imatge suggestiva de la Roser que dansa desvergonyidament i ofereix el seu triomf - car també ella, o potser ella més que ningú, ha triomfat - al bosc, al cel, a l'aire, als darrers raigs de llum, en una mena de lliurament panteista que integra la natura i els déus que la revelen o l'oculten al seu cos inèdit, acabat de néixer entre els braços d'un home que ara es confon amb aquesta naturalesa assegut contra el tronc d'un arbre, o prop d'uns matolls, amb l'esguard fit en el berrissol protector que uns moments abans ha separat, la troba encara bella i desitjable, com ella vol ser.

No hi renunciarem perquè, lluny de falsejar la tarda, permet d'expressar llurs sentiments, la impressió de meravellament que havia de perdurar, sense necessitat d'acudir a intraspèccions excessives, a una descripció circumstanciada i aproximadament exhaustiva de llur món interior. Al capdavant, un home es revela pels seus gestos, per les seves paraules, per les seves visions, per la seva capacitat de fer que els altres hi participin i, doncs, de crear. En la seva condició de novel·lista era un problema que havia apamat i al qual donava la solució que mostren els seus llibres. De fet, la mateixa solució que han hagut de donar-li tots els novel·listes.

La realitat creada per l'home es centra en moments significatius que, amb aquella puresa, no han existit mai. S'hi ha arribat a través d'etapes i de conflictes íntims que es telescopen en una escena, en una situació improbable però totalment fidel quan, en un llampec, despulla motivacions i cobejances, inclinacions i temors que s'han anat maurant com una pasta i ara aconsegueixen una finalitat. Les paraules seran inventades, i el gest, però l'invent és limitat, com tot invent: aprofita els elements que existeixen, els ordena i els dona sentit. La forma és nova, però és l'única que respon a l'esforç invisible de cada ser cap a la seva plenitud provisional, cap a l'acompliment de les seves esperances o dels seus temors. Aleshores, doncs, cal saber

captar la nota secreta que indica la direcció i explicitar-la en un bolcall que la contenia.

La fotografia i el magnetòfon són instruments limitats que contenen una història sense interpretar-la. I en dir això en Ramon Planells no s'hauria pas referit a una interpretació capritxosa de l'home que assimila els altres a la seva manera de ser, de fer, i distorsiona per tant la realitat que no li pertany, aliena, sinó a la interpretació en termes de l'interpretat que, davant la mentida formal que se li exposa, exclama : sí, això ! sorpres, potser esbalaït que algú l'hagi copsat a través de l'engany. Però és que no hi havia engany, hi havia una vida feta de milers de dies, de centenars de milers d'hores, de dotzenes d'encontres i d'activitats, de milions de paraules, d'un nombre incomputable d'accions al llarg de les quals es perfilava amb la confusió de l'individu que no veu el bosc perquè els arbres l'en priven.

Si la prolongada descripció d'una escena amorosa no pot satisfer, amb el detall de tots els gestos, de les expressions dels ulls i de la cara, els sentiments que volen reportar-nos, impotents, els mots escrits que la van desenvolupant amb imatges verbals, hi ha la paraula viva i potser no pronunciada que fem dir a la noia en el moment que el ~~mam~~ la font germinal li inunda les entranyes : que feliç que sóc !

Aleshores és nostra. Precisament a través de les paraules que no ha dit, que s'ha empassat, que potser no se li han acudit. Immediatament sabem la intensitat de la seva sensació i com es perllonga en una altra sensació ja no física que la identifica totalment amb l'acte i li permet de ser, de ser amb ell, amb l'home que la desvetlla a aquella plenitud. La mentida convencional ha fet ~~monstruosa~~ real una entelèquia que agafa cos, ha escampat l'ombra darrera la qual s'amagava l'amant, i sobtadament, amb l'expressió, emergeix l'entitat física, es torna vivent la natura morta que describiem, i el món dels amants és palpable, autèntic, d'ells i ~~monstruosa~~ de nosaltres que ens hi identifiquem.

La dansa de la Roser la revela i ens descobreix també en Ramon, que potser l'ha imaginada, l'ha composta, com deu haver imaginat i composat altres coses, tants altres moments de la seva vida i de la vida dels altres barrejada a la seva. Hi ha, per exemple, el gest inventat de dalt a baix de la Irene, la dona d'en Torné, que li passa el braç per l'espatlla quan s'inclina al seu damunt per llegir un text que reposa en la taula del seu dormitori, a la dispesa. Mai no va tenir lloc. Però respon a una veritat. La Irene, que s'havia anat afegint a ell, se sentia atraïda per un sentiment barrejat, maternal

i amorós alhora, que en Ramon va anar capten t i traduí en l'abraçada dissimulada que la dona no s'hauria probablement permés. O, en tot cas, que no va tenir temps de permetre's, tota vegada que ell va deixar la despesa precisament, en part, per evitar-ho. Es clar que sense això també se n'hauria anat: el seu oci li feia perdre molt de temps, les discussions literàries s'allargaven massa i, ben mirat, no menaven enlloc.

No que en bona part no en tingués la culpa ell mateix. Quina necessitat hi havia de donar-li aquell petó el dia que li oferí els diners? Va contribuir doncs a una circumstància que només podia portar-li transtorns en un moment que potser necessitava més tranquil·litat que mai. Aleshores, precisament, pugnava amb el llibre que després es titolaria "Avui, silenci", el qual li oferia dificultats d'estructuració. Paradoxalment, el material s'havia ordenat massa bé dintre seu mentre el gestava, i ara estrojava amb una història arrodonida que no podia satisfer-lo quan acabava d'arribar a la conclusió que era tan important el camí com el resultat. Li interessava, sobretot, de plantejar els problemes de la composició, de mostrar com es feia el treball que li permetia de novel·lar, de procedir, per tant, a partir d'un moment que no es definia com un principi ni com un final, sinó que manifestava l'impacte d'una situació amb uns precedents encara ignorats i un futur no decidit. Un tema es desenvolupava a través d'unes vivències, d'una experiència del narrador protagonista que s'anava il·luminant a mesura que progressava, sempre en referència a un passat sense el qual el futur hauria estat diferent. Una ordenació cronològica falsejava la realitat no aturada en un present, sinó dinàmica en un sentit dialèctic que obligava a una superació de contraris, a la creació d'altres alternatives entre les que escollia d'acord amb una línia continuament modificada, sense que fos infidel de pensament, de reflexió, a unes certes constants que l'obligaven des de la infància condicionada per una formació, per un ambient familiar i social. El passat indubtablement, no podia modificar-se, tenia una existència objectiva que el solidificava, però el futur l'enriquia, en completava el sentit, i obligava a veure'l sota una perspectiva que, al seu torn, repercutia en l'acció present.

Com aconseguir-ho? No pas a través d'una simetria narrativa on es s'alternés aquell pretèrit i l'acte a què menava. L'artifici hauria estat massa evident i allò que intentava de capturar, el moviment de la vida, s'hauria quedat en una àlgebra freda reduïble a símbols i guarismes. Calia, ni que fos arriscat, que del present brollés el pas-

sat i d'aquest, mitjançant un salt autoritzat pel coneixement actual, el futur al qual el narrador accedia, impulsat per un trampolí de fets, vells i tot just revelats. I obscurament sentia que ho havia de fer a cos net, sense trampes, identificat amb el moviment i no ~~amb el canemàs~~ amb el canemàs inert sobre el qual treballava.

Potser havia madurat la història massa llargament, potser li hauria calgut escriure-la a partir de l'instant que cospà una situació relacionada amb fets aleshores desconeguts i que aniria esbrinant amb l'avidesa d'un descobridor que ha perdut la brúxula i es deixa menar per l'instint o per les estrelles. No per l'atzar, ans per la premonició o un coneixement científic generalitzat que cal adaptar al detall, a allò que l'actualitat de la situació ha revelat pel sol fet d'haver-se produït. Lluitava doncs amb la seva capacitat de fabulació i volia subjectar-se a una disciplina indòcil que no seria agraïda quan, l'any seixanta-tres, superades totes les dificultats, l'obra arribés a les mans del públic, de la crítica que acusaria, unànime, el desordre, la incapacitat de construir una novel·la com Déu mana. Algú àdhuc va tenir la innocència de comentar com li semblava d'admirable que d'aquella confusió immensa i inintel·ligible n'eixís una impressió de vida que rarament havia vist en una novel·la. En Ramon va somriure en acudir-se-li que l'exegeta en qüestió l'havia entès sense adonar-se'n. Ho havia aconseguit, doncs.

En aquell temps ja havia deixat la dispepsia de Gràcia i la Irene amb els seus avorriments de dona desenfeïnada i els seus problemes conjugals, que l'edat agreujava sense fer-los més interessants, i vivia a casa de la Reginalda, amb en Blanquer, lliurat a un nou experiment narratiu al qual incorporaria ben aviat la cuina on bevien cafè en havent sopat i alguns aspectes i tot de les converses que van començar, o a ell li sembla que van començar, amb aquella frase inoblidable i prou corrent:

- Posseir és immoral.

En Blanquer, com tants altres abans que ell, veia en la possessió de béns el motiu primordial de l'odi entre els homes, la font de la injustícia permanent que consolidava una societat avorrible, sedimentada sobre l'explotació del més feble o, com solia dir de vegades, del més ingenu. A ell, però, no li feia res de ser aquest ingenu; ben a l'inrevés, podia un cert orgull, i una satisfacció evident, de la ingenuïtat que el privava ~~de fer-se amb riqueses~~ de fer-se amb riqueses que l'haurien allunyat dels seus germans. També és dubtós que les hagués pogudes aconseguir, ja que no tenia el tarannà adquisitiu, però hi ha l'ex

emple d'altres que acumulen per inèrcia, per pura acceptació d'un procés que, a la llarga, quan ja no seria necessari, desperta llur egoisme. De tota manera, aquesta era una idea d'en Ramon; ell, en Blanquer, tendia a refusar-se a fer consideracions que en el fons li devien semblar ocioses. Sigui com sigui, la psicologia l'interessava mediocrement i no era home per preguntar-se quina mena de mecanisme feia, en primer lloc, que existís el desig a l'afany de possessió, i per què no es manifestava en tots els homes, o amb una exigència desigual reglada sobre una escala en la qual ell ocupava el lloc més baix. Partia dels fets i, per tant, tendia a menystenir allò que no era observable, sense adonar-se que al capdavant s'hi feia en les seves manifestacions. L'aigua que corre pel pla, a la superfície, té el seu origen en la deu potser subterrània, i això sol ja prova que existeix.

No ho negava pas, però el nivell al qual situava la seva investigació era un altre, el del riu visible. Era suficient, i potser tampoc no podia arribar a més. Ell mateix confessava que no era una persona verament culta, que li mancava instrucció, i que el desori humà l'havia culpít massa d'hora, en una edat prou tendra, per empresonar-lo en unes limitacions.

- Les mateixes - deia - que ens fan mesquins i egoistes quan observem que això, la nostra societat, sempre és un campí qui pugui. I ho serà mentre hi hagi una possibilitat que l'home abusi de l'home i per tenir més, un més inessencial, el despulli dels seus drets. Uns drets que no són tan sols menjar, vestir-se, disposar d'un sostre, sinó instruir-se, fer-se capaç d'expressió articulada, disposar de lleure i saber què fer-ne.

Això, a ell, potser li hauria costat una mica de comprendre sense la seva experiència prop d'en Quevedo, de l'Ortega, d'en Sanchez, i d'altres que havia conegut o conixeria a les ~~maneres~~ dispeses. Ningú no havia desvetllat mai en ells cap inquietud, cap afecció noble, cap ànsia que anés més enllà de l'ampolla, del partit de futbol o de la vagina d'una femella. Des dels deu o onze anys ajovats a la terra, havien crescut amb la mateixa absència de ~~llibertat~~ llibertat interior que un animal, alienats des de llur naixença de la condició humana, a la qual semblava que pertanyessin marginalment, sense plena consciència. Com podien buscar, aleshores, un acompliment? Els calia resignar-se amb una evasió. La fam i el fred els havien rebordonit i l'abús reduïa llurs necessitats a una paròdia simiesca.

Exagerava, però molt poc. L'Ortega i en Sanchez, per exemple, eren dos trossos de carn batejada, si ho estaven, que havien posat el cer-

vell en moviment per atresorar la llarga llista de tots els noms dels jugadors de primera divisió de les darreres temporades i un bon catàleg de turpituds carnals amagatzemat des dels dies infantils, quan els arribaven notícies o contemplaven espectacles de bestialitat i la gresca dels pares que els incitava a imitar-los, a superar-los, a cercar, als tretze o qatorze anys, la veïneta tan procaç com ells que es deixava muntar darrera el paller, o a l'estable. La ciutat, amb el temps, realitzaria tots els somnis llurs en forma de dones grosses i cansades, barates, posseïdes sobre un matalàs tacat de semen en una cambra fosca i tan plena de ~~goooooooooooooooooooooooooooo~~ grafitis com una comuna.

Com tirar-los-ho en cara, però? Podia ser ell com en Boada que un dia va dir:

- Tampoc no s'esforcen?

D'on havia de sortir l'estímul si la societat estava organitzada per esclafar la majoria dels seus membres i subjectar-los a la degradació de la misèria espiritual que acompanya el pauperisme? Ja era prou miracle que, de tant en tant, algú alçés bandera de reivindicació com els Sensada, ~~hann~~ hereus, ara, als vint-i-tants anys, als trenta, d'una infància solitària i trista, amb el pare a la presó i la mare a la fàbrica, i potser putejant i tot per acabar de completar el jornal. En Rossentí, el gran, ho sospitava i fins li ho havia dit quan ja van tenir més franquesa.

- Erem quatre boques i aleshores no hi havia punts com ara. I prou treball que li devia costar de col·locar-se, els roigs i les seves dones no sempre trobaven feina, o una feina relativament ben pagada. Ara, a nosaltres, ens costa d'imaginar-ho. Encara hi ha gent a les presons, sí, però al taller, a la fàbrica, els amos ja no es preocupen tant de les filiacions dels obrers... Bé, des de fa un temps sí que se'n tornen a preocupar, però no és com llavors, quan filaven tan prim que un familiar a l'ombra ja et desacreditava. Per a algunes, la prostitució devia ser l'única sortida. No les blasmo gens, doncs. Blasmo els que van obligar-les a deshonrar-se.

Mai no havia anat de puta, i confessava:

- Vaig provar-ho una vegada quan tenia setze ~~anys~~ o disset anys. Ella, al carrer, mig a les fosques, pintada i encotillada, semblava relativament jove, però un cop a l'habitació vaig veure que devia tenir uns quaranta anys, si no més. Tot d'una se'm va acudit que potser era la mare d'algú, que potser ho feia, o havia començat a fer-ho pels seus fills, perquè no passessin gana, i quan s'anava a despullar li vaig dir que no, que no calia. Li vaig donar els diners i vaig fugir

com si m'empaitessin. Ni sé quina cara hi devia posar, ella

No es volia casar, no volia viure amistançat amb ningú, que cap dona no depengués d'ell. Com en Blanquer, sabia molt bé que l'esperava una vida de corregudes, d'entrades i sortides de la presó, i no es creia amb el dret de lligar una altra persona als seus atzars.

- Per sort, no tinc gaire temperament. O, si el tinc, se me l'emporta això.

- El sublimes - féu en Ramon.

- Així, se'n diu ? Bé, doncs sí, en part el sublimo. I quan no me'n puc estar em veig amb una vídua jove que ho fa perquè li agrada. Es una noia que treballa en una fàbrica del costat de la nostra i diu ~~mmmm~~ que amb una vegada d'haver-se casat ja en té prou. Vol ser independent.

- Però caus en el que volies evitar, perquè bé deus pagar-la...

- Nh. Ella no vol ser una puta i té una teòria : que de putes només ho són les que es ~~mamen~~ venen.

- I té raó, de fet és així. Tractem de putes les dones que van amb homes sense estar-hi casades, però no en són. Es un prejudici masculí.

- Es el que diu ella. Ja t'he dit que és molt independent. Ara no et pensis tampoc que és una exclusiva meva. S'entén amb altres dos xicotets. I tots tres sabem que hi ha els altres dos, no se n'amaga. Ben al contrari, a mi de seguida em va dir : "mira, això no és amor ni res que s'hi assembli; m'agrada fer-ho i m'agrades tu, com m'agraden els altres..." Què et sembla ?

- Que n'hi ha poques, com ella.

- Sí, això sí.

- D'altres potser ho pensen, i ho fan, però no ho diuen.

- Es una noia franca. Amb mi potser hi ha intimat una mica més. Sap com penso, el que faig i el que vull, i ho aprova. En el fons és de les nostres, però té una por de la presó que l'abla~~flex~~, i això la priva de col.laborar. No hi pot fer més, és una cosa física d'aquestes que t'acolloneixen. Un dia te la presentaré, m'agradarà que la coneguis.

Va resultar totalment diferent de com se l'imaginava a través de les paraules del seu amic; era baixa, primeta, gairebé delicada com una joguina, amb un pit escàs. No aparentava pas els vint-i-nou anys que tenia, semblava una nena. Els ulls, l'expressió, el gest, però, eren de dona. Era simpàtica, si bé tenia un defecte : estava convençuda que la seva vida era extraordinària i, en saber que ell era escriptor, un novel·lista, volia contar-la-hi.

A en Ramon no li interessava. En aquell moment li sobraven vides per tot arreu; hauria pogut escriure un centenar de volums amb totes les contalles que li havien fet des que abandonà la casa de la seva tia, a partir doncs de la Carmina, la Gràcia i en Quevedo, fins a la Magda, en Sensada i la Mara, aquesta darrera, més endavant, convertida en una corresponçal fertil que en les seves lletres i pel cap baix una cada quinze dies - barrejava els temps de París, la seva estada recent a Barcelona, la seva activitat actual i, més cautament, els seus somnis de futur. Ell no comprenia què li havia passat. Era inexplicable que al silenci tan natural que seguí llur convivència ocasional a la ciutat del Sena, succeís aquella explosió de material escrit, com si en el curs dels tres dies que van viure plegats darrerament ella hagués descobert que l'aventura no ho era del tot o, si més no, que anorreava totes les altres aventures, definitivament passatgeres al costat d'una experiència que, per la resta, es va negar a repetir tot i recordar-la francament.

S'hi referia sovint, d'una manera directa o a través d'al·lusions fins a l'extrem que ell la interrogà: "Per què no vas dir res aleshores?" I la "ara confessava que no ho sabia. "Potser era massa jove per adonar-me que havia tocat fons. O potser estava massa impressionada, ja et vaig dir que tenia por. I encara en tinc. T'ho vaig provar a Barcelona. I ara sé que potser vaig fer mal fet!"

Eren cartes d'amor, no hi havia dubte. Gairebé les primeres que rebia. Totes les altres dones que havia estimat o que l'havien estimat, vivien a Barcelona i, com es natural, preferien el telèfon. Les missives li feien un efecte estrany i, de vegades, no sabia com reaccionar. La recordava amb gust; tant a París com a Barcelona es mostrà esplèndida amb el seu cos, i s'avenien al llit i fora del llit, però això no era un criteri. També s'havia avingut amb la Roser, i amb la "arcisa. De tota manera, en el seu cas hi havia quelcom més: la noia anava camí de convertir-lo en una celebritat europea menor i, de retruc, el prestigiava dins del país.

Ara, en aquest instant precis de la tardor de l'any 1968, set revistes diferents, cinc d'italianes i dues de franceses, li han publicat narracions breus i, una altra, una llarga entrevista que a la seva hora, mesos enrera, va fer sensació per la franquesa amb què s'expressava. A la darrera pregunta: "No us fa pot, parlar tan clar?", contestava: "Sí, però algú o altre ho ha de fer. I ja que no ho fan els grans, els intocables, que es passen mitja vida a l'estranger, bé cal que ens hi exposem nosaltres quan tenim l'oportunitat de fer sentir la nostra veu a l'Europa indiferent".

No ho havia pogut evitar. Feia temps, aleshores, que es queixava del menfotisme de la mitja dotzena de catalans no exiliats que tenien una audiència internacional prou extensa, prou sòlida, per evitar-se la presó en retornar al país i no sabien, o no volien, denunciar la humiliació a què vivia sotmesa la nostra terra. Admirava una dona com la Merlina Mercouri que es dreçava en defensora de les llibertats de la seva patria i plantava cara als coronels amb els ulls plens de llàgrimes i la veu abrindada per una justa passió. Els coronels, ben cert, continuaven al govern, no serien les seves paraules que els enderrocarien, però el món sencer, una part del món poc sensible a la injustícia, ja no podia dir mai que ignorava el martiri d'un poble subjecte a la violència. I si el gest matusser i mal intencionat sempre fa mal, per què no havia de ser útil, potseren petit, o a la llarga, el gest romàntic i generós d'una dona devorada pel dolor?

La gent de casa, però, callaven amb una repugnància instintiva a convertir-se en símbols i acceptaven en canvi honors i distincions que els ~~ang~~ junyien a la maquinària trituradora. Lur grandesa aparent, reduïda a una veu d'or o a unes mans de plata, amagava una ànima de botiguer que té por de perjudicar la bona marxa de l'establiment amb una sortida de to, amb una extravagància, amb un moviment espontani i pregonament desinteressat. I mentrestant les presons eren plenes de menudalla anònima i els tribunals treballaven sense aturar-se per fer més trista, més punyent, la dissort dels ignorats que, a la vida civil, abandonada darrera les reixes, eren fusters o paletes, manobres o jornalers, carn abundant del poble mai no seduit.

Durant setmanes, després de les seves declaracions, va esperar la visita de la policia, però tampoc aquest cop no el van inquietar. Mai no havia arribat a comprendre del tot llurs procediments i ara ja començava a pensar que hi havia una mica de raó en les afirmacions d'en Codina que deia:

- Ens deixen cantar i van prenent nota. Saben qui som, com som i on ens poden trobar. Vivim controlats i, potser per evitar-se mals pitjors, ens toleren la vàlvula d'escapament de les paraules. No sempre, és clar...

Aquest "no sempre" era l'inexplicable, doncs. A què obeïa la distinció? Quina mena de paraules tenien, i en quin lloc? Un crit al carrer et podia valdre una breu estada al calabós i potser fins i tot en una cel.la del carrer d'Entença, mentre mitja pàgina de denúncies abocat en una finestra mundial no alterava el teu viure. Hi havia quelcom d'obsessionant en aquest món ple de límits que mai no sabies on arribaven, que retrocedien i s'atansaven obeïnt un atzar aparent, un

caprici. A cops li feia l'efecte que l'envoltava una enorme pressió de goma plena de costures endurides contra les quals topava de tant en tant mentre, altres vegades, rebotia en la superfície elàstica que el tornava a lloc sense dany. Tots els seus moviments, doncs, s'acomplien en un estat d'incertesa una mica angoixosa, com si flotessin en un ambient poc homogeni del qual era impossible de preveure la resposta, la reacció. Amb què ensopegarien els dits, el colze, la punta del nas, el cap ?

Com que això li interessava prou, havia començat a escriure un altre llibre que s'escapava totalment del seu fer realista per endinsar-se en un univers lleugerament imaginari de cautxú on res no tenia prou cohesió, llevat de les parets, perquè els actes fossin realitzats fins al final. La decisió volitiva havia de contrastar amb la dificultat d'unes condicions físiques que la contradeïen i anaven reduint els més febles, o no tan obstinats, a un immovilisme que contaminava els altres i encaminava aquell món a un estat d'entropia que les intel·ligències podien considerar perfecte per l'única raó plausible : era mortal. L'obra avançava sense pressa, com de costum, i amb més facilitat que s'altres batides amb elements recollits d'una realitat més visible, més corpòria. Podia desplegar-hi una imaginació fins aleshores controlada, fermada per unes necessitats de composició que, si aquí també existien, en situar-se al nivell d'una fantasia, s'ordenaven d'acord amb d'altres coordenades. Hi avançava, però, amb la cautela de qui tot d'una s'adona que s'encara amb la seva gran obra, amb un cimal, i cerca l'exactitud més acurada del seu pensament per distingir-la dels productes corrents, tal vegada un xic impersonals, als quals s'atansa únicament pel fet d'ésser obra humana, d'un home, i imatge d'una societat que les altres copsen a ras de l'individu, de la família, del grup.

Aquest cop s'escaparia de totes les normes consagrades per l'ús, per un art que els grillons empresonaven. Seria una obra lliure dintre la masmorra de la civilització. Però li calia, per ~~acabar-la~~ acabar-la, prendre una posició definitiva enfront de la ²Mara, la darrera carta de la qual, d'avui, reposa sobre la taula, davant seu, i sospesar on és el deure, quin és el gest més eficient, més necessari : el que pot accomplir fora, en un món on les reixes són una mica menys espesses - o potser ho sembla des d'ací - o en el que podria fer dintre si madura el projecte que li ha exposat en Pous, un dels dirigents de l'oposició, el de personalitat més dinàmica i més atractiva com ja va reconèixer la mateixa noia aquella ^{nit} ~~mateixa~~ que els va rebre a casa seva i digué :

- El nostre problema més gros és que encara no ens hem assabentat que tenim un enemic comú. En segon lloc, n'hi ha un altre que, a diferència del primer, fins ara ha estat inevitable : No representem ningú -. I quan la noia va fer un gest i obrí la boca per admirar-se, va somriure i proseguí - : Vull dir que darrera nostre no hi ha un poble. Molts us diran, i a fora també ho creuen així, que tothom està contra el sistema, i no és veritat. Potser tampoc no estan a favor, però contra... No vol dir res que en malparlin; sempre es malparla dels governants -. El somris s'accentuà -. Oi que de vegades malparlem de la família, i ja no cal dir que dels amics ? I no ens imaginem pas, per això, que els voldríem veure morts, que ens alegraríem de desfer-nos-en. Aquesta il.lusió, totalment falsa, insisteixo, d'estar contra i, per tant, a favor d'una altra cosa, d'uns altres homes, d'un altre ~~magnan~~ règim polític, abunda particularment entre nosaltres els catalans, prou que ho saps, tu - va adreçar-se-li -. Tendim a creure que tota la península té els mateixos motius de greuge que ens ~~ambament~~ souen a nosaltres, que tots els espanyols són igualment conscients... He dit il.lusió ? - es va interrompre -. De fet, és una il.lusió doble, perquè tampoc nosaltres no som tan conscients com caldria. Ho són uns quants, una minoria per la qual res no és tan important com el país i les seves formes de govern, però i els altres ? No sortim d'un petit cercle de gent preocupada i en tenim prou amb que els indiferents ens facin de tant en tant un gest distret d'assentiment per creure que els tenim al costat, que tenen la mateixa lucidesa...

- Però això és descoratjador - va dir-li ella -. No comprenc com pot pensar així i lluitar...

- Per què no ? Sempre, arreu, ha passat el mateix. La massa no es mou si no la mouen. En compensació - va reflexionar, pensarós -, de vegades després es mou més que no caldria, es desborda. Vostès, els italians, en tenen alguna experiència. Qui era antifeixista dota el Duce ? Els quatre centenars d'activistes clàssics que es feien tancar a la presó aparentment per no res. Però aquest no res no era un motiu per rendir-se, ja que per a ells era un tot : la justificació del seu ser homes, de la seva vida, del seu pas per aquest món. Que això és descoratjador ? D'acord, ho és. Però no oblidi que la mena de treball que fem nosaltres sempre s'ha fet en condicions precisament descoratjadores. Si fossin unes altres, favorables, n'hauríem caldria fer-lo; es faria tot sol. El nostre mèrit, si en tenim algun, que jo m'inclino a creure que no, és avenir-nos a fer la feina de tots els que no la saben o no la volen fer. La feina amarga i trista, sense recompensa, dels qui combaten en l'ombra i, silenciosament, van obrint escletxes.

Perquè n'hi ha, cal reconèixer-ho, i cada dia són una mica més grosses encara que continuïn essent petites. I qui les ha obert? Aquesta gota d'aigua minúscula de la nostra activitat, del nostre inconformisme que a poc a poc arranca concessions del poder que, amb el temps, ens permetran de treballar amb més eficàcia.

Cal dir que aquell vespre es mostrava xerraire, potser una mica impressionat per la bellesa de la seva ~~interlocutora~~ interlocutora, per la claror dels ulls que el fitaven amb admiració. Van parlar fins a quarts de tres i, en sortir, la Mara digué:

- Quin torrent!

Era curiós de constatar, com va explicar-li, que ordinàriament es mostrava més aviat lacònic, poc amic dels discursos, si bé de tant en tant tenia alguna sorida abrindada, potser no sempre oportuna, com la d'un vespre a la comissaria, aleshores que en resposta a una de les preguntes que li feien, va engegar-se sense miraments i acabà tractant els policies d'ignorants. Ho contava rient:

- Després vaig passar uns moments de "canguelo", ja us ho podeu pensar. Però no em van fer res. Un d'ells fins i tot somreia, imagineu-vos!

Més que això, s'havia guanyat una mena de prestigi, o potser ja el tenia d'abans, d'altres vegades, car la majoria d'inspectors els tractaven de senyor en lloc d'adreçar-se-li impersonalment. Aquesta "influència", que deia ell rient, no li havia evitat una condemna que el dugué sis mesos a la presó, bona part dels quals passà en confinament solitari per la seva actitud rebel. Fou en tornar que va posar-se a treballar seriosament en el projecte temp enrera esbossat a en Ramon per aquell noi, el Çapatàs, d'agrupar en un sol cos tots els partits i grups de tendència esquerrana, aparentment amb prou èxit inicial perquè un dia, no^{va}ia gaires, pogué dir-li:

- Suposo que ara, si em surto amb la meua, formaràs entre nosaltres.

- Sempre hi he format - va recordar-li ell.

- Ja m'entens, tu. Hi has format i jo, personalment, et considero un element molt valuós. Com t'hi consideren d'altres, fins i tot gent que tu no creuries. Vull dir, doncs, que no tindràs excusa per negar-te a ocupar un lloc directiu, de responsabilitat.

- No em facis riure!

- NO; tu no m'has de fer riure.

- Ja saps que sóc un "outsider", jo.

- Fins a cert punt. Has col.laborat sempre i no t'hi puc pas considerar... Respecto les teves raons, però ara et necessitem dintre l'organització. No és el mateix que ens donis un cop de mà de tant en

tant que poder disposar del teu consell.

- No fotis ! - va exclamar en Ramon.
- No foto. Ho dic de veritat. D'altra banda, arrossegaries molta gent
- Cony, estàs afalagador, avui, Pous !
- Ja saps que no; deixa de fer el modest. Jo compto amb tu -. I al cap d'una pausa, sempre mirant-lo - : Hi puc comptar, oi ?
- Si és com dius... - concedí.

No ens enganyem. Totes les dades objectives assenyalen, en efecte, que en Ramon, en aquell moment, ja era un poder. Un poder petit, és clar; de l'única mena que pel que sembla poden ser a casa nostra ara per ara. El convenciment d'en Pous es basava en fets que poden mesurar-se. Des del punt de vista literari, era l'escriptor, o si més no el novel·lista, més venut, per damunt i tot d'en Codina, que temps enrera l'havia avantatjat, i d'en Mayà, el qual ja tenia una clientela d'abans de la guerra i continuava servint-li productes nostàlgics. Tres dels seus llibres s'havien reeditat, un d'ells dues vegades; el tiratge dels dos darrers havia estat inicialment de quatre mil exemplars quan el corrent era que fossin de tres mil a tot estirar. "La porta i el ganivet" i "Certament, difunt", eren traduïts al castellà i sis mesos enrera havia signat el contracte per la traducció, al mateix idioma, d'"Avui, silenci", mentre un altre editor li festejava, sense comprometre's, "Al capdavall del carreró". Tots set llibres, en aquell instant, eren a l'estranger, repartits entre diverses editorials franceses, angleses i alemanyes; un espontani, professor de literatura en una universitat del nord, li havia traduït "La porta i el ganivet" al noruec, però de moment encara no sabia on col·locar l'obra. Hi havia a més, recordem-ho, els contes publicats fora, l'entrevista amb el periodista francès ja assenyalada, l'article on la Mera el va fer quedar com un veritable príncep i dos més d'altres periodistes als quals se'ls havia desvetllat sobtadament una passió per la cultura catalana. Dues de les seves narracions figuraven en una antologia alemanya i també sabia que un editor sudamericà, sense demanar-li permís, l'havia inclòs en una antologia de prosistes espanyols.

Políticament, l'avaforia el recull d'articles que tothom sabia que era seu i la seva actitud contemporanitzadora amb els diferents grups. Mai no s'havia barallat amb ningú per una qüestió de principis, i ell mantenia que això també era vàlid pel que feia a la seva ruptura circumstancial amb en Codina. Havien partit peres no pas perquè pensaven diferentment, sinó perquè l'havia acusat d'una actitud que ell considerava infame. El prestigi de la seva posició entre les minories

preocupades quedà ben palès aleshores del referendun de la Llei Orgànica, quan uns i altres el van fer servir una mica d'ambaxador o de mitjancer per llimar aspreses a l'hora de signar els documents adreçats al govern demanant que es respectessin els drets de l'oposició. Els seus bons oficis no sempre van servir, hi havia hostilitats massa arrelades perquè poguessin ésser abatudes amb deu minuts de conversa nerviosa, en un moment que la tensió pujava, però tothom va convenir que el fracàs, allí on hi va haver fracàs, no fou culpa seva. Calia parlar molt per entendre's, per trobar un punt de coincidència més enllà de la necessitat d'arraconar el règim a les golfes de la història.

Ara, és remarcable que ell s'havia trobat en aquesta situació sense adonar-se'n, sense haver-la cercada, potser fins i tot sense voler-la particularment. No es reconeixia qualitat de polític, i en gran part devia ser això que el mantenia al marge de les organitzacions, no pas a l'espectativa pròpia de l'oportunista, sinó amb la indecisió de qui no ha trobat el grup que el representaria autèticament. De fet, potser no n'hi hauria mai cap; dintre seu es debatia amb tot de contradiccions que els altres ja devien haver superat o que acallaven amb més èxit. No és cosa de dir que sabia el que no volia però ignorava el que volia, com per aquell temps s'afirmava dels moviments estudiantils; era que volia massa coses alhora, endut per un afany de perfeccionisme que, ben mirat, podia esterilitzar-lo i convertir-lo en un idealista. Això ja li ho havia dit la Roser, però ella ho explicava d'una altra manera :

- Ets massa escrupulós.

I ell se sorprenia. Escrupulós ? No ho havia estat pas en altres aspectes que també comptaven. No s'havia captingut al capdavall prou perfidant amb la Teresa per aprofitar l'única ocasió en que ella podia lliurar-se-li ? I havia estat totalment honest el que féu amb la Gràcia ? Tot havia acabat bé, molt més bé que no s'hauria imaginat, i també és cert que s'havia mostrat ple de delicadesa, tendre com un enamorat, però en el fons potser ho havia fet més per ell que no per ella. En el seu fer va entrar en joc un cert desig d'impressionar-la, de mostrar-li una imatge magnificada de la seva personalitat, de quedar dintre seu com una presència inesborrable; la mateixa finalitat, exactament, que persegia amb les altres dones, sense excloure la Roser, prop de la qual es manifestà tan pacient per heure una recompensa que l'esforç faria més valuosa quan a la fi, a la Florida, triomfés de les seves inhibicions i, encara excitada, se l'endugués muntanya avall, cap al cotxe on, a les fosques, ella se li va asseure als genolls i l'omplí novament de besades mentre ell, de nou engrescat, la

penetrava per tercera vegada.

La noia, exaltada i incrèdula, no sabia què fer, com posar-se, ensopegava amb el tauler d'instruments, amb el volant, i va caldre que passessin darrera, on hi havia més espai. Es movia incessantment, perquè ell hagués de tornar a entrar, i cada cop s'estremia de cap a peus, desbrida da i sorpresa per aquella facilitat amb què l'acceptava.

- Ramon, Ramon... - li deia.

- Sí, Roser.

- No saps com t'estimo !

I es tombava violentament, amb els llavis àvids i inflats, sense preocupar-se de res, cada cop més segura que ell tornaria a lloc, al centre de la seva persona que esperava, profund i alliberat, nou al tracte de la duresa que retenia, que abraçava, que enardia amb el seu desfici. Li garfia les mans perquè li empresonés els pits, els hi féu besar i se'ls besà ella mateixa mentre reia :

- M'adoro !

Es va anar desfent de tot el que duia i s'esclafà al seu damunt, empalant-se a les palpentes, però ara era ell qui es regirava per abandonar les parets càlides i l'obligava a lluitar, a recapturar-lo amb astúcia, de vegades a la força. Se sentia immens, puixant com un déu, capaç de contenir-se fins a la fi del món, i reia quan ella el pegava o amb un cop allunyava els dits amb què substituïa la duresa cobejada. L'alçava al seu damunt per l'entrecuix, la capgirava per encendre-la més amb la boca flamejant, però ella persistia, s'aixecava quan queia, se li abraonava si relliscava ell, i tots dos panteixaven en el breu reducte, gairebé a punt de plorar d'enervament, sense que en Ramon cedís ni quan ella començà a suplicar-lo. Va esperar fins que sentí que els nervis de la noia s'afluixaven i llavors, salvatge, va fer-la cridar amb un gest sobtat que no s'acabava. S'havia excitat tant que no podia atènyer l'orgasme i, al capdamunt de la tensió emocional, tots dos esclafiren en sanglots com dues criatures. Instantàniament, es vessà.

Després van haver d'esperar; ni l'un ni l'altre no eren capaços de conduir. Asseguts a terra, al costat del cotxe, van fumar una cigarreta. Ell va preguntar :

- Què, Roser ?

I la noia va dir :

- Com som, Déu meu !

- Bèsties, oi ?

Ella va moure el cap, entre afirmativament i negativa.

- Es terrible, el sexe. Ara, d'aquí a un moment, dignes i seriosos...

- Vols dir que hem anat massa enllà ?

- No ho sé. No m'aguento. De primer em sentia en pau, tan bé...

- I ara ?

La Roser va esguardar-lo francament.

- Si pogués, voldria continuar -. Va repenjar el front contra la mà, amb les cames altes sota el colze -. Em pensava que em coneixia i resulta que no. Saps que a l'últim ja tenia ganes de destruir-te ? - i tornà a ~~mirar~~ fitar-lo.

- I jo a tu.

- Però això és insà.

- Fa molt de temps que fem coses insanes.

Ella va callar uns moments, ara amb la cigarreta a la boca, i només al cap d'una estona va preguntar amb un xiuxiueig :

- Per que som així, Ramon ? Ho saps, tu ?

- No. No ho sap ningú.

- Fa mesos que vivim som embogits, que ens passem la vida l'un damunt de l'altre, com si no hi hagués res més. Per què ?

- Perquè no podem tenir el que volem, el que perseguim.

- Però no saps que és...

- No. Potser una vida més completa.

- Així ?

- Sí, Roser. Ara potser sembla estrany, hem quedat tots dos desfets. Però fa un moment, al cotxe, no hauries estat capaç de tot perquè no et prenguessin el que senties, aquella ànsia, aquell desfer-te per dintre, aquella explosió orgiàstica ?

- Sí.

- I per què ? Simplement perquè et donava bo ?

La noia va reflexionar breument, amb els ulls perduts al seu davant, i aleshores parlà amb una veu lenta i auscultatòria :

- No. De fet, ja no sé si em donava bo, cap al final. Era... era com si hagués compromès alguna altra cosa, com si d'un moment a l'altre anés a travessar un llindar que tocava... que he tocat...

- Com ?

- No t'ho sé dir, Ramon.

- Es clar, no ho saps dir. No ho sap dir ningú. No disposem de mots per explicar el que revelen els sentits quan el desordre altera una relació coneguda d'estímul i resposta, com dalt del turó, on no ens hem fet esperar. Aquella és l'abraçada animal que mena a això...

- Sentia - el va interrompre ella sobtadament - el món com un fal·lus que em faria rebentar. No sé si és apropiat dir que tenia ganes de morir.

- Sí.

- I en podia haver mort, mort de veritat. Vull dir amb un cadàver...
No s'ha mort mai ningú, fent l'amor?

- No ho sé. En el món dels llibres, sí. Hi ha un conte de Pushkin on un home mor damunt d'una institutriu. Però no era aquesta la mena de mort que cercaves, que cerquem. Volem una mort que ens faci grans, que ens incorpori a una altra cosa que som i no som ben bé, un èxtasi de coneixement, de sensació, un orgasme no revocat o repetit, sinó durable, ininterromput. De vegades penso que no hem deixat l'animal per quedar-nos en aquest estadi de l'home. Perquè no en tenim prou. El cervell i el sexe ens han de dur més enllà. Hem conquistat una capacitat craniana, unes circumvolucions que els animals no tenen, però també la facultat de cupular durant tot l'any, sempre. Em penso que hi ha una relació. Mira, ara fa un moment he dit: bèsties, oi? I res del que hem fet no es propi de la bèstia. Ens estimulàvem amb el pensament, amb les imatges que creàvem abans de realitzar els fets que s'hi referien... Potser fins i tot amb imatges que no hem pogut realitzar. Hi ha hagut uns segons que has quedat petita davant el que exigia de tu... Jo mateix he quedat físicament petit en comparació a la meua ansia, al meu desbordament imaginatiu. Desitjava més que no podia obtenir, volia ~~una satisfacció mortal~~ una satisfacció mortal... Hi hauríem caigut tots dos.

- Per això teníem ganes de destruir-nos...

- Sí - digué, i va estremir-se sota l'aire fresc de la nit -. Però es tractava d'una altra mena de destrucció. Ens volíem trobar en condicions d'assolir una satisfacció plena, i sabíem, sentíem, que no podia ser mentre fóssim com érem, com som; que no podrà ser amb el meu sexe i amb el teu sexe limitats. Ara som un camí l'un per l'altre.

- Un carreró sense sortida... - reflexiona ella, i va llençar la cigarreta.

En Ramon allarga el peu per esclafar-la contra el terra i obrí les mans indecísament. Les seves paraules, però, foren afirmatives.

- Algú el trobarà, un dia. Ja saps que Kinsey va fer una investigació sobre els costums sexuals dels homes i de les dones de Nordamèrica...

- Sí.

- Seria interessant de fer-ne una, tan exacta com fos possible, sobre la duració del coit en les parelles d'avui perquè més endavant es pugui comparar amb la de les parelles que ens succeiran generació rera generació. Si hi hagués dades de temps anteriors, em penso que

mostrarien com, per terme mig, avui els coits són molt més freqüents i llargs. Els puritans diran que l'home i la dona contemporanis són més viciosos. Però jo crec que això suposa un guany en qualitat humana, sempre de cara a aquest trascendir-nos que deia. Imaginem una parella capaç de passar-se vint-i-quatre hores seguides estimant-se, l'un dintre l'altre, amb un o uns quants orgasmes, tant li fa... A poc a poc la copulació es converteix en una cosa tan indispensable com respirar, l'home ja no pot viure fora de la dona ni ella buida de la presència masculina. Hi ha un intercanvi continu de sensacions que es van identificant, confonent, i tots dos, habituats a aquesta cohabitació, senten com a pròpia la descarrega seguida, ininterrompuda de l'altre... Ja no és l'altre, és hom mateix, una altra part d'hom mateix que... - Es va aturar en sec i rigué -. Es clar, la nostra civilització deixaria d'existir. Es ximple, oi ?

Ell, però, el mirava enseriosida i denegà amb el cap.

- No, no és ximple. Aquesta civilització no és necessària.
- Ben cert - va reconèixer -. Fins i tot sembla mentida que hagin desenvolupat un cervell per ~~arribar~~ arribar a aquests resultats. Una civilització ~~màquina~~ tècnica no pot ésser la nostra finalitat. La nostra finalitat és conquerir, ésser més, superar-nos, mestrejar l'univers. I amb màquines no ho farem. Qui sap si el punt omega del pare ^{Teillard} ~~de Chardin~~ de Chardin no és la ~~màquina~~ culminació del sexe que, barrejat al cervell que l'alimenta, anorrearà l'home per fer-ne aquest altre ser superior? Si es tracta de ser un Déu, i per a l'home es tracta certament d'això, només ens hi podem sentir en el coit. Déus menuts, ara per ara... Potser descrivim una gran corba. El sexe fou l'origen i el sexe serà el final. Per això el temen algunes religions que, contra tota aparença, volen empetitir l'home enlloc d'exaltar-lo. L'arbre de la vida... De segur que ho era.

- Mentrestant - vadir ella -, l'amor ens decepçiona.

- Es natural - assentí en Ramon -. Es un fracàs. Cada abraçada, cada encontre entre un home i una dona és un fracàs. Ens avancem a les nostres possibilitats i d'una manera obscura ens n'adonem. Això ens fa sofrir i en donem la culpa a la bèstia que hi ha en nosaltres. La bèstia, el ser més limitat. Tu has dit que, si podies, ara continuaries. Es que no et pots resignar. El teu fal·lus-món s'ha quedat en un petit membre d'home que es cansa i es desinfla, i el meu món-vagina és una bossa que s'eixampla quan voldria que es lligués per sostenir la meua força... - Va allargar la mà i li emprengué el coll, per damunt dels cabells, per tal d'atreure-la contra seu-. Hem fet el que hem pogut, Ro ser.

ser.

Ella va anar girant la cara i li besà el palmell.

- Saps que em sembla que t'odio una mica ?

- M'odies i em beses. Sóc el déu que falla i en el qual confies. Això pot fer que el sexe sembli mesquí. Ho és per molta gent. Les parelles copulen i es també d'esquena, defraudades d'una esperança que no sabien que niuava dintre seu. Però tu i jo hi hem ^{de} pensar, ens hem de comprendre, perquè jo et vull posseir molt i molt bé, més bé cada dia. Posseir no és la paraula. Compartir amb tu aquesta esperança i la impressió de fracàs, l'amor i l'odi si cal, la caiguda que reviurem una i altra vegada, com ara que ens hem de conformar amb paraules inútils i neutres quan tot ha estat tan bell.

La noia va xiuxiuejar :

- Tinc fred...

La veu li havia canviat i, en inclinar-se al seu damunt, ell va veure la cara pàl·lida, gairebé espectral, en la fosca que els envoltava.

- No et trobes bé ?

- No... M'ha vingut tot d'una. Un malestar...

Va desfer-se apressadament de les seves mans que l'enllaçaven i es girà cap a l'altra banda. Però aleshores, com si es repensés, va aixecar-se i arrancà a córrer cap a l'altre costat de cotxe.

- Roser...

Es va aturar en sentir que vomitava, i esperà a frec de la portella que s'havia quedat ~~mmmmmm~~ oberta. Va adonar-se que tenia la cigarreta apagada entre els llavis i va llançar-la al costat de la roda mentre la noia continuava vomitant sorollosament. Després va veure que s'atansava a poca a poca, amb el mocador contra la boca.

- Roser...

- No sé que m'ha passat. No et faig fàstic ?

Va redreçar-li el cap i va besar-la tot i que ella no ho volia.

-T'estimo, Roser - va dir, com si allò ho expliqués tot.

Ella va acariciar-li la galta amb un gest las.

- Anem, ara.

- Ja podràs conduir ?

- Sí, ja estic bé.

Però continuava pàl·lida, amb ~~els~~ ^{seus} ulls enfonsats i estranyament brillants que, en veure'ls al petit espill retrovisor, li feren dir :

- Quina cara faig ! Tots dos - afegí, girant-se-li -. Fa temps que fem mala cara, Ramon. Tan ullerosos...

També li ho deien en ~~Mmmmmmm~~ Blanquer i la Reginalda, sobretot

ella, més observadora i una mica encuriosida, maternal quan reflexionava :

- No és bo fer cremar el/ciri per tots dos costats...

Ell reia, potser no gaire convençut, puix que d'adonava d'on podia menar-lo aquella necessitat del cos de la Roser, cada dia més absorbent, més magnètic als seus sentits obsessionats que de nit la somniaven i, ara i adés, la confonien o la barrejaven amb la Teresa, amb una Teresa inèdita i desbocada que renaixia de les cendres de l'or gasme amb un daler nou i més esplèndid, dreçada al seu davant amb la magnificència dels seus trenta-quatre anys madurs à tèbis, exigents com els vint-i-cinc de la Roser, blanca i daurada en la penombra de les cambres llogades on un dia s'havia de trobar amb la dona de l'Arnau, casat des de feia prop de dos anys amb una noia de la burgesia, com ell, filla d'un financer poc afortunat però encara prou ric per viure en una esgambida torre de la Bonanova i tenir un xalet a S'Agaró.

La coneixia ben poc, a ella; havien bescanviat unes quantes paraules indiferents quan la hi presentà en una estrena teatral d'en Brossa, poc després de casar-se, i un altre cop que coincidí amb el matrimoni en una conferència de Franciscàlia que, per un motiu o altre, el va enllaminir. Era una noia llarga i esprimatzada i, després, per en Rossell, que ara començava a triomfar com a poeta i era tan xafarder com de costum, va saber que era molt "bona noia". Aparentment, això no la privava d'acudir al meublé amb un home que de segur no era el seu marit. No el va veure bé, a ell, i a la noia només un instant, el suficient perquè tots dos s'identifiquessin per damunt l'espatlla del cambrer que sortia del dormitori amb la safata buida. Se'n va sorprendre tant que la Roser ho notà i, en arribar a la cambra, va preguntar-li :

- Què et passa ?

- Res.

No havia tingut temps de llucar-la, ella, i d'altra banda potser ni la coneixia. No calia, doncs, lliurar-se a murmuracions innecessàries ni cridar-li l'atenció sobre un fet que no tenia cap desig d'escampar. Sempre havia odiat les sedasserries.

La "arcisa, però, ho devia ignorar, i al cap de tres dies, quan va poder localitzar-lo qui sap amb quines dificultats, va telefonar-li a la dispesa a mitja tarda.

- Planells ?

Devia estar sola, perquè no va anar amb embuts. Es a dir, no esmentà per a res l'encontre fortuit, però immediatament li indicà que el

volia veure.

- No crec que calgui - contestà ell -. Vull dir que pots estar tranquil·la - afegí.

- No hi fa res - va insistir la noia -. Quan et va bé, a tu ?

- Quan vulguis, però ha de ser a la tarda. Al matí faig classes.

Es van trobar l'endemà a la tarda en un bar del carrer de Gandàxer, on ella devia precedir-lo de deu minuts, atès que ja s'havia acabat la consumació quan en Ramon entrà al local i la va veure asseguda en un racó de la dreta, on hi havia dues tauletes, l'altra en aquell moment buida. Era un establiment modern, amb una jukebox que funcionava sense parar, alimentada per la cambrera, i això, còmicament, els obligà a cridar-se unes paraules que havien de ser confidencials.

- Et deus haver fet una bona opinió de mi, oi ? - digué la "arcisa" -. També em coneix, ella ?

- No ho crec. De tota manera, no et va veure.

- Li'n vas parlar ?

- No. Ja vaig dir-te per telèfon que podies estar tranquil·la. No n'he de fer res, jo, de la vida privada dels altres.

Ella el mirava amb molta atenció, amb un esguard sever però desconcertant, ple de reserves que en Ramon no podia identificar.

- Més val així. Ja t'adones en quina situació em posaries... La meua família és molt estricta, com la d'en Pere. Ja sé que vaig fer una imprudència...

- Sí, això sí que ho pots ben dir. Per discretament que es procedeixi, els meubles no ofereixen gaire seguretat.

- No et pensis que tinc el costum d'anar-hi. Era la segona vegada.

- No n'he de fer res, t'ho repeteixo. Ets ben lliure - va dir, ridículament.

Però ella devia tenir ganes d'explicar-se.

- Sí - va fer -, ja ho sé... No és això. Ara que per casualitat has descobert que no sóc una senyora ^{decent} ~~respectable~~, com tothom es pensa, més val que t'ho digui. En Pere... bé, té les seves limitacions. Ja m'entens, oi ?

- Sí. I tu, no ?

- No. Potser no ho semblo, però sóc massa dona, per ell. Et fa estrany, veritat, que parli així ? Ens coneixem poc, però ja devies tenir una idea feta de mi...

- Més o menys, ... - va sonriure.

- Doncs és totalment falsa - declarà amb franquesa -. Per dins mai no m'he sentit una neina de casa bona, benpensant, humil, respectable...

- Et vas casar honorablement, però...

- Perquè sóc covarda. Si no ho fos, m'hauria casat amb un altre. Hi festejava, saps ? No cal dir que d'amagat, perquè a casa no m'ho haurien consentit. Era un home de veritat, ell; no com en Pere.

- T'hi vas entendre ? - li preguntà en Ramon, encuriolit.

- Sí, vam dormir junts durant prop de dos anys. Ja veus que no era una verge, doncs, quan em vaig casar. Ell ni se'n va adonar; és terriblement innocent.

El noi li va allargar una cigarreta i, mentre la hi encenia, digué :

- El que voldria saber... i perdona... és per que m'ho contes, tot això. Que et veiés al meuble no em sembla una raó suficient, sobretot després d'haver-te assegurat que, per mi, ningú no sabrà res. Tens perfecte dret de tenir un amant, com tothom... Es a dir, enganyes el marit, i això és poc noble...

Ella va redreçar el cap, com ferida per la paraula i, gairebé amb passió, contraatacà :

- I tu ? També deus enganyar un marit o una noia que potser es fa il·lusions. O potser era una professional ?

- No - va somriure en Ramon -, és una dona separada del seu home. Si jo enganyés algú, no t'hauria fet aquesta reflexió. No crec que una dona tingui menys dret que un home a satisfer les seves necessitats.

- Esta bé de sentir-t'ho dir. Es clar que ja ho sabia, al capdavant he llegit els teus llibres, i són prou clars. Potser per això et parlo com et parlo. Et semblarà estrany, però sovint trobo desagradable que ningú, ningú, no sàpiga verament com sóc, qui sóc... Es com si visqués sota una falsa identitat.

- El teu amant ho sap.

Ella va denegar lentament, amb la cara enterbolida pel fum de la cigarreta, sobre el qual bufà sense esforç abans de dir :

- No. Els meus amants - i recalca el plural - no em coneixen.

- Amants ? - va repetir ell.

La "arcisa assentí, sense somriure.

- Encara ho deus trobar més innoble, oi ? - Va inclinar-se endavant. Què he de fer ? Si de soltera no vaig tenir el valor de donar un cop de cap, com vols que el tingui ara ? No podria dir-li : Pere, escolta, jo amb tu no en tinc prou, necessito algú més... Mira - es va interrompre - tot just fa dos anys que ~~som~~ casats, i saps quantes vegades he estat la seva dona ? Quaranta-dues. Sí, les he comptades - afegí amb un esguard desafiador, però en Ramon no hi féu cap comentari -. I hauries de veure de quina manera ! Perque ell és un catòlic autèntic, d'aquells que encara no estan ben convençuts que no sigui pecat.

Jo no sabia que n'hi havia, de persones així. Em pensava que una cosa era la façana i l'altra... Però no, n'hi ha. I havia d'ensopegar-hi jo. No m'acaricia mai, se m'enfila damunt sense cap mena de prepatariu, com si li fes por tocar-me, i mig minut després ja està. Una cosa victoriana, t'ho asseguro !

En Ramon va riure una mica, sense ganes, però ella continuava seriosa.

- Pràcticament, no m'ha vist mai nua. No entra mai que no m'hagi despul·lat, i un dia que vaig esperar-lo llevada, només amb bragues, saps que em va dir ? Doncs això : Què fas, així, tan indecent ? T'ho juro, Planells, ho va dir.

- Et crec - la tranquil·litza ell.

- I sempre ha de ser a les fosques, com si se n'avergonyís. Amb el temps, si no hagués pres una decisió, fins i tot acabaria avergonyint-me'n jo. I això no és natural, una dona vol que la vegin, que la toquin... De què li serveix ser jove, si no ? Encara fos una noia mal feta ! Ja sé que se'm veu esprimatxada, que no semblo cap bellesa, però despul·lada guanyo molt - assegura ingènuament -; sempre m'ho han dit. I m'agrada fer l'amor, m'hi sento bé... Si jo estimés en Pere, tot seria diferent, podríem parlar... o potser ni caldria, aleshores. Però ni l'estimo ni m'estima. Vam fer un matrimoni de conveniència, com tants, i mai no hem ~~pam~~ pretès el contrari. Tenim una llar, una cosa que ens pensem o volem fer veure que ens pensem que és una llar, algun dia tindrem fills... I què ? - féu abruptament.

En Ramon esclafava la punta de la cigarreta contra el cendrer.

- No ho sé, Marcisa. De fet, estic tan sorprès, que ni m'acabo de situar. Per força has de viure molt sola, si et confies així a qualsevol

- No ets qualsevol, tu.

- Vols dir perquè has llegit els meus llibres ?

- Sí. M'agrada la teva manera de pensar.

- Però t'ha molestat que digués que no era noble enganyar el marit.

- Això no vol dir que no vegi que tens raó. Jo mateixa m'ho he repetit més de quatre vegades. Sobretot perquè un dia em puc quedar embarassada i sé que, si em passa, no seré capaç de desfer-me de la criatura. Això, no. Ja prenc totes les precaucions, però...

Va restar silenciosa i ell continuà mirant-la uns moments, encara desconcertat al cap de mitja hora de conversa.

- No sé què dir-te - féu a la fi -. Es clar que tampoc no m'has volgut veure perquè et digués res...

- En el fons, potser sí - declara ella inesperadament.

- Però, què ? - insistí en Ramon.

Jo no sabia que n'hi havia, de persones així. Em pensava que una cosa era la façana i l'altra... Però no, n'hi ha. I havia d'ensopegar-hi jo. No m'acaricia mai, se m'enfila damunt sense cap mena de prepatariu, com si li fes por tocar-me, i mig minut després ja està. Una cosa victoriana, t'ho asseguro !

En Ramon va riure una mica, sense ganes, però ella continuava seriosa.

- Pràcticament, no m'ha vist mai nua. No entra mai que no m'hagi despul·lat, i un dia que vaig esperar-lo llevada, només amb bragues, saps que em va dir ? Doncs això : Què fas, així, tan indecent ? T'ho juro, Planells, ho va dir.

- Et crec - la tranquil·litza ell.

- I sempre ha de ser a les fosques, com si se n'avergonyís. Amb el temps, si no hagués pres una decisió, fins i tot acabaria avergonyint-me'n jo. I això no és natural, una dona vol que la vegin, que la toquin... De què li serveix ser jove, si no ? Encara fos una noia mal feta ! Ja sé que se'm veu esprimatxada, que no semblo cap bellesa, però despul·lada guanyo molt - assegura ingènuament -; sempre m'ho han dit. I m'agrada fer l'amor, m'hi sento bé... Si jo estimes en l'ere, tot seria diferent, podríem parlar... o potser ni caldria, aleshores. Però ni l'estimo ni m'estima. Vam fer un matrimoni de conveniència, com tants, i mai no hem ~~pam~~ pretès el contrari. Tenim una llar, una cosa que ens pensem o volem fer veure que ens pensem que és una llar, algun dia tindrem fills... I què ? - féu abruptament.

En Ramon esclafava la punta de la cigarreta contra el cendrer.

- No ho sé, Marcisa. De fet, estic tan sorprès, que ni m'acabo de situar. Per força has de viure molt sola, si et confies així a qualsevol

- No ets qualsevol, tu.

- Vols dir perquè has llegit els meus llibres ?

- Sí. M'agrada la teva manera de pensar.

- Però t'ha molestat que digués que no era noble enganyar el marit.

- Això no vol dir que no vegi que tens raó. Jo mateixa m'ho he repetit més de quatre vegades. Sobretot perquè un dia em puc quedar embarassada i sé que, si em passa, no seré capaç de desfer-me de la criatura. Això, no. Ja prenc totes les precaucions, però...

Va restar silenciosa i ell continuà mirant-la uns moments, encara desconcertat al cap de mitja hora de conversa.

- No sé què dir-te - féu a la fi -. Es clar que tampoc no m'has volgut veure perquè et digués res...

- En el fons, potser sí - declara ella inesperadament.

- Però, què ? - insistí en Ramon.

- No ho sé. Mai no havia pensat en tu com en el meu possible confident però l'altre dia, en veure't al meublé... bé, després, al vespre, quan ja tornava a ser a casa... vaig comprendre que de totes les persones que conec més o menys, tu eres l'única amb qui podia parlar. És absurd, si vols, però és així.

- No, absurd no. Tu tenies ganes d'explicar els teus problemes i, de sobte, gràcies a aquella circumstància de trobar-nos a poques cambres de distància l'un de l'altre, vas establir una mena d'associació... Tot d'una, de totes les teves relacions, era l'única que et coneixia... de certa manera. Això, unit al fet de simpatitzar amb els meus llibres, t'ha decidit. Però quin consell, si en volies un, et puc donar? Em repugna l'engany, tot i que tampoc no estic net de tota culpa, però hi ha la teva vida de dona, i tens dret de viure-la... Tot depèn, potser, del mal que faries a en Pere si ell descobria les teves freqüentacions. Com reaccionaria?

- No ho sé, la veritat. D'una manera convencional. Però això no és dir res. Tan convencional seria que m'expulsés de casa per adúltera com que volgués tirar-hi terra damunt pel fet del que diran.

- Quants anys tens? - va preguntar-li ell de sobte -. Vint-i-cinc, vint-i-sis?

- Vint-i-set. Per què?

- No has pensat mai que t'esperen trenta anys més com aquest darrer, de satisfaccions amagades, d'embolics, de trampes, de neguit? Trenta anys, "arcisa! Són molts anys.

- Em calmaré, abans - va ponderar ella.

- O no. La vida amorosa d'una dona és llarga, i la necessitat de vegades augmenta a mesura que madura. Et veus, als cinquanta anys, en un meublé amb un desconegut que tu, no ens enganyem, voldràs que sigui més jove?

En contestar, la "arcisa tenia la veu ronca, trencada:

- Em fa fàstic de pensar-hi.

- Però això és el que t'espera.

- Què he de fer, doncs? A en Pere no el faré canviar i... Sí - va dir, amb la veu ^{alterada} ~~canviada~~, i ara tenia una mirada un xic febrosa -, en efíons potser no vull que canviï. No m'agrada, fer-ho amb ell. Potser també hauria anat amb d'altres si ell em tocava més sovint. No t'ho volia dir, això, però no estaria bé que ho callés, ara. Quan m'hi vaig casar sabia que l'enganyaria. Ho deus trobar monstruós, oi?

- Hi ha poques coses monstruoses, Marcisa.

- Mai no vaig tenir la intenció de renunciar a la meua llibertat. M'agrada una altra mena d'homes, a mi.

En Ramon va desplaçar lentament el cendrer del seu davant i deia la mà sobre la taula, immòbil.

- No has estat del tot franca, doncs...

- No.

- Què vols, Narcisa ? Dormir amb mi ?

- No ho sé. Potser sí. Però sobretot parlar, parlar... Algú ha de saber com sóc, ja t'ho he dit; algú que no sigui un home anònim que no veurà mai més. Em diràs que bé dec tenir amigues, i és veritat, però no me'n firia gens, d'elles; les dones són massa xerraires.

- A més - va dit ell suauement, - contr-ho a un home et deu semblar més excitant, oi ?

- També. Per què no ?

- Ets una noia estranya, Narcisa. Bé, potser no ben bé estranya... El cas és que em sembla que et vaig entenent. Es a dir, sempre que no pateixis de furor uterí...

- No, no, t'asseguro que sóc ben normal ! - protesta ella.

- Hi ha alguna cosa que et fa mal, potser el fet de pertànyer a la teva classe, amb totes les seves convencions, tabús, exclusivismes... Però ets covarda, com has dit; no saps renunciar a un benestar material, a una certa consideració i respecte socials, i acuts a la revolució tradicional de la dona, la del sexe. Si molt convé - va fitar-la amb atenció - ni és veritat que t'agradi i ho dius a tall de provocació...

- M'agrada, em pots creure. Sóc una dona equilibrada.

- Què vols dir, amb això ?

- Que sóc una dona amb bon apetit i poc inclinada als abusos. Ni sóc frígida ni nimfomaniaca. I, per poc que l'home sapiga el que es fa, tinc un orgasme cada vegada. En tens prou, amb això, o vols saber alguna altra cosa ?

- No vull saber res, Narcisa - féu en Ramon, una mica desmaiàt pel seu to desafiador -. Si et penses que m'escandalitzaràs, t'equivoques. Em pots sorprendre perquè estic poc acostumat a tractar amb "senyores" i potser me'n vaig una idea una mica convencional, però no m'escandalitzes. Tot el que em puguis dir, la teva actitud, el teu desvergonyiment, les teves games de provocar... tot això m'ho he imaginat moltes vegades i, si vols que et sigui franc, estava convençut que, un dia o altre, acabaria per trobar una dona com tu.

- Així, doncs, ja deus saber que has de fer...

- Sí. Resignar-me a escoltar les teves confidències i a retratar-te un dia en un llibre.

Ella es va sobresaltar i la mà, que es movia, ensopegà amb el cap

tell de la taula.

- Series capaç de fer-ho ?

- No en dubtis gens. Un novel·lista és menys discret que les amigues xerraires. Amaga el nom, però descriu els fets i repeteix les paraules. No saps com som, Narcisa. També jo et faré les meves confidències si vols. Entre les meves mans, no hi ha res segur. De què et penses que es nodreixen, els meus llibres ? De pura fantasia ?

- No, ja ho sé. Ets un escriptor realista.

- I un escriptor realista controla la imaginació. Una dona com tu m'ha temptat sovint, però en els meus llibres no en trobaràs cap. Estava segur que n'hi havia, però em calia conèixer-la per sentir-me lliure de retratar-la. Tu m'has donat aquesta llibertat. Et molesta ?

- No... - vacil·là la Narcisa -. Pensant-hi bé, no. Fins i tot serà divertit de veure com te'n surts. No n'hi ha prou amb una conversa per dir que em coneixes.

- N'hi ha prou per saber que existeixes i per imaginar-te a través d'aquesta realitat.

Però el creurien els altres, el lector suspicax que viu entre la cendra de les seves experiències reiterades i només admet com a normal la seva conducta, el crític que no accepta desviacions d'una tipificació encara que sigui un puntal de la societat de consum ? Quantes vegades no s'havia sentit retraure la gent de carn i ossos que emmirallava en els seus llibres, on, des d'una tomba de consuetud, es perllongaven més enllà de la quotidianitat reconeguda per un esguard superficial i distret, capaç de retenir la forma d'uns llavis o d'una orella i orb al gest revelador que li donava la dimensió o la vida oculta que s'escapa a través d'un mot, d'una rialla, d'un plor ? Ell mateix, present en algun text, havia estat violentament refusat al món real per en Judena, el crític que destralejava des de les planes de "Serra d'Or" i va qualificar el seu "alter ego" de la "Porta i el ganivet" de fantasma insípid en un paisatge mediterrani, descripció que escassament corresponia a una novel·la turmentada i fosca en la qual la llum avara no procedia del cel ni de la mar, sinó d'un filet d'esperança entre els murs densos d'una presó diària feblement localitzada, en termes geogràfics, però terriblement coneguda per dues generacions catalanes que s'hi feien velles sense haver madurat.

Observava, de fet, una resistència a acceptar una interpretació de la realitat oposada a una simple descripció fenomenològica, i en Valls, una vegada, en un breu assaig sobre la novel·lística del moment en parlar d'ell afirmà que els seus llibres eren la mostra més recixida d'un fals naturalisme, d'una deformació persistent i característica

de la realitat; afegia, no gensmenys, que el seu món tenia consistència i ens retratava. Una de freda i una altra de calenta. Per això ell no entenia sovint el missatge que els exegetes li comunicaven, o comunicaven al públic, probablement prou distret per no fixar-se en les contradiccions ni quan se sentien colpits fins a l'extrap, rar, d'intentar d'establir un contacte epistolar per discutir-lo o aprovar-lo, en general allò primer, com si els inconformes tinguessin la ploma més fàcil o el temps més lliure. Però ells, els lectors, eren més precisos, més concrets: "Vós creieu de veritat que l'ambient en què vivim és tan sòrdid com ens mostren els vostres llibres? No hi ha coses bones i moments alegres?" O bé: "Els vostres amants s'estimen sempre al marge del llit matrimonial. Jo diria que molts matrimonis són d'amor i molts amors lliures són de conveniència..." O encara: "La vostra novel·la m'ha fet sentir jove, però m'ha desesperat. Es per això que ho som, que ho hem estat, per caure en una trampa?" I una lectora que deia: "Les seves heroïnes són terriblement atractives i moltes vegades penso que m'agradaria ser com elles, però no m'acabo de reconèixer en el fons d'immoralitat que porten. És clar que jo m'he educat amb monges i a casa meva són gent d'un tarannà molt conservador, molt religiós. No sé si em deixo perdre alguna cosa. Em sembla que vostè coneix molt les dones, però hi ha un cert tipus de noia que se li escapa".

Conservava devotament tots aquests senyals de l'invisible, de l'impalpable, que en algun lloc tenia consistència i un to de veu que sempre ignoraria, ja que cap d'elles no s'havia fet present com la ~~magdalena~~ Magda que, en el futur, per telèfon, va dir:

- Sóc la Clara.

Era el dia 21 de setembre de l'any 1965.

La cronologia essencial, és aquesta :

1958.

L'endemà de Santa Llúcia, en Ramon Planells abandona la llar de la seva tia i s'instal·la a dispesa al carrer de Salvà. Treballa a la casa Feliu i Sostres, on comença a ésser mal vist per les seves idees. El dia de Nadal, en un restaurant de pobres, coneix la Carmina, una puta que es fa dir Encarna i amb la qual s'entén durant uns mesos.

1959.

Confia l'original de la seva novel·la "Al capdavall del carreró" a l'editor Alibau. El detenen dues vegades, la segona a la casa on treballa. Dorm amb la Gràcia, la filla de la dispesera del carrer de Salvà. Es veu obligat a deixar l'empresa i després, per falta de pagament, la pensió. Durant una temporada viu com pot, manllevant diners als coneguts, passant gana i dormint en habitacions miserables on s'amunteguen fins i tot una cinquantena llarga d'homes.

1960.

Cobra uns diners de l'editor i abans de Sant Jordi publica "Al capdavall del carreró", la seva primera novel·la, precedida per un llibre de narracions, "Hi direm la nostra", editat quan encara vivia a casa de la Teresa. S'instal·la al carrer Nou de la Rambla fins que se li acaben els recursos i torna al seu viure bohemí. Escriu "La porta i el ganivet" i conspira breument amb un grup de l'oposició. La Carmina se'n va a passar uns dies al poble, però després s'hi queda. Més endavant, li escriurà que es casa amb un noi de La Coruña. Encontre amb la Teresa a la plaça de Talau.

1961.

Fa classes de francès i publica "La porta i el ganivet". S'instal·la en una dispesa de Gràcia. Comença a escriure "Avui, silenci". Conocença la Roser, una dissenyadora que viu separada del marit, i surt sovint amb ella. Renyeix amb en Codina i fa un viatge a París amb en Bellavista. Pel camí coneix la Mara, una noia italiana. Reprén les seves relacions amb en Joan, el germà, interrompudes a rel d'haver deixat casa de la seva tia.

1962.

Canvia de dispesa i ara s'instal·la a casa de la Reginalda, on coneix en Blanquer, un membre del PSUC que és amant de la dona. Torna al carrer de Salvà a pagar el deute que va fer-hi anys enrera i es troba amb la Gràcia casada amb un viatjant. Acaba d'escriure "Avui, silenci". Continua sortint amb la Roser i aconsegueix que la noia s'avingui a dormir amb ell; però resulta que pateix de vaginisme i no

poden estimar-se normalment. En Blanquer és detingut a finals d'any 1963.

Publica "Avui, silenci". Ensenya català a més de francès i inicia la redacció de "La cita és a les set". S'entén encara amb la Roser i un dia, inesperadament, pot triomfar de les seves inhibicions. En un moment s'ensopega amb la Marcisa, dona de l'Arnau, i ella li demana una entrevista que acabarà al llit. Poc després torna a ésser detingut en Blanquer, aquest cop amb la Reginalda i tot.

1964.

Viu en una dispensa del carrer Canuda, on coneix en Saludes, un periodista que vol convencer-lo d'escriure al diari. Es detingut dues vegades en el transcurs de l'any. Acaba d'escriure "La cita és a les set" i renyeix amb la Roser que ha decidit que vol tenir fills amb el seu marit, amb el qual es reconcilia. Fa les paus amb en Codina. Clandestinament, publica un recull d'articles i coneix en Pous, un dirigent de l'oposició esquerrana.

1965.

Publica "La cita és a les set". Es novament detingut i, aquest cop, processat, si bé el judici li resulta favorable i l'absolen. Se'n va a viure en una dispensa del carrer d'Escudillers, on conviu amb treballadors. Durant set setmanes s'entén amb la Marcisa. Ha conegut en Sensada, un membre de les Comissions Obreres, i li dona classes de cultura general. Es operat d'apendicitis i es veu obligat a separar-se de la Marcisa, la qual se'n va a viure a Madrid amb el seu home. Li telefona la Magda. Escriu, força ràpidament, "Certament, difunt".

1966.

La Magda voldria casar-se amb ell, però en Ramon s'hi nega i acabem per separar-se sense que llur relació hagi arribat a una veritable intimitat. A finals d'any rep una carta de la Mara, des d'Amèrica, que li anuncia la seva propera arribada. Publica "Certament, difunt" i escriu "L'ombra de la fosca".

1967.

Mara passa tres dies a Barcelona, on la fa entrevistar amb tot de dirigents polítics, cosa que es traduirà en tres articles de la noia en un diari italià. Parla abundantment d'ell i comença a fer-lo conèixer al seu país i a França. Algunes revistes publiquen contes seus. Marcisa publica un llibre, "Cada dia a la mateixa hora", en el qual parla de llurs relacions. Publicació de "L'ombra de la fosca"

1968.

S'instal·la en una pensió de la plaça de "etamendi, on treballa

en una altra novel·la, encara sense títol. Publica a França, amb un pseudònim, una novel·la breu inspirada per la mort del "Che" Guevara. En Pous li anuncia la futura creació d'un moviment oposicional que abraçara tots els partits i grups d'esquerra, i sol·licita la seva col·laboració. Poc després, la "Mara, que no ha deixat d'escriure-li des de la seva anada a Barcelona, li proposa que es traslladi a Itàlia a viure amb ella.

Ens n'hem allunyat un moment per tal de veure'l més bé, d'abraçar amb un sol cop d'ull les fites més o menys importants de la seva vida durant aquest nou anys llargs de la seva ascensió lenta, de la culminació aparent d'un aprenentatge que no s'acaba mai tot i que les trampes sempre són les mateixes. Ja no cal que ens preguntem si existeix, si ha existit, si és una entitat independent o una criatura amb la qual m'identifico, narrador doncs i protagonista alhora d'una història inventada que té les seves arrels en la realitat. Ara s'alça del llibre amb un contorn propi, immers en la nostra circumstància i compromès com tots nosaltres en un seguit de combats que l'han anat fent allò que és, l'home de trenta-cinc anys assegut en la seva habitació de la plaça de Betamendi, amant pretèrit d'unes dones que se li han escapat dels dits, autor d'un seguit de llibres on encara no ho ha dit tot i complicat en tot d'activitats que li han valgut haver-se d'encarar repetidament amb la policia i, una vegada, amb el jutge que el va absoldre per falta de proves decisives.

S'instal·la doncs en la vida de cada dia i, al seu entorn, hi ha un ambient, un clima en el qual participa, al qual contribueix amb la seva existència i el seu fer d'home que ens permet de tenir-lo per amic o enemic, de defensar-nos en relació a ell - com ell es defineix en relació a nosaltres, els seus veïns, els seus concitadans, els seus còmplices i ara espectadors d'una intimitat que també és la nostra. L'entendem en la mesura que ens entenem i té exactament, en el llibre, les dimensions i la densitat humana que li donarem en jutjar la seva vida privada o la seva actuació pública. Tal com fem amb el vivent, i potser amb més coneixement de causa, car ací el despullem, es despulla; ell mateix ens ha arrossegat, m'arrosega, cap a les profunditats on, encara que em calgui interpretar-lo, m'obliga a fer-ho d'acord amb una imatge coherent, amb un context conegut. En són testimoni els atestats policials, les cartes que conserva d'algunes dones que ha conegut, els llibres, tots els rastres que vulguis o no deixa darrera seu l'home que té una activitat, exerceix una professió o ofici, es relaciona amb els altres, viu simplement entre els seus semblants en lloc de refugiar-se en un desert on d'altra banda també restaria, més fugisser, més delectable, el senyal del seu pas en la sorra, de la seva mà en la pedra on gravaria potser el seu nom o el del seu país, qui sap si el del seu Déu.

Els rastres abunden, de vegades gairebé són excessius, i ens guien, ens orienten pels meandres i giragonses de la personalitat projectada

contra un fons ciutadà, d'homes i de dones que es mouen parcialment al marge i, de tant en tant, surten de l'anonimat, de la boira confusa de l'abundància de cares i de gestos, per enbiquir-se o enriquir-lo i, en el pitjor dels casos, per establir un contacte que, un moment, uneix dues soledats, com s'esdevingué amb la Magda, la qual, una tarda, va haver-lo d'esperar prop de mitja hora abans que ell pogués desfer-se d'en Cirera gran, que li havia dut un paper a signar i es va entretenir a recapitular tots els moviments reivindicatius de l'any, des de les protestes obreres de Madrid i la detenció de més d'un centenar de membres de les Comissions Obreres de Catalunya, fins a l'actitud dels estudiants que només reconeixien els representants elegits democràticament per llurs companys i la marxa de l'abat Escarré, pràcticament foragitat pel govern a conseqüència d'unes declaracions a "Le Monde". En Cirera havia anat a acomiadar-lo amb el seu germà, un professor que l'any següent seria expulsat de la Universitat de Barcelona amb seixanta-set companys més i autor de centenars d'octavetes clandestines que ell, en Ramon, identificava fàcilment pel seu estil pintoresc i saberut, falsament espontani, car ell mateix una vegada li havia dit :

- En costa molt, d'escriure aquestes coses. Cada cop que n'he de fer una, suco sang.

Ell se'n va riure :

- Ja no us en quedaria. Estic segur que sou el panfletaire més prolífic de la clandestinitat.

- Què he de fer ? M'ho demanen i no m'hi sé negar... 9 i semblava que s'excusés.

- Quan això s'acabi, n'haurem de fer un volum - va comentar en Ramon, lluny de sospitar que l'altre Cirera tenia projectes més ambiciosos -. Seran peces històriques.

- Sí, però d'on les traurem ? Jo no les conservo pas.

- Jo, sí.

De primer les feia circular o les esquinçava, però després se li acudí que valia la pena de recollir-les de cara a una futura història dels moviments de resistència tot i el perill a què s'exposava si el seu dipòsit queia en mans de la policia. L'havia canviat més d'una vegada de lloc i en aquell moment la maleta era a casa d'un familiar d'en Sensada que mai no s'havia ficat en res, d'on passaria aviat a casa de la Magda, la desconeguda que aquella tarda, en deixar-lo en Cirera, ell va identificar pel llibre que duia a les mans, o més bé, que era sobre la taula, d'on el va agafar somrient mentre la mirava : molt discretament pintada, amb un toc als llavis i un altre a les ce-

lles, un xic angulosa de cara, però atractiva per la forma del nas, pels ulls d'un negre blau, per l'elegància del cos assegut i projectat endavant, darrera les sines puixants però sense èmfasi, sobre les cames encruades, fines i de turmell posar excessivament delicat que contrastava amb el volum aparent de les cuixes.

- Clara, oi ? - va dir, i s'assegué a l'altra cadira.

- L'he conegut de seguida, - féu ella -. S'assembla molt ~~amb~~ a les fotos d'alguns dels seus llibres - afegí puerilment, i ell va adonar-se que estava nerviosa.

- No volia fer-te esperar - la tutejà -, però m'han entretingut. En general, sóc puntual a les cites.

- No hi fa res. Estava segura que vindria.

- Em costa de tractar la gent de vostè, sobretot quan són joves - va dir-li -. Però hi ha d'haver reciprocitat. Sempre que no et molesti, és clar.

- No, jo també els hi tracto, però vostè, tu... Vull dir que com que ets un autor i tot això...

En Ramon va fitar-la amb més atenció mentre es treia un paquet de cigarretes.

- Saps que no t'hi assembles gens, a la Clara ? S'entén, a la Clara que jo m'imaginava en escriure el llibre.

- No ? Com és, ella ?

- Rossa, ja ho saps, i té els ulls més negres i la cara més aviat rodona, plena. Tampoc no és gaire alta, i tu em sembla que sí que ho ets

- Faig un metre seixanta-vuit - va riure la noia.

- Com jo, doncs. Ja veig que no portes talons.

I tots dos desviaren els ulls cap a les sabates blanques i còmodes, senzilles, d'on ell els tornà a alçar fins a la seva cara.

- En canvi potser us assembleu moralment, si la vostra història és la mateixa.

- Gairebé la mateixa. Ja et vaig dir que el final era diferent.

- Però vas tenir un fill com ella ? - La noia va desviar els ulls i la cara va canviar-li lleugerament de color; immediatament, en Ramon va afegir - : Si no me'n vols parlar, no me'n parlis. Encara que ~~nam~~ ens hàgim trobat per això, no hi tens cap obligació.

La Magda mormolà :

- Em semblava que seria més fàcil...

- No et preocupis, men faig carrec. Al capdavant sóc un desconegut.

- No és això. No sé per què vaig telefonar-te, si vols que t'ho digui. Acabava de llegir la novel·la i estava tan impressionada que, sense reflexionar en el que feia... I després m'he anat compromentent.

De vegades sóc massa impulsiva.

- No sempre és una mala qualitat. En aquest moment, jo diria que és bona. M'agrada haver-te conegut.

- No ho sé...

- Ets casada ?

- No.

Dues taules més enllà s'havien assegut ell i la Roser el darrer dia que es van veure, però ara s'adona que hi podia pensar sense sentir-se ferit, més comprensivament que aleshores, quan estava tan encadenat a la seva carn, a les delícies d'aquell cos, que li semblava que l'estimava. El temps, un any, havia anat demostrant que no. Gairebé imperceptiblement, se li va escapar un sospir i va girar-se de nou cap a la seva companya d'aquí que deia :

- Tu tampoc, oi ? Ho sé per la biografia que solen posar a les cobertes del llibres. Vols que et digui una cosa ? Jo, quan era jove, també volia escriure. I en algun lloc de casa encara hi deu haver algun conte que vaig fer. Però de seguida em vaig adonar que no servia. Es necessita molta força de voluntat i molt talent.

- No - va contradir-la ell -. No és qüestió de talent.

- Jo trobo que sí. I s'ha de tenir molt despert el sentit de l'observació. Jo sóc distreta, com la teva Clara.

- La meua Clara ! - va somriure en Ramon -. Es distreta ? Ja no me'n recordo.

- Sí. O potser una mica atabalada. Es clar que s'explica, perquè només veu una cosa, el seu padastre. Després canvia una mica.

- I tu, has canviat, després ?

- No ho sé - i va envermellar lleugerament -. Si vols dir si encara hi penso, en ell, la resposta és que no. A més, és mort.

- Es mort ?

- Sí, ell i la mare van morir en un accident de cotxe. I el nen també.

- En el mateix accident ? - s'estranyà en Ramon.

- No; el nen, en nèixer. No ho ha sabut mai ningú, que el vaig tenir. A casa ho van amagar tot discretament i, al capdavant, només van estar plegats vuit mesos, encara no.

- Hi vas tornar, a casa teua ?

- No. Fins que es van morir, ara fa prop de tres anys.

- I quants en tenies, quan et vas escapar amb ell ?

- Era més jove que la Clara; vint-i-dos. Ella en té vint-i-cinc, oi ?

- No, també vint-i-dos, si no ho recordo malament.

- Em semblava haver llegit que era més gran...

1 I el teu padrastre ?

- Trenta-sis, trenta-set... Una cosa així. Però no ho aparentava. Era un home molt atractiu, però una mica poca-vergonya, com l'altre.

- Es veritat que m'havies dit que vas viure amb un altre.

- No, no ! Viure, no ! - va protestar la noia -. Es volia casar amb mi. Però anava pels diners.

- Ets rica, doncs ?

Es va arronsar d'espatlles, entre desinteressada i insegura, i digué :

- Segons el que entenguis per ~~mmm~~ ser ric. La meva mare era una casa de propietaris i després va invertir diners en unes indústries metal·lúrgiques, suposo que per consell del pare, que era enginyer. Dic jo, perquè ordinàriament no li'n feia gaire cas; vull dir en coses de diners. Ell sempre vivia una mica als núvols, preocupat pels problemes de la seva feina. Es va morir encara jove, quan jo tenia disset anys. Vaig tenir un disgust quan ella es tornà a casar, i em penso que va ser per això que li volia prendre en Ricard.

- No l'estimaves, doncs ?

- M'atreia, sí, però tant com estimar-lo... Sé que no hauria estat feliç, amb ell.

- Perquè era un poca-vergonya ?

- Per tot plegat. O potser és que no he nascut per ser-ho. De vegades m'il·lusiono, com qualsevol noia, però després... Mai no ho he estat, de feliç; ni de petita. En mi es diria que pesen més les desgràcies que les alegries.

- A mi em sembla - va dir en Ramon - que s'ha de tenir molta capacitat d'il·lusió per escapar-se amb un home que té quinze anys més i avenir-se a ser la seva amant. Eres verge, aleshores ? - preguntà amb tota naturalitat.

La noia va encomgir-se amb un gest gairebé poruc, com si volgués desaparèixer, i va parpellejar, sense saber on reposar la vista, tot d'una desconcertada, a punt d'ofendre's, i ell, que se n'adonà, va continuar contemplant-la sense excusar-se, encuriós, amb la barbeta damunt els artells de les mans encreuades al seu davant.

- Jo... - va glopejar una mica de saliva, com si les glàndules n'haguessin vessat massa i li fos difícil d'empassar-se-la. Amb una mica de retard, la pell de les galtes se li acolorí lleugerament, potser no ruboritzada del tot, únicament enfosquida com sota un canvi de claror -. Bé...

- He estat impertinent - féu aleshores ell -. De vegades sóc una mica brutal.

Ella intentà de somriure i, ingenuament, contestà :

- Es que no hi estic acostumada. Mai no m'ho havia preguntat ningú, això -. Va respirar a fons i digué - : Sí, ho era.

- No hi ha cap motiu per avergonyir-se'n. Als vint-i-dos anys ho són encara moltes noies, si no s'han casat.

I casades i tot, podia haver afegit en pensar en la Roser que havia començat per mentir-li sobre les causes de la seva separació del marit sense que a ell se li acudís mai que seria el primer de fer-la sentir-se dona i després, en saber-ho i presenciar els seus transports, convençut que seria la seva amant definitiva, amb la qual compartir-ho tot llevat d'una comunitat física d'existència que ella no acceptaria si li ho proposava.

Només en això no s'havia enganyat. Prou podia haver-li escrit una lectora que comprenia les dones, certa mena de dones; les que l'atzar li havia fet conèixer i estimar devien ser de l'altra classe. O potser cada dona era una classe per ella mateixa, un món inèdit que calia descobrir, colonitzar, i al capdavant per sentir-se'n sempre una mica defraudat.

Com el defraudarà la Magda que ara, en aquest moment, al bar on van partir peres amb la Roser, comença la seva relació amb un engany. Ho sabem, però ell ignora que la noia no ha tingut mai cap fill, que no s'ha escapat amb cap padrastre, que de fet la seva mare no s'havia tornat a casar mai. Ara el seu desconcert, aquell enfosquiment de les galtes que no arriba a rubor i el parpelleig nerviós, tenen un altre sentit, el sentit que ell sabrà donar-li al moment degut, al cap d'unes setmanes, quan la noia el rep a casa per primera vegada.

Va ser un dia de finals de novembre, quan ja fresquejava, i al pis no hi era sola, sinó amb la criada que va servir-los el te en un menjador amb tribuna, massa ple de mobles, i massa grossos, de cortinatges i de bibelots que criaven pols pels racons, a la vitrina, damunt el bufet magestuós dreçat en un pany de paret entre dues teles que semblaven d'en Nonell i no ho eren; quadres tan anònims, malgrat la firma, com els que ornaven els altres murs tant del menjador com de les estances ~~de la casa~~ de la casa que ella li féu visitar. Les catifes eren gruixudes però ja una mica esfilagarsades, els llums nobles i feixucs, les portes gruixudes i lentes.

Va tenir un gest de defensa immediatament i, sense pensar-s'hi, es va descordar el botó del coll i s'afluixà la corbata davant el seu esguard desaprovador de noia acostumada als convencionalismes, a un ritual que ell no respectava, que trencava amb cada paraula, amb cada gest, i que esmicolà del tot quan canvià de seient i va besar-la.

Molt de temps després s'havia de confessar que, a la insabada, tenia ganes de sobtar-la, de dur-la cap als verals de la inseguretat, perquè aquell dia encara no se li havia acudit que, ~~amb~~ en el fons, ella no hi vivia gens, de segura. Seguia una norma, una trajectòria, un costum que havia vist i que respectava per inèrcia, però en algun lloc les coses s'havien torçat, o no havien acabat de completar-se. faltava un marit i, per tant, ella havia hagut de durar en un viure provisional que li creava tensions i problemes ben allunyats dels que en Ramon podia imaginar-se.

Ell pensava en el sexe, i no era això, o no era solament això. Sempre havia vist l'home com un marit, mai com un amant, i ho digué a la seva manera amb el temps, més enllà de la tarda sense sol del menjador on va besar-la i ella, quan intentà de separar-se, es va trobar amb un braç que la retenia perquè els llavis poguessin insistir sobre la boca freda que, un cop alliberada, es va queixar:

- Per què, això?
- No ho volies? - digué ell.
- Es clar que no!

En Ramon la llambregà, pensarós, amb ~~dotz~~ dits entorn de la barbeta, encara assegut quan ella ja s'havia aixecat com per evitar-li la temptació de repetir el gest. No sabia si somriure.

- Però no ets una criatura - ponderà.
- No té res a veure.
- Seu - va dir ell, i allargà les mans cap a les seves.

La noia obeí com amb desgana i s'instal·là a la punta de la cadira tapissada amb el cos inclinat enrera, d'una manera poc natural. Ell continuava ullant-la i somrigué de nou.

- Em contestaràs sincerament una pregunta?
- Quina?
- No t'espantis. M'has contat tota la teva vida, i això no és pas pitjor. Diques, t'has sorprès molt?
- Sí.
- No ho esperaves?
- No, t'ho asseguro.
- No vull dir ara, sinó quan fos, potser un altre dia, en un altre moment...
- No ho sé...
- Sigues franca - insistí ell -. Per què acceptes la meua companyia, per què me la proposes tu mateixa? Recorda que no sempre hem sortit plegats per iniciativa meua... Deus tenir alguna intenció.

Ella s'allisa una mica la faldilla i féu un gest amb els llavis

abans de contestar :

- M'agrada que siguem amics, ves.

- I res més ? - Va agafar-li altra vegada les mans i li acaricià el canell sense que ella s'hi oposés -. Res més, Magda ?

- No ho sé & repetí ella.

- Sí que ho saps. Tots dos tenim trenta anys fets... - començà, i aleshores, tot d'una, va adonar-se que aquella escena era ridícula, que ella la feia estúpida amb les seves reticències, amb les seves reserves de noieteta verge, i enretirà les mans, disposat a anar-se'n.

La Magda va llambregar-lo breument, desvià de nou la vista, i amb una veu curta digué :

- Ja m'ho temia que un dia em demanaries que fos la teva amant.

- Si no t'he demanat res ! - protestà el noi, però ella proseguí, com si no l'hagués sentit :

- M'ho vaig témer des del primer dia, quan et vaig contar el que m'havia passat.

- Però has continuat sortint amb mi...

• Sí. Jo et vull... d'una altra manera - acal·là el cap.

Ell s'havia immobilitzat, esbalàit.

- D'una altra manera ? - repetí.

La noia, però, ja renunciava a aclarir-ho, a expressar-se, si és que mai n'havia tingut la intenció, i al cap d'una hora, quan se separaren, en Ramon encara continuava una mica desconcertat per un silenci que ella pretenia que no ho era, per una actitud que li féu dir :

- No sé si ets especialment complicada o si he caigut en un món on desentono - uns mots que ella devia reflexionar a soles i que després, a la nit, van obligar-la a trucar-lo a la dispesa per preguntar-li si encara estava enfadat.

Deixant de banda les dues o tres converses de temps enrera, quan ella s'havia identificat com la Clara de la seva novel·la, aquesta fou la primera de tota una sèrie que completava els encontres, les passejades, les hores perdudes en bars i cafeteries o, més rarament, en algun espectacle. De què li parlava ? En penjar de nou l'auricular, no ho hauria sabut dir. Era una xerrameca una mica insubstancial d'on de tant en tant brollava una confidència, o un crit d'angoixa, com quan va exclamar :

- Em fa tanta companyia parlar amb tu !

I ella la veia sola en el seu llit, d'on li telefonava, de segur que ben arraulida sota els llençols on li hauria agradat de ficar-se ni que només fos per canviar de les noies que havien substituït la Narcisa, xicotes venals que comprava a tant la nit pels carrers baixos

prop de la despesa mateix, en els locals remorosos de la dreta de la Rambla, sovint plens de mariners i de turistes. Hi acudia tard, passada la mitja nit, de vegades amb en Codina que volia escriure una novel·la centrada en la prostitució.

A altes hores de la matinada, quan la clientela es fonia, es passaven llargues estones entaulats amb putes velles que els servien els tòpics de l'ofici o, si tenien més sort, amb un parell de mosses més joves a les quals pagaven religiosament una informació mentidera que després, un cop analitzada, el seu company, desolat, descobria que no li servia de res. Ell ho trobava natural, i li ho deia :

- Si en vols treure algun profit, has de viure en aquest ambient, convertir-te fins i tot en el macarró d'una d'aquestes xicotes, si cal...

Però en Codina no ~~més que pagar amb el seu company~~ podia; tan capaç que era de bromejar-hi i d'acceptar-les entorn d'una taula, com a companyes d'un espectacle o de ball, a l'hora de la veritat li feien una mena de respecte barrejat de repugnància i, com en Sensada, si bé per motius diferents, no havia anat mai amb cap. Preferia casades burgeses i avorrides de les que, més o menys dissimuladament, perseguien artistes i literats, i corria la brama que hi tenia força èxit.

- No puc sofrir les presses, ni la idea que per a elles sóc un tros de carn, un "john", com diuen els americans, que es vessa en una clauveguesa. No sé com tu tens estómac.

Perquè ell, moltes nits, el deixava per pujar a qualsevol cambra mal il·luminada on es quedaria fins l'endemà al matí, quan la dona, breument purificada per la dormida, encara càlida d'una falsa innocència recuperada amb els ulls closos, tenia un altre gest, una altra manera de fer l'amor, més cordial, alguns cops inclús participant-hi de veritat i prou amansida per contar-li les seves preocupacions, si no amb la mateixa franquesa que havia fet la Carmina, amb prou de veracitat perquè en Codina, al qual transferia les confidències, les pogués aprofitar.

Només una matinada va convencer-lo de fer tronc amb una noia que havia conegut al "New York" i, amb la seva parella, van agafar un taxi fins al Pes de la Palla, on es tancaren en habitacions contigües després d'haver fet tracte per tota la nit. Al cap d'una hora, però, una mà trucava a la porta de la seva cambra i, en obrir, va trobar-se amb la xicota, una rosseta jove i aparentment encara poc bregada, que exclamà :

- Se n'ha anat !

- Com, que se n'ha anat ? Vols dir que no heu fet res ?

No. El seu amic s'havia posat molt nerviós i, després de provar-ho dues o tres vegades, s'havia alçat i es vestí.

-T'ha pagat, però...- va preguntar-li en Ramon.

-Sí, això sí.

- No t'amoinis, doncs.

- Es que m'ha deixat amb les ganes ! - confessà ella, i en Ramon va girar-se cap a la seva companya que reia mentre li explicava :

- Aquesta no sap dormir sola.

Ell tornà a mirar-se-la, i la noia digué :

- No em puc quedar amb vosaltres ?

- Que ho decideixi ella.

La xicota es va arronsar d'espatlles.

- Per mi... Dormiré.

Però no va dormir, entretinguda per les contalles de la seva amiga que els explicà el capteniment d' en Codina :

- Per començar, ja no volia que em despulless i m'ha fet asseure a la seva falda per tocar-me les cuixes potser deu minuts seguits...

- I què té de particular, això ? - va estranyar-se en Ramon.

- Res, si li hagués servit d'alguna cosa. M'hi ha d'altres, de capritxosos...

Però en Codina no ho era; si més no així ho deia i ho va repetir quan van parlar d'aquella experiència, l'endemà passat, a la dispesa on va anar a cercar-lo.

- No sé què em passa, amb aquestes noies. Hi ha homes que no poden fer amb cap més dona, cal que paguin per sentir-se engrescats, però a mi em passa a l'inrevés. Potser no és gaire normal, però...

- No em negaràs que la mossa que et vas endur s'ho valia - objectà ell.

-No dic que no. Per això m'hi vaig avenir. L'aparença no hi té res a veure, és la idea que me'n faig.

- La veritat - reflexionà en Ramon - no entenc que, si ets d'aquesta manera, se t'hagi acudit d'escriure una novel·la sobre la prostitució.

Li ho havia dit altres vegades, des de bon començament, quan va veure com es captenia, la ingenuïtat amb què confiava que en tindria prou amb quatre converses per ambientar-se, per comprendre aquella mena de vida, i l'amic li contestava :

- Pretenc fer un retrat com més exhaustiu millor de la nostra societat en aquest moment, ja ho saps. No puc, doncs, deixar de banda aquest món.

- I no t'adones que en donaràs una imatge falsa ?

- No ho sé - es turmentava l'altre -. O, més que falsa, superficial. Es clar que no cal viure una cosa per parlar-ne, per descriure-la... Potser n'hi ha prou amb tenir-ne un cert coneixement. Això em preocupa. Em sabria greu haver-hi de renunciar. Al capdavant les putes i el seu món juguen un gran paper en la vida de molts homes. Més que això : hi ha una forma d'amor característica de la nostra societat que s'expressa a través de la venalitat i que respon a d'altres renúncies que fa l'home modern - va encadenar aquell dia -. Vivim en una organització de compra i venda, com una mena de magatzems on res no queda fora de l'abast dels diners. O més ben dit, és com una fira, on es gita o xerra amb els sentiments, amb les sensacions, amb la intel·ligència. De vegades els diners no seran diners, vull dir que hi ha altres monedes que circulen, però són això, monedes, i per tant en definitiva es compra i es vend d'una manera innoble. Dignitat, poder, glòria, prestigi, tot això és ~~mercadaria~~ mercaderia de bordell que adquirim a canvi de concessions que ens empobreixen com a criatures humanes, que ens degraden com una noia a la qual paguem una nit d'amor... el que en ~~diem~~ diem una nit d'amor i que només és una nit de sexe. Cal haver caigut molt baix per dir-ne amor. I hi hem caigut. Mira al nostre entorn...

Però en Ramon no hi estava conforme. Al costat de la societat que venia i comprava favors, de la mena que fossin, n'hi havia una altra que aspirava a una certa puresa i que estava disposada a no estalviar sacrificis per imposar una organització social on la venalitat ja no fos necessària.

- I tu ho saps perfectament, al capdavant formes part d'aquesta minoria. Ara parles perquè et sents molestat per aquesta experiència de l'altra nit, sobretot perquè s'ha fet pública.

- Com, pública ?

- No ha quedat entre tu i la noia; me n'he assabentat jo.

- No té res a veure. Tu ja ho saps, com sóc.

- Potser sí. ~~Però n'estàs totalment segur, tu ?~~ Però n'estàs totalment segur, tu ?

L'altre concedí de mala gana :

- Aquestes coses sempre són desagradables, és clar...

No va voler tornar a repetir l'experiència i, al cap d'una mesada, quan va interrompre momentàniament el seu estudi d'aquell món alhora lamentable i pintoresc perquè se n'anava a passar tres setmanes a Londres, en Ramon va continuar en solitari les seves escapades nocturnes per uns barris que hauria pogut recórrer a les palpentres. Des dels temps de la Carmina, al capdavant no tan reclusos, tot havia canviat una mica, hi havia més locals de diversió, les dones eren més cares, els mariners americans semblava que s'havien instal·lat en per

manència a Barcelona, la moral convencional, ja prou maltractada, es relaxava encara en els espectacles de cabaret, als night-clubs, a les boïtes, àdhuc al carrer, on nois i noies indígenes es besaven lliurement, si bé no amb la mateixa liberalitat que havia observat a París.

Menava una vida desordenada, doncs. No ens hi enganyem, en Ramon no és un purità, no ho ha estat mai, ni li agrada de fer-se l'hipòcrita, virtut burgesa per excel·lència, o de mutilar-se perquè ho exigeix el bon costum. El seu tarannà, naturalment, li ha valgut més d'una ensopegada; podríem recordar que, en més d'una ocasió, ha perdut deixebles quan uns pares espantadissos i puntals d'un món de frustracions han empal·lidit en assabentar-se que el novel·lista opinava amb una tranquil·litat esfereidora que els impulsos bàsics de l'home, allò que encara el mou, són el sexe i la fam. Homes propietaris d'un niu d'amor on una noia engabiada i horitzontal converteix en vestits i joïells unes carícies balbes i dones marcides per una vida de continència obligada que acuden setmanalment al confessor amb un grapat de somnis eròtics, corrien a allunyar llurs tendres plançons de la influència perniciosa, amoral, del mestre que feia burla d'un amor sense abraçades i de les infidelitats en conserva dels benpensants que respecten la institució i menyspreen l'home. Ells li retreien mudament la indiscreció i, elles, l'escandol d'admirar-les en una versió lliure, desbocada i innocent: amants i no esposes. La seva vida, les seves idees, eren un atemptat permanent a la família, a l'ordre establert pels antecessors.

Ni calia que ho digués. La seva actitud, els seus llibres, l'ànim desmistificador amb què s'adreçava als alumnes, eren prou eloqüents; la revelació sense reserves, o amb molt poques, d'una mentalitat poc disposada a acceptar sense crítica, obedientment, el treball d'una societat construïda sobre la repressió i que, per tal de crear un ordre continuament desmentit, afeixugava l'home amb normes que el congelaven entorn de les seves disponibilitats. Prou que ho veien els joves, aquesta multitud de nois i noies ~~ampli~~ entre la qual, als trenta-cinc anys, ja no pot comptar-se perquè el refusarien.

Ha acollit doncs amb una expectació esperançada les jornades de Nanterre i de París, l'alçament de la joventut que des dels països socialistes fins al gos d'atura en què s'ha constituït l'Amèrica del Nord, rebutja categòricament les regles d'un joc vell i desnodridor i provoca una civilització caduca amb el seu programa: una senyera blanca, un llenç verge on s'aniran inscrivint els mots d'una altra aventura de la sang i de l'esperit. Conserva en la memòria les frases

més belles que han omplert unes parets de sapiència : "L'agressor n'est pas celui qui se révolte, mais celui qui affirme", "Interdit d'interdire", ~~l'homme~~ "La forêt précède l'homme, le désert le suit", "Ne changeons pas d'employeurs, changeons l'emploi de la vie", "Nous sommes tous des juifs allemands", "Soyez realistes, demandez l'impossible"...

Es cert que ara, quan seu a la seva cambra de la pensió de la plaça de Letamendi, en aquest setembre suau que prolonga un estiu inexhaurible, les inscripcions ja demen haver estat esborrades i que l'impuls generós ha estat frenat per la força dels uniformes, més pertinaces que l'estiu que, ben mirat, no aspira a ésser immortal. Moltes derrotes acumulades faran una victòria i, com diu una altra de les inscripcions dels murs, encara no s'ha passat de la insurrecció de la revolució, d'una insurrecció que aquí, modestament, va anar fent bola de neu a partir d'unes accions aïllades, va prendre embranzida amb els fets del convent de caputxins de Sarrià, assetjat per la força pública quan es constituïa el Sindicat Democràtic d'Estudiants, i ja no s'ha aturat. Els cascos d'acer patrullen pels carrers, han vigilat els edificis universitaris fins a les vacances i es preparen a reprendre les armes a la tardor. Ell sap que, en el fons, combaten l'amor. L'amor que ha cercat, que cerca encara, desconcertat i anàrquic; l'amor que, com tots els amors, comença amb una destrucció sense la qual no pot haver-hi una nova naixença a la llibertat.

Durant anys el gest de protesta ha tingut sentit en el desordre i en la renúncia, en el refús d'instal·lar-se en la vida amb disposicions definitives, en la marginalitat de la seva existència sense família, solitària, amb un mínim de contactes amb l'única llar exida, sense prolongar la vella, de la llar que es desfèu en morir els pares : la d'en Joan, el germà que prop de tres anys després de la seva desaparició en la jungla ciutadana, el recobra per atzar i va endur-se'l al carrer de Xifré, on la "aviangela li preguntava :

- Per què ho ets, així, Ramon ?

La pregunta acostumada, la pregunta que ha sentit en boca de les mares reprimides, dels pares cellajunts, d'alguns dels seus col·legues entossudits a integrar-lo a un sistema de compromisos al qual va negar-se una mica instintivament anys enrera, fins que començaren a sorgir, conscientment, totes les raons vàlides, confessades però no prou reconegudes pels instal·lats que encara acceptaven la medalla, la condecoració, el títol, la distinció, les falagueries del sistema i a ell, com de passada, li deien potser :

- Us admiro molt.

Sabia que era mentida. A la seva esquena no s'estaven pas de clarar :

- Llàstima de xicot !

Com si s'hagués perdut, com si al llarg del camí hagués emprès una marrada mentre els altres seguien la via recta que mena a les realitzacions positives. La drecera d'un Bellavista, per exemple, que havia acabat per contaminar-se el costum del doble joc, de les cartes marcades, i atacava allò que el feia triomfar i pretenia combatre la classe en la qual s'havia inserit, sense voler-ho reconèixer, víctima de l'esquizofrènia pròpia de l'intel.lectual massa àvid per ser fidel a l'honestedat que porta dintre, oculta, acallada, potser enterrada sota paletades de copets a l'espatlla, d'èxtasis de burgesos esquerrans i d'estímuls monetaris. O el camí sobtadament ascendent d'en Boada, segons ell menystingut durant anys a despit dels seus contactes, de les seves relacions, & tot d'una llançat a un bilingüisme que justificava la castellanització de Catalunya i li permetia de veure's situat, sense excepció, en la nòmina dels grans poetes no reconeguda per les antologies exigents del país; a tornajournals, exaltava les forces de reserva, l'humus que s'espesseix sota els arbres, o els trànsfugues vergonyants que, tot i llur indiscreció, ara s'aprofitaven del treball del silenciats. Aquest era el món que deia "llàstima de xicot !" com si el perdés per una empresa indefinida i provisional, desnortada, a cavall d'un progressisme post-conciliar que s'aplicava a l'església i a la vida civil, a l'estat i a les idiosincràcies del país imaginari on vivien tots, i ell també, car el país real s'havia fet fonedís darrera els discursos i la lletra impresa, darrera l'apatia d'una vida pública i manifesta que, quan s'expressava, ho feia minoritariament i, per paradoxa, si era pública, en la fosca de la clandestinitat.

Paradoxes vives conciliades en un terme final : la llum que sorgeix en l'obscuritat, l'amor que es manifesta en l'odi, l'obra que es realitza en la seva desgruació, la plenitud nada de la ~~man~~ pobresa, la passió configurada en la promiscuitat dels bordells, en el moviment en les pregueres de l'immobilisme, la llengua enterrada que floreix com una llavor en lloc de podrir-se com un cadàver... Una història de decepcions i d'impulsos, de follies on es prefigurava aquell demà que, a ell, el sorprendria al costat de la Mare, viatger i ~~man~~ aman_t, o a les barricades simbòliques o físicament palpables, de paper o de llambordes, del país desunit com els membres que encara coordinen malament d'una persona malalta que ha arribat al llindar de la mort, d'on resuscita.

La carta era sobre la taula, al seu davant, temptadora. I les paraules d'en Pous martellejaven amb urgència el seu cervell amb un prec, amb un ordre, amb un crit :

- Et necessitem !

En un determinat moment, tant en Saludes com ell s'enduriren i gairebé es van fer insultants :

- No ens podem pas deixar perdre el país per una qüestió d'amor propi - deia el periodista -. Jo et respecto molt, Planells, et respectava ja abans de conèixer-nos, fins i tot et confessaré que la teva actitud m'ha impressionat, però toquem de peus a terra. Vivim en un país que passa per unes circumstàncies adverses i ens hem de saber adaptar al terreny de lluita que ens possibiliten. No se t'ha acudit mai que el teu procedir podria ésser definit en termes d'evasió ? Espera, no m'interrompis; em cal insistir que més val que cadascú de nosaltres deixi un fragment de la seva dignitat en la lluita que no pas que, per culpa d'un purisme que jo considero mal entès, ens trobem que un dia ja no tenim res per què lluitar, que ens ho han pres tot de les mans. M'entens, oi ?

Sí, l'entenia, i no es va ofendre pas del seu atac, que era una prova de la seva bona fe, de la seva sinceritat. Cap captador de voluntats a son de l'opressió no hauria tingut aquest llenguatge. Però es va defensar :

- Tu em proposes una dimissió, una mena de rendició sense condicions. Perquè sempre les faran ells, unilateralment. També ho he hem dit, això. Però et vull fer observar una cosa : tu parles, insisteixes en la necessitat de defensar les nostres valors, el nostre esperit, a través del vehicle expressiu d'una altra cultura. Es pot fer catalanisme en castellà, m'assegures. Bé, però el meu argument és aquest : una cultura pot ésser defensada, descrita, examinada, analitzada, en qualsevol llengua, partint d'actituds i de possibilitats molt diferents. S'hi historia uns fets, unes gestes, una manera d'existència, una actitud davant la vida, i es pot fer amb simpatia, amb aprovació. Però això es refereix a una cultura morta, immobilitzada, a un ser cosificat, no a un existir, si em permetes aquesta expressió. Sí entre els meus objectius hi hagués el d'explicar amb respecte, perquè sigui compresa, una cultura, em podria avenir a les teves raons. Però jo formo part d'aquesta cultura, que és encara una cultura en marxa, i no es tracta tant d'explicar-la com de viure-la. Nosaltres, els qui vivim avui, la prolonguem, encara que no acceptem moltes coses del passat que hi pertanyen, encara que algunes d'elles ens facin nosa i ens

interessi d'eliminar-les en la seva manifestació actual. Però doncs d'un esperit que s'està manifestant ara, en aquest moment, d'una obra viva que no necessita explicacions perquè és, i només té una manera de ser, la seva, la que li imposa el seu moviment. Pot fer-se una defensa de l'esperit català en castellà o en l'idioma que sigui, i això és el que fas tu, el que feu molts. No ho puc pas recriminar. Només assenyalo que l'esperit aquest no s'expressa abandonant el vehicle de la seva expressió, perquè no n'hi ha cap més; el dia que ho faci, no existirà una cultura catalana. Dies enrera em vas citar una sèrie de noms de gent que diuen o creuen que mostren el mateix esperit català escrivint en altres llengües. Com pot ser, si abandonen una de les característiques d'aquest esperit, potser la més important? Un home, abandonat a la degradació, al vici, pot fer l'apologia de la virtut, però no ajuda pas a la preservació d'aquesta virtut, que nega amb els seus fets. I ja comprens que no equiparo cap cultura amb el vici o la virtut. És perquè m'entenguis. Mai no defensaré que som més bons i millors que ningú, perquè no es tracta d'això. Ja ho saps. Hi ha fins i tot una Catalunya que em fa mal de veritat, que repudio, i és la Catalunya complaguda en ella mateixa que es creu superior a tothom i observa una actitud ~~imperialista~~ imperialista a la mesura de les seves dimensions; la Catalunya que en podríem dir racista. Però això no és una peculiaritat privativa nostra, sinó que la comparteixen tots els pobles en un estadi capitalista de la seva existència; un estadi passatger que no té res a veure amb la manera de ser d'una comunitat; tots, o gairebé tots, hi han passat. Aquest és un problema que la humanitat ha de resoldre i que va solucionant a poc a poc... Però no ens allunyem del que deíem. La situació és aquesta: jo sóc una manifestació de l'esperit català, com ho són la majoria de catalans. Manifestar-se, és captenir-se de determinada manera, fer acte de presència a favor d'una manera d'ésser, segons unes normes ~~que~~ d'aquest ésser que expressen la seva naturalesa. Si abandono doncs les normes que ens expressen per adoptar-ne unes altres, expresse una altra manera...

En Saludes es gratava el cap amb una cara desconcertada, una mica còmica, com enfonsat, sumergit per aquest allau de paraules que reiteraven el mateix concepte i, fins a cert punt, en precisar-lo massa, l'enfosquien una mica, com sempre que es desconfia de la capacitat de comprensió dels interlocutors.

- Bé - va dir, i deixà escapar una alenada continguda, un esbufec panteixant, com si el discurs l'hagués fet ell -. Però la llengua no ho és tot. Es pot defensar...

En Ramon el va interrompre precipitadament:

- No hi tornem, Saludes. Parlo del ser d'aquest esperit, no de desenvolupar-lo.

- Si, sí, ja volia dir això. Tenim un concepte del món determinat, ja ho sé, potser no gaire diferent del dels altres pobles veïns, de la nostra mateixa àrea cultural, i això forma el nostre esperit...

- I no se t'ha acudit que aquest concepte, aquesta visió del món i de les coses és condicionada per la nostra forma d'expressió? Una parla és una manera de veure la realitat, d'interpretar-la. Ja sé que mai no convenceré cap d'aquells que s'obstinen en la forma morta d'una cultura, en el fet i no en el fer-se, però tu creus que és un accident que cada poble hagi bastit la seva llengua d'acord amb un geni particular? I, si és un atzar, no creus que això l'ha anat ~~amalgamant~~ afaïçonant lentament fins a donar-li uns caràcters particulars?

- D'acord, tot el que tu vulguis. Però observeu que jo, com molts altres, només em serveixo del vehicle d'interpretatiu d'una altra cultura, com dius tu, d'una manera provisional, fins que aquesta cultura pugui expressar-se totalment segons el seu geni.

En Ramon va fer un gest escèptic.

- No crec en aquestes provisionalitats que es van instal·lant en l'esperit. Observa tu una altra cosa: cap dels qui escriviu en castellà, per defensar la cultura catalana, no creien en la personalitat de Catalunya. Vull dir en una personalitat plena, no subordinada. Què defenseu, doncs? El dret que té un braç de moure's amb independència, amb una certa independència, del cos del qual forma part?

- No podem pas reduir el món a la nostra existència - protesta en Saludes -. Formem part d'un context més ample.

- Exacte; no ho nega ningú, això. Els membres d'una família formen part del clos familiar, però són personalitats plenes, amb sentiments i amb interessos propis, compartits o no pels altres membres. Hi ha un parentiu i una voluntat d'acceptar-lo, però no perquè aquest sentiment ens ofegui, ens negui, sinó perquè ens completi. Cada home forma part de la humanitat i, els pobles, d'un tipus de civilització, però això no autoritza cap home a prevaldre sobre el seu semblant ni cap poble a imposar-se al seu veí. Som lliures dintre unes normes de convivència, i la llibertat s'expressa a partir de la nostra manera peculiar de ser. I com vols que l'expressi, aquesta manera de ser, si no és conforme al meu caràcter?

- No ho sé - reflexiona en Saludes -. A mi, això, em sembla lligar-se de peus i mans.

- No, tu, t'hi lligues -. Va sospirar -. Hem arribat a una situació paradoxal. Tu, un escriptor, un periodista classista...

- Ep ! - va protestar en Saludes -. No correm. Jo no jugo el joc de cap oligarquia.

- I què ?

- No sóc un marxista com tu, però això no vol dir que accepti la nostra societat injusta.

- Araules, Saludes, no ens enganyem. Avui dia, tot aquell que no és marxista, és classista, fins i tot els socialistes d'altres adscripcions. Accepten, accepteu, la societat tradicional amb unes quantes reformes que treuen de les mans dels particulars determinats serveis i indústries, però res més... Deia doncs que tu, un escriptor classista, ets partidari de les integracions culturals mentre jo, marxista, per bé que heterodox, defenso les cultures nacionals. Però et faré remarcar una cosa : que la teva integració és de caràcter imperialista, o sia que subordona el feble al fort, mentre jo estic al costat dels humils que no volen apoderar-se de res, sinó simplement ser i col·laborar amb tots aquells que els respectin o combatre tots els que els neguen.

En Saludes, que havia empal·lidit una mica, es queixà :

- Ho fas molt fort, Ramon. Jo no em sento imperialista, però crec que les divisions no menen enlloc. Per què hi ha guerres, si no per culpa de les nacionalitats ?

- No parlo de nacionalitats en aquests termes. No m'interessen els nacionalismes estrets i orgullosos, no propugno separacions d'interessos entre els homes. Vull un món socialista unificat, on sigui possible viure en pau perquè han desaparegut les competències de prestigi, les ànsies de domini. Que et creus que sóc dels de "nosaltres sols" ? No, em refuso simplement a ser ~~homena~~ l'apèndix d'algú altre, d'una nació forta i poderosa. No vull imposar el català com a llengua d'entesa universal, com imposarien el seu els pobles d'una demografia expansiva. No hi ha d'haver poderosos. Si els acceptava, per què no havia d'acceptar igualment el dret de les classes dominants ? Si no hi ha d'haver privilegis de persones, tampoc no n'hi ha d'haver de pobles. Les condicions han de ser d'igualtat. Sóc partidari, doncs, de la preservació de la meua personalitat individual i de la preservació de la personalitat del poble al qual pertanyo en una comunitat on ~~mar~~ tots en sentim lliures i col·laborem en una tasca comuna a benefici de tots. Però per aconseguir això, no puc pas començar perdent-ho.

- Ningú no t'ho demana.

- No em demanes res més, Saludes, creu-me. No ho veus ? No ~~dimiteixes~~ dimiteixes cada dia una mica quan acceptes de parlar el llenguatge d'aquell que et priva d'expressar-te en el teu ? Tu trobaries lògic

que jo, per exemple, com a marxista, col·laborés en un diari burgès que m'autoritzaria a defensar el marxisme en termes burgesos ? Com ho podria fer ? Si el llenguatge burgès és la contradicció del llenguatge marxista, la seva negació ! Es natural. Es allò que et deia : un llenguatge reflecteix una manera de veure, de comprendre el món.

- He de creure, doncs, que ara jo sóc infidel al meu pensament, a la meua visió de la realitat, pel sol fet d'emprar una altra llengua ? Em sembla que me n'adonaria.

- No dic que tu ho siguis, però si que contribueixes a que aquest sentit de la realitat que ens és més o menys privatiu, desapareixi. Per que et penses que ells hi donen tanta importància, al ~~llenguatge~~ llenguatge ? Per caprici ? Instintivament, saben que és un dels elements essencials de la personalitat, la columna vertebral d'un poble, i per això els espanta. Aquests dies, gràcies a les nostres converses, hi he pensat molt, en tot això, més que no havia fet fins ara. I se m'ha acudit de fer-me aquesta ~~marxista~~ reflexió : en un combat es cerca el cap, en una rebel·lió el dirigent, o sigui allò que és més de tenir un valor de símbol, congrua les voluntats, les defineix, les encarna. Se l'empresona, doncs, o se l'decapita, però no es toca, o es toca poc el seguidor; tot sol no té cap força, no constitueix cap amenaça, sobretot si no se l'perd de vista durant els primers temps. Això explica que després de la guerra es respectessin un seguit de costums i que d'altres, com la sardana, per exemple, visquessin en llibertat vigilada. El capdavanter era la llengua. Ella és l'instrument d'expressió, de comunicació, l'aglutinant de la consciència d'un poble. Com hi podem renunciar, doncs ? Si hi renunciem podrem continuar defensant tots aquests altres costums, idiosincràcies i manifestacions del nostre geni, però és possible que un bon matí ens despertem per comprovar que només existeix la defensa i no allò que és defensat; un gest en el buit. Com podem sentir les nostres institucions quan s'han d'expressar en termes que no els pertanyen?-. Va fer una pausa i, amb un altre to de veu, resumí en pocs mots la seva actitud -. Si no puc acceptar imperialismes econòmics, ~~manifestacions~~ per que els he d'acceptar culturals ? Estic contra el colonialisme en totes les seves formes.

- Però no creus - oposa en Saludes, i ell va adonar-se que el front li transpirava - que aquesta intransigència és més perillosa que la... diguem la conllevància que denuncies ?

- Et faré una pregunta, Saludes. Per que, quan es parla d'intransigència, només se'ns veu a nosaltres ? - Va allargar impulsivament la mà en un gest que es frenà sobtadament al seu davant -. Fixa-t'hi. Sense adonar-te'n, amb les teves paraules t'has col·locat al seu cos-

tat. T'has referit a la meua intransigència, a la nostra, no pas a la d'ells... Per què ? No existíem amb els mateixos drets abans que vinguessin a imposar-nos la seva voluntat ? Qui és més intransigent : l'assaltant d'una llar o el morador que la defensa ? Em diràs que ho plantejo en termes massa simples...

- Sí, em sembla que sí.

- Cal simplificar les coses perquè es vegin clares. Podem discurssejar durant hores, i n'hi ha que ho fan. Una paraula amaga l'altra i un concepte engendra el que el contradiu. La discussió, però, és impossible quan s'arriba als fets nus, elementals. Perquè aquí no val que em diguis que l'assaltat es pot defensar amb l'astúcia si no té la força. Quan pot emprar aquesta astúcia ja s'ha quedat sense allò que l'altre cobejava. Aleshores es tracta d'una operació de restitució. Només que en el terreny que discutim no hi ha res a restituir; allò que es perd, es perd per sempre, substituït per una altra cosa.

- No ens trobem pas en aquest cas - va dir en Saludes -. Ara estem forcejant a veure qui resistirà més.

- Ells, ben perxixats, o nosaltres amb tants dels nostres que ens ajuden a caure, oi ? - va replicar sarcàsticament, gairebé amb violència. De fet, ens hem deixat integrar en un sistema dintre el qual ens acontentem amb gaudir d'unes engrunes de llibertat amb l'esperança que aniran augmentant. I potser sí, que aniran augmentant. Però sempre dintre uns límits que no assenyalarem nosaltres.

En Saludes es va gratar de nou el cap.

- En el fons, ets més pessimista que jo.

- Potser sí. Però ja saps què diuen : els cansats fan la feina; i és ben veritat, perquè els que no en fan no es cansen mai.

- I quina relació té, això ? - es va sorprendre el seu interlocutor.

- Vull dir que els pessimistes són els qui no es desanimen. No t'ofenguis, Saludes, però tu estàs desanimat. Per això creus que es pot aconseguir alguna cosa amb poc esforç... Però no - es va repensar -. Perdona. Això és fals. Les nostres diferències no m'han de fer injust. Estic segur que, encara que hagi provat de convencer-me, et costa un veritable esforç haver de fer el que fas; probablement cada dia has de decidir de nou. No m'ho diguis, si no vols. Aquestes confessions són difícils, penoses. Si m'ho diguessis, revelaries la teva inseguretats i et faries massa vulnerable.

- No ho sé - va dir l'altre evasivament -. Mai no m'he plantejat les coses com tu, en aquests termes de puresa...

- Puresa ? - féu en Ramon, sorprès -. Quina puresa ?

- La teva.

- No fotis ! Si cada dia faig una dotzena de concessions, si estic tan envescat com qualsevol !

Hi havia, per exemple, l'afer de la censura. No s'hi sotmetia ? No acceptava, ni que fos de mala gana, de publicar llibres expurgats, mutilats, reconstruits amb pedaços i colcosits que, poc o molt, els desnaturalitzaven ? Era un problema de consciència que es plantejava amb certa regularitat, cada cap que havia d'encarar-se amb un text ple de ratlles vermelles que assenyalaven un límit : fins aquí i prou. Això l'obligava a la deshonestedat d'oferir al públic una obra provisional quan la definitiva ja era escrita i es quedava al calaix, en un dels calaixos de l'armari, equipatge trashumant com ell que el seguia de pensió en pensió i criava pols a l'espera d'un dia que no arribava.

Amb el temps, havia anat trobant justificacions que ~~pal.liaven~~ pal.liaven, o que s'imaginava que pal.liaven, la seva mala consciència; en el fons, no les acceptava. Era veritat, sí, que les xarxes dels mentors espirituals del poble sempre deixaven escapar prou contingut perquè l'obra fos encara un testimoniatge, un acte de presència acusador o, si més no, inconformista, però això no feia menys greu el gest d'acceptar un control que ofenia la dignitat. La humiliació, doncs, era permanent, si bé no sempre sentida amb la mateixa acuitat, i pesava al seu damunt a l'hora d'escriure, quan entre dues escenes possibles escollia automàticament la més feble, la més ineficaç, la menys ofensiva a les orelles o als ulls susceptiblement malaltissos dels funcionaris-sacerdots que vetllaven el dogma a les portes de l'arca sagrada ~~on~~ on ell, irreverent, escopia una saliva blanca en lloc del gargall que li omplia la boca.

Puresa ? es preguntava. I ríia amb una rialla tèrbola i desencisada, cruel amb ell mateix que no sabia fer un acte d'home, l'acte que podria fer ara si acceptava les ~~proposicions~~ proposicions de la Mara, però de cap de les maneres sense moure's del país, on al capdavant ajupia el cap com els seus col·legues més despreciats, més aduldors, més consentidors. Car tot era una qüestió de grau, no de naturalesa. Se sentia sullat per la pressió no prou enèrgicament rebutjada d'un altre pensament en el seu pensament, d'una altra voluntat en la seva voluntat.

La Marcisa ho havia entès, precisament ella que semblava tan compromesa amb la circumstància per la seva filiació burgesa, pels seus interessos de classe, àdhuc per la mena d'home amb qui s'havia casat, perquè ara en Ramon ja no podia fer-se cap il·lusió sobre alguns d'aquells amb els quals es veia tan sovint de més jove. En definir les

seves posicions s'havia trobat que també definia les d'ells, i ara els veia com li semblava que eren fonamentalment : gent contemporanitzadora, adscrits a un catalanisme regionalista i patriarcal que feia el joc del sistema sense que, per sort, aquest fos capaç d'adonar-se'n. Els tenia ~~per~~ per enemics quan amb molt poc d'esforç n'hauria pogut fer aliats, col.laboradors : n'hi hauria hagut prou amb que els concedís l'usdefruit d'una joguina. Joguina essencial, ben cert, però no pas des de totes les posicions.

Ella se n'havia fet totalment càrrec a partir de llur segon encontre, a distància del primer, quan ell ja havia renyit amb la Roser. Aleshores, aquell dia de les confidències al bar, sota el sostre de música que els ofegava i després cessà abruptament, havia accedit quan ella li preguntà :

- I t'hi conformes ?

Responia a les seves paraules quan assegurà que podia imaginar-se-la a través d'aquella mica de realitat que tocava amb la conversa, i compregué que tenia raó. Ella ignorava que la temptació era mínima, que en aquell moment el seu cos no l'atreia i que en definitiva acceptà perquè era curiós de mena i no podia defugir les experiències que se li oferien encara que hagués de traicionar un amor i embrutar una llar, com acabava de retreure-li. Puresa ? Sabia perfectament que no la defensava amb l'excusa que el mal ja estava fet.

Ho condicionà, però, a una sola vegada, a uns minuts no repetibles d'intimitat. N'hi havia d'haver prou per copsar-li el gest que tenia en l'amor, la naturalesa del seu desfici, les seves possibilitats de dona lliure, emancipada dels tabús inculcats a les monges i que ella enderrocava amb ràbia, com si algú l'hagués aclaparat amb raons mortals que algú altre, l'obrer de la seva adolescència, li demostrà que eren falses. Perquè, com descobrí, duia a la passió una intensitat que inesperadament la feia cobejable, l'hi hauria feta encara que hagués mentit en assegurar que vestida enganyava. El seu cos llarg, nu, es disparava en una forma esvelta i graciòsa que ja no tenia res d'esprimatxada; no ho podia ser amb aquell ventre compacte que s'inflava lleugerament cap al pubis d'una nocturnitat sorprenent i espessa, amb les seves cuixes projectades carnalment fins a la corba evasiva de les anques, amb els seus pits que es recollien en la pròpia densitat, sense el més petit desmai d'una línia caiguda o aspirant al repòs. La bellesa, però, no procedia d'una realitat física descriptible, sinó d'una oculta voluntat de celebració que revelaven els ulls i que ell copsà immediatament quan va dir-li :

- Sacerdotessa...

La Narcisa va somriure, continguda i gairebe burleta, abans d'o-
frenar-li els llavis en una besada que inicià el joc, lent perquè ell
pretenia encara que era únic i el vespre de sobte es disparava amb una
velocitat irrecuperable que no li donaria temps d'estimar-la prou, com
ella volia i ell desitjava, abocat sobre una anonimitat femenina que
ara arrancaria de les tenebres, que arrancà amb un crit d'ella quan la
mort i la vida s'alçaven plegades amb el flanc arrodonit i immens que
l'atreia fins a una profunditat compartida. No pas la darrera, puix
que en tornar del bany la va escometre novament i ella rigué orgiàsti-
ca i consentidora, clavada als seus llavis, xiuxiuejant :

- Em sento bella...

Precisament aleshores que no ho era, quan la bellesa no tenia sen-
tit. Però parlava d'ella, del seu món interior erupcionat sota la mi-
rada i el tacte que, regiosament, la revelaven. Era la bellesa del
seu sentiment, de la sensació de puixança amb què s'obria, com una alba
que emergeix de la mar. I s'enlairà per una superfície aprofundida,
paradoxal, que ell suscitava, creava o descobria amb una ansia deses-
perança d'exhaurir-la sense limitar-la.

Després la Narcisa va tornar a somriure i el besà llargament.

- T'hi conformes ? - repetí, com si no s'haguessin mogut del bar del
carrer de Ganduxer, com si l'aventura encara no hagués començat, però
ell la va entendre molt bé i vacil·là un moment abans de dir :

- Sí.

Hi havia la Roser. No podia embolicar-se amb una altra dona que
al capdavall no estimava, i era casada. Ara la coneixia, havia obtin-
gut allò que ella l'obligà a cercar i que ell no podia haver presen-
tit a través de les paraules : la revelació d'una altra modalitat de
la carn, de l'adúltera sense consciència de pecat. De fet, acabava de
comprendre que era innocent.

- Sí, - digué de nou.

I ho va sostenir fins prop de dos anys després, quan, decebut per
la Roser, va recordar la tarda aquella i, impulsivament, va telefonar
a casa de l'Arnau. Ella mateixa es va posar a l'aparell, i la conversa
fou simple :

- Digui ?

- Narcisa ?

- Sí.

- Sóc en Ramon.

- Ah !

- Vols...

Sense deixar-lo acabar, la noia digué :

- No.

L'endemà passat, però, era ella qui el trucava :

- Ramon ?

- Si.

- Sóc la "arcisa.

- T'he conegut. Vols...

La noia el va tornar a interrompre a mitja frase /

- Sí.

Es van trobar a les quatre de la tarda i , a soles, ella li martellejà el pit amb els seus punys, enrabiada.

- Ara penses en mi, oi ? ara que no tens la Roser...

Si, se n'havia assabentat, i va assegur-li que ningú no ignorava llur embolic; els havien vist massa sovint junts, en bars, en festes, pel carrer, al cotxe d'ella.

- Per això em vas dir que no.

- Per això et vaig dir que no.

- Però ara has dit que sí...

- No m'ho recordis - féu ella inconseqüentment, i tornà a copejar-li el pit -. No tinc vergonya...

S'havia engreixat una mica, des d'aleshores, però substancialment era la mateixa noia d'anques fines i de sinas recollides en llur pesantor misteriosa. Més diferent era la boca, on s'insinuava un plec desencisat, com ja havia tingut ocasió de veure les tres o quatre vegades que en el transcurs d'aquell temps coincidiren a diferents llocs, ella sempre acompanyada del seu marit; com va poder precisar de més a prop ara, mentre la noia alçava els llavis i ell, abans de besar-la, digué :

- No ets feliç...

- Ho és algú ?

- No ho sé.

- Ho eres, amb la Roser ?

Es va arronsar d'espatlles, tan poc desitjós de discutir-la com de parlar dels homes que mentrestant hi havia hagut en la vida d'ella. S'hi referirien més endavant, al cap d'uns dies o d'unes setmanes, quan sadells reposaven l'un al costat de l'altre i en Ramon, insensiblement, es deixà anar a comentaris que menaven a les confessions. Fou llavors que va tenir la sorpresa, que hauria pogut evitar-se si hagués pensat més en ella, de descobrir que la "arcisa era una rebel nata i, per tant, que el podia entendre.

- Jo m'he deixat esclafar més que tu, però - li deia -, Potser perquè sóc més poruga, potsar per allò que vaig dir-te, per temor de perdre

una avantatge. Sé, doncs, que estic desqualificada. I això m'humilia i me'n venjo així, fent el que faig, capant homes.

- No és ben bé la versió que em vas donar dos anys enrera...

- En el fons, potser sí; potser tot és el mateix. Què sé jo ! Em van domesticar tan d'hora que ja no sé ni ~~que~~ pensar. No tothom pot veure les coses tan clares com tu, tenir tanta decisió...

- Decisió ? No, em facis riure.

- Has patit gana - li recordava ella -, i ara mateix només fas la viu viu quan podries acceptar carrecs ben pagats... Quant guanyes, cada més ?

Ella no ho amagava :

- Entre les classes i el que em van donant els drets d'autor, unes vuit mil pessetes.

- Vens ?

- Podrien ser més, si no fos tan gandul. Podria dedicar més temps a l'ensenyança.

- Aleshores no en tindries per escriure.

- No ho sé; en perdó molt.

- Amb les noies - recalcava ella.

- Amb les noies. Ara, amb tu. S'entén, perdre des d'un punt de vista d'ingressos monetaris. Ben mirat, més aviat em sembla que l'aprofito. No sóc un novel·lista d'aquests que viuen la seva vida des de darrera una taula.

- T'agrada més viure-la des del llit.

- Des d'on sigui. L'empipador és que, en conjunt, sigui tan insatisfactòria. Sempre tens la sensació de no poder-te moure més enllà del que allarguen les teves cadenes.

- La policia, els benpensants o els braços d'una dona... - reflexionava ella -. De tota manera, és curiós, als teus llibres no s'hi veuen reixes, presons. Vull dir que encara que surtin, i els homes i les dones en siguin víctimes, de la seva ~~ambigua~~ actitud se'n desprèn una impressió de llibertat, de confiança. En tu hi ha més d'una persona. Ben bé dues o tres.

- Quines ?

- L'autor de les teves novel·les, l'home una mica amargat perquè no ha pogut resoldre totes les seves contradiccions i l'amant... El meu amant, el meu primer amant - feia tot acariciant-li el pit amb una mà tendra que s'entetenia en els mugrons breus i pal·lids.

- El teu primer amant... És cert que mai no has repetit amb cap home ?

- Sí.

- Per què ? La veritat.

- Perquè dec ser una noia promiscua.

- No n'hi ha prou.

Ella sacsejà el cap mentre esmunyia les mans cap al flanc, pensant.

- Mai no he volgut comprometre els meus sentiments en aquest joc. Vull ser lliure. Es la meua manera autèntica de revoltar-me; no permetre que la sentimentalitat de la dona intervingui en les meves experiències sexuals. Potser és que voldria ser un home.

- I amb mi, què ?

- Res.

- Com, res ?

- Amb tu ja he perdut. Vaig perdre aquell dia, ara fa prop de dos anys.

- Vols dir que m'estimes ?

- No ho sé. Tu ho voldries ?

Ell va aturar-li la mà a frec del membre que creixia i s'escrutà breument, sense veritable concentració, impossibilitada pel desig físic.

- No se m'ha acudit de pensar-hi mai. Si m'estimaves, potser en defraudaries. M'he fet una altra idea de tu.

- Una noia amb qui ho pots passar bé sense maldecaps, oi ?

- No. Més aviat diria una mena de terra mare entre indiferent i àvida ~~menma~~ que acull la pluja vingui d'on vingui, la llavor que s'hi vessa, la mort dels homes... Em puc enterrar en tu com en el sot on em posaran un dia.

- No sé si és afalagador...

- Jo crec que sí. Ets el complement del déu fàl·lic que sembla sense discriminació.

Ella va ~~empenyar~~ empunyar-lo amb força i s'inclinà, ombrívola i tensa.

- Sembra, dones.

Va acollir-lo amb els ulls oberts i atents, com si no l'hagués vist mai, com si fos la primera vegada que un home la mantava, però el cos que s'estremia li féu traïció mentre repetia :

- Sembra...

En el seu darrer llibre, precedit de poc pel de la noia, l'escena és descrita des del punt de vista femení, i s'hi insisteix dues vegades, a nivell anatómico-fisiològic la primera i intel·lectiu la segona, en una conversa exhaustiva que reconstrueix el contingut sencer de set setmanes i connecta directament amb l'encontre amb en Pous, un

encontre simbòlic en una casa fosca d'innúmeres habitacions laborantiques per on el dirigent polític i l'heroi ~~enmig~~ s'arrosseguen llargament abans d'establir una relació per mitjà de cops a les parets que els permeten d'anar orientant-se l'un cap a l'altre, fins que coincideixen en la sala plena de mobles isabelins amuntegats sota les fubdes blanques i polsoses entre les quals passen la nit mentre la policia els cerca per fora.

Els fets autèntics, però, els contava així : algú va llançar un petard (aleshores es ~~anomena~~ digué que era un cocktail Molotov : un drap xop d'essència, sabó en pols, terra i un ble) i hi ha haver una desbandada general davant la carrega dels grisos sobtadament enferotgits. Ell, que acabava de reconèixer un inspector entre les persones properes, va córrer carrer amunt amb una colla més i, com els altres, tombà pel passatge abans d'adonar-se que per l'extrem oposat desembocava un segon grup, amb el qual van barrejar-se desordenadament, cridant i eludint tan bé com podien les porres dels agents, tot d'una desbordats pel nombre de manifestants. Va evitar una vergassada que li fregà el braç i, en retrocedir, va trobar-se al llindar d'una porta on s'iniciava un corredor fosc. Sorprenentment, no s'hi havia refugiat ningú i ell anà avançant a les palpentes, amb una mà a la paret, fins que alguna cosa cedí sota els seus dits. No sabia que ~~hi~~ era, però s'hi endinsà per trobar-se en un espai encara més fosc que feia olor de reclosit i d'olis minerals. Sempre a les palpentes, ensopegà amb una clau i, dut per un impuls protector, la féu girar en el paný. Seguidament, però, es repensà i obrí altra vegada mentre fora continuaven els crits i les patacades.

Va deixar-la ajustada, tal com l'havia trobat, i va moure's cap a l'esquerra, en direcció d'un obstacle que tot d'una li barrà el pas. Era una màquina que no va saber identificar i que anà contornejant fins a un altre espai buit que va menar-lo a una segona màquina, a una tercera, a una quarta. Tot el magatzem semblava ple de màquines les formes de les quals ara entreveia vagament com una tossa indescriptible sota la llum d'un fanal distant que inesperadament s'havia encès més enllà de l'obertura de l'altra extrem del local, una finestra. Després, en atansar-s'hi, va veure que donava en un pati i que el pretès fanal era en realitat la llum de l'eixida d'un dels pisos que el dominaven, on parlaven unes veus invisibles però força clares :

- Ho has de fer ara, no un altre dia. No hi estàs posada ?
- Però avui no ho necessito, i des de les cinc que les hi dono...
- I jo què, que m'hi estic sis o set hores ?

-Ah, sí ?

- Es clar, tu amb això ja estàs servida - prossequien les veus de l'eixida, aparentment de mare i filla enredades en una discussió domèstica.

- Sí, a caure. Au, ves, ves, que em faries perdre la paciència.

- Hi ha algú ?

- Hi ha algú ?

- Què hi feu, aquí ?

- I vós ? - contestà ell.

- Jo s'oc l'amo.

- Que són, totes aquestes màquines ?

- Maquinaria panificadora - replica la veu del desconegut.

-Ah ! Per què no enceneu el llum ?

- A quabau d'entrar o ja éreu aqui ?

- He entrat ara.

- Ja no hi ha ningú, al passatge ?

- Sí.

I com un ressò de la seva afirmació, a l'altra banda de les portes es van tornar a sentir unes corregudes apagades i, més distint, un ahuc, com de persona ferida. Tots dos van escoltar en silenci mentre el soroll creixia, s'inflava passatgerament i tornava a cedir. Aleshores l'home digué :

- Hi éreu ?

Ell no va vacil·lar.

- Sí. I vós també, oi ?

L'altre, però, féu :

- Com sabíeu que hi havia aquest magatzem obert ?

- No ho sabia. Ha estat per atzar... Sou verament l'amo ?

- No - denega el desconegut.

- Però vós sí que sabíeu que era obert...

- Sí.

- Obert a posta ?

L'home ara es va moure i, sobtadament, quedà siluetejat per la llum de fora que s'encenia de nou, aquest cop sense acompanyament de veus. La silueta va fer un gest brusc i es refugià entre les ombres de la maquinària, des d'on parlà en veu més baixa :

- L'hi he deixada en sortit un moment - digué en resposta a la seva pregunta -. Treballo aquí.

- En aquestes hores ?

- Per què no ?

- I sense llum ?

L'altre va callar uns segons i després exposà :

- Cal reconèixer que ens trobem en una situació una mica incòmoda. Qualsevol de nosaltres dos podria ser un policia.

- Vós, que m'heu seguit.

- O vós, que m'esperàveu.

- I per què us havia d'esperar ? Si com dieu trebal·leu aquí, la vostra presència queda suficientment explicada. Ningú no pot venir a moure-us raons. És a dir, potser sou una persona assenyalada... De tota manera - decidí -, tot això és perfectament ridícul. Si fos un policia, ja us hauria detingut.

- A les fosques ?

- A les fosques. No us hauria pas esperat aquí, al costat de la finestra, sinó prop de la porta. Trobo que sou massa desconfiat.

- I vós ho sou massa poc perquè vegi les coses clares.

Ell va riure :

- No puc imagina_r-me que m'apunteu amb una pistola, o que teniu la porra a punt. Potser vós sou més imaginatiu que jo.

- Potser sí. I potser tinc motius per ser-ho.

- En tot cas - li va replicar ell - no sou tan prudent com us penseu. Aquestes paraules són una admissió de culpabilitat, tant si trebal·leu com si no trebal·leu al local. Que no hi trebal·leu, és clar.

- Com sabia, doncs, que la porta era oberta ?

- Potser tampoc no ho sabia. Voleu que fem una cosa ?

- Què ?

- Raonem una mica la situació.

- No he fet res més en tota l'estona.

- I els vostres raonaments us menen a la conclusió que puc ser un policia ?

- No s'hi oposen - contestà l'home.

- Si és així - reflexionà ell - cal admetre que altres cops us heu refugiat en aquest magatzem. Vós o d'altres persones com vós. No tindria res d'estrany. Les manifestacions sempre se celebren en aquesta zona i, pels motius que sigui, us pot haver semblat convenient de disposar d'un lloc on fer-vos escapol.

- Pels motius que sigui... - repetí l'altre -. Voleu dir si fos algú conegut ?

- O, si no conegut, responsable. És una idea, oi ?

- És una idea - va reconèixer l'home, i ara en la seva veu hi havia una tonalitat gairebé enjogassada -. En teniu més ?

- No cal. Em penso que ho he encertat. També a mi se m'havia acudit, una cosa d'aquestes. Un indret amb dues portes... Aquí hi són. En un moment de perill, us escapeu, tanqueu la primera porta darrera vostra i us feu fonedís per l'altra. Oi que té sortida, la del pati ?

- Potser sí.

- No juguem al gat i a la rata - va dir ell.

L'home no va replicar, probablement perquè escoltava cap a fora, ja que al cap d'un moment s'hi referí :

- Ara us en podreu anar; això ja s'ha acabat.

Ell no es va moure.

- Si sóc un policia, no té cap importància -. Féu una pausa -. Ho creieu de veritat ?

La veu va contestar-li en forma de pregunta :

- Estudiant? Obrer ?

- Ni una cosa ni l'altra.

- Us perseguien ? És per això que heu entrat a l'escala ?

- Ens perseguïen a tots; si hi éreu, ja ho heu vist. Digueu-me que potser volia evitar un inspector que em coneix una mica - va mentir, per estirar-li la llengua.

- Heu passat per la comissaria, doncs ?

- Alguna vegada.

- Qui coneixeu, allí ?

Va citar uns quants noms, però l'altre encara no devia haver-se tranquil·litzat del tot, car reflexionà :

- Ben mirat, això no vol dir res. Si fóssiu un d'ells, també els coneixeríeu. Encara més.

- Què voleu, doncs ? Que m'identifiqui ?

L'home va riure breument.

- No seria una mala idea. Estava a punt de demanar-vos-ho.

- I jo a vós. No acabo de reconèixer la vostra veu, i això és estrany.

- Tampoc jo no identifico la vostra.

Ell va somriure en la fosca.

- Sabeu que ens hi podem passar tota la nit, en aquest joc ?

- No tinc cap pressa - va respondre el desconegut, més aviat sorprenentment.

En Ramon es decidí i mormolà :

- Planells.

- Planells ? - repetí l'home -. Heu dit Planells ?

- Sí.

- El novel·lista ?

- Exacte.

- Què heu publicat, fins ara ?

Com havia fet una estona abans amb els noms dels policies, ara enumerà els títols de les seves obres. L'altre va callar un moment, sense acceptar ni refusar la seva identificació, i després, en un to neutre, va dir :

- Ja ho sabeu que tenen uns quants homes que s'especialitzen en qüestions catalanes, tan capaços de ballar impecablement una sardana com de fer un curs de literatura catalana ?

- No - va contestar francament -. Es la primera vegada que en sento parlar.

- Potser només és un rumor - concedí el desconegut -. Planells... Deveu conèixer molta gent. En Cirera, per exemple ?

- Són dos germans.

- Sí. I en Pous...

- No.

- No ? Em creia que era un element significat.

- No hem coincidit mai.

L'home tornà a riure.

- Ara sí.

- Ara ? Ah !

I es féu ressò de la seva rialla abans d'avançar en la fosca amb la mà allargada, tan desorientat a despit de la llarga conversa que després va haver de retrocedir en sentir la veu de l'altre que també el cercava a les palpentes.

- On sou ?

Amb el temps, ho havia contat a diverses persones, totes xiroies i més o menys escèptiques, però només una va dir :

- No m'ho crec; t'ho inventes.

Era la Magda, aleshores que ja li havia confiat la maleta amb impressos de la clandestinitat, una càrrega acceptada sense entusiasme i, alhora, sense reserves excessives, potser per ser-li agradable. Ella no s'havia preocupat mai de qüestions polítiques o socials, si bé comprenia que ell ho fes. Per això era un home, opinava.

- Es una cosa inversemblant - afegí.

- Cony ! - va replicar-li en Ramon -. Precisament això demostra que és autèntica, real. No m'inventaria una cosa inversemblant, jo.

- No ho sé; ets capaç de tot. I no m'agrada que diguis aquestes paraules - va recordar-li.

- Quines paraules ? - s'estranyà ell, que ja s'havia oblidat de la seva exclamació.

- De vegades sembles un carreter - afegí la noia sense il·luminar-lo.

- Si no en queden !

- Ja mentens, tu.

- Per què ets tan convencional, Magda ? - li va retreure -. Descoratges la gent.

Li ho havia repetit sovint des d'un parell de setmanes enrera, quan, en resistir-se a les seves carícies, com acostumava fer, en Ramon li va recordar per tercera vegada :

- No som unes criatures, Magda... - sinó que ara amb aquest afegitó desimbolt - : M'estranya que fossis capaç d'escapar-te amb el teu parastrastre, amb les idees ^{conseradores} ~~conseradores~~ que tens !

Se'n va penedir a l'acte. Soltadament, trobava indigne de servir-se d'aquell argument per fer-la cedir /no l'hauria sorprès gens que la noia, ferida, hagués respost amb ~~un~~ un acte decidit : bufetejar-lo o deixar-lo plantat. En lloc d'això, va veure que els ulls se li enllo-raven mentre mormolava :

- M'està bé, m'està bé... Aquell dia devia estar boja.

- Perdona - féu ell, i li passà tímidament el braç per l'espatlla -.
No et volia ofendre. No sóc ningú per tirar-t'ho en cara.

Ella va dir alguna cosa inintel·ligible, un embolic de paraules entre les quals en Ramon només en copsà clarament dues :

- ... per/tu...

- Què dius ? - preguntà.

- Ho vaig fer per tu - resumí la Magda, empassant-se les llàgrimes -.
Em va semblar que...

Però ell va interrompre-la :

- Per mi ? Si no en coneixies, aleshores !

- Precisament; com que...

- Calma't - va interrompre-la de nou en adonar-se que els mots es precipitaven -. A veure si ho entenc. Et vas escapar amb ell per...

Ara fou la noia qui el tallà :

- No, no ! Ho vaig dir.

- Com que ho vas dir ?

- No m'hi vaig escapar. T'ho vaig dir a tu.

En Ramon badà una boca de pan i li va subjectar els braços gairebé amb violència.

- T'ho vas inventar ?

Ella assentí amb el cap i ~~ll~~ desvià els ulls, com avergonyida.

- Et volia conèixer i jo sabia com fer-ho. Em va semblar que si inventava una història interessant...

- Però per què aquesta ?

- No ho sé. Després ja em vaig adonar que no tenia cap ni peus.

- No és això - va contradir-la ell -. Ho veies que et podia perjudicar ?

-No se'm va acudir res més - confessà la Magda amb un gest apesarat -.
Ni jo mateixa no ho entenc.

Ell brandà el cap, encara esbalaït.

- Ja ho pots ben dir. Una noia com tu, que gairebé es molesta si la volen besar... Ni n'has tingut, de padrastre, oi ?

- No; tot és mentida.

- Em dec fer vell - sospità en Ramon -. Ho havia d'haver vist fa temps. No sé on tenia els ulls. De segur que encara ets verge.

La Magda no contestà i, en mirar-la, va descobrir que havia envermellit. Amb la boca pastosa, plena d'un regust estrany, insistí :

- Oi que sí ? - i ja s'imaginava un altre cas patològic, com el de la Roser, potser pitjor, inguarible, però ella mormolà :

- No...

- Ah, bé ! - va escapar-se-li amb una espontaneïtat tan clara que fins i tot ella s'adonà que es treia un pes de sobre. Tímidament, va preguntar-li :

- Te n'alegres ?

- Tu diràs ! M'agraden les noies normals, a mi ! - Va esclafir la rialla, gairebé content -. Però mira que ets collonuda ! - digué sense preocupar-se del seu llenguatge -. Inventar-te una cosa així, tota una novel·la... I per què aquest interès de conèixer-me ?

Ella va contestar una mica al marge :

- Sempre he viscut tan sola... I a casa no els agradava que tingués amigues, em van fer estudiar amb professors particulars, sempre volien que sortís amb ells... Per això dec ser tan estranya, tan bleda...

En Ramon allargà la mà i va fregar-li la barbeta amb un gest tendre i preocupat.

- No cal que sigui jo, Magda, però t'asseguro que et convé tornar a dormir amb un home, i com més aviat millor.

Inesperadament, ella es redreçà amb una mena d'orgull arcaïc i desagradable i amb una altra veu que no recordava gens la de la noia que acabava de plorar, digué :

- No sóc una perduda. No saps pensar en res més, tu ?

I va aixecar-se. Eren al parc Güell, en un banc de pedra sota el camí que s'enfilava amb aparences d'aqüeducte, i ell, desconcertat, es va quedar contemplant-la uns segons, amb els ulls fets en les natges encotillades, abans d'alçar-se al seu torn i seguir-la arbres avall, cap a la carretera per on baixava un taxi lliure que la noia féu aturar amb un gest del braç.

Es va sentir tan molestat que es negà a reconèixer que podia haver-la insultada amb la seva observació i quan ella el mirà des de l'interior del vehicle, distant però disposada a acceptar la seva companyia, digué grollerament :

- Gràcies. Jo baixo a peu.

I tancà la porta.

La psicologia de les persones normals té un interès ~~maximament~~ merament teòric, de caràcter estadístic, i en Ramon sempre l'ha considerat com una abstracció per l'estil de la que ens fa assenyalar que la renda "per càpita" dels habitants d'una determinada nacionalitat és, per exemple, de 209.323'15 pessetes anuals, quan de fet, probablement, no hi ha cap d'aquests ciutadans que disposi exactament de la quantitat esmentada, amb centims i tot. Allò que és vàlid en parlar dels conjunts és fals si ho referim a l'individu. La persona normal, esta-

dística, no existeix, i ho ha comprovat centenars de vegades. La prova és que les reaccions dels altres sempre el soprenen una mica. Observa un capteniment que sembla obeir una norma determinada a través de la qual es manifesta un caràcter, i durant un cert temps ni actes ni paraules no ho desmenteixen; pot fiar-se de les seves impressions, confiar en una resposta solidària amb la imatge que s'ha traçat i ajustar hi la seva conducta. Aleshores, però, sobtadament, arriba un dia en què la regla és trencada i, de fil en agulla, s'adona que ha estat estudiant algú que no existia, que hi ha un error. Un fet nou l'obliga a reconsiderar totes les seves impressions i, inevitablement, descobreix que s'havia deixat enredar, que no havia avalorat degudament d'altres fets anteriors, la novella apreciació dels quals mostra ara una contradicció que li passava per alt, que havia volgut menystenir, potser perquè si l'hagués tinguda present ja no hauria pogut entendre aquella persona des de l'inici. I hi ha una repugnància instintiva a quedar-se al marge, incomprensiu, tota vegada que això ofèn la nostra intel·ligència i la nostra sensibilitat.

Partim d'una normalitat que no té existència i, des d'ella, considerem com a simples variacions, com a sortides sense importància, els actes i els mots que s'hi oposen, ni que siguin inicials com en el cas de la Magda. Res no podia estar tan en desacord amb la noia que havia anat freqüentant com la seva fuga amb el padrastre, però encara s'hi avenia menys la invenció d'aquests fets. La fuga, autèntica, hauria pogut justificar-se en termes d'una Magda més jovenil, més lliure i espontània, ~~anagada~~ encarcerada ara pel temps, que, des de la distància, la feia penedir-se d'aquell cop de cap. La dona que s'havia inventat la història, però, era la Magda d'ara, la dona de trenta anys tocats, exactament aquella mateixa que no es deixava besar i acariciar, o hi consentia amb desgana, amb protestes. No acceptava la relativa innocència del contacte de dues boques i, en canvi, no veia inconvenient a presentar-se als seus ulls sota l'aspecte d'una jovequeta disoluta que furte el marit a la seva mare i es deixa fer un fill. I això amb l'objecte exclusiu d'atreure'l a ell, a en Ramon, del qual cal sospitar, per tant, que s'havia fet també una imatge ben singular a través dels ~~seus~~ seus llibres. Una imatge inconscient que, inconscientment, va obligar-la a desmentir-se.

Aquest desmentint, però, es prolongava tot seguit en una confessió plena aleshores que a la fi es van trobar, i en totes les converses que es veia obligada a acceptar sobre uns fets que mai no havien tingut lloc. La ~~contradicció~~ contradicció, doncs, va anar conclouent en Ramon en reflexionar-hi, era constant: insistia que era una dona tarada

i s'hi referia sense excés de reserves, o sigui amb una actitud normal d'acceptació, quan d'altra banda es mostrava tan cauta, tan precabuda, tan primmirada en relació a ell. La possible normalitat quedava anorreada per aquell parell de fils conductors manifestats en capteniments simultanis i desavinguats que pertanyien a la mateixa noia, a la Magda actual. Això feia que poguessin parlar lliurement sense que calgués traduir aquesta llibertat, aquest poder que ella li donava sobre seu, en actes que la comprometrien als seus ulls.

Es probable que no se n'acabés d'a donar, o que se n'adonés prou per sentir-se interessat per aquella singularitat sense que el problema fos suficientment clar, o subratllat, perquè li calgués revisar un concepte ~~por~~ exigent que va enrunar-se d'una manera definitiva al parc Güell, quan ella s'ofengué precisament d'unes paraules. Potser la va entendre per primera vegada o, si no entendre, diguem que va saber amb certa seguretat que entre ells hi havia massa pocs punts de contacte perquè la comprensió tingués lloc. Exactament com li havia esdevingut amb la Roser temps enrera, en un engany de bona fe més prolongat que, un cop més, es basava en el pretès coneixement d'unes coordenades psicològiques a què ella l'havia habituat i que eren falses, a la insubuda de la mateixa Roser.

Passat el desencís, no ha dubtat mai que la noia fou ~~tan~~ tan sincera, tan equivocadament sincera, potser, quan es deixà arrossegat al món d'una entesa eròtica que li era inèdita, i per això enlluernadora, com quan la seva naturalesa de dona la dugué a voler completar-la amb un fill mentre un fons avial de tabús, mai no destruïts totalment, l'empenyia cap a les rengleres de l'ordre reconegut que es personificava en la figura d'un ~~espos~~ acceptat davant l'altar i al registre civil, sancionat per la societat que no admetia cap més solució legítima.

Aquella tarda, quan es veien per darrera vegada, quan vivien llur darrera intimitat, ella ja no era la noia que havia consentit sense vacil·lacions la tendra violació del seu cos si aquell era el pas obligat a una satisfacció sexual corrent, normal, com la que va proporcionar-li en Ramon a la Florida, amb tant d'escreix que ella es marejà. A través d'aquella normalitat no aconseguida prop del marit la seva carn s'obria a novelles possibilitats, a la realització d'una finalitat que justificaria totes les disbauxes. El cos, obert, es tancava com un secret a benefici d'un futur hipotètic i la ment, igualment closa, renegava d'aquelles tardes de deliri, de l'exaltació voluptuosa que els feia més ells mateixos, més profunds, més autèntics que no foren en cap altre moment de llur vida. En Ramon ho intuï com en un

llampec, però volgué lluitar contra allò que li semblava una voluntat de destrucció.

- Un fill també te'l puc donar jo. Ehs en podem anar a viure junts. Sempre n'he tingut ganes.

- Amistançats, és clar.

- No queda més remei. No et pots pas tornar a casar.

- No m'hi sé veure, així - digué ella -. Si només pensés en mi, potser encara... O tampoc. No és el mateix.

- No és el mateix, què ?

- Vull dir com tenir un amant. Això són coses de joventut, que passen...

Ell estava tan desencisat que la llengua se li enganxava al paladar.

- Ara veig que sempre ho has considerat un caprici - va dir dificultosament.

- No m'entens - va protestar ella -. Et creus que et podré oblidar mai ? Però digues-me amb el cor a la mà : quin futur tenim ?

- Exactament el que vulguem nosaltres.

- No és veritat. No vivim sols, hi ha tots els altres, la societat que ens ho faria pagar.

- Paguem en la mesura que ens sentim culpables - va contradir-la ell - . Jo no me'n sento. Per què me n'hauria de sentir ? - se li deslligà una mica la llengua -. T'he estimat, t'estimo, vull continuar estimant-te. Per tant, sóc sincer, vull una cosa noble i bella encara que de vegades es manifesti d'una manera que no ho sembla, a través de la luxúria...

- Si ja ho sé, Ramon, ho sé. I jo també t'estimo. Mai no tornaré a ser tan feliç com ho he estat amb tu. Sempre ens hem entès bé i... i et desitjo sempre tant ! Però no hem de pensar en nosaltres sols, ja t'ho dic.

- Molt bonic - va queixar-se ell -. Les paraules semblen molt desinteressades, però de fet ets més egoista que jo. Per començar, hi ha hagut mai cap dona que hagi volgut un fill pel benefici d'ell ? No, el vol per obtenir una satisfacció, per realitzar-se...

- Tu mateix has dit sempre que ens hem de realitzar - el va interrompre la Roser.

- I ho sostinc. Però això no és desinteressat, i mai no he dit que ho fos. Busques doncs una satisfacció d'un caràcter essencial per una dona, però el que et priva de tenir-lo amb mi no és cap exigència natural, cap acompliment de tu mateixa, sinó unes raons de conveniència que et rebaixen. No n'hem parlat més d'una vegada, de tot

això ? No vas emancipar-te quan un home que no era el teu marit t'ensenyà com s'estima, i t'ho va ensenyar de més d'una manera, acceptant-te com eres, amb totes les teves inhibicions i... - Es va tallar en sec -. No ho havia de dir, això -. Va reconèixer, apesarat -. No és un factor que hagi de comptar, perquè aleshores potser acabaries per confondre l'amor amb l'agraïment. Escolta, Roser... Al món hi ha milers de parelles que viuen amistançades sense tenir tants motius com nosaltres, sense que els lligui tot el que ens lliga, tot el que fins ara m'he pensat que ens lligava...

- Ja ho sé, Ramon, ja ho sé ! - es lamentava ella -. Dignes-me el que vulguis, tens tota la raó, però ell s'avé a tornar amb mi, sap que nosaltres ens hem entès i m'ho perdona, se'n fa càrrec...

- T'ho perdona ! Se'n fa càrrec ! Ell que et va deixar perquè no et podia ficar la cigala al trau ! QUÈ cony t'ha de perdonar, digues ? - Però no volia reprendre la discussió que havien tingut abans, quan ella li parlà de l'encontre amb el marit, d'un encontre que s'ana repetint d'amagat d'ell, sense que la noia fos prou franca per parlar-li dels progressos que feien, del canvi que anava tenint lloc en ella des que, també calladament, desitjava aquell fill que ara l'espòs li oferia en safata -. Deixem-ho - decidí -. Es massa repugnant, massa... - no trobava les paraules i es va quedar mirant-la, gairebé enfurit -. Tot deu haver estat una mentida, oi ? Va començar com un joc i per tu potser mai no ha estat res més - l'acusà -. I, naturalment, els jocs cansen.

- T'asseguro que no, Ramon, t'ho juro ! - se li abraçà ella -. Tu et creus que jo podia fer tot el que he fet sense estimar-te ?

Ell fou brutal :

- Per què no ? Jo ho he fet amb altres dones que ja no sé ni quina cara tenien, amb putes...

- Ramon !

- No temis - va dir, sarcàstic -. No t'hi confonc. Si t'hi confongués no discutiria amb tu, ja hauria fet petar la porta al meu darrera i seria l'altre cap de ciutat. Però si jo ho he fet sense amor, per què no podries fer-ho tu, i amb més ^{motiu} ~~ma~~ ? Que ets millor, potser ? - va sacsejar-la amb barroeria.

La noia es féu humil.

- No, ja ho sé. No sóc millor. No ho he estat mai, ni ho he pretès encara que abans et digués que eres un cregut. Perdona'm... I no et pensis que renego res de tot el que hem viscut, això no. Jo... - va emocionar-se i les paraules li mancaren momentàniament -. Sempre seré més teva que de ningú.

- Ja es veu. Què vols que en faci, de les bones paraules? No hi puc ~~dur~~ dormir, no hi puc fer res. Et necessito a tu, et vull a tu...

- Jo... - tornà ella, i s'embarbussà mentre afegia una continuació ^{que} repetí a l'acte mateix, sense que ell li ho demanés -. Ens podem veure alguna vegada...

- Amb el permís del teu marit?

Ella acusà el cop, el sarcasme de l'expressió, el menyspreu que s'hi barrejava, però no va protestar, ho devia acceptar com un càstig, a tall d'expiació, i es limità a mormolar:

- Ramon...

- T'ofenc, oi? - bordà ell -. Es que en tinc ganes. Què vols que pensi de tu, digues? - i la sacsejà de nou, amb els dits clavats en la carn on empal·lidien tot de senyals -. Què vols que pensi? - repetí -. No ets capaç de viure obertament, lleialment, amb mi, però un adulteri elegant no et repugna. Vindries aquí amb el ventre ple d'un altre home s'exaltà - perquè et fes passar la calor, perquè t'has avesat a passar-te les tardes al llit, cardant com una desesperada...

- Ramon! - tornà ella, ara blanca i vermella alhora, i els ulls li brillaren amb un retorn d'aquella vibració que en els millors moments se li escampava pel cos i l'enfollia.

Ell es va passar una mà pel front, per la cara, i sospirà.

- Està bé. Em fas molt de mal, Roser, més que no et penses, però no te'l vull fer pagar - i va girar-se cap a l'altra banda de llit.

Perquè la renyina no havia tingut lloc al bar on després es trobà amb la Magda i que ell associa amb aquella tarda només perquè allí va començar tot, una hora abans, quan la Roser es referí al seu marit i ell, després d'una discussió breu, li va dir:

- Vihe; aquí no podem parlar.

Hi havia gent, d'altres parelles, grups d'homes, alguna dona solitària, mentre al meublé només els feien companyia el llit, les parets i el mirall on tantes vegades havien repetit el gest que els alterava sobre els llençols i que aquella tarda no es renovà. No ho va voler ell. La Roser se li atansava i en un moment determinat inclús pidol·la:

- I s'ha d'acabar així, Ramon, d'aquesta manera?

- No em diguis que et dol.

- Doncs, sí; em dol.

Ell va encendre una cigarreta per calmar-se una mica els nervis i reflexionà:

- A pesar de totes les paraules, ara ja ets d'ell. Potser fins i tot heu dormit plegats, ja.

- No - contestà ella, però no semblava una negativa gaire convençuda

i en Ramon alçà els ulls, sobtat.

- No ?

- T'ho juro. Ho volia, però m'hi he negat. Li vaig dir que fins que tornéssim a viure plegats.

- I per què no ho heu fet de seguida ?

- Volia parlar amb tu, abans. Li ho vaig posar com a condició.

- Una delicadesa que li devia agradar, suposo.

- No cal que siguis tan irònic.

- No ? T'estimes més que et doni una llisada que et baldi ? Creu-me que em costaria ben poc.

Inesperadament, la noia va somriure.

- Fesçho, doncs.

- Perquè després els cops es converteixin en abraçades, oi ? No ens tornarem a abraçar mai més, Roser, no... i la veu se li ennuegà.

Ella se li va refregar, provocativa, amb una mena d'inconsciència feridora que obligà en Ramon a rebutjar-la amb un gest brusc.

- Ja no em desitges, oi ?

Ell, sensé contestar-li, se li va encarrar.

- Tu ho voldries tot, l'home, l'amant i el fill. Però has d'escollir. Es a dir, ha has escollit, i jo m'he quedat de racó.

- No ho diguis, això !

- Com en dius, doncs tu ? Que et sembla que m'he d'acontentar amb les engrunes que cauen d'una altra taula ? No, dona, no ! Si t'ho creus és que no em coneixes prou. Gens, no em coneixes ! Ni jo a tu, ben mirat. Però quina mena de moral tens ? Jo, l'iconoclasta, l'escriptor procaç i amb fama de faldiller, no la faria mai, una cosa així. Però tu t'adones - exaltà de nou - fins on has caigut de baixa ? Amistançament ? Oh, no, quin horror ! Imagina't, un fill natural, reconegut, sí, però natural, fora del matrimoni... Impossible ! Però l'adulteri a les cinc de la tarda... Ah, això sí, això és respectable, gairebé dóna categoria ! - Començà a passejar-se amunt i avall de l'estança, tan abstracte que la primera vegada ensopegà amb la butaca; bracejava -. Les amigues no tan afortunades t'envegen, els homes et miren amb un esguard picardiós i afalagador, i tu passes com una reina somrient que no dirà mai, però no la molesta que se suposin, totes les delícies que viu entre els braços del criat...

- Prou, Ramon, prou ! - cridà ella -. No ho entenia així, jo.

- Doncs l'hi has d'entendre ! - cridà ell, però aleshores, com desvetllat pel seu propi crit, es tornà a passar una mà per la cara i, las, mormolà - : Ens repetim... Dins d'uns moments potser ens agradarà i tot; serà el substitut de l'òrgans que no hem tingut...

Va entrar al bany, on es rentà la cara i va passar-se els dits pels cabells abans d'eixugar-se. Quan es va girar, la noia era a la porta.

- Ho acabem així, doncs ? - va repetir gairebé exactament les paraules que havia dit moments enrera.

- Ja s'ha acabat.

Tot d'una, dintre seu sentia una mena de duresa desesperada, la mateixa que sovint el glaçava a la comissaria, davant els inspectors, i que havia de retrobar l'any següent, aleshores que durant la instrucció de la seva causa fou convocat encara per fer-li tot de preguntes molt precises que volien situar-lo una vegada per totes :

- Vostè és un activista ?

S'hi va pensar molt poc i es definí ràpidament

- Si per activista cal entendre l'individu que surt a col·locar bombes i a fer actes de terrorisme, no ho sóc. Ara, si vostès qualifiquen d'activista aquell que sempre i en tot moment, fins i tot aquí, està disposat a defensar la seva llengua, la seva cultura i els drets de l'home a una vida justa i suficient, confesso que sí; ho sóc.

L'altre no va fer cap comentari, va limitar-se a assentir amb un gest ~~mmm~~ neutre i proseguí :

- Vostè és addicte al règim ?

No havia esperat la pregunta, potser ni tenien dret a fer-l'hi, però ni així no vacil·là, sinó que va dir :

- No.

- Per què ?

No eren sols a l'habitació, hi havia altres individus, entre ells un escriptor que anotava les preguntes i respostes, i tots s'havien immobilitzat, sorpresos i a l'espectativa. Ell va mirar-los fugaçment i tot d'una s'adonà que cap d'aquelles cares no era hostil.

- No em sembla un règim just. Ofén la dignitat dels ciutadans i és discriminatori.

- No respeta les lleis, doncs ?

- Respecto totes les lleis que són vàlides en una societat civilitzada - fou la seva resposta -, no les que assegurin el monopoli del poder.

- Pertany al partit comunista ?

- No.

- Tenim testimonis que afirmen el contrari...

Ell va inclinar-se endavant.

- Perdoni, ja li he dit perquè no era afecte al règim. Vostè m'està justificant.

El magistrat va envermellir lleugerament aleshores ell va tenir la certesa que des d'allí el menarien directament a la presó, però s'equivocava. Deu minuts després ja havia abandonat el despatx i, fora, un dels auditors, que l'havia ~~seguit~~ seguit, va estrenyer-li la mà en silenci. No va saber que pensar-ne fins hores abans del judici, quan tingué ocasió de parlar-hi uns breus moments, sense la presència de l'advocat.

- Molt digne - va dir-li l'home -. Hem de respectar la gent sincera, els adversaris lleials.

- No deu pas ser de la mateixa opinió el ministeri fiscal - oposà ell

- Qui sap, qui sap... - somrigué l'altre.

Mai no ha acabat de comprendre aquesta actitud inesperada ni acceptà sense reserves ~~cap~~ l'argument que li exposà poc després mossèn Jaume a la porta del bisbat, on van trobar-se casualment quan ell se n'anava a consultar uns diaris a l'hemeroteca municipal.

- Hi ha una crítica del sistema que s'exerceix des de dins, pels seus propis partidaris, els quals, sense abandonar doncs el règim, no se solidaritzen amb les seves arbitriarietats. Potser són els més perillosos, si ho pensem bé, perquè a través d'ells podria instaurar-se un veritable estat de dret feixistoide; els interessa que hi hagi una oposició, i la domestiquen ja des d'ara.

Ell no ho veia pas així. D'antuvi, l'episodi que havia viscut era massa insignificant per bastir-hi teories i, després, aquells mots eren plens de contradiccions. Per això va contestar-li :

- Em sembla que toques al temps. Què vol dir, per començar, un estat de dret feixistoide ? No n'hi ha hagut mai cap enlloc, que jo sàpiga. En alguns indrets, com a Alemanya, a partir d'un moment determinat la gent poden haver-se deixat hipnotitzar, però no oblidis que un estat de dret s'ha de constituir des de fora del poder, o sigui quan el poder està en mans del poble, ni que sigui amb limitacions. D'altra banda, quina mena de crítica és una crítica que només combat les arbitriarietats de detall ? Jo no l'anomenaria pas així. Els abusos i les injustícies abunden en tots els sistemes i precisament ha d'interessar als seus partidaris d'eliminar-les. Però quan l'arbitriarietat, la injustícia, radica en la llei, quin sentit té preocupar-se de la seva aplicació justa ? Incideix precisament en la injustícia.

- Es clar - va reconèixer mossèn Jaume -. Però per als seus partidaris, per definició, la llei no és mai injusta. Només hi ha una manera equivocada d'interpretar-la.

- No s'aplica al meu cas, això - va ponderar ell -. Sóc un pertorbador de l'ordre que té activitats subversives. No podien doncs cometre

cap arbitrarietat si em condemnaven. No sóc un adversari lleial, com deia aquest senyor. Cap de hosaltres no ho és. Que t'hi tens, tu ?

- No, és impossible; no ens ho deixen ser. Però això no vol dir que a alguns d'ells no els cogui. La prova és que el moviment està dividit en tot de tendències, des dels quasi-liberals fins als ultres, disposats a ocupar novament el país militarment al més petit senyal de perill.

- Jo diria que encara ho està - va riure ell -. De vegades tens ingenuïtats, Jaume.

- El que tinc és un mal de cap que no m'hi veig. M'hantornat a cridar a l'ordre, saps ? Per què et penses que hi vinc, aquí ? - i feia un gest cap al palau episcopal.

- Per culpa del llibre, potser ?

- Sí.

L'havia publicat una mesa^{da}enrera, un text relativament breu, d'unes cent cinquanta pàgines, que, sota el títol de "Dialèctica evangèlica", contraposava l'església dels pobres a l'església dels poderosos de la terra, afeixugada sota^{ny}compromisos temporals i els oripells.

- Estic fastiguejat - va afegir el mossèn -. Ja deus haver vist algunes crítiques... Se m'acusa d'errors doctrinals i, segons alguns, frego i tot els dogmàtics. El pitjor, però - va afegir -, no és això, sinó les amenaces.

- Amenaces ?

- Sí, he començat a rebre anònims que em prometen una lliçada o fins i tot un passeig en ~~mmm~~ cotxe cap a la "abassada. La meitat d'aquestes comunicacions em recorden els milers de sacerdots assassinats per les "hordes marxistes i separatistes". No acabarem mai.

Era evident que la guerra civil encara no s'havia liquidat, que hi havia tot de grups interessats a perllongar-la. Algunes persones havien estat víctimes d'actes de força, vandàlics, i tots d'os haurien pogut enumerar tot un seguit de conferències interrompudes per ramats d'integristes i uns quants atemptats amb cadenes contra personalitats sense altre pecat que un liberalisme tou i gairebé decimonònic. Ell mateix, no feia gaire, havia rebut un full on algú que no donava la cara li deia "No oblidis que et vigilem", i, sota, uns quants slogans envellits de prop de trenta anys.

- I ara què et vol, el bisbe ? - va preguntar-li -. Potser té la intenció de suspendre't "a divinis" ?

- Em penso que no serà tant !

Al capdavant, ho va saber set o vuit mesos després, s'havia limitat a amonestar-lo per la seva imprudència, per haver heglligit, sobre-

tot, el "nihil obstat" que, en un llibre d'un capellà, semblava de rigor. Dels errors doctrinals, o àdhuc dogmàtics, no li n'havia dit res. Això, pel que sembla, quedava reservar als seglars més o menys ~~manuans~~ intrusistes que es mostraven més papistes que el papa. Res no va impedir, però, que del llibre se'n fessin quatre edicions de dos-mil cinc-cents exemplars en dos anys.

En Ramon, ateu convençut, va quedar una mica confús per aquestes xifres que convertien mossen Jaume en un autor de moda i el seu llibre en un "bestseller". Deu mil exemplars, ell no els havia venuts mai.

En Ramon ha somniat més d'un cop en una empresa descoratjadora i alhora interessant, a la qual s'ha atansat sense realitzar-la del tot per timidesa, per falta d'audàcia, perquè és conscient de treballar en un país on la novetat només és admesa a petites dosis i rarament reconeguda si no pot avalar-se amb precedents de fora, els mateixos que després et tiren per la cara; una obra en la qual l'escriptor, el novel·lista, tindria el valor d'anar renunciant als seus personatges a mesura que li són innecessaris. Ha observat com en moltes obres la gent, homes i dones, adults i vells, criatures, s'arrosseguen pàgina darrera pàgina quan ja han esdevingut totalment inútils a l'economia de la narració, i s'ha preguntat què priva a llurs autors d'arraconar-los en un tombant de full sense que calgui matar-los perquè fan nosa. De segur que podria descobrir-se en aquest procedir un respecte a les regles establertes, una mena d'inèrcia a la qual no són immunes ni els més grans, l'anhel d'aconseguir un món coherent i una necessitat d'ordre que contribueix a fer de la creació allò que s'ha convingut ~~d'anomenar~~ d'anomenar una obra d'art. Però això estableix una limitació que a ell no sempre li va bé i a la qual, malgrat la seva perspicàcia, s'aferra per un plec mental que l'ha condicionat i que només les figures d'excepció poden trencar. Ell sap que no ho és, té plena consciència que no sobrepassa una tal·la corrent i ordinària, i els seus petits èxits no el convenceran pas que és un geni. Ni tan sols un geni frustrat per les circumstàncies de la seva vida o del seu país. L'ambició, doncs, topa amb un límit que no li permet de fer taula rasa, sense impedir-li, en canvi, les practiques d'una certa enginyositat i un poder moderat de renovació.

Una narració implacable, com a ell li sembla veure-la, seria forçosament diferent de tot allò que espera el lector, una lectura en el ver centre d'intersecció de les coordenades de l'existència, en l'eix entorn del qual tot gira. S'hi podria aproximar, en un context com el de la seva vida, si el prenia per punt d'origen de la creació, expul-

sant centrifugament tots aquells elements, per exemple en Vallès, l'Arnau, en Boada, el seu germà, el mateix mossèn Jaume, que han deixat d'operar sobre seu encara que circumstancialment els vegi, hi parli, hi discuteixi, els tingui per amics o per enemics; que de fet no l'han influenciat mai ni han format part del seu autèntic món tot ~~hi~~ i haver s'hi fregat en una època de la seva existència, amb alguns quan ~~inicia~~ va la seva activitat d'escriptor i li semblava que no podia segregarse d'uns contactes, d'unes reunions, que, fet i debatut, l'han deixat amb les mans buides.

També hauria calgut comptar amb l'expulsió més cruel d'altres figures menors que ha deixat totalment de freqüentar però envers les quals es veu obligat a servir l'agraïment que reservem per aquells que amb una ignorància total, i sense proposar-s'ho, han contribuït a modificar la nostra visió de la realitat, els Quevedo, els Milian, els Sanchez i els Ortega, nois d'història alienada que li han estalviat una alienació i el prepararen a ser l'home que ha esdevingut, a entendre perfectament les lliçons d'un Blanquer, d'un Sensada, escàpols també, a llur torn, de l'àmbit que s'altera a mesura que els dies ~~van passant~~ corren, que l'atzar, la policia o d'altres circumstàncies els separen i a ell, més madur, l'enfronten amb altres personalitats, sorgides abruptament, abans conegudes de referència, de nom, pòtser gràcies a una presentació distreta i fortuïta, com la Narcisa, tan poc destinada, en principi, a esdevenir una part, ni que sigui curta, de la seva vida, que propiament no té existència abans d'aquell encontre al meublé que tots dos visitaven separatament, cadascú amb la seva parella.

Sap que si ho fes, si tingués la gosadia de treure impensadament de les ombres algú que es justifica només en termes de present, una consciència culpable de novel·lador convencional l'obligaria a remun-
tar el pendent, a explicar-se, a establir la relació anterior que dona plausibilitat a la seva inserció en el món novel·lístic, i que això ho enrunaria tot. La Narcisa no es pot jutjar en termes de les seves esponsalles amb l'Arnau, i tant és així que ni cal que sigui la seva dona. Això només estableix una relació dins d'una relació, contribueix doncs a un confort que un llibre com el que imagina combatria paràgraf darrera paràgraf, paraula darrera paraula. Els dos amants són un món clos en la marginalitat de tot allò que constitueix la seva vida normal, sobre la qual incideixen únicament com a record, en forma de pensament més o menys delectable, d'alguna excitació inesperada en evocar un instant de la tarda, al llit, però sense que això tingui força ni alteri cap projecte vital, cap línia de conducta, cap activitat paral-

meva posició m'obliga a estar al corrent per saber amb qui poder comptar el dia de demà. Vós, d'altra banda, sou ja prou conegut. Us heu significat de mil maneres i això us ha valgut més d'una detenció... Però per què, em pregunto, per què no sou de cap organització? És a dir, potser m'avanço massa; potser ho sou i no ho sé. Al capdavant, hi ha petits grups més o menys misteriosos...

- No, ja ho dieu bé - va interrompre'l ell -. No sóc de cap partit.

- I per què, això? Quan ho són gent incapaç de fer res... A d'altres els lliga la família, pares, dona, fills... Vós sou solter, un home sol que no ha de donar explicacions a ningú. Per què, aquesta por de comprometre's?

En Ramon va fer petar un llumí i encengué una cigarreta.

- En aquest moment sembla que hi ha vint-i-tants partits, grups o organitzacions. Potser més i tot... Tots tenen una finalitat, enderrocar el règim, però es passen molt de temps combatent-se, insultant-se, fent-se la traveta. Més enllà d'aquest objectiu n'hi ha un altre, de caràcter constructiu, però aquí l'acord ja no és tan perfecte i, en alguns casos, ni tan sols no existeix. Per això hi ha totes aquestes rivalitats, és clar. I jo m'he dit que no hi vull prendre part, cosa que obligadament hauria de fer si decidia allistar-me en un grup. Si em quedo al marge, tinc l'avantatge de poder col·laborar amb tots sense ofendre ningú, sense que ningú m'hagi de cridar a l'ordre. I puc escollir, a més, aquells actes o ocasions que no contradiuen les meves idees. Perquè cal que us confessi que són, potser, una mica especials.

'a callar, com si no tingués la intenció d'explicar-les detalladament, però l'altre digué:

- Continueu; m'interessa.

- Especials, potser no és la paraula justa - ponderà ell -. Diguem que actualment no hi ha cap partit que les encarni. Els nacionalistes solen ser gent de mentalitat burgesa ~~proletària~~ poc disposats a transformar o a tolerar que es transformin per obra d'altri les estructures d'aquest país; fins i tot els esquerrans com vós s'insereixen en una problemàtica que accepta un ordre diguem-ne liberal; una legislació social avançada, potser la socialització d'alguns serveis, ^{baix}baixes, etc. Poca cosa més. Fonamentalment, doncs, acceptem una societat injusta en la qual no s'alteren les relacions de producció i, en canvi, s'afinen uns instruments de domini capitalista. En això hi heu de convenir.

En Pous, però, no va contestar directament, sinó que preguntà:

- Sou marxista, doncs?

- Sí - sospirà ell -. Sóc marxista. Es això, precisament, que m'ho complica tot. El partit comunista defensa avui unes posicions imperialistes disfressades d'internacionalisme. Tots plegats han oblidat que Marx, i Engels també, no menystenien, ben a l'inrevés, la necessitat d'emancipar els pobles, paral·lela a la d'emancipar la classe obrera. Accepto les tendències internacionalistes del pensament marxista, però no tinc per internacionalisme una posició que col·loca els febles, ara en termes de pobles, en poder dels forts, o sigui que tendeix a l'establiment d'un domini universal per part d'una o d'unes nacions que automàticament, per aquest fet, es converteixen en colonialistes. He discutit el problema amb gent del partit - va afegint, recordant en Blanquer -, i és satisfactori de comprovar que no es tanquen a la realitat d'uns fets prou evidents, però el partit tendeix a anul·lar l'individu, hi ha un hàbit de disciplina que és més fort que la convicció personal, i el partit no evoluciona convenientment, o ho fa quan li ho aconsellen tàctiques oportunistes que ells, naturalment, neguen. Reconec el perill que assenyalen : la separació en nacionalitats divideix el món obrer, però em penso que això passa perquè els obrers de les nacions poderoses no respecten prou els dels pobles petits. Ells, a la seva cultura, no hi volen renunciar pas. Exigeixen doncs un sacrifici que no estan disposats a fer, i l'exigeixen des d'una posició de força, privilegiada i, per tant, antimarxista.

- Però això està canviant - va fer-li observar suaument en Pous, sense aprovar ni desaprovar.

- Sí, està canviant. Cuba, Txecoslovàquia, Albània, Iugoslàvia, Xina... Això és esperançador i confio que en el futur hi haurà més nacions que escolliran el camí d'un socialisme nacional. Però ara, per tornar al que us interessa, o sia per contestar la vostra pregunta, aquí no hi ha un partit marxista català, específicament català; els nostres ~~marxistes~~ comunistes van a remolc dels comunistes castellans, els quals en això comparteixen el criteri de tots els règims de dreta: només hi ha una nació espanyola i la resta són diferències de caràcter regional. Parlen dels fets nacionals com d'una cosa envellida, passada de moda, sense voler-se adonar que arreu del món, començant pel camp del socialisme, es torna a la idea de les ètnies, no pas entesa en el sentit de raça, certament, sinó de comunitat de costums, de llengua, de cultura. Dificulten, aleshores, per pura inconsciència, una integració de pobles socialistes que es respectaran sense ~~marx~~ ~~marxistes~~ contradir-se, al contra ri, amb un esperit de col·laboració possibilitat per l'absència d'impulsos imperialistes i per la instauració d'una societat sense classes. Vos veieu - va preguntar gaire

bé sense fer cap pausa - el partit actual en el qual podria arribar-me ?

- No, ben cert; no pas en aquests termes - va concedir en Pous -. Digueu-me, i sempre heu pensat així ?

Ell va somriure en la fosca.

- No - sacseja el cap que l'altre no podia veure -. Ara em sembla que hi havia un temps en què no pensava de cap manera. Tenia uns ideals vagues, de caire catalanista, potser perquè a casa meva ho eren, encara que això tampoc no vol dir res; el meu germà és ben diferent. Tot i que era un modest assalariat, no em plantejava amb rigor els problemes de caràcter social; hi vaig anar arribant després, quan ja no era un llogat. Ha estat doncs un procés d'una certa lentitud, al qual han contribuït una sèrie de contactes amb treballadors, emigrants...

- Marxistes ?

- No. El poble no és marxista. El poble, ara per ara, em penso que no és res. Però no calia que ho fossin, o potser ha valgut més que no ho fossin, perquè jo arribés a les conclusions que he arribat. Deixeu que amplii una mica més la me va diguem-ne diferència amb els nacionalistes. No accepten l'immigrant. Voldrien que s'integrés, com és lògic, però en unes certes condicions d'inferioritat, si m'enteneu. Es parla molt que els immigrants troben aquí una promoció humana que no existia a l'indret d'on procedeixen, i això és fals. Se'ls vol com a peons, com a escarrassos, com a gent de pena, i s'estableix una discriminació que, en termes diferents, potser és una mica com la que l'estat espanyol estableix amb els catalans. Tots coneixem, i vós també, n'estic segur, més d'un empresari, més d'un fabricant, que beneeix la vinguda de tota aquesta gent que ens ha proporcionat riquesa, però que, alhora, no els vol veure abandonar la seva condició. Hi ha doncs una mena de refús que no es mereixen, perquè ells no han vingut a tall d'invasors, d'ocupants. El rebuig, si de cas, l'hauria de mereixen un sistema que els ha obligat a cercar un indret on podrien menjar. El burges català, tan anti-règim, tan nacionalista, s'identifica amb l'estructura actual quan defensa uns privilegis, i el govern sempre el trobarà al seu costat en qüestions de caràcter social : contra les vagues, contra els augments de sou, contra... Però no dieu res ? - pregunta aleshores, en adonar-se que l'altre el deixava xerrar tan llargament sense ficar-hi cullerada.

- Què voleu que us digui ? - es queixa en Pous amb una veu gairebé planífvola -. No puc estar d'acord amb vós, però tampoc no hi estic del tot en desacord. Evidentment, són allò que heu dit, un home d'esquerra, no un marxista. No ho podria ser, us ho confesso. Mai no he

pogut creure que la dictadura del proletariat fos una cosa transitoria, un pas, una etapa cap a l'autèntic comunisme. L'home no és naturalment comunista, perquè no és prou interessat, no té prou instint de solidaritat humana, i dubto que la hi pugui donar un estat burocràtic i policial que el converteix en una cosa. Però en fi, no discutim tot això. Es l'aspecte que no puc acceptar de les vostres idees. Però sí que us segueixo, i en això sense reserves, quan abomineu d'un nacionalisme curt d'ales i discriminatori. També quan negueu la validesa de les estructures actuals. Perquè no són tan burgeses com us penseu, no m'agraden els privilegis ni les societats coactives a què donen lloc.. Em podríeu preguntar, naturalment, si tenim un programa.

- Sí. El teniu ?

- Sí i no. La nostra gent procedeixen de camps molt diversos i, encara que en termes generals tots ells es podrien definir com a socialistes, en aquest ~~socialisme~~ socialisme hi ha molts graus. Cap d'extremista, això no. Som gent catalana, moderada. Prou desperts per haver-nos adonat que el món s'encamina a una etapa precisament socialista, prou oportunistes per no anar contra corrent i prou idealistes per creure que cal fer un esforç per la dignificació de l'home.

- Tot això és molt vague - es va queixar ell.

- La vaguetat forma part de la majoria de concepcions humanes que defugen el tot o no res, Planells. Això és particularment veritat dels partits en aquests països i en aquest moment. Més que res, ingenus que som, potser confiem que entre tots podrem trobar una forma de convivència que no perjudiqui ningú, que aconseguixi un consens general. Res de nou. Liberals, com heu dit. Ara, jo, particularment, sóc un home que ha procurat d'estudiar el país i la gent que, en determinades etapes, l'ha dirigit. I, independentment que ja no sigui de moda, no podré consentir mai, no podré donar mai el meu assentiment, vull dir, a un govern de drete; sé que repetiria els mateixos errors del passat. Sóc ferotgement anti-drete, doncs, com ja deveu saber. El meu tipus de societat aspira a escursar la distància entre les classes i, a la llarga, potser fins i tot a ~~suprimir-les~~ suprimir-les. A una igualtat real d'oportunitats i a una promoció, per tant, del poble, dels humils. No m'agrada que hi hagi humils. Jo, potser no ho sabíeu, vinc de família pagesa, és a dir, els meus pares eren propietaris que es menaven les terres encara que no les treballaven personalment; això ho havien fet els meus besavis. Des de petit, doncs, que he vist la terra i l'he petjada; i m'ha interessat. És natural, així, que hagi pensat, més que en d'altres, en unes reformes profundes que alterin totalment el dret de propietat actual. No us entretindré amb detalls avorridors,

però en aquest moment ja us puc avançar que estic treballant, suposo, que molt prematurament, en un projecte de reforma agrària que, inspirat per la cèlebre Llei de Contractes de Conreu que ens va valdre ~~tant~~ tants maldecaps, va força més enllà i toca aspectes que en aquella hora van ser deixats de banda. En aquest projecte desapareix totalment el propietari absentista, no cal dir-ho, però també el propietari que lloga personal, i només resta la família pagesa propietària de la terra i les comunitats de ~~minúscules~~ famílies que conrearan propietats més grans, procedents d'expropiacions, sobre les quals no tenen cap dret de successió. Us ho dic amb l'esperança que això us orientarà una mica per veure quin és el meu programa, el nostre programa, car una bona part dels nostres col·laboren en aquest projecte. Anem a realitzar doncs una aspiració de tipus comunista: la terra per qui la treballa. Ja sé que el crit és anarquista, per tant d'un comunisme llibertari que em sembla més conforme amb el tarannà de la nostra gent. De moment, ja tenim doncs una estructura avial que salta en l'aire. Em concediu més bel·ligerància, ara?

- No es tracta d'això - protesta ell -. En concedeixo a tothom que té un esperit renovador, sense que li calgui combregar exactament amb les meves idees. L'únic que exigeixo, potser, és una gran bona fe, una sinceritat absoluta; que no quedi tot reduït a un doble joc com és molt sovint el cas. I no parlo per vós, ara; també jo estic informat i sé que féu bona feina. Tampoc no us falta, em penso, una certa duresa.

- De vegades em pregunto si tot plegat no es redueix a un moviment reflex de defensa. Ja sabeu, tot allò de l'organisme, etc.

- No ho crec. No ens hem ~~atrinxerat~~ darrera una negativa, un "non sequitur" buit de contingut. La prova la tenim en aquesta proliferació de partits que, d'altra banda, té l'inconvenient de dificultar les coses. Més complicades encara per l'existència d'organitzacions de dreta que volen repetir la jugada paternalista amb la nostra col·laboració. Crec que caldria diferenciar entre dues oposicions, la que es limita a creure que hi ha abús perquè no ocupa el poder i la que no acceptaria aquest poder sense procedir a un canvi ~~radical~~ radical d'estructures; l'oposició tolerada, pública, encara que mal vista pel govern, i l'oposició verament clandestina que sempre té la meitat dels seus membres a la presó. I jo parlem ja de l'oposició dels antics "santons" que fan jocs de mans per rejaovenir-se i rejaovenir els seus partits... No hem d'avenir-nos, en el futur, a la situació resignada de l'oposició d'una oposició.

- Ens entendríem, Planells - va dir en Pous -. Es a dir, ens ente-

nem. No sóc partidari de desfer-nos, un dia, dels nostres aliats circumstancials; més mestimo no tenir-los. Però no sempre podem escollir. Si algú s'ofereix a fer la meitat de camí amb nosaltres, com podem negar-nos-hi? Entre tots encara som pocs.

- De petit - va contestar en Ramon - la meua mare m'explicava un conte en el qual uns lladregots es feien passar per viatgers amb l'intenció d'assaltar els seus companys pel camí. Eren uns desconeguts, però els altres els acceptaven amb aquest criteri que heu exposat: la contrada era infectada de bandolers i, entre tots, els viatgers sempre eren pocs. Ara, hi ha una diferència: ells no podien saber que tractaven amb lladres de camí ral; nosaltres, en canvi, els hem identificat. Això no vol dir que siguem capaços de dominar-los si els deixem portar armes.

- I sense, no vindran - va mig riure en Pous.

- Exacte. Us proposo que hi reflexioneu.

I es va aixecar per estirar les cames que se li havien adormit. En Pous, silenciós, va encendre una pipa mentre fora, en un eixida fosca, algú, una dona jove, reia. Aleshores digué:

- Estic content, molt content d'haver-vos conegut. De veritat, Planelles.

En Ramon es va tornar a asseure.

També a casa de la Magda, prop de dos anys enrera, s'havia d'asseure i aixecar repetidament en el curs de l'estona que precedí llur entrada al dormitori de la noia, al cap de quaranta-i-tantes hores d'haver-se separat a les portes del parc Güell. Va tornar a casa seva, simplement, perquè sempre li havia estat difícil de suportar la idea que tots plegats estem tan a mercès d'un gest, d'una paraula, d'un moment de malhumor. I, al capdavant, potser sí que havia estat massa brutal en assegurar-li tant de sobte que li convenia dormir amb un home. Era evident que no estava feta a aquest llenguatge, a aquestes abrupteses que ell considerava naturals, i prou que devia haver sofert de veure's obligada a suportar la mena de llicències a què, semblava, l'autoritzava un passat ~~autòcrata~~ que ara es revelava fictici. No pretenia entendre-la, no hi reflexionaria a fons fins després, i mai fins a l'extrem de treure'n l'aigua clara del tot. Aleshores era només conscient d'una falta i, alhora, d'una mena de misteri que la feia més atractiva.

Va trucar doncs a la porta del seu pis a quarts de vuit del vespre del tercer dia que seguí la seva confessió i va somriure-li quan la veié al seu davant, vestida amb un quimono d'anar per casa d'un es-

til que anava passant a la història, però ella, una mica sorpresa, digué ràpidament :

- No pots entrar; estic sola.

- I què ? Vols que m'esperis aquí, al replà, fins que torni la criada ?

- No tornarà, avui. Ahir em va demanar permís per passar dos dies amb els seus pares; ja saps que és de Pallejà.

Ell hi va trobar immediatament la solució :

- "Estarem sols, doncs - i ~~marxava~~ va empènyer una mica la porta que ella no havia acabat d'obrir. La noia, però, es queixà :

- Vols que malparlin de mi, potser ?

- Qui n'ha de malparlar ? - va admirar-se en Ramon -. No m'ha vist ningú.

- La portera...

- No hi era. La llotja és fosca. Ara, si em tens massa estona aquí, potser sí que tothom sabrà que reps homes a casa...

Ho va ~~dir~~ dir sense adonar-se'n, irreflexivament, i es mossegà la llengua en veure la cara que ella hi posava. Per això va quedar tan estranyat quan li sentí dir :

- Entra, doncs.

Dins, però, se li encarà :

- Ho has fet expressament, oi ? Com l'altre dia... Què t'he fet, que sempre em vulguis ofendre ?

- Sempre ? Que jo sàpiga només ha estat ara, darrerament. I encara perquè tu hi has volgut veure una intenció que jo no tenia. Però no he vingut perquè ens barallem. Què ha passat que tot d'una ets tan susceptible ? Abans parlàvem amb llibertat, com dos bons amics...

Ella es va subjectar una mà amb l'altra, se les va estreneyr.

- Perdona - va dir -. Estic molt nerviosa. No és culpa teva. No havia d'haver inventat aquella història. Ara no sé què fer...

- No has de fer res - va intentar de tranquil·litzar-la en Ramon -. Tots dos som els mateixos, ara una mica més autèntics, perquè no hi ha cap mentida entre nosaltres. Es a dir, mentida... estic tan acostumat a la idea que et vas escapar amb el padrastre i que vas tenir un fill... Això et feia interessant, però és clar, també t'hi fa que t'ho inventessis. Poques noies en serien capaces.

La "agda va sospirar i es deixà caure en una butaqueta.

- Devia estar cansada de ser jo mateixa - digué amb un fil de veu, com si no tingués la seguretat de voler que ell la sentís -. Devia tenir ganes de ser una altra, més despreocupada, més... moderna. Però no he pogut. Ja veus que no he pogut - repetí amb els ulls alçats.

- Ho feies força bé - la consola en Ramon -. Recordes aquella primera

tarda, quan t'ho vaig fer contar tot ?...

- Em moria de vergonya - tornà a abaixar la veu -. Me'n moro ara en pensar que tu... que tu...

Ell va inclinar-se al seu damunt, li emmarcà la cara amb les mans i va besar-la. La Magda féu un petit gest de refús, però immediatament semblà que s'hi repensava i ploriquejà :

- No sóc una qualsevol, Ramon...

Aleshores ell es va asseure i li afermà les mans sobre els genolls.

- Escolta, Magda. Vull que aclarim una cosa. Una dona que es deixa besar no és una qualsevol.

- No ho deia per això - aclarí ella.

- Ni és una qualsevol la dona que dorm o s'escapa amb l'home que estima o li agrada. L'altre dia em vas dir que no eres verge... Et vas tenir per una qualsevol, quan eres al llit amb ell ?

La noia evità de mirar-lo.

- No ho sé... Només ho vam fer una vegada.

- Mira'm - digué en Ramon, i li redreçà la cara -. Per què no m'ho contes com em vas contar allò del padrastre ? Vine - va afegir, i la mig arrossegà cap al divan que hi havia a l'altra banda de sala -. Conta-m'ho - repetí mentre l'abraçava -. No sóc un jutge, sóc el teu amic, Magda, i ja vaig dir-te que m'agradava que fossis normal.

- Era molt jove, jo...

- No t'excusis - protestà ell -. Eres una dona i en tenies ganes. Es natural tenir-ne ganes -. Canvia de veu -. Els teus pares t'han fet molt de mal, Magda. El que em vas dir l'altre dia...

- Sí - confessà la joia -. Ja ho sé. A casa, d'aquestes coses no se'n podia parlar, era com si no existissin, i un cop... - va callar en sec, i forcejà amb ell. - Deixa'm - digué. - No puc.

En Ramon la subjectà més fort.

- Ho diré per tu, ja que no t'atreveixes. El teu pare o la teva mare et van sorprendre quan et masturbaves, oi ?

- Com ho saps ? - preguntà ella, vermella.

- Ho han fet tots els nens i totes les nenes del món.

- Em van castigar i em van fer molta por, no t'ho pots imaginar. Que agafaria una malaltia lletja, que em moriria...

- No hi has tornat ? - féu en Ramon amb naturalitat.

A ella se li escapà una bleixada lleu, continguda i gairebé inoïble :

- Sí...

- Veus ? Veus, Magda com es pot dir ? I jo t'estimo perquè t'has

masturbat, perquè has tingut un amant...

- Per això ? - preguntà ella amb uns ulls molt oberts.

- Sí, per això. I perquè ara m'ho dius i d'aquí una estona ja no te'n donaràs vergonya. Oi que no ?

- No t'entenc, Ramon - digué la noia -. Tu trobes bé tot allò que jo trobo malament, tot allò que em van ensenyar que estava mal fet, que no s'havia de fer, que deshonrava una noia... Tu t'hi casaries, amb mi ? - li preguntà tot d'una.

Ell, agafat com qui diu de traïdor, va riure.

- Ets massa rica - explicà breument.

- Només per això ?

- Només per això.

- I no t'importaria que... que hagués fet més coses que no t'he dit ?

- No, gens.

- No t'entenc - repetí la noia.

I ell, l'entenia ? En tot cas, ara havien quedat aclarits uns mots que pronuncià temps enrera, quan li va dir que el volia d'una altra manera i, de moment, no s'avingué a explicar-li-ho. Era això, doncs : pensava en el matrimoni; potser hi havia pensat sempre, des de llurs primers encontres, qui sap si des d'abans i tot... Però no; sense ella saber-ho, devia haver sortit a cercar una aventura que després no es va veure capaç de dur a terme per culpa de tota aquella sèrie d'inhibicions que ara els permetien de parlar, potser una mica ridiculament, com si la Magda fos molt més jove que no era, una noia, diguem, de divuit o dinou anys. En Ramon, però, es refusava a descoratjar-se tot i que de sobte se sentia una mica neguitós i s'aixecà per iniciar una de les tres o quatre passejades a què es lliuraria en el transcurs de la mitja hora, dels tres quarts, de l'hora següent, no ho sabia, car no consultà mai el rellotge ni n'hi havia cap a l'abast dels ulls perquè hi pogués clavar una llambregada més o menys distreta.

- No és complicat - va dir-li en un altre moment, quan ella reiterava la seva incomprensió -. En el fons, ets més complicada tu que jo. Tots vivim entre contradiccions - va ponderar - però les teves són a un nivell tan elemental que això mateix els dona complicació. Ets una persona adulta, Magda - afegí - que deu haver tingut temps de veure que vivim en un món molt diferent d'aquell que et proposava la teva família. Si l'has conservat, si has conservat aquella visió que te'n donaven, senyal que no has madurat prou. Però com a contrapartida hi ha aquesta facecia, aquest impuls que un dia et va fer telefonar-me per dir-me que eres la Clàra. Amb una mentida, potser introdueix una mica de veritat en la teva vida.

- Si vols dir que puc haver desitjat escapar-me amb el meu padastre, ja saps que no és possible...

- No, perquè no n'has tingut. Vas envejar simplement la ~~mama~~ Clara que és lliure i... Sí, potser és això ! - exclamà, i va ~~unamamamam~~ atansar-se-li de nou -. Et vas fixar en mi perquè era capaç de cre ar-la, de treure'm de la mànega una dona com tu voldries ser... Com voldries i no pots, o et sembla que no pots... La noia esfe reïda que hi ha dintre teu t'obliga a preguntar-te si em casaria amb tu quan, de fet, vols un amant.

- No és veritat - va protestar ella - -. No hauria tingut cap necessitat d'esperar-te, si ho fos. D'altres m'han fet proposicions.

- Jo no te'n faig - va precisar en Ramon -. No t'adones que sempre me les has fet tu ?

- Jo ? - va estranyar-se la Magda sincerament -. Jo que t'aturo sempre els peus ?

- Després de provocar-me. La teva falsa confessió volia dir això : mira, sóc una dona moderna, sense prejudicis, amb un passat que autoritza totes les esperances... No t'enfadies ! - afegí ràpidament en copsar la seva ganyota de protesta, el seu gest de malestar -. Em vas donar la imatge d'una noia que ha viscut quan, en realitat, ets una petita burgeseta que conserva el record pecaminós d'un amor de joventut. I n'estàs cansada. No és veritat, Magda ? - va preguntar-li en veure que no contestava -. Oi que allò és massa llunya per omplir-te la vida ?

- No ho sé - va dir ella -. Em desconcertes. Mas suposicions i suposicions... Jo no penso tant.

- No et demano que pensis, sinó que siguis prou franca per reconèixer quan encerto.

- Si tampoc no ho sé ! - es va queixar, i ara fou ella qui s'aixecà, si bé únicament per quedar-se dreta prop del divan, amb les mans novament enllaçades -. No se t'ha acudit que potser estàs fent una noia tal com voldries que fos ?

- Sí, també - va admetre en Ramon -. Em costa de comprendre que siguis una noia virtuosa, penedida d'una relliscada... Perquè tu deus pensar que va ser una relliscada, oi, allò de dormir amb un noi ?

- No... He tingut tan poca cosa ! - va exclamar patèticament, i ell va ~~sentir-se~~ ^{sentir-se} una mica entendrit. Les seves paraules, però, foren més aviat dures, car assegurà :

- Perquè has volgut. M'has dit que d'altres t'han fet proposicions, i suposo que algunes devien ser de matrimoni. Per què no les has acceptades ?

Ella sospira.

- Sóc desconfiada, Ramon. Em van ensenyar a ser-ho. Mentre van viure els meus pares, l'única pregunta que es feien quan se m'atansava un noi era aquesta : és acceptable ? I saps què volien dir ? Si era del nostre braç , si era d'una família benestant, si,..

- I cap no ho era ?

- No,0 no prou. Eren molt exigents.

- ~~Què em preguntaven~~ I després ?

- Com, després ? - s'estranyà ella.

- Quan es van morir.

- Ja només n'hi ha hagut un altre. I es veu que ells em protegien des de la tomba - va riure sobtadament - . Te n'adones ? Sempre m'han protegit - i la rialla s'eixamplà, entretallada, amb un panteix histèric -. M'estimaven tant ! No t'ho pots pas imaginar ! La nena, la filla única, la flor immaculada, digna d'un rei i de ningú més... I jo havia dormit amb un dependentet de Vilanova, on anàvem a passar l'estiu; un xicot que era casat i jo no ho sabia...

Ell va garfir-la, la sacsejà brument.

- Calma't, Magda. Deu haver estat l'única cosa sensata que has fet en tota la vida.

- D'amagat d'ells !

- Sí, d'amagat d'ells.

- Però era casat, et dic, i per força m'havia de sentir culpable. Culpable i bruta, Ramon ! I així i tot ho accepto; és un record, un ~~moment~~ record... Oi que sóc fastigosa ?

En Ramon va besar-la.

- Pobra Magda !

No va ser fins al cap de deu minuts, quan ja s'havien separat altre cop i ell havia reprès la seva passejada errant per l'habitació, que va tenir ocasió de retornar a unes paraules anteriors, submergides momentàniament pel riu de la conversa que ella anava arrossegant. Es referien a aquella actitud de desconfiança que confessava espontàniament i que, al seu entendre, contradecien els fets.

- Amb mi no ho ets pas i va dir-li -. No se t'ha acudit que podria ser un pretendent més hàbil que els altres a la teva fortuna ? I al teu braç, com dius tu, o deien els teus pares, és prou clar que no hi pertanyo. Un escriptor que no té on caure mort, una mena de pària que la gent toleren quan els diverteix i rebutgen quan pretèn de fer-los pensar !

- No és veritat. Tothom et respecta.

- Suposem-ho - va concedir ell -. Això no m'enlaira un pam més sobre

la meua condició.

- Tant me fa ! Però tu no et vols casar amb mi perquè sóc rica.

Va atansar-se de nou al divan, on es va asseure, i li acaricià un genoll que s'escapava del quimono una mica obert. Ella va quedar-se mirant el joc de la mà i digué :

- Què tens, contra els rics ?

En Ramon pinçà un dit sobre la ròtula fina, que mai no havia anat per terra, darrera una baieta, i va replicar de biaix :

- No vull ser ric, Magda.

- Però per què ?

- No hi tinc dret. Ningú no hi té dret mentre altres criatures passen gana -. Enfila una mica la mà, cap a l'inici de la cuixa, però tot seguit va aturar-se, potser una mica estranyat que la noia no protestés -. M'ho vaig prometre, que no en seria mai, quan de vegades havia de dormir en dormitoris on s'amuntegaven unes quantes dotzenes de xicots, en unes condicions vexants... Molt sovint només tenia els diners suficients per pagar-me aquell jaç i no havia menjat en tot el dia. M'hi ells, alguns d'ells... A la nit només se sentien roncaments de budells buits, i els qui tenien alguna cosa se l'havien d'amagar entre les cuixes o posar-se-la sota el cap, a tall de coixí, perquè els altres no els la prenguessin... Va ser llavors - repetí.

Però l'afirmació no era ben exacta, i ho sabia perfectament en fer-la. En aquell temps estava massa afixat per pensar en quelcom que no fos com procurar-se un mos de pa, uns diners, i de tota manera, aquella decisió mai no va prendre-la fredament, conscientment. Un bon dia se la va trobar instal·lada dintre seu, sense saber ben bé com s'hi havia insinuat. Hi havia aquell passat de misèria, sí, però també hi havia les paraules d'uns homes que respectava, com en Blanquer, el comunista en companyia del qual recitava i discutia "Marx i Engels en aquella cuina tan repetidament recordada de la Reginalda que escoltava llurs lletanies :

"Un poble que en redueix un altre a l'esclavatge forja les seves pròpies cadenes", o bé : "El proletariat victoriós no pot imposar a una nació estrangera cap benefici de cap mena sense comprometre la seva pròpia victòria", o encara : "Totes les nacions esdevindran socialistes, això és inevitable, però no ho seran d'una manera absolutament idèntica; cada una d'elles hi aportarà allò que té d'original en aquesta o en aquella forma de la democràcia, una o altra varietat de la dictadura del proletariat, segons un ritme particular de transformació socialista dels diferents aspectes de la seva vida social.."

Era quan tota la riquesa d'un marxisme humanista es vessava ~~amunt~~

damunt d'ell, pouada a les fonts, i l'anava templant en el convenciment que l'alba s'alçava per aquella banda, que aquell era el llevant de la humanitat, repetidament ajornat però cada dia més proper, i escampava la seva bona nova de neòfit sense excés de prudència, en orelles amigues i en orelles enemigues, com quan una diada de Cap d'Any discurssejà de sobretaula davant l'audiència reduïda d'en Joan i la seva dona, el primer una mica begut i violent quan es qeeixà :

- N'hi ha que no aprendran mai. Ja no te'n recordes, de totes les barbaritats que van fer els teus marxistes ? I, si eres massa petit, ho deus haver llegit després, oi ? Aquests assassins són els defensors de la humanitat ?

No era la primera vegada que ho deia, ni seria la darrera, i cada cop tots dos esgrimien xifres, es prenién la paraula de la boca, alçaven tant la veu que la Mariangela els havia de dir :

- No crideu tant, que us senten des del carrer.

Ell se'n tornava sempre amb una admiració, amb ^{la} sorpresa renovada de constatar que sí, que la família era una mena d'unitat a despit de les divergències, de les baralles, de les incomprendions. No més amb en Joan es podia insultar més o menys impunement sense acabar de trencar-hi una relació que sempre fou fragil i, interrompida una vegada per la seva disídia, pel seu desinterès, per la fuga cap a un món que potser mai no hauria conegut sense passar pel sexe ardent i negat de la seva tia, fou reprisa quan el germà el tornà al carrer de Llífrer, al pis de damunt la botiga, i, en entrar, digué a la Mariangela:

- Mira, mira qui porto !

- Si és en Ramon !

- El mateix.

I es junyí altra vegada al ritual de les diades significatives però indiferents, la celebració de les quals perllongava un univers infantil, de quan vivien els pares i ells dos encara ~~ignominiosament~~ ignoraven que d'un mateix tron en poden sortir branques tan dissemblants : l'home integrat al seu ordre, acceptant i acceptat, bròt que es transforma en vara recta, i l'home que planta cara al consens del rusc, amb la seva reina, els seus abellots, els seus obrers i els seus soldats, tots guardadors d'una pretesa perennitat que s'expulsa, don s'expulsa voluntàriament, lluc torçat que trenca una harmonia de silenci, que no accepta cap convenció i adhuc acaba per negar-se al gest superficial d'una inserció a través del matrimoni, esperançosa dels seus que li han dit en alguna avinentesa :

- Per que no et cases ? Encara no n'estàs cansat, de fer aquesta vida de bohèmi ?

Ho va dir en Joan, amb una oportunitat que podia semblar sospiciosa però no ho era, car ell no sabia res de l'existència de la Magda, com l'ignorava la Mariangela que també insistí :

- Et comences a fer gran, Ramon. Quants anys tens, ara ?

- Trenta-tres.

- Per això. Es una bona edat per fer un pensament. Prou jove per tenir encara alguna il·lusió i prou gran per no fer un disbarat. Després ja és diferent.

El seu germà remugava:

- Es picar en ferro fred -. I afegia - : Algun dia te'n penediràs.

Per afany de provocació, ell va dir :

- Potser m'amistançaré...

- Això, home ! La qüestió es dur la contrària !

- No veus que ho diu per fer-te enrabiard M - va somriure la Mariangela.

Probablement. Aleshores encara no havia fet la seva reaparició la ~~Magda~~ Mara i més de dos anys el separaven d'aquesta carta que hi ha sobre la taula, al seu davant, i de totes les cartes que l'han precedida. La darrera temptació havia estat la Roser, quan vivia enlluernat per la seva gràcia fresca i magnètica, però no tant que s'avingués en el darrer encontre, a acceptar-la quan ja es convertia en una noia diferent, la senyora que al cap d'un any i mig, un matí que travessava la Diagonal, no gaire lluny de la cambra emmaltallada on solien tancar-se, va veure asseguda en un banc, prop d'un cotxet que bressolava amb el peu mentre els dits s'entetenien amb la típica "labor" apresada a les monges. S'havia engreixat, els pits, sota el vestit, eren dos globus inflats de llet i, sota la barbeta, se li ~~mirava~~ insinuava una arruga prematura.

No sabia si aturar-se, si saludar-la, però ella, que alçà el cap de la feina, com cridada pel seu esguard, somrigué i va fer un gest; després fins i tot es va aixecar, i en Ramon va adonar-se que anava encotillada. Va mostrar-li el nen que dormia en un embolcall de color de rosa i digué :

- Té cinc mesos.

- Trobo que té una retirada amb tu / - va comentar en Ramon, convencional.

- Oi que sí ? - s'alegra ella -. Tothom ho diu. Es clar que els nens es veu que sovint s'hi assemblen, a les mares... I tu, que fas ?

- Com sempre.

- Ja vaig saber que havies publicat un altre llibre, "La cita és a les set"...

- Sí. I ara aviat en sortirà un altre.

- Estàs content ?

Es va arronsar d'espatlles, amb ganes de preguntar-li : i tu ?
Però no calia, ja se li veia.

- Enc^ara vius a dis_pesa ?

- I doncs !

- Se't veu bé, a tu - féu, però aleshores s'inclinà cap al cotxet, on l'infant es movia en la seva dormida.

No va retornar-li el compliment i, quan ella s'incorporà de nou, va acomiadar-se gairebé precipitadament, una mica sorprès de constatar que estava parlant amb una estranya. Era com si mai no haguessin viscut aquella hora tan plena de la Florida, aquelles tardes indòcils i joves a les quals ni l'un ni l'altre no van fer cap al·lusió. Ja no compartien res, ni aquell passat, ni el dolor d'una separació.

Des de dalt del tramvia, que agafà a l'altra banda de passeig, va mirar-la per darrera vegada, fins que l'atzar d'un altre encontre els obligués a bescanviar unes quantes paraules convencionals més, i va veure que ella havia reprès la "labor", tranquil·la i plàcida sota el raig de sol que li fregava les cames i més distant del seu món, més aliena a la seva experiència, que si no hagués existit mai. Sempre hem estimat algú altre, va dir-se, i s'assegué.

Només es pot parlar d'ell en els seus termes, o en uns termes relativament aproximats als que emprà per transcriure la seva experiència i endinsar-se en la de les criatures que els seus llibres han posat en circulació. Això obliga a contenir-se, a deixar en una penombra només ocasionalment, fugaçment il·luminada per un gest, per una expressió, potser àdhuc pel to de les ~~seues~~ paraules, bona part de l'aparença física dels homes i de les dones que s'han relacionat amb ell. Al capdavall sempre ha cregut, com André Gide, que el novel·lista més aviat perjudica que no ajuda la imaginació del lector en descriure en detall els seus personatges. Com ell, opina que se li ha de fer un marge de confiança i permetre que vegi al seu grat la bellesa o la lletjor d'una cara, la migradesa o el desbordament esponderós d'una entitat corporal que vol contemplar amb els seus ulls. De fet, cal que sigui així perquè el lector se substitueixi a l'autor, amb el qual no té cap obligació de compartir uns canons de beutat.

Si volem saber quelcom, doncs, de l'autèntica Magda, de l'autèntica Roser o de l'autèntica Maria en una accepció aparential, cal que ens fiem més que res dels sentiments que elles li despertaren o li despertaren encara: són aquests sentiments. i els seus ulls. que les

fan de certa manera, que les construeixen, que els donen personalitat i les incorporen al ~~món~~ nostre món, a una acceptació que va ser ~~des~~ la seva. Les limitacions del gust, si procedim amb aquesta cautela, deixen d'ésser un obstacle que ens segregaria totalment, fins a convertir la distància en refús. I el perill de l'esborrament queda anul·lat per la projecció d'uns actes que ens obliguen a reaccionar-hi i els donen vida, entesa, ben cert, d'una manera personal, que ara ja no cal que sigui necessàriament com l'entén ell, que potser val més que no sigui com l'entén ell si ens interessa de conservar la nostra facultat crítica i jutjar-lo.

Perquè proposo un judici, el mateix a què s'obren els seus llibres, on res no és definitiu sense la nostra mirada, sense el nostre vist i plau o la protesta que provoquen. També es tracta, així, d'una exploració en les possibilitats del lector i, alhora, d'un esquer amb què se l'invita a profunditzar en la seva experiència sense que s'hi deixi enlluernar pels miratges del goig o de la tristesa i, pitjor encara, del record que el fa nostàlgic o li treu un pes de sobre.

L'única aproximació permesa s'ha d'aconseguir a través d'una generalitat humana que no ens pot fer estranys ni al germà ni a l'enemic. Tot allò que és possible és nostre, ho podria haver estat en unes altres circumstàncies, o s'hi fa, delegadament, amb els altres que ens obren el cor i, sense demanar-nos una identificació indesitjable, que obnubilaria el judici, ens posen en relació amb les profunditats que no hem atès, o no d'aquella manera, però que resten al nostre abast. I darrera, aleshores, hi ha tota una perspectiva que es dilatava fins a l'horitzó més reculats d'un ara i aquí que ens arreplega com a criatures socials i escampa, sobtadament, la nostra soledat.

Ell ho explicava a la "arcisa, ara autora d'un llibre ja anunciat anticipadament, "Cada dia a la mateixa hora", en el qual recrea les seves vivències i les seves converses en termes aproximadament novel·lístics i, en certs moments, més continguts que quan es parlaven amb una franquesa total, i crua, en la penombra de la cambra que acollia llurs amors passatgers; quan li deia, per exemple :

- M'agrades perquè ets conscient del poder destructiu del meu cos i en fas un motiu de renovament. I perquè em permetes de confessar-me, de ser terrible com em sento per dintre. I, encara, per aquesta mena de fervor dels teus ulls que continua ~~possessant-me~~ posseint-me quan ja no ets dintre meu. Que te'n vaig dir, oi, de mentides, aquell primer dia, aquella primera tarda...

- I per què no ara ? - li contestava ell -. Ets una noia que en té prou amb poc per escorcollar la gent, una noia perspicaç, amb una mena

d'instint que et porta de dret a les rels, al punt flac. Ser terrible com em sento per dins, dius. I darrera sento una altra veu, més fina, més prima, gairebé irònica, que fa : Sé que em vols així. Potser no ho ets, doncs, potser menteixes un cop més.

-Oh, no! Podria ser moltes coses, en soc d'altres, de segur, però també sóc així, i això és el millor que hi ha en mi. I, com tot allò que és el millor, és amagat, es podreix en algun lloc, o s'anava podrint fins que ens hem trobat.

-Què els deies, als altres, a tots aquests homes que s'han passejat per la teva vida ?

- No s'hi ha passejat ningú. Han entrat i sortit.

-Què els deies ?

-Ho vols saber de veritat ?

- No dius que ets terrible ? - se li'n burlava ell.

- Els donava les gràcies.

- Ah !

- Perquè comprenguessin que em feien un servei. Com un criat, i a tots els agradava.

- A mi no m'ho has dit mai, ni aquell primer dia.

- No.

- Hi ha algun motiu especial ?

-Sí. Tu ho hauries entès i te n'hauries rigut. Després, vaig pensar que estava bé que alguna vegada algú em fes mal.

- Mal ?

- Es clar. El teu escepticisme, aquella inflexibilitat... Tot d'una vaig sentir que m'anul·laves.

- I ho has volgut repetir.

- A tu et sembla que és això ?

En Ramon va sacsejar el cap.

- No. Et servia un triomf en safata.

-Ah, sí ? Vols que t'esgarrapi ?

- No pots. Et mossegues les ungles.

- Si creus això, és que no has entès res.

- Naturalment que ho he entès. En aquells moments, no, és veritat. Em calia una dona i vaig pensar simplement en tu.

- Afalagador com sempre.

- Ja saps que sí. Una dona, la dona... La ciutat n'és plena, però no les recordava, només ~~mamamam~~ servava memòria de tu. Ja t'ho he dit alguna altra vegada : una mena de mare terra.

- Una tomba.

- La tomba i la font nodridora. M'agradaria que tinguessis llet als

als pits. Que fossis la meva mare i la meva amant. Enyorança d'un incest primordial ? - reflexionava aleshores -. De quan els germans copulaven amb les germanes, les filles es lliuraven als pares i els fills posseïen les mares... Potser conservem una memòria d'aquell temps, un record afeblit que satisfan les criatures febles quan es casen amb dones que repeteixen la progenitura odiada i adorada, la femella d'on han sortit i on volen tornar a entrar en un intent de renúncia, de reconquerir una seguretat absoluta de possessió inconscient i total que s'advé amb l'anhel de la mare en el ventre de la qual va créixer el membre que s'endurí a la vagina i ara, derrotat, prolonga un coït de nou mesos... Si mai quedes prenyada, m'has de dir tot el que sents, tot el que penses, com acullis la maduració de l'home. Seria interessant de compararla, també, amb aquesta altra possessió d'una forma traduïda després en termes artístics, una idea, una situació, una criatura que t'arrela dins, i no tan sols al cervell, per tal de completar-se fins a l'espasme que l'expulsa... Imagino ara una mena d'experiència total, i no te'n riguis.

Però ella va dir, seriosa :

- Ja ho sé : una dona prenyada que escriu un llibre, o pinta un quadre, o esculpeix una estàtua.
- Tan bé m'entens, Narcisa ?
- No ho sé. Entenc. M'agrada entendre. Potser per això sóc una bona amant.
- Ah! - va estranyar-se en Ramon - . No és contradictori ?
- Per què ? T'acullo sencer, amb el teu desig, les teves idees, els teus somnis i els teus projectes. Mai no estaràs tan a prop d'una altra dona, Ramon; de la teva adúltera... Veus ? - es va interrompre, i allargà la mà perquè la creixença es completés entre els seus dits mentre es tombava per acollir-lo -. Parla... M'agrada que parlis...
- No ho podia preveure - va dir ell, aclarí - : El contacte de dues epidermis que s'han trobat per atzar. I és veritat, sí, però després tu ets com ets i jo sóc com sóc i comença un altre contacte... Ja et vaig dir el primer dia que un novel·lista no respecta res... o potser ho vaig dir a una altra dona ?
- No n'hi ha cap més.
- Gelosa ?
- No. Voldria que haguessis tingut totes les dones del món.
- Per què, Narcisa ?
- Perquè series més ric encara, i jo amb tu.
- Sí... I no respectaré ni això. Potser un dia escriuré el llibre dels amants i faré de tu un símbol creador de lascívia, el femer fosc i cà-

l'home i es fa poderós mentre es va consumint.

- O jo, Ramon. Que resti alguna quan ja no hi hagi res, i que sigui com la sento, El punt de vista de la femta...

- Tu ? - preguntà -. Des de quan ?

- Des d'ara. Tu i jo sols, en una cambra com ara, i el món com una simple referència que ens ajuda a comprendre'ns més bé, a despullar-nos. Tots dos, totalment sincers, convivint... perquè no serà una cambra d'hotel, sinó un món perenne de quatre metres quadrats on no ens podrem amagar res, ni els excrements.

- Delires - va panteixar ell.

- Es clar - va reconèixer ella, i el mirà enfebrósida -. Delirem... El llibre, el lli... - la cara se li va desdibuixar per recompondre's distinta, terrible i trasllúida, i els flancs pujaren cap a ell amb un moviment incontenible, com el que va tenir anys enrera la Gràcia, sinó que ara es va repetir tres vegdes, espasmòdicament, en un silenci sobtat d'ulls closos. Al cap d'un moment els va tornar a obrir i somriugué -. Diré això, també - féu -. Com em fas sentir immensa, arrancada..

- Ja ho va dir Lawrence - ponderà ell -. No l'has llegit ?

- No, Ni el vull llegir, doncs. Després, sí.

- Però ho dius seriosament ?

- Ja tinc el títol i tot !

- Ah !

- "Cada dia a la mateixa hora". Establiré un ritual d'estacions, com la primavera, l'estiu, la tardor, l'hivern. Una conjunció d'astres, fases llunars de vint-i-vuit hores que recordin el cicle menstrual, i...

- I l'Arnau et matarà ! - va riure ell, tot separant-se.

- I l'Arnau em matarà.

Va saltar del llit per anar-se'n cap al bany i, des d'allí, ~~amunt~~ després d'un silenci, amb l'aixeta oberta, cridà :

- Vols que et digui una cosa ?

- Sí.

Però va esperar fins que ja tornava a ser al seu costat. Aleshores, dreta als peus del llit, féu :

- Estic molt contenta de no haver-te conegut abans, quan era soltera.

- Per què ?

- Imagina que ens haguéssim casat... A les novel·les, a les pel·lícules, sempre que dos amants s'entenen bé, un d'ells, o tots dos, diuen que és una llàstima haver-se trobat tan tard... Jo em penso que, si són veritables amants, això no és veritat.

-Sí - va dir ell -. Ara ens estalviem tot allò que no pertany al món que ens interessa i, sempre que ens veiem, és per fecundar-nos. No hi

ha moments neutres, racons... Es un acte de canibalisme ininterromput.

- Canibalisme,... fecundar... - reflexionà ella -. Destrucció i creació oi ?

- Compagina perfectament. Hom devora per incorporar-se les virtuts del mort, el seu valor, la seva destresa en la caça o en la pesca. Es doncs un acte fecundador. En el nostre cas té l'avantatge que ens obsequiem mútuament amb aquestes virtuts sense quedar-ne desposseïts -. Va tocar-li el ventre i afegí - : Ets carnal, però no ho és allò que em dones, mare profunda.

Ella s'inclinà al seudamunt :

- Ets carnal i tens la mèdula blanca, pare priap.

En Ramon la va estirar fins que la féu caure al seu costat, i besà els pits tendres.

- Es curiós - va dir . Tot d'una se li acudí que hi havia més d'un punt de contacte entre la noia i la Roser, però seguidament va veure que tot s'ho feia ell, que amb el seu capteniment provocava una mena de resposta molt semblant en les seves companyes, per poc intel·ligents, per poc sensuals que fossin.

- Què ? - preguntà ella.

Vacil·là un moment entre dir-li-ho i ~~mmm~~ callar-s'ho, però llavors va encuriosir-lo la reacció que podia tenir la noia i confessà:

- Pensava que tens punts de contacte amb la Roser.

Però ella l'havia endevinat i va somriure :

- Ho vas expressament -. Va tocar-li el pit -. Aquí dins hi ha algú molt malèvol, un homenet que s'ho mira tot des de la distància, i fa experiments. Amb mi no t'han de sortir bé. Si un dia escric aquest llibre, t'asseguro que faré un retrat ferotge de tu.

No va complir la paraula. El text diu : "Endevinava en la seva curiositat àvida un afany de conèixer que només ens podia atansar, la mena d'interès que no s'esgota amb el contacte sexual, que profunditza en el ser de l'estimada per incorporar-se-la més, per ser més d'ella. No sé si ho sabíem, però més d'un cop ho devíem sospitar : el coit era només una aproximació a una possessió més íntima, i ara recordo els espasmes amb què ens realitzàvem sense tocar-nos, l'orgasme total d'una penetració desencarnada quan ens turmentàvem amb els cops de sonda de la introspecció compartida. La paraula secret havia deixat de tenir sentit, i només ocultàvem allò que desconeixíem. I encara no sempre : l'altre furgava fins a trobar-ho, i ho treia de les pregoneses de la inconsciència per tal de fer-ne una mena d'ofrena. Era una relació totalment romàntica. Ens véiem com els primers, com els darrers, com els únics amants. Perquè ja no hi havia innocència, tots dos l'havíem

escampada en encontres precedents, en la insatisfacció dels amors preparatoris que ens van sensibilitzar i ara ens permetien de ser com érem: lliures, flexibles, desordenadament ordenats en la persecució d'una finalitat que mai no vam qualificar amb el nom d'amor; la paraula estava corrompuda i la cedíem alegrement a les parelles que en sortir de l'habitació véien pels parcs, de bracet o amb les mans unides, als casats que compartien el pa i el vi de la consuetud, als amants furtius que es bancaven a omplir-se les mans de carn balba i lassa abans de l'abraçada fugaç. Ells l'havien acaparada des de temps immemorials i nosaltres no teníem temps d'inventar-ne una altra que ens descrivís, que ens definís, que donés el nostre nom autèntic als sentiments d'un futur".

"Erem un mascle i una femella d'apetits vigorosos, aliens al concepte de pecat, però si una norma transgredíem no era real llit, ni amb la carn. No podíem inventar res, les limitacions del cos ens lligaven a un protocol d'actes enumerats pels clàssics de l'erotisme, inventariats en els manuals de preparació conjugal moderns. Però hi havia la intenció de violar aquelles barreres, i en alguns moments em penso que ho vam aconseguir. Era quan ens miràvem en silenci i, després, cadascú deia les paraules que corresponien a l'altre, o potser ens insultàvem en veu baixa, amb una dolcesa que hauria correspost als mots tendres que rarament ens adreçàvem. Sempre evitàvem allò que ell en deia "el delmini públic de l'amor". El llit, de vegades, era com una taula verda on avançàvem les jugades o les reteníem amb el propòsit de preveure-les, de comprovar el grau de maduresa que havíem assolit. I la sonda s'apregonava sense pudor, amb el desvergonyiment perfecte i magnífic d'un instrument de precisió..."

Ell, naturalment, en llegir-ho es va posar les mans al cap i cercà, sense trobar-les sempre, les memòries reals, les intencions certes, els actes a què s'havia lliurat un jo pal·lid davant aquell amant que la noia, sense inventar-lo, havia anat conjuminant amb embastes que unien els moments excepcionals, els quals, aplegats, constituïts en regla en lloc d'excepció, retrataven el ser imaginari que només es feia corpori, substancial, quan els dos còmplices de l'empresa impossible i més novel·lesca que ell no hauria gosat bastir, es lliuraven al diàleg, a la mentida d'una veritat provisional i, en el fons, ara trista, perquè en publicar-se "Cada tarda a la mateixa hora" ja no en quedava res.

A mossèn Jaume el van estovar a darrerj d'hivern de 1967, cap a les onze quarts de dotze d'una nit freda i plujosa, quan venia de vis-

tar un familiar, i el deixaren abandonat en un carreró del Poblet Sec, on el descobrí cap a la matinada una meuca que vivia al barri; encara continuava inconscient.

Ell se n'assabenta el dia següent per en Codina, el qual ho havia sabut hores abans per en Bellavista, però fins l'endemà no va poder ~~anar~~ acudir al Clínic, on el tenien en observació després d'haver-li fet tres punts a la closca i una engaxada sobre les costelles. Enaquell moment ja s'havia recuperat prou per poder parlar una estona.

- Em pensava que no ho contaria - va dir-li amb un somris pal·lid - . Em van passejar mitja hora per les afores i deien que buscaven un indret tranquil on fer-me la pell.

- Els vas poder veure bé ? Quants eren ? - preguntà ell.

- Quatre, a jutjar per les veus. El ~~mateix~~ xofer i el qui anava al seu costat i dos més que seien amb mi, darrera. Però no els vaig poder veure.

- Ni quan et van agafar ?

- No, tampoc. Jo caminava tranquil·lament i gairebé ni em vaig fixar en el cotxe que s'aturava a la cantonada, més avall. Em van deixar passar i, aleshores, un d'ells em va empresonar el cap i els braços amb un sac. Va ser una cosa molt ràpida, com si hi tinguessin la mà trencada.. A cops de puny i puntades de peu em van fer entrar al cotxe i engegaren. Sé que van sortir fora ciutat perquè ells ho van dir... En un lloc em van fer baixar, com si anessin a afusellar-me de veritat, però només em van pegar. Aleshores ja m'havien lligat de mans i, ni que hagués volgut, no m'hauria pogut defensar. A més, d'armes en portaven. Pistoles o revòlvers, i porres. Vaig perdre el sentit quan em van ferir al cap, però al cotxe vaig tornar a recobrar-lo. Més m'hauria valgut fer el mort, perquè em van pegar de nou. Cops i insults...

- Què et deien ?

- Ja t'ho pots pensar. Em van tractar de renegat, de fill de mala mare, d'invertit, de tot el que els va passar pel cap. Es van referir a uns articles que he publicat darrerament, no sé si els has vist,...

- No.

- Sí. I al llibre, encara. Segons ells, estic a sou dels comunistes, m'he venut a la internacional atea... Tot de coses d'aquestes.

-Suposo que deuen ser els de sempre...

- Es clar, la brigada auxiliar de la porra, que en dic jo . Ara se les han agafades amb nosaltres, els capellans.

Poc abans hi havia hagut l'assumpte del sacerdot que intentaren comprometre amb una noia i que alguns encara no consideraven totalment aclarit, bo i que pel que sembla la noia, que havia agafat por, a la

fi declarà que van pagar-la per atreure'l a la seva habitació amb excusa que volia confessar i estava massa malalta per acudir al temple. Va rebre'l al llit, on estava nua, i quan ell va inclinar-se després d'ésser introduït per un xicot, presumiblement el seu germà, va desabrigar-se i el féu caure al seu damunt abans de capgirar-lo perquè se li veiés bé la cara. Les fotografies, que en Ramon desconeixia, diu que mostraven una barreja de membres poc edificant que autoritzava les pitjors sospites. De l'afer fians i tot se n'havia fet ressò algun diari, discretament.

-Ho deus haver denunciat - digué ell.

Mossen "aume assentí, i sospirà.

- Sí. Però no servirà de res, ja ho veuràs.

Aquell matí, la premsa publicava un requadre amb uns mots contra la violència, cridant l'atenció de les autoritats sobre uns esdeveniments que es repetien ja massa sovint i sempre quedaven impunes. S'hi al·ludia a un trencament de vidres del seu propi edifici a rel d'un altre comentari del mateix to, però l'articulet era massa tímid per assenyalar concretament algú, persones o grups. Això no evitaria al periòdic que, abans de les vint-i-quatre hores, tornessin a volar els vidres d'una de les seves vitrines. Els ultra mostraven un nerviosisme potser parcialment provocat per l'agitació ininterrompuda d'estudiants i obrers que, al País Basc, a Catalunya i a Madrid sobretot, no paraven de manifestar-se i de fer-se detenir. A primers d'anys, a la capital hi havia hagut topades violentes i cap a finals de gener mil miners astorians s'havien declarat en vaga per la detenció d'uns companys seus. El dia tretze de febrer era detingut el president de la UNEF i tres setmanes després, feia doncs pocs dies, la gent de l'Eta havien sabotejat l'estació televisora d'Olarizu.

En Sensada feia uns quants dies que estava agafat per ~~mandament~~ tal d'evitar una nova detenció. Havien caigut companys seus, com en Folch i en Múrcia, i la policia acudí a casa seva. Vivia a Horta, d'on li telefona un vespre o, per dir-ho més bé, féu telefonar la dona de la casa com si fos la seva amigueta. Ho va entendre a l'acte i s'hi presentà l'endemà al matí després d'haver-se assegurat que ningú no el seguia. Els seus germans no sabien on era, li havia semblat més prudent no dir-los res per evitar-los compromisos amb les autoritats si es veien forçats per alguna pressió policiaca.

9 Saps que us van fer un escorcoll ?

-Sí, però no van trobar res. El que passa és que aquesta gent - digué referint-se als seus amfitrions - comencen a tenir por; la vella, sobretot. No m'han dit res, però me n'he adonat.

- Vols que et busqui un altre indret ?

- Per això et volia parlar. Tots els companys estan compromesos, i a casa dels qui no ho estan no hi puc anar per les dones; sempre és la mateixa qüestió. No sé què fer. He pensat que potser a tu se t'acudiria alguna cosa.

- Per què no vens a la pensió ? Hi ha una habitació buida; bé, un llit, vull dir.

L'altre objecta :

- Però aquests establiments han de presentar una relació dels hostes a la policia, oi ?

- Sí, és un inconvenient... Sense carnet d'identitat la mestressa no admet ningú.

- Per això...

- Ara que també podríem fer una altra cosa. Si algú te'n deixava un, podríem sortir del pas.

- I la fotografia ?

- Per això no et preocupis. Ja faríem per manera que no s'hi fixés. Es una mica miop i no li agrada de portar ulleres. Es podria fer - insistí -. Més difícil és aconseguir el carnet.

- No t'ho creguis; la Joana em podria deixar el dèl seu marit. Sé que el conserva.

- I no deu haver caducat ?

- No ho sé, això. Probablement - digué en Sensada, descoratjat -. Fa uns quatre anys que es va morir, em sembla.

- Si vols, passo per casa seva - s'oferi -. Ara que pensa-t'hi bé. Si per atzar t'enxampassin, hauries de respondre al càrrec d'usurpació de personalitat o una cosa d'aquestes.

El noi es va arronsar d'espatlles.

- Una mica més, una mica menys...

- Molt bé; hi aniré, doncs.

Així fou com va presentar-se a casa de la vídua aquell mateix vespre, a quarts de vuit, i l'endemà a la mateixa hora quan no va trobar-la. O potser tenia algú amb ella, car abans de trucar havia sentit remor dins del pis. Aquest segon cop va topar-se-la a les escales, en la penombra de les quals de primer no el reconeixia.

- Que em buscaves a mi, potser ? - va somriure en veure que era ell.

- Et duc un encàrrec d'en Rossend.

- Ah, molt bé. Entra - digué, i després, quan ja eren al menjador - : Fa dies que no l'he vist. Suposo que deu tornar a estar amagat... Amb la ràtzia que hi ha hagut !

- D'això es tracta - replicà en Ramon, i va exposar-li el motiu de la

seva visita, ben poc preparat a la seva negativa, car la noia no s'hi pensà gens ni mica.

- No - va dir -. Ja sap ell que no em vull comprometre en res. No sé què penseu, tots plegats !- exclamà -. Sou uns caps de trons !

- No el podem pas abandonar !- va protestar en Ramon -. Què vols, que l'agafi la policia ?

- No vull res, jo, però aquests embolics no m'agraden. Fa anys que viu amb l'ai al cor i, total, per què ? Què n'ha tret, digues ?

- Si vols dir si personalment se n'ha beneficiat, ja saps que no. Però les coses canvien, i canvien gracies al treball d'homes com en Rossend. No has pensat mai que si tothom fos com ell, si tothom fes com ell, ara tot seria diferent ?

- Però no ho fan.

- Això no és una excusa per abstenir-se. Oi que als guanyats, el dia que n'hi hagi, no hi renunciaries ? - va repetir una pregunta que en altres ocasions ja havia fet a d'altres persones -. No et sents mai culpable de no fer res, d'esperar que et treguin les castanyes del foc ? Al capdavant, tampoc no estàs conforme amb la situació, i ets una obreira...

Ella reflexiona breument.

- Mira, Ramon - digué a la fi -. Tot això també ho he pensat més d'una vegada. No et creguis que no veig com va tot. Però no puc, és més fort que jo. Si pogués, ja ho hauria fet, amb en Rossend n'hem parlat prou...

- Tampoc als altres no els agrada d'anar a la presó, Joana.

- Ja ho sé, ja ho sé ! Però deuen ser d'una altra pasta, més valents. Jo... - i callà.

- Tu, què ? - va burxar-la ell.

- Si em pegaven, si em turmentaven, no ho podria resistir, xerraria a l'acte. I aleshores - afegí amb la veu fosca -, m'odiaria per sempre.

- Potser resistiries més bé que altres...

Però la noia va denegar :

- Em conec, sé que no suporto el dolor... Et penses que no m'agradaria, també, de fer coses ? Però sóc covard i, per justificar-me, em dic que tot això és perdre el temps, que són massa forts per nosaltres... Es veritat que em sento culpable, i potser també una mica per això miro d'atordir-me amb els homes. Si et contava...

- No m'has de contar res, Joana. Hi ha persones com tu, i sé que cap paraula no les pot fer canviar, que és inútil discutir-hi. Però entre aquesta abstenció i el refús d'ajudar un dels nostres, que a més és el teu amant, hi ha una diferència. Has parlat de compromís, però a

què et compromets, si deixes el carnet d'identitat del teu marit a en Rossend ? No el podries haver perdut, no el podries haver llençat a les escombraries amb d'altres papers, quan es va morir ? "Ai ningú no podria provar que ens l'has deixat.

- Però si ho descobrien, vull dir si el trobaven amb el carnet, em vindrien a fer preguntes, m'interrogarien a la comissaria... I no els costaria gens de saber que som amics, que ens entenem. No ho veus, això ?

- Més bé, encara. En aquest cas, ell ha tingut ocasió ~~d'apoderar-se'n d'amagat teu~~ d'apoderar-se'n d'amagat teu. Què et sembla, aquesta explicació ?

- No ho sé... No m'agrada.

- Tots fem coses que no ens agraden. Jo mateix, ara. Et penses que insisteixo per gust ? Si fos per mi ja hi hauria renunciat, mira que et dic. Però és per en Rossend. Sempre hauríem d'estar disposats a fer més per als altres que per a nosaltres mateixos.

Ella va aprofitar aquella diversió que li oferia la conversa i se'l mirà, bransolejant el cap amb una expressió entre contrariada i especulativa.

- Ets un home estrany, tu. Si ets capaç de fer el que has dit, és que deus ser un sant.

- No diguis bestieses, Joana ! Gairebé tothom, en un moment o altre, ho fa. El que et dic és que hauria de ser sempre, i no solament pels amics, per la família. Per tothom. I no defraudar mai la confiança de ningú. Ara mateix, en Rossend en tenia ~~una~~ en tu, i com hi correspons ?

- No hi tinc cap obligació - va molestar-se la noia.

- Ni ell d'ajudar-te si, diguem, un dia et posaves malalta o et quedaves sense feina. Ni l'un ni l'altre no heu firmat cap contracte d'ajuda mútua. Però tu creus que t'abandonaria ?

- No ho sé. I no és el mateix.

- "Ai res no és el mateix, Joana. Però hi ha una mena de norma que sempre és vàlida entre gent de bona voluntat. Tu no la tens - afegí, i féu un pas cap a la porta, sense haver d'abandonar cap cadira, ja que en cap moment no s'havia assegut -. Tu et serveixes d'ell fredament.

-Tots dos ens servim l'un de l'altre - argüí ella.

- He dit fredament - corregí en "amon sense aturar-se.

La noia es va quedar on era, sense seguir-lo, però després, quan ell ja era al menut vestíbul que precedia el menjador, va cridar :

- Espera !

Va esperar a frec de porta mentre la Joana desapareixia cap al dormitori, on la va sentir obrir un calaix abans de tornar amb el carnet a les mans.

- Té - va dir, despectiva -. I que bon profit us faci.

En Ramon va haver de fer un esforç per acceptar-lo, però, aconseguí de dominar la seva ira sobtada, de sobreposar-se a la humiliació de la frase ofensiva, del gest hostil, i fins i tot digué :

- Gràcies.

Les mateixes gràcies que repetí l'endemà, en tornar-l'hi, car mentrestant en Sendada ja havia solucionat el seu afer. Uns cosins de la família amb qui vivia es disposaven a acollir-lo, i aquest cop sense reserves; era un matrimoni gran, sense fills, i rosegat per la consciència culpable d'haver-se passat un quart de segle en el silenci de l'assentiment. Abans, tots dos havien estat del partit socialista.

- Aquí el tens - va dir a la Joana -. No ha estat necessari. Ara podràs tornar a dormir tranquil·la.

L'actitud de la noia, però, durant aquelles vint-i-quatre hores ja havia canviat, i s'excusà :

- Perdona. Ja sé que no hauria d'haver dit el que vaig dir. Però, em vas fer una ràbia ! Perquè tenies raó, és clar. Què li has contat, a ell ? - va inquietar-se aleshores.

- No res. Li duia el carnet, oi ? Amb això n'hi havia prou. Mai no ha dubtat que l'hi deixaries. I ho has fet.

- Sí - ponderà ella -. Com si m'arranquessin un queixal. No té gaire mèrit.

- Qui sap ? Potser són les coses fàcils que no en tenen. Només ens posa a prova allò que ens costa.

- Ja et vaig dir que eres un home estrany - li recordà la noia. - Potser per això escrius.

No es movia propiament en un món literari. A diferència dels seus col·legues, novel·listes, poetes, dramaturgs, no havia tingut mai cap premi ni havia tornat a ~~presentar-se~~ presentar-s'hi després del seu fracàs. La sort, que molts li envejaven, amb motiu, d'haver trobat des de bon començament un editor que creia en ell, li estalvià també una sèrie de maniobres que no poden dur-se a cap sense disposar de certes relacions i el seu diguem-ne radicalisme creixent contribuïa encara a allunyar-lo d'un ambient dominat pel conservadurisme més impecable, en el qual, com és lògic, se sentia incòmode, a repel·lir. D'altra banda, s'adonava que la generació més vella, que el precedia, l'acceptava amb moltes reserves, potser perquè el trobava poc en la tradició del país, mentre que era, als seus trenta-cinc anys, ja hi ha ~~alguns~~ algú dels joves que recela d'ell per la raó contrària; patriota dubtós als ulls d'una burgesia que acapara un catalanisme racista i pensa en europeïsmes de via estreta i marxista massa adherit a essències nacionals al veure

dels servidors d'un novell imperialisme messiànic que afirma una llibertat retallada, se'l respecta pel seu desinterès, per la rectitud de la seva vida pública, pel seu talent de narrador, pel lloc de privilegi que ha conquerit amb els seus llibres, però això mateix contribueix a fer-ne un solitari que ara pot entrar lliurement on li plagui amb la seguretat de ser ben rebut, però conscient que no pertany al grup, a la cleda, ~~mmm~~ que té molts coneguts però pocs amics.

La vida literària, amb els seus servilismes de capella, li repugna i, per això, evita tant com pot captenir-se en "literat", les discussions de cafè, les actituds de pontífex, les reunions que cada dia sovintaja menys sense eliminar-les totalment del seu programa, ja que de tant en tant també és bo, li sembla, comprovar la temperatura del cos al qual, vulguis o no, ha lligat els seus destins en escollir una professió. Però aleshores s'hi mou una mica absent, una mica al marge, com el peix fora de l'aigua, i és que només es retroba ell mateix davant el paper blanc que li exigeix un sacrifici no sospitat, a soles amb una dona o en companyia de les rares persones prop de les quals, per un ~~motiu~~ o altre, pot manifestar-se amb una sinceritat total, amb el convenciment que les seves raons, sempre una confessió, seran acollides com allò que ell creu que són: una expressió vàlida que pot ésser discutida, que cal que sigui discutida per no encarcerar-se, però que mereix respecte i no pot ésser ignorada. Això l'ha fet estimar persones com en Blanquer, o en Pous, o en Sensada, però el separa d'altres com en Bellavista, per exemple, que cada dia té un somriure més suficient i és capaç de dir com va dir-li un dia:

- Jo encara sóc massa jove perquè m'esclafi aquesta mena de por de la gent de cinquanta anys, o més, que comencen a témer que no arribaran a lloc, però això no vol dir que badi.

Pensava en termes de "carrera literària" i, implicitament, manifestava una disposició a fer cada dia més concessions de determinat ordre per no perdre el tren. Ell va callar, com calla sempre davant d'aquestes confessions inconscients que donen tota la mesura d'un home. Després això es cobreix amb tota mena de raons, perquè no és fàcil viure sense justificar-se, però caldrien moltes carretades de terra per amagar l'egoisme personal, l'afany de notorietat que no respecta res mentre aquesta inconsideració sigui productiva i mení al capdamunt de tot. Al capdamunt d'una glòria, d'una fama o d'una popularitat humanes que fan els mateixos homes menyspreats pel grimpador, aleshores enfrontat amb el buit, tota vegada que no pot donar valor a allò que acaba de reconèixer que no en té. No deia el mateix Bellavista que l'opinió dels altres no li importava? Un cop, davant seu, en Codina, va tractar de fer-

li veure la inconsistència de la seva posició :

- Si no en té, per què busquez el seu assentiment ?
- No el busco. D'on ho has tret, això ? Jo no llegeixo mai cap crítica dels meus llibres, no m'interessa el que puguin dir de mi.
- Per què escrius, doncs ?
- Per expressar-me, com tothom.
- Per expressar-te davant els altres, deus voler dir. Si no hi hagués ningú, suposo que no ho faries.
- Es clar, no n'hi hauria cap necessitat.
- En aquest cas, jo suposaria que si escrius per expressar-te davant els altres, o sigui perquè et llegeixin i sàpiguin com ets, no et deuen ser pas tan indiferents...
- No em són indiferents. No m'interessen les seves opinions, i prou.
- No és gens de clar, però deixem-ho, si vols. No se t'ha acudit, de tota manera, que potser als altres tampoc no els interessen les teves ?

En Bellavista va riure.

- Si no els interessessin, no em pagarien com em paguen ! Saps que em donen, per un article ? - I començà a citar xifres, totes respectables, això sí, mentre s'inflava una mica sota el seu desseiximent aparent -. I no m'ho donen perquè sí, dic jo !
- Evidentment, ets un home ben pagat.

L'altre, que no es marmava el dit, va copsar tot seguit el dring que feien aquelles paraules i es va molestar.

- Tu, escolta, que jo no em venc !
- Ni les prostitutes - digué en Godina -. Sempre els queda el mateix que han cedit, que han arrendat o llogat durant una estona. En la mesura que vendre implica un acte de cessió permanent, no et podries vendre ni que vulguessis.

En Bellavista no sabia com prendre-s'ho.

- Em foteu gràcia, els individus com tu ! Sempre passejant-se per la vida amb un vestit blanc, de primera comunió, i ben arremangat perquè no s'embruti.
- Potser això, si és veritat, vol dir que és a mi a qui no interessa tant l'opinió dels altres. I m'estranyaria. Carall - va exclamar, - si a tu no t'interessa, digues que jo visc als llims, on no hi ha ni la possibilitat que m'interessi ! I, amb tot i això, permeto que retallin els meus llibres, que els potinegi la censura, que hi digui la seva l'editor... I què, ho faig per mi sol, per expressar-me ? L'expressió em sembla que ja l'he aconseguida en escriure'ls. Publicar és un pas més, la persecusió de l'assentiment que es traduirà en prestigi, en influència. I a tu bé et deu agradar d'influir, oi ?

- Ja sabem que és una satisfacció, sí - va reconèixer en Bellavista.

- Influir aquells que menysprees... Es fabulós !

Es van anar hostilitzant durant un parell d'hores, i encara no havien acabat quan en Ramon els deixà, però ja suposava que en Codina no s'havia endut la victòria; a en Bellavista no li venia d'una contradicció, com a tants altres que encenien ciris a Déu i al Diable, fidels a un pragmatisme que tenia una arrelada tradició al país, on tanta gent es carreguen de glòria i de diners per haver estat llestos. Tots els altres gestos els corejaven com un exemple vivent que eren d'un "deixa't de manies !" que paga. Tots els homes de l'"acordió i la bicicleta" tancaven files en un escapisme afeixugat d'honors i les editorials es disputaven llurs obres sense vergonya.

No podia avenir-se amb aquell món ni al preu d'una reconeixença pública que, al capdavant, anhelava com qualsevol altre. L'expressió "carrera literària" li desagradava per totes les implicacions malsonants que tenia, però no li faltava la vanitat pròpia de l'escriptor, una certa manera de "ser cregut", segons va dir-li una vegada la Roser, i l'obscuritat relativa per força l'havia de fer sofrir. Aleshores era simplement qüestió d'esbrinar si el feia sofrir més aquesta penombra o la poca estima en que s'hauria tingut en el cas de cedir a allò que, fet i fet, era una imposició.

- Potser sóc immensament orgullós - va dir un dia al mateix Codina que atacava en Bellavista -. D'un orgull desmesurat, satànic. I d'això en dic estima de mi mateix. No ho sé. Tots ens movem per mòbils foscos, que no ens atrevim a aclarir, que potser no podríem aclarir perquè les defenses són massa fortes. Algú et dispara en una direcció i hi per severes, t'hi acostumes, t'hi compromets, i llavors t'hi obstines, segur que no pots haver-te equivocat. Haver-se equivocat equivaldria a una mena d'anorreament, com sempre que et desmenteixes. Fixa't si és gran ! Et dic tot això i no ho crec, no ho puc creure. Ho dic per afirmar-me encara una mica més en la meua posició, per tenir la satisfacció de veure que ni amb el meu escepticisme no em puc derrotar. Faig una mena de prova del foc i en surto victoriós.

- No ho crec pas. Vull dir que t'agrada turmentar-te i ho fas amb les armes que pots.

- Només es turmenten els indecisos, Codina.

- Qui ho ha dit ? Et vols fer pagar una mena de superioritat que no pots eludir. De segur que te la fas pagar molt sovint, però només ocasionalment davant d'algú altre.

- Quina mena de superioritat ? Tu creus que em sento superior als altres ? Per què ?

- Sí. La superioritat moral d'aquell que actua d'acord amb una regla de conducta noble.

- El fidel d'un temple, el devot d'una religió... Quantes coses no es poden treure de dins si comences a mirar-t'ho de massa prop, si deixes que els altres hi donin un cop d'ull ! No m'ajudis tant, Codina !

Tots dos es van posar a riure i la conversa no va madurar degudament. Potser a ell li feia una mica d'angúnia la incapacitat en què es trobava de convencer-lo que no experimentava aquella mena de superioritat; fet i debatut, havia hagut d'enfrontar-se amb la mateixa temptació de comoditat que tants no havien resistit, però ara se sentia còmode, relativament còmode, en aquelles posicions establertes. I això no deixava d'inquietar-lo, li semblava un mal senyal, potser l'inici d'una caducitat prematura.

El tranquil·litzava comprovar que els seus llibres, fos com fos, no ho palesaven. Servava, íntegra, la seva capacitat de renovació, cosa que d'altra banda no el podia admirar gaire. Mai no havia abusat d'ell; ni les presses de l'editor ni la necessitat de diners no l'obligaven en cap moment a precipitar la feina, a lliurar un treball immatur que no l'hagués satisfet. Evitava, doncs, el desgast, i àdhuc la corrupció, que acompanya l'obra abundant. Sabia resistir les sol·licitacions del seu cervell creador sempre enderiat en fermentacions que no li mereixien confiança fins que començaven a solidificar-se i podia examinar-les, analitzar-les, amb una certa fredor, amb un distanciament crític. Això no vol dir que, un cop l'obra al carrer, no se li acudissin mil maneres de millorar-la. Descobria aleshores ingenuïtats, fragments maldestres, situacions a les que hauria pogut donar una altra sortida, potser encara més d'acord amb el caràcter dels seus personatges, caigudes d'estil, repeticions innecessàries que apuntalaven conflictes prou evidents i ara sobtadament una mica falsos per aquella insistència.

En els seus inicis, i un cop superada una certa complaença de novici, això el descoratjava força, el feia dubtar dels seus dots d'escriptor, el mig convencia que, fes el que fes, es quedaria en algun racó poc gloriós de la història, i li va caldre decidir-se a no rellegir els seus textos impressos per bandejar la sensació d'impotència que amarga la vida dels creadors. Ara accepta com a bona la darrera reacció davant el manuscrit que ha anat creixent a poc a poc en la solitud de la seva cambra, en hores de treball normal, car la seva vida a dispesa no sempre li ha permès la llibertat d'escriure a la nit, a la matinada, quan els altres descansen, o si la prouja era massa forta, ho ha hagut de fer a mà per passar-ho després a màquina i, sovint, transformar-ho tot quan el cop d'ull global ~~quimpan~~ de l'escriptura neta l'ha

convençut que la drecera era una marrada, o un parany.

Ja fa anys que s'ha avesat a allò que en Codina en diu "unes condicions poc favorables", a les remors de les mestresses que netegen el pis, als cants de les criades que renten la roba, a la provisionalitat d'una instal·lació, a les taules que coixeigen, als llums no sempre prou apropiats, a la curiositat dels companys de dispesa, i res no afecta la seva capacitat creadora que sap aïllar-lo, quan convé, amb la mateixa eficàcia que l'isolava en aquella cambra del pis de la Teresa, on escrivia a darreres hores de la tarda, o a les primeres de la nit, envoltat pel silenci religiós d'algué que creia en ell i el protegia contra les interferències de l'exterior; d'algué que potser ^{encara} no faria si un coit no l'hagués expulsat del paradís.

I somriu en pensar que aquest deu ésser el seu destí, entrar en jardins d'on sempre serà foragitat a les intempèries d'una altra aventura; un destí comú, d'altra banda. Eva sempre és un ser cruel o feble i per ella parla i es manifesta el déu de les satisfaccions que no poder ésser acomplertes fins al final. La seva obra ho diu sense emprar aquestes paraules, i ho diu la seva vida lligada successivament a la Teresa que va entreobrir les portes per tancar-les tot seguit, a la Roser que l'esperava per realitzar la seva missió de dona, a la Marcisa que li fou arrabassada quan construïa un castell de cartes, a la Magda que va oferir-li la incomoditat d'una esperança que ell no compartia i a la Mara que ara, en aquest moment, quan seu a la seva cambra de la pensió de la plaça de Letamendi, encara podria ser un futur...

Aquell vespre, a casa la Magda, va tenir la sensació que, per primera vegada, violaria algué. No havia violat la Teresa, aleshores, tants anys enrera, preparada a un acte que secretament havia volgut encara que seguidament el renegué; ni a la Gràcia, verge però vagament conscient que la vida l'esperava més enllà d'una decisió que ell va tenir l'encert de precipitar. La Magda era diferent. Ara i a des s'avenia a la confessió alliberadora, catàrtica, però ~~hmm~~ o no hi trobava prou consol o les resistències eren encara massa fortes; sempre, en un moment o altre, es replegava de nou, feia marxa enrera, es reservava davant l'home mancat de respecte, avesat a encarar-se amb les dones sense pudor. Somiquejava, s'ofenia, i acte seguit acceptava els cops de sonda, les provocacions, s'acusava, encesa per una mena d'humilitat que l'atansava, la feia abastable, abans que una altra reticència, vinguda qui sap d'on, la fes dreçar-se amb un mot de protesta que després, paradoxalment, l'ablania fins a l'extrem de tolerar els seus llavis, el contacte de les seves mans. Es contradeïa, va renegar d'aquell record que deu minuts

~~moment~~ abans acceptava perquè no tenia res més, i el dependent casat de Vilanova i ella mateixa van quedar coberts d'immundícia; va insultar els seus pares severs i equivocats i, penedida, els exaltà gairebé amb extravagància; lamentà amargament l'instant aquell en que se li acudí d'atreure en Ramon a la seva vida i, als dos segons, li demanava un perdó innecessari i, espontàniament, se li abraçava... En aquell, ~~moment~~ moments tots dos estaven exhausts, però ell vibrava amb una secreta exaltació que l'empenyia a apurar l'escena, a profunditzar en l'experiència, encara que això significués el seu anorreament o el de la noia.

Va engrapar-la doncs quan ella se li abraçà i va besar-li els ulls, les galtes i els llavis amb una insistència confusa que el projectà damunt d'ella sobre el sofà fins que la Magda, en sentir la boca que avançava pel coll, cap a l'inici de les sines, protestà :

- Ramon !

Ell va mirar-la, embriagat i lúcida alhora, i aleshores va tenir la sensació que, d'una manera o altra, anava a violar-la.

- Mai no serem res l'un per l'altre, Magda, si no ho som tot - li va dir -. O potser és que m'odies ?

- Jo ?

- M'has abocat tota la teva misèria, t'he vist com una dona no tolera que la vegi un home si no l'estima o l'odia. Però tu no ets meva, Magda, ni ho vols ser. T'espanten les meves mans, la meva boca, et negues a ser dona amb mi. Et rabeiges en la porqueria de la teva vida i m'hi arrossegues sense que en tu hi hagi prou amor per acceptar-me. Què he de creure, digues ?

- No puc més, Ramon, no puc més ! -, es va queixar ella -. Sí...

Però ell la va interrompre :

- I com et penses que em sento, jo ? He sofert amb tu durant una hora, durant dies. No m'has estalviat res, i ho he acceptat -afegí amb la impressió sobtada que repetia un altre moment de la seva vida. Va aixecar-se i, amb un gest impremeditat, s'aixecà. La impressió de viscut va accentuar-se fins a marejar-lo, i alçà les mans al cap, per premer-se els polsos amb ferotgia.

- Ramon, Ramon... - piulà la Magda -. Què et passa ?

- No ho sé... - i sanglotà convulsivament.

Ella va precipitar-se, però el noi la rebutjà fins que va veure que li tornaven a rajar les llàgrimes galtes avall mentre s'aclofava a terra, als seus peus. Aleshores va agenollar-se també i, amb una veu dolça, va dir :

-Ens fem mal, Magda. Més val que me'n vagi.

La noia li tocà la cara, sense deixar de plorar.

- Vols dormir amb mi, oi ?

Esmunyí la mà cap a darrera el seu coll, com per abraçar-se-li, i ell, sense dir res, la va fer aixecar, li passà un braç per sota els genolls i, lentament, se l'endugué cap al dormitori, on la deposità sobre el llit. En aquell moment ella ja tenia els ulls secs, però també ho eren els llavis quan els hi besà, cultivat al seu damunt.

- 'a veus que no t'odio - digué la noia.

- No.

'a obrir-li el quimono i la féu incorporar-se per tal de despullar-la. Sota anava vestida, amb visó, bragues i sostenidors. No va demanar-li que apagués el llum i, un cop nua, restà quieta al seu davant, asseguda al caire del llit, extraordinàriament blanca i fràgil tot i la robustesa del cos. Estranyament, va dir :

- No me'n dono vergonya. No, gens...

Però aleshores les galtes se li emporpraren i el va abraçar mentre ell palpava aquella rotunditat sense altre defecte que el dels pits, llargs i adreçats cap a l'estómac, com els d'una cabra, molt diferents de com els havia imaginat. Va deixar-la per desfer-se de la seva roba, i tornà al llit, des d'on ella el mirava amb una cama una mica plegada sobre el ventre, com per amagar el triangle del pubis. Tenia una expressió humida i vagament especuladora que l'inquietà, sense acabar de comprendre per què fins ~~que~~ al cap de cinc minuts, quan li separava els genolls amb els seus. La veu, una mica ronca, va dir :

- Ens casarem, oi, Ramon ?

Ell va immobilitzar-se i, quan reaccionà, va deixar-se relliscar cap a un costat.

- Per això t'has deixat portar al llit ? - li preguntà.

- No - va respondre la noia amb una veu insincera -. Però vull casar-me amb tu. Diques ~~que~~ sí.

- I si dic que no ?

Ella va agafar-li la mà per acompanyar-la fins al ventre, amb un gest tan impropï que en Ramon l'enretirà i va redreçar-se per mirar-se-la ~~hà~~ més bé.

- Quan fas comèdia, Magda ? - li etzibà.

Ara estava totalment desconcertat. Tot d'una tenia el convenciment que havia caigut en un parany, que la noia no s'havia limitat a mentir sobre unes relacions amb el padrastre inexistent, sinó que la mentida fou constant i afectava tot el que li havia dit sobre la seva família, la seva formació, els seus tabús... Actituds, expressions, paraules i gestos havien estat una simulació. Però va replicar plàcidament :

- 'ai, Ramon - i repetí - : Vull que ens casem. Si em respectes, no em

pots dir que no.

- Et respectava fins ara fa un moment - mormolà ell, però la noia no devia escoltar les seves paraules, ja que proseguí :

- Jo t'estimo; t'ho he demostrat...

- N'estàs segura ?

- No sóc teva ? - argüí ella.

Ho va preguntar amb tanta aviesa i, alhora, amb tanta innocència, que en Ramon per força va haver de tornar a creure que era sincera. Sí, no li jugava cap comèdia, era simplement una noia maldestra que no entenia res, que potser ni s'entenia a ella mateixa. D'on devia haver tret aquella idea de seduir-lo amb el seu cos, quan ningú no l'havia preparat a fer-ho amb gràcia, amb convenciment ? Va sentir-se apenat ~~ment~~ i, amb dolcesa, va dir :

- No, Magda, no ets meva. No n'hi ha prou amb que et despullis al meu davant, no n'hi hauria prou encara que et penetrés... I el casament tampoc no fa que un home i una dona siguin més l'un de l'altre. Res no pot fer que siguin l'un de l'altre quan no són lliures de donar-se.

- Però jo ho sóc, Ramon.

- No. Un instint estrany, el record d'una lectura o un consell pretesament ben intencionat, t'han dictat un gest que tu no podies fer, que jo no podia acceptar. M'has fet dubtar de la teva sinceritat - confessà -. Però no és això. A la teva manera, potser sí que m'estimes. Es a dir, t'ho penses. Per un motiu o altre he despertat la teva imaginació i tu confons una cosa amb l'altra.

- No t'entenc - es lamentà ella -. Jo només sé el que sento.

- Però què sents, Magda ? Quan una dona estima de veritat un home, hi ha un impuls que la porta cap a ell, a compartir-ho tot, a intentar aquesta aproximació dels cossos on veiem una totalitat... Escolta - afegí en adonar-se de la seva expressió incomprensiva -, tu no m'has desitjat mai...

- No és veritat, no és veritat ! - protesta ella immediatament -. Sempre, des del primer dia, he tingut ganes de tu. Però no t'ho podia dir. Què hauries pensat demi ?

- Res del que tu t'imagines.

- No ? Ara mateix, què deus pensar ?...

- Que ets una perduda ? No, Magda, no. No hi ha res més deliciós que una dona que s'ofereix perquè estima. No vull dir que tots els homes siguin dignes d'aquest oferiment. Però cal córrer el risc, cal exposar-se, Magda.

- Ja ho he fet. Quan t'he vist sanglotar, quan...

- Sí - la va tallar ell -, però t'has hagut de forçar; en el fons no

em volies. Ni em vols ara - digué, i amb un gest sobtat que va provocar una exclamació sorpresa de la noia, avançà la mà per assegurar-se'n - Veus ? - pregunta seguidament, contrariat d'haver tingut raó.

Ella sanglotava, ferida i avergonyida, però va tenir prou energia per protestar :

-Que vols que senti, si només discuteixes i m'humilies ?

En Ramon, pacientment, sense aconsellar-la, repetí:

- No, Magda. Recorda que havíem entrat al dormitori a estimar-nos, no a parlar de matrimoni. No m'acusis si reaccio així. No em puc casar amb tu, i t'ho he dit prou clar. I també vull afegir que no m'he aprofitat mai de ningú amb mentides o falsos pretextos.

- Però jo et vull, Ramon, et vull...

Ell acabava de saltar del llit i començava a vestir-se.

- Potser sí, però jo no et puc creure, Magda. Perdoni si m'equivoco.

- No te'n vagis - demanà ella.

- Més val que sí. Ara tot seria una mica fals, sense espontaneïtat. Però no ho interpretis com un refús. Interpreta-ho com el que és, com això que a tu et sembla que no et tinc : respecte. Puc ajudar-te a aclarir les coses, però no ara, sinó quan tu hi estiguis preparada.

La violació, doncs, no va ser física, sinó que quedà limitada a forçar unes reserves d'intimitat que, com va dir-li després ella mateixa, la deixaren desfeta, amb la sensació que algú li havia enretirat la terra de sota els peus o la percaçava lluny del seu refugi, del cau on conreava estzanyeses tan arrelades que la nodrien encara quan, al cap de cinc o sis dies de soledat, d'introspecció i, sempre segons ella, que ho confessa desafadorament, de desig anhelant, va demanar-li si espodien veure. Va ser prou honesta per dir-li :

- No he renunciat a res, ja m'entens, però no en tornaré a parlar, si no vols. No és una condició, doncs. És una esperança, Ramon.

Això va ser per telèfon, i el llenguatge, en la seva boca, era prou inhabitual perquè en Ramon pensés que fet i fet la noia havia sofert una certa metamorfosi durant aquells dies de silenci. També semblava assenyalar en aquest sentit la decisió amb què formulà el seu pla. Al pis no volia rebre-li; la criada, naturalment, ja havia tornat, i sempre hi havia l'assumpte preocupador dels veïns. Li va proposar doncs d'acudir a un hotel, però no a un meublé, sinó a un hostel corrent de viatgers, al qual s'inscriurien cadascú pel seu compte. Ella hi aniria primer, li telefonaria el número de la cambra que li donarien i ell se li reuniria més tard, dissimuladament.

Ho va trobar una mica novel·lesc, però una combinació d'aquestes era més aviat natural que seduis la seva imaginació en introduir un

cert element nou; per començar, ell no havia ficat mai els peus en cap hotel de la ciutat.

Va rebre la trucada a tres quarts de vuit i, al cap d'una hora, ja era davant el taulell de recepció, sense maleta ni equipatge de cap mena i gairebé amb els diners justos per pagar l'habitació ~~al~~ avançada; era a finals de més i fins l'endemà passat no havia de cobrar unes classes. En el fons, li feia gràcia embolicar-se en aquella aventura amb cinquanta-vuit pessetes a la butxaca, les que li restaren en pujar a la cambra que li era destinada.

Va sortir a sopar al bar on ara estava abonat, al carrer d'en Roca, i a les deu, tal com convingueren, empenyia la porta sense tancar darrera la qual l'esperava la Magda. La noia era asseguda al llit, fumant, una cosa que mai no li havia vist fer. Estava nerviosíssima i, en veure'l, gairebé ~~humiliat~~ botà.

- Calma't, Magda - li va dir ell.

- No sé si he fet bé - ponderà ella -. Ara que hi sóc... M'ho imaginava d'una altra manera.

Era un inici poc prometedor i en Ramon repetí :

- Tranquil·litza't, Magda.

Va donar un cop d'ull a l'habitació, mirà per la finestra, obrí les aixetes del lavabo i, per fer una cosa o altra, es rentà les mans. Ella el mirava des del llit, greu, però quan a la fi va atansar-s'hi de nou, amb un somri, aconseguí també de somriure-li. Tenia una volva de tabac als llavis i ell la hi va treure delicadament, amb els dits, abans de besar-la.

- Estàs molt bonica, Magda - li va dir -. Sempre hauries de dur els cabells així.

Se'ls havia deixat caure i li ~~miraven~~ emmarcaven una cara pàl·lida que semblava més jove, però ella ben just s'hi fixà en la falaguèria, car s'inquietava :

- Has tancat la porta ?

- Si, no t'amoinis.

Li caldrien prodigis de paciència si volia deslligar-la una mica, fer que se sentís natural en un indret i en una situació que ella mateixa havia escollit, i va abstenir-se de tocar-la, disposat a parlar-li del que fos per anar creant un mínim de clima familiar. Però aleshores, a l'habitació del costat, algú va engegar un transistor o un tocadiscos i les notes d'un ballable alegre i animat es filtraren discretament, una mica somortes, a través de l'envà. En Ramon allargà els braços :

- Vols ?

Van dansar, potser no ben bé al ritme de la música, que exigia més moviment, més trepidació, una disposició d'ànim més desfermada, i el cos de la noia s'ana relaxant entre els seus braços que la cenyien amb mesura, discrets, i la feren evolucionar entre el llit i la paret potser cinc, potser sis minuts, quan es van sentir uns trucs en una porta, unes veus, i la música cessà tan abruptament com havia començat. En mirar el rellotge, en Ramon va veure que eren exactament un quart d'onze i dos minuts.

Restaren abraçats, en la posició que els havia sorprès la darrera nota, i es miraren. Ell li allunya els cabells cap a la nuca, va tocar-li el rostre i esperà que ella prengués la iniciativa de besar-lo. Esmunyí aleshores els dits cap a la seva esquena, on hi havia cinc botons fins a la cintura, i els descordà. Un moment després l'estava despullant francament, sense deixar de besar-la, però ella s'havia tornat a enrigidir una mica i fins digué :

- Em sembla que no podré, Ramon...
- No et preocupis - contesta ell -. Esperaré tot el que calgui.
- Em sento tan, tan desplaçada...
- No et preocupis - repetí en Ramon.

Al llit s'abatingué novament d'acariciar-la i va limitar-se a jugar al seu costat amb els dits entrellaçats als seus, desitjós d'establir una confiança, un costum. Després d'adonà que ella plorava.

- Magda ! - exclamà.

- Et juro que ho volia, Ramon, t'ho juro ! No sé qu'em passa...

- No ploris, Magda; no és tan greu com això. Ja ho veuràs... Podem tancar el llum - va dir, i allargà la mà cap a la pera que hi havia prop del capçal, mig confiat en les virtuts de la fosca, ajudada per ell que va envoltar la noia amb els braços i li féu reposar el cap contra l'espatlla -. Estàs bé, així ?

- Sí...

Va eixugar-se les llègrimes i tots dos van quedar-se quietes en el silenci precari de l'hotel, ara i adés interromput per una remor de passos al corredor, pel cop més o menys discret d'una porta, per una veu no prou continguda i, més en segon terme, pel ronc dels motors o l'espetec inconsiderat d'un moto que encenia la lit amb un llampec sonor. No parlaven, recollits en aquella soledat, entre els llençols que els abrigaven, creant una zona calida i confortable que apaivagava la inquietud i el recel. La nuesa de la noia, a tocar seu, abraçada, era la promesa d'una realització més o menys llunyana però ara inevitable, i el seu desig ara ja gairebé no se sentia contrariat per l'espera, perdurava tranquil i segur, sense minva ni creixença, amb una profunditat

nocturna que es nodria no tan sols de contactes, sinó d'imatges amb precises i tot seguit més vagues, confuses, i de nou afilades abans de barrejar-se altre cop contra un fons sonor de paraules que s'allunyaven o cessaven per augmentar el silenci, una quietud més densa, boirosa, infinitament agradable i aleshores pertorbada amb la pruïja, li semblava, d'orinar.

Es va despertar amb un sobresalt mentre acabava de vessar-se contra la cuixa de la noia que havia canviat de posició i esperà, amb el cor desacompassat, sense atrevir-se a moure's. Ella dormia, el seu bleix regular i monòton li ho assegurava, i ara ja no tenia ~~ningun~~ objecte despertar-la, exigir res. Amb precaució, va separar-se'n una mica i s'eixugà amb un cap de llençol que després rebutjà tot garant-se d'esquena a la Magda. Va clore els ulls, amb ganes de dormir novament, d'oblidar aquell fracàs, de recobrar-se per quan, a la matinada o a primeres hores del matí, es despertarien tots dos i ella se li obriria amb la calidesa mandrosa i perllongada del cos reposat, en perfecte acord amb l'esperança que desvetlla el dia punt d'estrenar, amb l'anhel difús d'acomplir els somnis perennes de la carn aleshores més elemental i més dolça...

Quan va despertar-se per segon cop, però, ella ja era fora.

S'ha despertat en altres cambres compartides de banda de nit i solitàries a l'alba, on ha estat ell qui se n'ha anat quan la seva companya ocasional encara dormia, el darrer cop una noia anònima amb la qual compartí rialles i silencis mentre els russos entraven a Txecoslovàquia. Fou doncs el dia vint d'agost, fa molt poc. En sortir al carrer els titolars gegants dels diaris li saltaren a la cara per informar-lo que s'havia acabat allò que s'ha convingut d'anomenar la "primavera democràtica" del poble on poc abans uns intel·lectuals publicaren el text de "les dues mil paraules", del qual recorda bé alguns paràgrafs:

"Renunviem a l'exigència impossible que cadascú de nosaltres, col·locat al capdamunt, ens doni sempre la interpretació exacta de les coses i la conclusió que en cal treure. Cadascú de nosaltres ha de treure les seves conclusions sota la seva pròpia responsabilitat. No es pot arribar a un acord mutu sense discussió, cosa que implica la llibertat d'expressió, que és, de fet, la nostra única realització democràtica d'aquest any."

"En els dies que s'atansen, haurem de donar proves de la nostra iniciativa i de la nostra decisió. En primer lloc, ens oposarem a l'opinió - si es manifesta - que un renaixement democràtic es pot fer sen-

se els comunistes, o fins i tot contra seu. No tan sols seria injust, sinó forassenyat."

"Els comunistes tenen organitzacions ben establertes; cal, dintre d'aquestes organitzacions, que recolzem les tendències del progrés. Tenen funcionaris amb experiència i tenen les palanques del comandament a les mans. Han preparat un programa d'acció que ha estat proposat al poble. Es un programa que tendeix a la reparació de les pitjors injustícies, i resulta que són els únics que es troben en possessió d'un programa tan concret. Cal que nosaltres reclamem l'establiment d'un programa local d'acció a cada districte i a cada comuna..."

En el curs dels dies següents va veure moltes actituds jubilants sota una expressió hipòcrita i més d'una cara llarga que amagava satisfaccions inconfessables. Els russos s'instal·laven a Praga, i això desenmascara el "mite" d'un comunisme pretesament progressista, democràtic. ~~mmmm~~ A en Valls, amb el qual tingué una petita discussió una tarda que es bevia un cafè a la barra del Terminus quan el cridaren d'una taula on també hi havia en Bellavista i en Gordo, li va dir:

- Per què no t'ho mires com si els autèntics comunistes fossin els txecs i no els russos?

- Perquè no ho són.

- Què s'hi oposa? Raons històriques d'aquestes que voldrien que fossin més cristians els catòlics que les diferents sectes protestants? O sigui un criteri cronològic...

- També té la seva importància, no et creguis. Les branques que es trasplanten de l'arbre original ja no són el mateix arbre - va suggerir en Gordo.

- No diguis bestieses. Això equivaldria a assegurar que un presseguer és més presseguer que un altre! - saltà inesperadament en Bellavista.

Tots van riure, llevat d'en Valls que feia:

- Quan una facció d'un grup se separa d'aquest grup, sol adoptar un altre nom; no seria legítim que volgués apropiat-se del primitiu.

En Ramon va fer tot el possible perquè el to de la seva veu no fos tan pedant com les paraules que, li semblava, es veia obligat a dir:

- M'estranya que parlis amb aquesta lleugeresa, Valls; tu no ho sols fer. D'on et creus que surt el nom de comunisme, dels russos? T'asseguro que és una mica més vell que la revolució d'octubre.

- Es clar, és d'en Marx... "El manifest comunista" - va comentar en Gordo.

Però ell el va contradir i recordà el que havia llegit en un dels llibres que li deixava en Blanquer:

- Es de poc després de la revolució francesa de 1830, i designava algunes societats secretes revolucionàries i les idees o teories de Cabet

- Tot això és arqueologia - va protestar en Bellavista.

- D'acord, fer tant, deixem-ho, si us sembla. De fet el problema no és pas aquest. Els russos, no ho oblidem, mai no han pretès que havien establert el comunisme a casa seva, sinó que vivien en una etapa preparatòria a la instauració d'aquest comunisme. Segueixen, per tant, una via, i ningú no ens garantitza que n'hi pot haver d'altres sense per això abandonar el marxisme. Per què hem de negar que la txeca ho és amb els mateixos drets, i potser amb més i tot? D'una banda, els txecs no han tingut tanta ocasió de corrompre el seu marxisme. I no vull dir per una qüestió de temps, sinó en termes d'idiosincràcies nacionals; a Rússia hi ha una tradició autocràtica que els comunistes han heretat, i això ho sabem tots. De cara a fora, aquesta actitud sempre es manifesta en forma d'imperialisme. Em direu que ells tenen dret a defensar el seu món, i això és cert, però ningú no l'amenaçava, ara. Txecoslovàquia no havia abandonat el socialisme; es limitava a desenvolupar-lo, a fer allò mateix que els dirigents russos prometen per al futur, per un futur en el qual ja no serà necessària la dictadura del proletariat. Fixeu-vos en un detall i va afegir, després d'una breu pausa, i fent tancar la boca a en Gordo que l'havia oberta per fer alguna observació -. Per tot el que sabem, a Txecoslovàquia s'ha donat per primera vegada en una societat socialista la circumstància que tot el poble, o la majoria, està al costat dels seus dirigents i que cap de les llibertats concedides darrerament no ha estat aprofitada per enderrocar el règim marxista; tot s'ha limitat a una crítica de les institucions socialistes dins les coordenades del socialisme. Ningú, que jo sàpiga, ha parlat de tornar al règim de propietat privada.

- Tot això està molt bé - concedí en Valls -, no t'ho nego. I es natural que parlis així. Potser si que els txecs havien aconseguit d'instaurar un paradís...

- No crec haver-ho dit - el va tallar en Ramon -. De segur que és una societat terriblement imperfecta, però no tant com d'altres quan és capaç de veure els seus defectes i de renovar-se. Les exageracions són destructives, Valls. Puc procedir a fer totes les que vulguis sobre el catolicisme.

- No en dubto gens. Però no et serviria. I ja que t'obstines a treure el catolicisme, et recordaré una cosa. Sense parlar de la importància que dóna als valors espirituals, una societat catòlica sempre tindrà sobre la societat comunista l'avantatge de permetre que en ella visquin lliurement, al descobert, persones no catòliques com tu.

- La tornes a fallar, Valls. Una observació : no hi ha societats políticament catòliques. Tu et refereixes a societats on els adeptes a la doctrina catòlica són majoria. La societat no ho és, i la seva legislació ho demostra prou. Una altra observació / al.ludeixes el tema de la violència. El catolicisme ha estat carnisser i intransigent i, si ara no ho és fins a la violència física, cal atribuir-ho a que s'ha afeblit. Tercera observació : als països socialistes, si més no en alguns d'ells, l'església és tolerada. No dic encoratjada, Valls, simplement tolerada. La gent de tarannà religiós, doncs, poden viure entre els ateus sense que se'ls molesti per les seves creences mentre no atemptin a la seguretat de l'estat. Això, és norma a tot arreu.

- No em negaràs que existeix una discriminació !

- I on no ? Em pots citar un sol país on no hi hagi una mena o altra de discriminació ? Religiosa, ètnica, lingüística... Si no oberta, declarada, encoberta. I fixa't també que no la defenso, que no dic que estigui bé, ni als països socialistes ni als altres. El que si diré, en canvi, és que el socialisme ha de ser prou just, prou caritatiu, i capaç de donar les respostes adequades en cada moment perquè ja no calgui ser catòlic.

En Gordo va alçar la mà per demanar la paraula.

- M'agradaria de fer-te una pregunta. Com és que tots els comunistes... i ho dic perquè en conec d'altres... són d'una fecunditat verbal tan esclafadora ? Quan us dispareu ja no hi ha qui us aturi.

- No sóc comunista, Gordo - li va puntualitzar ell, com ja havia hagut de fer altres cops -. Només tenen dret a servir-se del nom de comunistes els que pertanyen al partit. Diries més bé marxista. D'altra banda, si vols donar a entendre que no deixo parlar els altres, no és veritat. Ara, si calieu... He fet tres observacions sobre el pretès avantatge d'una societat catòlica sobre una societat socialista. Per que no les discutiu, començant per la primera, que no hi ha societats catòliques ? - acaba en un to una mica agressiu -. O que s'encaminin al catolicisme.

- S'ha d'entendre - precisà en Valls - una societat on predominin els valors catòlics de tolerància, d'amor al/propri, de caritat...

- Jesús no era un home caritatiu, sinó un home dur que volia ser just,

- Veus ? - esclafí en Gordo -. Vosaltres ho sabeu tot !

En Bellavista, inesperadament, va dir :

- Em penso que té raó. Perdonar la Margalena no és un acte de caritat, sinó de justícia. I no mostra pas cap mena de caritat ni d'amor en vers els seus. De vegades em sembla que en això és com qualsevol home jove en el qual es manifesta un problema generacional...

- Però quines barbaritats ! - digué en Valls, i es posà simbòlicament

les mans al cap -. D'on ho treus, això ?

- De l'evangeli - replicà en Bellavista -. La lectura dels evangelis autoritza aquesta interpretació.

- Deu ser la dels evangelis dels protestants ! - punxualitzà en Gordo.

- I la dels altres també, si tapes les notes. Jesús, ni més ni menys que qualsevol xicot o noia dels nostres dies, no s'entenia amb la família. No sé de què us estranyeu, ni hi veig cap motiu ~~anormal~~ d'escàndol. Si hagués estat conforme amb els seus, avui no hi hauria cristianisme.

- I si en Marx i l'Engels haguessin seguit la tradició dels seus pares burgesos, avui no hi hauria comunisme, no és això ? - féu en Valls, i es girà a en Ramon -. Què et sembla, tu ?

- Ja veus que ara callo i escolto - replicà ell -. No perdó mai l'esperança d'aprendre alguna cosa..

Ho deia amb ironia, però en ell/ons era veritat, i fins i tot es quedava curt. Perquè no hi havia dubte que aprenia, que l'espectacle dels homes, ell inclòs, era alligador. I ell el feia revivre en una realitat paral·lela i, segons alguns dels seus crítics, distorsionada, un mot, potser, amb el qual li feien un elogi no volgut. Però en Ramon creia que es limitava a perllongar gestos esbossats, a dur a les seves darreres conseqüències les paraules típidament proferides i els anhels que no es realitzaven per falta de pit. No era doncs la seva una realitat contradictòria, sinó complementadora, perseguida amb impaciència durant les hores que li deixaven lliures les dones i les seves obligacions de professor, al capdavant poc abassegadores. Mai no es ~~volia~~ volia comprometre més enllà del que li exigien les seves necessitats modestes, els seus vicis menuts; de fet, només un : el tabac. A poc a poc se li havia anat tornant gairebé indispensable tenir la cigarreta a la boca o al seu davant, sobre el cendrer, mentre escrivia. Es feia la il·lusió que el fum l'ajudava en el seu treball, que contribuïa a congriar les imatges que se li escapaven, a precisar-les, com si les retallés físicament i, amb les seves aspirals mandroses, entrellacés situacions i personatges. Tenia doncs una missió contrària a la seva naturalesa i esdevenia un element clarificador tant més puixant com més s'enraria l'atmosfera de l'habitació. En canvi bevia rarament, i mai a soles; entre els seus records només figuren dues o tres borratxeres antigues, d'aleshores que sortia amb la Carmina, ara de segur una dona grossa i amb dos o tres fills, i una altra amb en Codina i un noi misteriós que se'ls ajuntà en el curs de la nit, quan celebraven el sant Jordi que l'amic obtingué per un vot de diferència, colze ^{a colze} ~~colze~~ amb en Mayà, amb una novel·la inexpressivament titulada "Llarmetratge".

Aquella matinada devien passar coses estranyes que l'endemà havia oblidat, tota vegada que aparentment no hi havia relació entre el local de la carretera de Sarrià on feren cap amb el desconegut i el llit on va despertar-se molt tard al costat d'una noia que no devia tenir ni setze anys i per boca de la qual va assabentar-se que ho tenia tot pagat. Era una casa de menors i en Codina, quan s'hi va posar en contacte, abans de dinar, no va saber aclarir-li res; aparentment, ell no hi havia estat, o en tornà a sortir sense adonarse'n. El fet indiscutible, però, era que algú, d'una manera o altra, l'havia netejat de les deu mil pessetes que duia en començar la nit.

- Però tu on t'has despertat ?

- Al meu llit, com sempre.

La noia, abans d'abandonar el bordell clandestí, va dir-li que l'acompanyava un altre xicot, però la descripció no corresponia a la persona d'en Codina; es devia tractar del desconegut.

- I tu i jo... - féu ell.

Ella va riure.

- Res; t'has adormit a l'acte, com un tronc.

No va tocar-la, escrupolosament respectuós amb la seva joventut, ni ha tornat més a la casa, un xalet tranquil en un carrer tranquil dirigit per una dona encara jove i tranquil·la que quan se n'anà ja estava llevada i va preguntar-li si havia quedat content.

- Sí, molt - mentí, i somrigué -. Ja no recordo quant m'ha costat - féu, encuriósit.

- Cinc mil - va dir-li la dona -. Es la millor casa de la ciutat - afegí, enorgullida.

Potser sí. Les habitacions eren grans, espaioses, amb ràdio, televisió i telèfon, cambra de bany completa, catifes i cortinatges de color blau, miralls, calefacció, un moble bar ben proveït i un jaç ample i baix on haurien pogut dormir quatre persones. A la porta de fora un rètol discret deia : "Pensió Lux". La noia, potser per fer-se la interessant, mentre es vestien va contar-li que era filla d'un coronel i que estudiava. Curiosament, més endavant la va veure en una manifestació, de manera que això darrer potser era veritat.

Mai no ha esbrinat perquè el desconegut es va desfer, a benefici d'ell, de cinc mil pessetes del feix d'en Codina. I aquest tampoc. En comentar-ho, digué :

- Home, em fa gràcia que fos tan generós amb la meua butxaca. Jo no te l'hauria pagada, aquesta noia, en pots estar segur.

- Es que tu no saps celebrar degudament les coses - va riure ell.

- Deu ser això - remugà el seu amic -. Ara fot-te'n -. Es va treure un

sobre de la butxaca -. Em prendré una aspirina; tinc un mal de cap que no m'hi veig. Envols ?

- No, jo ja estic bé.

El van portar a l'hospital un vespre, quan el metge diagnosticà una apendicitis aguda. Fins aleshores mai no havia estat pròpiament malalt. Refredats, algun desordre gàstric, malures corrents i sense importància que no reclamaven la intervenció de cap facultatiu. Vivia imprevisorament, al marge de tota assegurança, mútua o aconductament, com si la salut hagués de durar sempre, com si el seu cos no envellís, com si el temps l'hagués d'estalviar perquè era ell, en Ramon Planells. I dels dolors que l'assaltaven darrerament, quan menys s'ho esperava, un cop quan era amb la Marcisa, no en feia cas. Ni de la lleu temperatura que li revelà un vespre el termòmetre de la senyora Marguerida, la mestressa. Molèsties que passarien, que a tot estirar li aconsellaven, creia, mostrar-se una mica mes sobri amb el menjar, ell que ja ho era per necessitat. L'atac, doncs, va agafar-lo de sorpresa.

Com que de moment no sabia a qui acudir, va assistir-lo el mateix doctor que tenia aconductat la senyora Marguerida, un xicot relativament jove que acabava d'heretar els pacients del seu pare i, com va manifestar-li, era un gran lector seu.

- Planells ? - va repetir en dir-li ell el nom -. El novel·lista ?

- Sí.

- Ai, carai ! - exclamà -. No em deixo perdre mai cap llibre vostre.

Semblava estupefacte de veure'l allí, en aquella modesta pensió d'obrera, però més admirada estava la senyora Marguerida de saber que tenia un hoste tan il·lustre a casa. Mai no se li havia acudit que allò d'escriure fos una cosa tan important que fins i tot el "senyor metge", com deia ella, es llevés metafòricament el barret.

El doctor Gallida va organitzar ràpidament les coses; ell mateix firmava part del personal del Clínic i alertà el doctor Canal, el cirurgià, el qual l'operava a primeres hores del matí següent, després d'una sèrie d'anàlisis i d'exàmens i d'una nit relativament tranquil·la. Se sentia però estrany i desvalgut quan el portaven cap al quiròfan pel corredor que tardaria tot just mitja hora a recórrer de nou, en sentit contrari i aquesta vegada encara inconscient, car per una raó o altra li van aplicar una anestèsia general.

Obrí els ulls a un món desconegut de formes alterades, a un silenci ple d'opacitats que li tremolaven per dins com un corrent de mercuri. De primer se sentia bé a despit d'aquestes singularitats, però seguidament va aclaparar-lo un mareig pregon que no acabava de precisar-

se en autèntica nàusea i, quan intentà de parlar, va adonar-se que tenia la llengua enganxada al paladar. La frisança interior va anar augmentant amb tot de cops d'hèlix que li batien la carn i, lleu, va despertar-se un doloret somort al baix ventre, on l'endemà havia de veure la ferida protegida per la gasa i l'esparadrap.

Van visitar-lo el doctor Canal i un altre metge que devia ser el seu ajudant, però gairebé no li feren preguntes, ni li van prendre la temperatura; tots dos semblaven contents i riallers i fins i tot van dir que tenia, que havia tingut, precisà l'ajudant, un magnífic apèndix vermiforme. La intervenció havia anat com una seda. Ara, l'únic que havia de fer era reposar. No, menjar no; fins l'endemà. La monja, darrera d'ells, assentia mecànicament, sense somriure.

A la tarda, en despertar-se d'una dormida intermitant, a estones superficial, a estones profunda, l'Alibau era assegut al costat del llit. Feia una hora que, en telefonar-li a la despesa, li havien dit que era a l'hospital.

- Per què no em féieu avisar? Us hauríem dut en una clínica particular.

- Aquí s'està molt bé - contestà ell.

- He sabut per la vostra despesa que no teníeu metge ni res... Això no pot continuar. No entenc com podeu viure d'aquesta manera, tan des- preocupadament, a tall gairebé de bohemí. Aquests dies han passat per sempre, Planells... Ja en parlarem - es va interrompre -. Ja en parlarem quan sortiu d'aquí.

Devia escampar la notícia de la seva estada al Clínic, o potser també hi va contribuir el doctor Gallida; el fet és que l'endemà començava a rebre visites de tothom. Li portaven llibres, revistes, llepolies... Mai no s'havia imaginat que estar malalt fos una cosa tan agradable. El menjar era bo i el tracte competent i amable, si bé dos dies després, diumenge, va donar un disgust a les monges quan declarà que no tenia la intenció de confessar i ~~mmm~~ combregar. A partir d'aleshores, durant els cinc o sis dies que en cara restà a l'hospital, potser es mostraren una mica més reservades, més fredes. No n'estava segur; potser s'hà imaginava ell.

Per telèfon, parlà amb la "arcisa que no s'havia atrevit a visitar-lo i convingueren ja la propera cita, la qual, sense saber-ho ell, seria una de les darreres. Ella sí, ella ja ho sabia, però no li'n va voler dir res fins que es trobaren de nou cara a cara en un jardí de la ciutat.

- Ens n'anem a viure a Madrid - li declarà.

Ell es pensava que era una broma, i va preguntar-li :

- A Madrid ? I què hi heu de fer, allí ?
- No sé si t'havia dit que hi inagurem una fàbrica...
- No me'n recordo.

Era més que probable que no li n'hagués parlat. Rarament es referien als negocis de la família de l'Arnau, un assumpte de regeneració de cautxús sobre el qual en Ramon mai no havia tingut cap idea precisa.

- I el seu oncle vol que s'encarregui de la direcció - afegí la noia.

- I no et podria deixar aquí, a tu ?

- Es que instal·lem casa. De fet, ja la tenim llogada des de fa una setmana.

- I tu que hi dius ?

- No ho sé, Ramon. Tu que faries ?

- No sóc jo qui ho ha de decidir, Marcisa.

Ella escurçà el pas, preocupada, sense mirar-lo.

- Fa dies que no penso en res més.

- Quan us n'hauríeu d'anar ?

- D'aquí a dues setmanes, tres a tot estirar.

- Es molt aviat, això.

- Sí, massa aviat... Es clar que jo vindré sovint... tan sovint com pugui.

- No serà el mateix.

- No... Si fos més valenta... Però si aleshores, quan era ^{meu} jove i soltera, no vaig ser capaç de casar-me amb el meu obrer... Em conec, Ramon - va dir, decidida -. Si em quedava aquí, hauria de ser per viure amb tu, i tu tampoc no em pots donar allò que necessito, aquesta seguretat econòmica, aquest... Ja sé que no és el mateix - afegí ràpidament en veure que ell l'anava a interrompre -. Jo m'enorgulleria de viure amb tu, i durant un quant temps pots ser seria molt feliç, però... vacil·là, ara mirant-lo, i va agafar-li la mà -. Tu no canviaràs per mi, ja ho sé.

- No.

- I faràs bé. El que et vull dir és que això nostre... és molt bell, Ramon, i sé que he tingut molta sort, més que no em mereixo... però no durarà tota la vida, tu ja ho saps.

- Mai no ho hem pretès - va observar ell.

- No. Sabem que un dia s'ha d'acabar, perquè no són pas millors que els altres, oi ?

- No - va repetir ell.

- En canvi, això altre, aquesta seguretat que et deia al costat de l'Arnau...

En Ramon assentí.

- Amb ell no et faltaria mai res. Hi hauria d'haver trasbalsos molt grossos... - Va moure el cap i, amb una altra veu, acabà - : Amb ell sempre seràs una senyora.

La Narcisa se li arrapà al braç.

- Em desprecies, veritat, Ramon ?

- Per què ? No és culpa teva que siguis com ets.

I va recordar la Roser, a la qual potser havia dit, o hauria pogut dir, unes paraules semblants. Però amb la Narcisa no se sentia adolorit de la mateixa manera, la relació que establí amb ella no el comprometia tant; sense adonar-se'n, l'experiència li havia ensenyat a ser caut.

- Però em desprecies una mica - insistí ella -. I ho comprenc. He parlat sovint de la meua rebel·lia, de la meua independència, i en el fons sóc molt poca cosa... Perdona'm, Ramon.

- No t'he de perdonar res, Narcisa. Mai no m'he fet il·lusions - va contestar-li ell sense mentir -. Des de bon començament he sabut que, posada entre l'espasa i la paret, no series capaç de sacrificar res. M'hi hauria hagut prou amb que el teu marit descobrís la nostra relació i t'exigís d'interrompre-la. Un amant sempre hauria d'estar preparat.

Ella va callar un moment i, després, digué :

- Et vindré a veure un cop casa mes, passaré temporades aquí.... Tinc una bona excusa, els meus pares.

Ell sacsejà el cap.

- N'hi haurà d'altres, Narcisa.

Però la noia no es va immutar, sinó que féu, baixet :

- Ja ho sé, Ramon. No hi fa res. m'hi acostumaré. De tota manera, encara tenim dues o tres setmanes... si vols.

Ho va voler, una mica encuriosit per la idea de comprovar a quines degradacions els arrossegaria la consciència d'una separació imminent, però s'enganyava, ella acudí encara ciènc vegades al seu costat i l'únic canvi que observà fou l'aparició d'una mena de tendresa intensa que dominava la sexualitat i la refinava sense embrutar-la ni destruir-la. Dos dies abans de la marxa, li preguntà :

- T'agradaria passar tota una nit amb mi ?

- Ho podries fer ?

- Sí, demà passat, el darrer dia. M'he negat a acompanyar-lo en cotxe i agafaré el tren.

- I no s'ha estranyat, l'Arnau ?

- No; li he dit que el viatge era massa llarg. Com que sé'n va a quarts de quatre, ens podríem trobar a mitja tarda i sopar plegats, no et sembla ? Em fa molta il·lusió, Ramon. Mai no hem dormit tota una

nit junts...

Ni hi dormirien, A darrera hora l'Arnau va repensar-se i ella es passà tot el matí trucant a la dispesa, on no aconseguí d'arreplegar-lo fins més tard de la una, poc abans de dinar.

- Però on eres, Ramon ?

- Ja saps que tinc classes...

- Ha decidit venir amb el tren - panteixà ella -. I com que aquesta tarda serà a casa, no sé si podré escapar-me. On seràs, tu ?

- No em mouré d'aquí.

- Ja et tornaré a trucar, doncs. Ara no puc parlar més.

Va fer-ho a les set, quan ja no ho esperava, però les condicions no devien haver millorat, perquè la seva veu sonava molt nerviosa i va limitar-se a fer :

- Ramon... Ho sento, ho sento, ho sento ! T'escriuré de seguida...

- No ens podem veure, doncs ?

- No; és... Adéu, Ramon.

I va penjar.

Des de Madrid li va escriure set cartes durant els tres primers mesos, però després la correspondència cessà abruptament i ja no en va tornar a tenir cap notícia fins que va rebre un exemplar de "Cada dia a la mateixa hora", amb una dedicatòria que deia : "A un amic que vaig perdre perquè no me'l mereixia". El final del text li donava una explicació : l'Arnau, al llibre Mateu, ho havia descobert tot i dictà les seves condicions. A ell no podia estranyar-li que la noia les acceptés.

A la mort del "Che" Guevara va clavar per primer cop una imatge a les parets del seu dormitori. Mai no havia tingut l'afecció d'embrutar-les amb postals o fotografies de noies seductores com veia fer a alguns dels seus companys de pensió. Pel "Che" sentia una admiració cada dia creixent des que abandonà el seu lloc de ministre del Govern Revolucionari de Cuba, i, com tants altres, va passar per les inquietuds de preguntar-se sovint si era realment mort, com deien, o continuava vivint, lliurat a la seva tasca revolucionària en un indret ~~ignom~~ ignorat de Sudamèrica. Ara, però, ja no hi havia dubte : el mateix Fidel Castro confirmava les notícies de Bolívia i el dia 18 d'octubre se celebrava una vetllada en memòria seva. L'atreia, em ell, darrer condottiere del nostre temps, la puresa d'un ideal que li feia rebutjar honors i dignitats per assumir la responsabilitat d'una empresa de subversió a escala de tot un continent i, inspirat en la seva gesta, inicià aleshores, i completà en dos mesos, la seva única obra "subterrània" de crea-

ció, un text de dues-centes vint holandeses que el seu editor, ~~hann~~ l'Alibau, no ha vist mai. De fet, la novel·la ha estat publicada tot just fa uns mesos, a França, i no figura en la llista "oficial" de les seves obres. Signada amb el pseudònim de Joan Soler, vulgar i inofensiu, només tres persones saben que n'és l'autor, dues d'elles els desconeguts editors que ara preparen la traducció francesa, i l'altra en Cirera gran, la visita del qual, a continuació d'un cop de telèfon, va rebre amb tanta oportunitat, dotze o tretze dies després d'haver-la enllestida, que no pogué estar-se de dir-li :

- Teniu molt bon nas. Com ho heu endevinat, que us podria donar alguna cosa ?

Però en Cirera no havia endevinat res i la seva intenció era de demanar-li que escrivís una narració curta per la col·lecció que estava a punt d'inagurar-se amb la inevitable antologia de poesia revolucionària i un recull, que podia ésser força curiós, de tots els tracs, octavetes, butlletins i altres papers de consigna escampats per la clandestinitat en el curs dels darrers vint-i-vuit anys.

- Fa molt de temps que hi anem darrera - va dir-li sense especificar concretament a qui al·ludia el plural -, però fins ara no hem pogut reunir els diners que asseguraran la continuació de l'empresa. S'ha constituït una societat, amb un fons considerable, i tenim carta blanca per tirar endavant. No hi ha problemes econòmics, doncs. Els autors cobraran com és degut, i d'una sola vegada, per endavant. Ara l'única dificultat és que costa de trobar textos que s'avinguin amb la finalitat de la col·lecció. No existeix una autèntica literatura subterrània digna d'aquest nom, únicament obres que no han pogut passar la barrera de la censura o hi han deixat fragments de carn. No és prou. D'altra banda, la literatura de creació hi ha d'ocupar un lloc relativament petit, com correspon a una col·lecció que vol ésser documental. Entre els deu primers títols, que són el programa ~~hannhann~~ d'un any, hem previst únicament una novel·la, la qual, per anar bé, hauria de mostrar la lenta represa de consciència del nostre poble després de l'ensulsiada i la transformació d'un catalanisme folklòric i sentimental en un catalanisme revolucionari que revisa totes les posicions i actituds dels antics dirigents, partits, etc. Us sembla interessant ?

- Força - va dir ell

- Hi confiava - va somriure en Cirera -. En plantejar-se'ns el problema de trobar un autor, tots - emprà de nou el plural misteriós - hem pensat que vós éreu la persona més indicada.

Fou aleshores quan li preguntà quin instint l'havia orientat tan bé, i afegí :

- Precisament ara he acabat una novel·la que us podria convenir...

- Ah ! Això és magnífic. No em creia pas que tinguéssim tanta sort. Estàvem disposats a esperar quatre o cinc mesos, si calia. Vam pensar en vós no tan sols pel lloc que ocupeu en les nostres lletres, sinó, sobretot, perquè sou el novel·lista amb més inquietud renovadora i més políticament definit. Que jo digui això, ja us deu permetre de veure cap on s'inclinen les simpaties dels editors.

- Evidentment. Mai no he fet un secret de les meves idees. Ara, hi ha una cosa : la novel·la a que em refereixo no respon exactament a això que voleu. Es la història d'una subversió menada a cap per un professional estranger que, accidentalment, entra en contacte amb el nostre poble i té ocasió de conèixer un grup revolucionari reduït a la impotència per les seves contradiccions. Ell les ordena dialècticament i alhora els impulsa a actuar. Ve a ser una mena de catalitzador i, simbòlicament, cal interpretar-ho en el sentit que una aportació diguem-ne exògena, és saludable; significa un moviment d'obertura, una autèntica renovació del passat en termes que, tot i prolongar-lo, el superen fins a convertir-lo en instrument d'una revolució social que jo em faig la il·lusió que alguns, pocs, és clar, van preveure més o menys tímidament

L'altre pondera :

- Personalment, la idea d'un estranger no em plau gaire, però potser té els seus avantatges. Perquè s'imposi de les nostres aspiracions, bé deu haver-hi algú que història la situació del país, ni que sigui sumariament...

- Sí, i en aquest aspecte la novel·la fins i tot va més enllà de la idea que m'heu exposat. S'hi analitza, una mica de correguda, naturalment, l'actitud ~~mmm~~ catalana progressista a partir de darrers del segle passat. I tampoc no falten referències a períodes anteriors. Tot plegat es condensa en unes trenta-cinc pàgines de les dues-centes vint del llibre.

- Vi, tan llarg és ? - es va queixar en Cirera -. Nosaltres pensàvem en textos més breus, de cent a cent cinquanta pàgines a tot estirar. No vull dir que no es puguin fer algunes excepcions, com la del recull de tracs que us he dit...

- No podria reduir-la -s'avança en Ramon a una possible suggerència de l'home -. Em concedirieu que cent vuitanta-cinc pàgines per narrar un moviment insurreccional que cal preparar partint pràcticament del no res, fins a galvanitzar una bona proporció del país, no són gaires pàgines.

- Potser no. Mai no he escrit cap novel·la i en llegeixo poques - va confessar amb tota franquesa -. N'haurem de parlar amb els companys.

Per què no me l'la deixeu ?

En Ramon va treure-la de l'armari, del calaix on conservava únicament una còpia dels passatges suprimits de les seves novel·les, els originals de les quals eren en poder de l'Alibau, i en assegurar-se de nou preguntà :

- Quantes persones l'han de llegir ?
- No gaires. Jo i dos més.
- Us ho pregunto per tenir una idea de quanta gent sabrà que en sóc l'autor, si es publica.
- Cap més. I els altres dos viuen fora. Ara, no us féu gaires il·lusions de conservar l'anonimat. El vostre estil és inconfusible.
- A això ja m'hi resigno - bromejà ell.

En Cirera fullejà la còpia mecanografiada i digué :

- Us tornaré la resposta molt aviat. La setmana entrant me'n vaig a França, on potser m'estaré una mesada. Tot plegat, us entretindré l'original sis setmanes. Us va bé ?

Va tardar una mica més, un parell de mesos, i aquest cop es van trobar en un cafè. D'entrada, ja va veure que en Cirera no duia cap cartera ni paquet, un senyal encoratjador que fou immediatament confirmat per les seves paraules :

- Us la publiquem. Tots tres hem convingut que, si bé és força diferent de la mena de text que imaginàvem, compleix amb la nostra finalitat. En certs aspectes, inclús supera les nostres esperances. I aquest revolucionari professional i romàntic que de seguida fa pensar en el "Cge"... Oi que no m'equivoco ? - va somriure.
- No, El llibre, en part, és un homenatge a la seva memòria, encara que potser no hauria aprovat tot el que fa el seu "alter ego".

En Cirera assentí, i digué :

- Heu aconseguit de crear una personalitat molt simpàtica, potser la més simpàtica que ha sortit de la vostra ploma. Per força ha de parlar a la joventut, i això és molt convenient.
- Celebro que us agradi. Per quan heu previst la publicació ?
- Per molt aviat. La novel·la havia de ser el setè volum de la col·lecció, però l'hem avançada; ara serà el tercer, a continuació del recull. Va butxaquejar i es va treure la cartera -. Ja us puc pagar tot, si esteu conforme amb les condicions. Tirarem, em sembla que ja us ho vaig dir, dos mil exemplars. El preu de venda serà de catorze francs o de cent vuitanta pessetes. Us correspon un deu per cent; si no m'equivoco, trenta-sis mil pessetes - i el mirava.
- Mai no he cobrat tants diners plegats - va reconèixer ell amb tota ingenuïtat.

- Potser encara en cobrareu més - diguyé en Cirera -. Estem estudiant la possibilitat de traduir-la, i això seria objecte d'un altre contracte, naturalment.

Ja tenia el talonari a les mans i enretirà una mica la tassa de cafè amb el seu platet per estendre un xec mentre deia :

-Esteu una mica estranyat, oi ? Un editor que paga religiosament a la bestreta...

- I per uns llibres que encara no deveu saber com introduir...

- No, no, en això us equivoqueu. Els introduïrem i els vendrem. Tenim una idea molt clara de com hem de fer les coses i sabem a quina mena de públic adreçar-nos. D'altra banda, no és una empresa de caràcter lucratiu. Els senyors que hi comprometen el capital, ho fan per descarregar-se d'altres compromisos més incòmodes. Per una vegada, gairebé és veritat allò que la dreta, o una certa dreta, paga la feina de l'esquerra. Teniu - i li allarga el taló -. Es al portador. Trenta-sis mil.

En Ramon va contemplar-lo consirosament.

- Gairebé n'sabré que fer-ne... - mormolà.

Però no va ser cap problema. Es va permetre el luxe de comprar-se una màquina d'escriure per substituir la Underwood vella, adquirida de segona o tercera mà sis anys enrera i, al cap de quinze dies, quan mig pensava en la possibilitat de fer una sortida a l'estranger si li retornaven el passaport, hi renuncià impulsivament en saber per en Sensada que calia reunir uns milers de pessètes a favor de les famílies d'uns detinguts i per assegurar degudament la defensa dels inculpats, gairebé tots del partit ~~tròtskista~~ tròtskista; li'n dona dotze mil. L'altre es va quedar de pedra.

- Tu ! Que potser has heretat ?

- Quasi quasi - va riure ell, però del llibre no li'n va dir res. No ho ha dit mai a ningú.

Fins ben tard no se li ha acudit que sempre hi ha un moment en què la iniciativa de li escapa de les mans per passar a les dels altres. I, sovint, ja ni tan sols no ha partit d'ell. Amb la "Arcisa, per exemple. O amb la Magda. Totes dues, cadascuna a la seva manera i d'acord amb procediments propis, van fer el primer pas i aconseguiren d'atreure'l a llur òrbita, d'incorporar-lo a llur vida en ~~amb els termes~~ els termes que els interessaven. I totes dues van decidir, ni que sigui forçades per les circumstàncies, l'instant de separar-se'n, d'allunyar-se'n o d'allunyar-lo. Es una peculiaritat que comparteixen amb la Teresa i amb la Roser, prop de les quals fou ell qui inicià les hostilitats, i fins a cert punt adhuc amb la Carmina, la relació amb la qual,

de tota manera, cal confessar que era diferent. També hi ha, potser, uns certs elements de diferència en el cas de la Teresa, tota vegada que el seu assentiment, aquella nit del premi, contenia un mínim de voluntat pròpia a desgrat de compartir amb ell, com en Ramon va creure veure, una avidesa semblant a la seva i una capacitat d'amor que l'endemà negaria en refusar-se a cedir a l'espontaneïtat del desig que va sobtar-la a altes hores de la nit i que fou satisfet en una mena de parentesi definitivament tancat a les sis quarts de set de la tarda, quan el noi abandonà el pis.

D'una manera o altra, però, totes han escollit de fugir de la seva vida i han preferit altres valors a l'exaltació dels sentits que els proposava. Això contradiu una certa convicció arrelada sense fonament i que li fa difícil de convenir que la dona no és la criatura centrada sobre l'amor, com li han fet creure tantes lectures, sinó en la convenció de les coordenades d'una societat en la qual viu i que accepta a desgrat dels actes marginals que s'hi rebel·len. Però també li cal convenir que, llevat de la Teresa, cap de les altres no era una noia corrent, més o menys sana. En totes tres, la Roser, la Narcisa i la Magda, es revelava una malura, una tara, que les singularitzava sobre el ramat. Què en pot deduir, doncs? Què pot deduir sobretot de la Magda que abandonà l'habitació de l'hotel repel·lida per un acte imaginari que ell no ha repetit des dels disset o divuit anys, quan se la pelava en honor de la Teresa?

Va trucar-la en sortir de l'hotel, però o la Magda no era a casa o endevinà que ^{era} ell i no volgué contestar. Ja eren les set de la tarda quan hi parlava, esbalait en sentir-li dir:

- I encara tens el valor de preguntar-me per què me n'he anat? Després del que m'has fet!
- Què t'he fet?
- Prou que ho saps.
- Precisament no t'he fet res. Et refereixes a això? Recorda que vas ser tu mateixa...

Però ella el va tallar:

- No, no em refereixo a això. Ja ho saps, tu - va repetir.
- Si no parles més clar...
- Et devies pensar que no m'adonaria de res... O potser ho has fet a posta, per disgustar-me. Si és així, t'asseguro que ho has aconseguit del tot.

- T'he demanat que parlessis clar. No em puc defensar d'unes acusacions que ignoro. Què és això tan horrible que t'he fet?

La noia va callar un moment, com si estudiés una manera elegant

o poc comprometedora de dir-ho, i a la fi mormolà :

- Quan m'he despertat encara en tenia la cuixa plena. La cuixa i...el darrera. Ja et pots imaginar l'efecte que m'ha fet...

- Plena ? -. Però aleshores hi va caure, perquè no es podia tractar de res més -. Ah, això !

- I et sembla poc ? Damunt meu, com... som... com si fos el wàter - quequejà.

- Un moment, Magda! - cridà ell.

- Quin fàstic !

En Ramon no sabia si riure o plorar.

- Però Magda, no siguis criatura ! Tu t'imagines que jo,...

- No m'ho imagino, no ! Si encara era tot enganxós...

- Doncs no és veritat !

- T'estreveixes a negar-ho ?

- Escolta - va dir ell, i premé l'auricular amb més força. Per sort era en una cabina pública, on ningú ho el podia sentir -. Escolta, Magda, i deixa'm parlar. Tu ja vas veure com em vaig posar al llit...

- No és cap excusa. Un home que fa això...

- Que em deixis parlar, et dic !

- No em cridis - l'advertí ella amb una duresa desacostumada.

- Si calles, no caldrà. Escolta - va repetir -. No vaig fer res del que et penses. Estava excitat, ja ho saps, i em vaig ~~anar~~ adormir. Tu creus que puc controlar els meus somnis ? Va ser dormint...

- Ho dius ara...

Ell va fer un esforç i es carregà de paciència. En aquell moment ja estava convençut que allò era el final, però li interessava de restablir la veritat, de convencer-la del seu error.

- Tu no n'has tingut mai, de somnis eròtics ? - li preguntà.

- No, mai - va replicar-li la noia sense dubtar.

- No deus ser normal, doncs. Tothom en té.

- Això, home, tracta'm de ximple, ara...

En Ramon s'exaltà una mica a despit de la seva bona voluntat.

- De mentidera, et tracto ! N'has tingut i no ho vols confessar perquè això et permet de negar-te a creure'm. No et cal fer-ho tan complicat, si vols renyir. Ho dius francament, i tan amics com abans. Que et penses que me n'amagaria, si fos com t'imagines ? Doncs no, no seria res d'avergonyidor ni de deshonrós. Tu, t'hauries d'avergonyir...

- Jo ?

- Sí, tu. Dels teus pensaments, de la teva conducta, de les teves limitacions... Què pretendes, castrar-me ?

- No saps el que et dius !

- Es clar que ho sé. Però deixem-ho, encara acabaria per ofendre les teves castes orelles. I pleguem.

Però hi havia la maleta amb tots els papers i bé li calia recuperar-la. Se'n va recordar ja massa tard per trucar-la de nou i ho ajornà fins l'endemà al matí. Aleshores l'enrabiada ja li havia passat prou per no ofendre-la amb la sospita que podia denunciar-lo per la possessió d'aquella literatura il·legal. Va limitar-se a dir-li :

- La vindré a recollir aquesta tarda. No cal que ens veiem, si no vols. La deixes a la porteria.

- Això, per comprometre'm !

- Molt bé; pujaré al pis, doncs. A les vuit, quarts de nou ?

- No, més val que te la porti jo on tu vulguis.

Va somriure sense ganes, recordant que també havien hagut de fer tot de combinacions per entrar-la, no fos cas que algú tingués mals pensaments en veure que es ficava al pis un home amb l'equipatge a la mà, com si es disposés a instal·lar-s'hi.

- D'acord, A les vuit a l'estació de Catalunya, al costat de la Ronda ?

- Sí.

A posta, perversament, no hi acudí fins passats tres quarts de nou, quan ella ja es devia començar a impacientar, tot i que no li féu cap recriminació. S'havia assegut al bar, amb la maleta a tocar de la cama. Per l'andana es passejaven dos policies i això, tot d'una, el féu adonar-se de la seva imprudència. Al capdavant, encara que no hi hagués fullets repetits, el contingut era prou explosiu perquè els empresonessin. Per cap més motiu no la tebia a la pensió.

- Perdona, m'he entretingut - va excusar-se.

Com que no podia pas recollir la maleta i anar-se'n, ja que ella continuava asseguda, s'assegué també, una mica indecís, curt de paraules. No s'ho havien dit tot ? Què esperava, la Magda ?

- És estrany, oi - va dir a la fi -, que ara, sobtadament, siguem dos estranys...

Però ho havien estat sempre, se li acudí immediatament. Amb ella no compartia res, ni gustos ni afeccions; de llur relació, en el futur només restaria el record d'una noia ^{meu} turmentada que no volia confessar, la remembrança d'un vespre de llagrimes i l'evocació del seu cos blanc i ple, amb aquells pits de cabra que, un moment, havia tingut a les mans.

- Potser he estat injusta - mormolà ella.

Què volia ? Fer les paus, recomençar un joc que no menava enlloc ? Però no, car tot seguit digué :

- De tota manera, potser més val així... Vull dir que ens separem. A

tu et cal una altra mena de dona. Tot això m'haurà servit per adonar-me que jo ja he fet tard. Ja havia fet tard quan ens vam conèixer - afeí.

Ell va inclinar-se una mica endavant i, distretament, traçà un dibuix imaginari sobre el marbre de la taula.

- Em sap greu, Magda; me'n sap de veritat.

- No és culpa teva.

- Ja ho sé, però així i tot me'n sap. I no sé si t'ho mereixes - va somriure per traure gravetat a les seves paraules -. Al capdavant, em posaves una trampa. No hi podies fer res, naturalment - va mig excusar-la -. Però no vas pensar mai en la mena de vida que ens esperava, si jo hagués accedit a casar-me ?

- Potser tot hauria estat diferent - va replicar la Magda.

- "a benedicció del sacerdot ? - ironitzà ell sense voler.

- Doncs sí; em penso que sí.

Però ell brandà el cap.

- No t'enganyis. Cal alguna cosa perquè una dona desitgi un home.

- No tothom és igual, Ramon. No oblidis com vaig ser pujada, i el desengany aquell...

- Així i tot. Moltes dones han tingut experiències com la teva, o han estat criades en ambients rígids.

- Ja ho sé; per això et dic que no tothom és igual. Et creus que no m'agradaria ser deseixida, tirar-me les coses a l'esquena com fan d'altres ? Però no puc, Ramon, no puc; se'm fa una mena de nus aquí - i va assenyalar l'indret del pit -, que no em deixa respirar. És com si tingués por, sense saber de què.

- Pobre Magda - féu ell, i li acaricià la mà que reposava sobre el genoll.

- L'altra nit mateix... Estava decidida, t'ho juro, i mentre t'esperava... Però després ja ho vas veure.

- Potser hauria hagut de tirar endavant - reflexionà ell, i la noia, sorprenentment, assentí.

- Potser sí.

Però en Ramon ja brandava el cap per desmentir-se.

- No. Probablement ara m'odiaries. I, en tot cas, ja no serveix de res parlar-ne -. Va inclinar-se cap a la maleta i l'arrossegà una mica, atansant-se-la -. Més val que ens n'anem. És perillós quedar-se aquí amb tot això.

Es van alçar i en Ramon butxaquejà per pagar la consumició de la noia; ell no n'havia fet, ningú no li havia demanat res. Trava ssaren el vestíbul de l'estació, per on la parella de grisos continuava pas-

ssejant-se, i sortiren a la cantonada de la Rambla de Catalunya, on s'aturaren breument, altre cop sense saber que dir-se, com quan s'havien trobat.

- Bé... - féu ell.

La "agda s'humitejà una mica els llavis, amb un gest inconscient que semblava preocupat. Després digué, més llunyana :

-Continuaré llegint els teus llibres, és clar.

- Per què no ? Som amics, oi ?

- Sí, som amics - però el somris se li ofegava als llavis.

En Ramon es va girar per no veure'l i, en distingir un taxi amb el llumet encès, alçà el braç.

- T'acompanyaré a casa teva...

- No, no !... Més m'estimo caminar una mica.

- Com vulguis.

Va obrir la portella del cotxe que s'aturava i es tombà de nou a donar-li la mà. Ella va moure el cap endavant, com si anés a besar-lo, però seguidament aturà el gest, es féu enrera i encaixà ràpidament.

-Adéu, Ramon.

I va allunyar-se cap a la plaça de la Universitat. Un minut després, temps de carregar la maleta i d'engegar, en Ramon la saludava des de darrera el cristall del vehicle, però la noia no contestà. Ni el devia veure; caminava a ran de botigues, amb la vista fïta al seu davant.

Els veïns ja devia fer estona que havien tancat la porta de l'entrada i els va caldre sortir per la que donava directament al passatge, tranquil i solitari després de l'agitació del capvespre. A l'altra banda hi havia tres cotxes aparcats, però en Pous tenia el seu dues cantonades més amunt.

- Veniu - va dir-li - Anirem a menjar alguna cosa.

Ni l'un ni l'altre no havia sopat, tancats com restaren en aquell magatzem de maquinària des de les nou de la nit, però en Ramon no tenia gana. Havia fumat molt i, d'altra banda, ja estava acostumat a passar-se algun àpat per alt. Sovint, per sopar, s'acontentava amb un parell d'entrepans i una cervesa.

- No, és massa tard - va dir -. "ai no dormo bé, si menjo abans de ficar-me al llit.

Però no era això. Sabia que, de moment, s'ho havien dit tot i que ara les escorrialles inevitables serien una repetició de la conversa. Tot d'una, tenia ganes d'estar sol, de retrobar l'altra dimensió del seu món, de caminar pels carrers i de comprovar que la gent, l'escassa gent d'aquella hora tardana, continuaven existint més enllà de les seves preocupacions, de l'òrbita en què es movia.

Se li acudí de nou, mentre avançava pel carrer, que s'anava tan- cant cada dia més en un ambient de persones perseguides, vigilades, subjectes a detencions, a escorcolls, a processos. Sense formar part de cap grup, pertanyia a un univers conspiracional fet de reunions no autoritzades, de projectes clandestins, de paperam il·legal, de contactes furtius, de manifestacions subversives. S'inseria doncs en una vida marginal, ignorada pels ciutadans corrents, als quals els n'arribaven ressons deformats i insuficients, com tenia continuament ocasió de comprovar en les seves ~~man~~ converses a la dispesa, ara al carrer de Canuda, on fins i tot en Saludes, periodista com era i preocupat per l'esdevenidor del país, ignorava moltes coses. No cal dir que els altres, dos escrivent i una empleada de la Telefònica ja madureta, estaven totalment a merce de la ràdio i dels diaris, les informacions dels quals acollien pràcticament sense reserves. No comprenien algunes sortides d'en Ramon quan, revoltat per alguna notícia escandalosament tergiversada, deia per exemple :

- Com podran justificar-se, demà ? - I afegia - : Com podem justificar-nos tots ?

Sempre hi havia algú o altre que saltava :

- Fer què ? Què passa ?

Els semblava que vivien en una societat normal, sense altres molèsties que la desorganització o insuficiència dels transports públics, l'encariment progressiu de la vida, la migradesa dels sous, l'obligació en alguns casos de les declaracions de renda o el desinterès evident amb que alguns metges de l'assegurança examinaven els pacients. Tot plegat devia ser un mal universal.

No els ho discutia pas. Aleshores ja feia temps que havia arribat a la conclusió que era inútil enrabiar-se amb les persones de quaranta anys per amunt que només pensaven en la seva petita digestió; la meitat d'elles et repetien els tòpics del diari i l'altra meitat, que potser no el llegia, concedia a tot estirar :

- Sí, sí, ja teniu raó... Però què hi podem fer ?

També n'hi havia que deien :

- No sé de què ens queixem. Mai no havíem viscut tan bé.

El cotxe, la televisió, la rentadora, el frigorífic... Potser no tots ho tenien, però ho veien en mans dels altres i confiaven que aviat hi arribarien. De moment, eren com l'home que s'alegra que els altres es tirin les dones maques. La frase era d'en Codina, el qual, en els seus llibres, de vegades tenia imatges que escandalitzaven o feien les delícies dels seus lectors, en llur majoria incapaces de veure-hi una crítica constant i enginyosa de la societat de consum. A la pensió te-

nia una entusiasta en la senyoreta Rosa, l'empleada de telèfons, una dona l'Olot o d'un poble d'aquells encontorns que, en canvi, es negava a llegir-lo a ell.

- Vostè sempre em fa sentir incòmoda - li retreia.

- Això és bo, dona ! - protestava ell.

- Ah, no, no !

Un altre dia li va dir :

- Vostè sembla que sempre esperi el lector en un tombant de pàgina per insultar-lo o retreure-li alguna cosa. Deu haver estat molt desgraciat... Ja sé que a les seves novel·les la gent també s'estimen, que sempre hi ha alguna d'aquestes noies que totes hauríem volgut ser... Però no ho veu que sempre acaben malament o, encara pitjor, de cap manera ?

- La vida sempre acaba pitjor, o de cap manera - arguïa en Ramon.

- No ho sé. No tinc pas aquesta impressió, jo - reflexionava la senyoreta Rosa, fadrina i sola, sense amants i amb poques relacions, potser verge, comptant i recomptant cada cap de mes el seu sou per tal d'estirar-lo trenta dies ~~magnífics~~ sencers. Què esperava ? No res, la repetició d'allò que havia tingut, un altre no res fet d'hores iguals, monòtones...

L'aclaparaven una mica les vides sense intencionalitat, tancades en llur petitesse, però el capdavall no sabia mai si ^{se'n refugien} ~~li~~ li costava de creure sinceres les persones que, en la mesura que fos, es declaraven satisfetes. Ara, sabia també que jutjava des d'un partit pres d'home que vol comprometre's amb els seus temps, que té pretensions redemptoristes i que es troba estret en la seva existència personal feta d'egoïsmes, de limitacions constants, d'assentiments subordinats a allò que la gent benpensant en diuen la tranquil·litat. Quin instint el duia a rebel·lar-s'hi, a refusar el confort de la butaca vora el foc a l'hivern, de la gandula al jardí a l'estiu ?

Tots els seus coneguts, les ~~seues~~ persones amb les quals s'havia relacionat anys enrera, quan feia les seves primeres temptatives literàries, eren ara definitivament instal·lades, mullerades, afillades i tot. Amb l'excepció d'en Codina, s'havien anat inserint en l'ordre raonable de les coses, com una roda dentada en les dents còmplices d'una altra roda, i l'abdicació era visible en llurs obres, si encara produïen, o es manifestava en forma d'esterilitat. Insensiblement, s'havien anat arrecerant contra les inclemències del temps i, des de les trinxeres protectores d'un negoci, d'una família, d'una direcció responsable, predicaven la cautela, els peus de plom, la necessitat d'una jugada repetida en uns termes semblants als que proposava el passat i

que iniciarien una novella derrota, ridícula i potser mortal.

Amb en Pous hi havien convingut durant les darreres hores d'aquella nit, però potser l'havia hagut de forçar una mica per fer-li admetre que el compromís no acceptava limitacions, que la definició havia de ser clara i sense pal·liatius; la majoria de gent tendien a defugir una actitud que qualificaven d'extremista i que, sense motiu, confonien amb un tot o no res, quan ell, si bé a repel, es conformava amb un possibilisme una mica abrupte, sí, però prou polític per fer de cada concessió el trampolí de novelles exigències. Reclamava únicament una consciència neta que no s'extraviés per les xarxes temptadores d'un petit amor propi satisfet. Perquè no es tractava d'això, mai no s'havia tractat d'això. Un poble esperava i no se'l podia defraudar encara que ell, el poble, ignorés que esperava.

Hi reflexiona aquella nit, en sortir del magatzem de maquinària panificadora, mentre recorria solitaria ment els carrers nocturns de la ciutat i davallava per les Rambles on unes quantes paripatètiques lamentables li proposaren sense paraules, amb un gest o una mirada, els serveis distrets d'un cos cansat a canvi d'un dòbol miserable. Del carrer de l'Hospital desembocaven tot de persones entre les quals va reconèixer en Rossell i la que devia ser la seva dona, car darrerament s'havia casat. Van bescanviar una salutació relativament expressiva, sense aturar-se, però després la dona es girà, potser perquè el marit li acabava de dir qui era ell, i li somrigué. Era alta, més alta que en Rossell, i caminava una mica feixuga; se li va acudir que potser estava prenyada.

Va tombar i, lentament, per no imposar-lo la seva presència, pujà de nou, ara fins al carrer de Canuda, on va distingir en Saludes que venia per l'altra banda.

- Has vist la manifestació d'aquest vespre ? O potser hi eres ?

-Sí.

- Crec que hi ha hagut soroll i detencions. Ara vine del diari.

Obriren la porta del carrer i van encendre un llumí; a l'escala no hi havia llum automàtic.

- Quants calcules que éreu ?

- És difícil de dir. La policia ha intervingut immediatament i he hagut de córrer. Uns centenars, com sempre.

Uns centenars de fidels. Al temple n'hi acudien més, encara que els capellans es queixessin. És a dir, mossèn Jaume havia dit darrerament:

- Per què volem que vinguin, si som incapaços de guiar-los, de donar-los una resposta ?

En Saludes, escala amunt, reflexionava :

- Sí, amb manifestacions no farem mai res.

Però anys enrera, quan ell era un adolescent, no n'hi havia, i les primeres tenien una timidesa que ara s'anava perdent. Va sentir-se irrat i li va reteure :

- Tu parles des del cau.

L'altre es va mig aturar, sorprès, potser culpable, però seguidament va reprendre la marxa fins a la porta de la dispesa, al vestibul de la qual es van donar la bona ~~hmn~~ nit abans de retirar-se a les habitacions respectives, ell a la del fons del corredor, prop de la cuina. Sobre la taula hi havia les darreres pàgines de "La cita és a les set", però va limitar-se a donar-les-hi una mirada indiferent, gairebé hostil, abans de despullar-se i encendre una cigarreta que apaga immediatament.

-Des del cau - digué en veu alta, i es girà amb un llibre a les mans.

A l'altra banda d'envà, la senyoreta Rosa tossia. Tenia la dormida fluixa i devien haver-la despertada en entrar.

Les normes espontànies de repetició. Pot haver pensat, per exemple, en tres trucades telefòniques : la de la Roser després d'haver-la deixat nua a casa seva, la de la Marcisa quan es repensà en proposar-li de reprendre una relació voluntàriament interrompuda temps enrera, la de la Magda a continuació d'una escena insatisfactòria. Un cercle sobre un altre cercle : el de les separacions. Hi ha reflexionat amb un somris irònic i desvalgut davant les petites fatalitats de l'existència que empresonen l'home en la sèria de les reiteracions. Els atzars es lliguen en un feix i els imposa una regla o la hi imposen. La mateixa regla, amb unes altres característiques, que descobreix en el camp dels seus contactes polítics; cap dels quatre homes que d'una manera o altra li han interessat particularment, un d'ells per combatre els seus punts de vista, no li ha estat presentat per un amic, per un conegut; l'encontre sempre ha tingut lloc en circumstàncies fortuïtes, si bé no totalment fora de context : amb en Blanquer i en Saludes en una dispesa, amb en Pous i en Sensada arrel d'un acte públic, d'una manifestació. Hom diria que l'atzar es preocupa de cercar un equilibri que s'harmonitza encara amb unes proporcions de bellesa clàssica : tres a un; en Saludes en una banda i els altres tres al seu davant, arreglats en un ordre encara no del tot ~~manl~~ decidit però que sempre presidirà en Blanquer. Només en Pous i en Sensada no han trobat el lloc definitiu.

A l'obrer va conèixer-lo quan el noi va caure al seu costat, colpit per una pedra que el company responsable d'haver-la llençada des-

tinava als grisos. "s va redreçar immediatament, això sí, però tenia sang a la nuca i ell, que potser era l'únic que se n'havia adonat, va dur-lo a la farmàcia. La dona, una farmacèutica que contemplava els esdeveniments des del llindar de l'establiment, els va fer passar de pressa a l'interior, a una mena de rebotiga plena de flascons, de tubs, de provetes i de pots antics amb rètols llatins.

- Un cop de porra? - va preguntar, però immediatament s'adonà que la ferida no autoritzava aquesta suposició: era massa profunda i s'hi veien senyals d'un objecte tallant.

L'hi va desinfectar i en Sendada, que era poc sofert quan veia sang, tenia el front ple de suor i posava uns ulls estranys que feren dir a la noia:

- No es desmaià pas?

No, no es va desmaiar, però estava tan blanc que ella va deixar-lo quedar una estona a la rebotiga i després va dir a en Ramon:

- Més val que l'acompanyi.

En aquell moment la manifestació ja s'havia escampat per reunir-se uns blocs de cases més enllà, però a l'altra banda de carrer, gairebé davant la botiga, s'havien aturat dos jeeps de la policia i, prop d'ells hi havia tres grisos i un home vestit de paisà que devia ser un inspector. Va sortir doncs ell tot sol a cercar un taxi i en Sendada travessà veloçment la vorera estreta per entaforar-s'hi. Els altres no van adonar-se de res.

En arribar al Poble Nou el va voler fer pujar a casa i tots dos es van beure una copa doble de conyac. El noi ja s'havia anat refent i fins i tot estava força animat per l'actitud de la farmacèutica.

- Veus? - va dir-li-. Tenim més patidaris o simpatitzants que no ens pensem. No ens ha preguntat res, no m'ha denunciat tot i que només li calia sortir a la porta... I no deu pas ser perquè ella tingui reivindicacions laborals a fer! Els farmacèutics es guanyen estupendament la vida!

- Potser era la dependenta - bromejà ell.

- Vols dir?

- No, probablement no. Però no ens enganyem. Hi ha molta gent que simpatitzen per instint amb els desvalguts... i ara els desvalguts som nosaltres. I la policia tampoc no fa gràcia a ningú. ~~En~~ Però això no ens assegura que, si convingués, ens farien costat. No és el mateix fer de bon samarità que posar-se obertament al costat de la subversió. Si no fos així, la gent no es quedarien tranquil·lament al pas de les portes a veure que passa; sortirien a prendre-hi part. Que ets, tu, comunista?

- Més ~~h~~aviat trotsquista - digué en Sensada -. Però no treballa pel partit; més que el nom de la cosa, m'interessa la instauració d'un ordre socialista, encara que no sigui exactament com el veig jo. Potser m'equivoco, però no crec que ens serveixi de res insistir en qüestions de matís.

- Parles bé, tu - va reflexionar en Ramon -. Vull dir que sembla que dones a les paraules el sentit que tenen.

L'altre somrigué una mica tristament.

- He procurat instruir-me tant com he pogut, i els companys m'han ajudat, perquè a escola poc hi vaig anar. Però sóc un ignorant ! Ara mateix, m'han deixat el llibre d'un historiador que diuen que és molt bo... No és marxista, però interessa de conèixer-lo. Hi ha una colla de volums, es veu, però jo llegeixo el resum...

- Toynbee ?

- Sí, això ! El coneixes, potser ?

- He llegit els quatre primers volums, només e va contestar en Ramon, una mica sorprès que, en el seu ambient, algú li hagués recomanat l'historiador britànic, però en Sensada el va distreure amb la seva pregunta:

- Tu no ho ets, oi, d'obrer ?

- No. No pas com tu ho entens. Escric.

- Ah ! Planells, m'has dit, oi ?

- Sí.

- Doncs no em sona, noi !

- Perquè no deus llegir novel·les.

- No, això no.

- I escric en català.

En Sensada estava cada cop més estranyat.

- I t'hi guanyes la vida ?

- No. Faig altres coses. Classes, per exemple. Abans treballava d'escriptor, però es veu que ~~era~~ era massa indisciplinat i em van fotre fora de l'empresa.

L'altre ponderà :

- No havia conegut mai cap escriptor, però ja sé que alguns també es posen en política i qüestions socials, i que n'hi ha que han rebut de valent. No t'han detingut mai ?

- Tinc un procés pendent, encara. De fet, estic en llibertat provisional.

- I encara vas a les manifestacions ?

- No hi aniries, tu ?

- Sí, es veritat. Deus ser un tipus ferm.

Simpatitzaven, havien simpatitzat ja, i potser per això s'havien

mostrat una mica imprudent des de bon començament, abans d'identificar-se com calia.

- M'agradaria llegir alguna cosa teva.
- Et portaré un parell de llibres.
- Home, gràcies ! Es veritat que sempre vaig curt de diners... Bé - va rectificar, ara entre tots ens anem defensant. Tinc un germà i una germana. Ella ja hauria de ser aquí... Però si em sobra alguna cosa, la destino a les Comissions. Hi ha un veritable problema econòmic, entre altres.

Es va sentir la porta del pis i seguidament entrà un vell que va aturar-se en veure una persona desconeguda.

- Es el pare - el presentà en Sensada -. Un amic, pare - afegí.

No va dir res del ^{cap de} ~~cap de~~ pedra i el vell, aparentment, no es fixà en la nuca coberta per unes tires de gasa subjectes amb esparadrap. Va rondinar alguna cosa inintel·ligible i travessà cap a una de les portes que obrien al menjador. El fill el disculpà i, en veu baixa, va informar-lo :

- No és gaire sociable, ja ho veus. Quan es dispara, però - va somriure - fa cada discurs que et deixa baldat.
- Sap que ets de les Comissions ?
- Sí. Tota la família calçasi fa no fa el mateix número.

En Ramon va aixecar-se.

- Be, me n'aniré. Confio que això del clatell no sigui res, T'ho ha ben desinfectat, però potser hauria calgut que et donés una injecció antitetànica. La ferida és fonda... Per cert - va riure aleshores -; les gràcies les hi hem donades, a la farmacèutica, però ni tu ni jo no li hem preguntat si li devíem alguna cosa. Ens deu haver pres per un parell de tranquils.

- Ja hi passaré - va dir en Sensada -. On era, al carrer de Consell de Cent ?

- No, Dipitació. Ja hi passaré jo; a tu et queda molt lluny.
- La ferida me l'han feta a mi, no ha tu. Gràcies per haver-me acompanyat, encara. Només faltaria que haguessis de pagar !
- No voldrà res; no les cobren mai, aquestes coses. Sobretot es tracta de quedar bé. Qui sap quantes vegades ens haurà de curar ! - va bromejar -. Les manifestacions sempre se celebren per allí.
- No cridis el mal temps !

Va passar-hi l'endemà a la tarda i la noia, com ja havia previst, va dir-li que no tenia importància.

- Però l'hem molestat - argüí ell -. I s'ha exposat.
- Més s'exposen vostès, oi ?

En una altra hora potser hi hauria prolongat la conversa, sempre li havien agradat els contactes imprevistos, saber coses de la gent, ni que en general tot plegat fos una mica descoratjador quan s'hi endinsava, però a la botiga hi havia dues clients i un noi, un aprenent, que no havia vist el dia anterior.

Diumenge següent, tal com havia promès, va portar un parell de llibres a en Sensada, la ferida del qual no havia sofert cap complicació, i va poder sentir el primer discurs del pare, assegut a la taula i amb el diari entre les mans. Un bisbe o altre, en algun indret del país, havia beneït uns gossos policies de la guàrdia civil.

- Eh ? Què dic sempre ? Confieu-hi, confieu-hi, vosaltres, en tots aquests barbamecs ensotanats ! El que compta són els bisbes, les jerarquies, i mireu, fins els gossos beneeixen. Si són de la bòfia, ~~manquen~~ és clar ! Ja m'agradaria veure'ls beneir el petanell de la senyora Moreno ! Sempre al costat dels uniformats, que carall ! Si m'escolta-ven a mi, de tota aquesta llopada... Naturalment - s'interrompia-, però això cobren del govern !

Després el fill va dir-li :

- Undia, amb aquestes enrabiades, se'ns ferirà. Però qui el priva de llegir el diari ?

- Deixant de banda aquest perill - ponderà en Ramon - trobo que està bé conservar la capacitat d'indignar-se. No és tan corrent com sembla.

De vegades, ell mateix es feia retret d'anar-la perdent, d'avenir-se a una mena d'acceptació hostil, a tot estirar irònica, d'actes i de fets que al capdavall havia observat des de sempre i que, per tant, no el podien sorprendre. Res no és tan terrible com el costum, que et torna mesell i et va insensibilitzant a mesura que lima les arestes de la injustícia, tan ofensiva com sempre, però tolerable quan les defenses ens abandonen i hi cedim. Hi havia dies que gairebé li calia fer un esforç per veure la naturalesa del món on vivia. Sortosament, la mateixa continuïtat de l'ordre establert, el seu immobilisme, topava amb l'ansia nova i sense espera de les generacions joves que no podien respectar l'obra pretesament definitiva dels pares i ara formaven en l'avançada del combat. En ~~en~~ Sensada, amb qui en parlà, digué :

- Confio que ens desbordin.

Als vint-i-vuit anys, estava a punt de sentir-se cremat.

La carta ha arribat amb el correu de la tarda i, en tornar a la despesa, se l'ha trobada damunt la taula, amb dos impressos editorials, la invitació a un acte literari, el cartell de premis d'una entitat comercial i dues revistes; una carta amb el segell d'Itàlia, exteriorment

semblant a totes les altres que ha anat rebent de la Mara, però avui és més llarga que de costum i escrita amb aquesta mena de coratge una mica confiat, una mica deseparat, de la noia que arriba en un tombant volgut, escollit, no inevitable, però decisiu.

Ha anat llegint les pàgines a una velocitat irregular, sovint entrebancada per una cal·ligrafia lleugerament barroera, maldestre, de persona més feta a la màquina d'escriure que a la ploma; alentida en aquells paràgrafs on ella concentra les seves esperances, els seus anhels, la seva voluntat, i li ho diu amb un verb que en Ramon ha après a identificar amb ella, com si fos el seu llenguatge secret d'amant, d'amiga, i ara potser d'enamorada :

"Què pensaries si et deia que a París em vaig separar de tu amb el convenciment que anys a venir, un dia, com aquí, tu llegiries aquesta carta o escoltaries, de viva veu, unes paraules que encara havien de madurar ? Ja sé que no és veritat, que no ho pot ser, que hi ho fos hauria estat una insensata d'esperar tant, però aquesta impressió no em deixa i, doncs, ara, no pot ser tampoc mentidera del tot; si més no revela que en mi ja devia haver-hi una disposició, tan inconscient com vulguis, a tornar al teu costat. Em dic que no pot estranyar-te després de la meua estada a Barcelona - que llunyana i que pròxima que sembla ! - i la confessió que et vaig fer".

"T'importen molt, Ramon, tots els homes que he conegut i a través dels quals, inevitablement, he arribat a ser la dona que sóc ara? Jo diria que no, si et conec bé. Tu no tenies motius per adonar-te'n, i fins ara no te n'he parlat mai, però una de les coses que més em va impressionar en veure't de nou - i les teves cartes han anat confirmant aquesta impressió - és la teva actitud davant la vida. No em puc privar de sentir que tu, un home que viu en un país empresonat, com ho va ser el meu, i més i tot, atesa la teva condició de català, ets una de les persones més lliures que he conegut. Ja saps que vull dir, oi? Amb aquella mena de llibertat íntima que ens fa respectar els altres sense necessitat d'acudir a crosses convencionals segons l'expressió que vas emprar un dia al meu davant, aleshores que sopàvem amb tots els teus amics".

"Tot això està molt mal dit, ja ho sé, però potser no hi ha cap més manera de dir-ho. No he de raonar pas per què et veig així, ~~perquè~~ per què sé que ets així - exactament com tampoc no he de justificar amb cap paraula que això em plagui i m'atensi a tu tant o més que aquella experiència de París, quan vaig espantar-me i s'inicià una mena de revaluació que no es completaria fins després. Tu no trobaràs estrany que hi doni tanta importància; ets una persona sensual, com jo. Em

faig la il·lusió que ens entenen, que ens entendrien encara que no compartissis totalment la intensitat d'aquells sentiments".

"Aleshores era una noia de vint-i-un anys, i ara sóc una dona de vint-i-vuit; una dona feta, madura, que ja ha tingut temps d'entendre's una mica - en la mesura que ens podem entendre - i de saber que vol. I et vull a tu, Ramon. Sense vergonya, sense inhibicions, amb la mateixa franquesa que un dia ens en vam anar al llit plegats, quan pràcticament no ens coneixíem, però ara amb la deliberació de qui escull i vol ésser escollit definitivament."

"Bé, definitivament no és la paraula justa, no tradueix amb exactitud el meu pensament. Voldria compatir amb tu els anys que ens queden de juvenesa, però no se m'acudiria de lligar-te ja des d'ara a la dona vella que seré un dia. Si de cas, el temps ja ho diria i, sigui com sigui, en sembla saber que els vells sempre estan sols. Parlo d'ara, doncs, d'un Ramon i d'una Mera que no són encara, com seran forçosament en el futur, un simple passat. Tu i jo vivents i disposats a compartir-ho tot".

"He preparat aquesta carta llargament, l'he escrita més d'una vegada, i ni ara no estic satisfeta de com et dic les coses, de com et proposo una vida en comú, però ja no la repetiré. Al capdavant només hi ha això que es pot dir amb molt poques paraules: una antiga amant teva que vol continuar essent la teva amant perquè s'ha adonat que t'estima, i t'ho diu francament, convençuda que entendràs per què ha tardat tant de temps quan el sentiment és més vell. Fins ara no sóc com tu em podries acceptar d'aquella manera provisionalment definitiva de què parlava".

"QUÈ em contestaràs, Ramon? Sé que cap dona no et reté al teu país, tens una professió lliure, que pots exercir a tot arreu, i res no t'ha de privar, a Itàlia, de continuar escrivint en el teu idioma. Vine, doncs. Proven-ho. Aquí trobaràs amics i tots dos en farem de nous. Correrem una mica de món i ens enriquirem encara de la manera que ens plau a tots dos, no en diners, sinó amb sentiments i amb experiències, amb contactes humans; l'un amb l'altre. I no et creguis que et proposo, dissimuladament, de viure del meu treball; sempre has viscut del teu i és natural que no hi renunciis. Però jo, dona que sóc, ho he previst tot i en aquest moment t'espere n dos contractes. Era una sorpresa que et reservava. Enaudi és l'editor i, com que els agrada el que escrius, per poc que venguin aquests dos llibres et publicaran altres obres. Vine, Ramon".

"I si dius que no? Podries dir que no... Escolta, Ramon: jo sempre seré la teva amiga. Vull ser la teva amant, com abans, més que a-

bans; la teva dona, en el sentit d'algu amb qui compartir una vida sencera i no tan sols un llit, però seré la teva amiga si no em pots donar més que amistat, i potser ocasionalment la companya d'algunes nits teves si torno a Barcelona i tu em vols".

"Potser hauria hagut de venir en lloc d'escriure't. Hi he pensat, hi he pensat sovint, no t'ho amago. Ha estat, és encara en aquest moment, una temptació. De paraula tot seria més senzill, et podria dir més coses que se m'acudirien en el curs de la nostra conversa, podria discutir amb tu si em fessis objeccions, hi hauria la meva presència física i em podria aprofitar d'un d'aquests instants de feblesa, quan jaurl'em l'un al costat de l'altre, després d'haver-nos fet l'amor... perquè ens el faríem, oi? Però precisament això me'n priva. Només pot valdre això que sents ara, en llegir-me; la teva espontaneïtat davant la meva proposició. No podria coaccionar-te ni valdre'm de l'esquer del meu cos, perquè no parlo d'un caprici ni vaig a la cacera d'un marit, ja ho saps. Sento una necessitat que només tu pots satisfer, però únicament si la teva necessitat és idèntica - i no ho podries saber si fos aquí, al teu davant, exposant-te a confondre un desig passatger, que qualsevol dona podria alleujar, amb un sentiment més segur o amb una esperança com la que jo tinc d'acabar de madurar junts a través de dies i nits..."

Al marge del darrer full, aprofitat fins baix de tot, la noia havia escrit dues vegades "Ramon, Ramon", com si no hagués pogut contenir la prouja de repetir encara el seu nom.

Deu anys enrera, la Teresa va escollir un camí, com després l'han escollit la Roser, la Mercè i la Magda; totes, immancablement, en un sentit conservador que mostra fins a quin punt havia de ser relativa la seva influència. Elles i no ell, doncs, s'enfrontaven amb una possibilitat de ~~manipulació~~ decisió que en Ramon acceptava - no sempre de bon grat. Ara, però, la jugada és seva i, en la immobilitat, hi ha un gest proper, immediat, que ha de resoldre d'acord amb una vida potser contradictòria, però coherent; el gest que, en aquest instant, encara pertany al futur.

Ha arribat a una cruïlla inevitable. Un principi i un final. Contradicció i coherència es complementen i, ombra l'una de l'altra, fan que en Ramon sigui una criatura vivent, o hi contribueixen. A través d'elles l'hem perseguit, l'he perseguit jo, narrador, cap a una tercera dimensió que el projecta o el dreça al nostre davant i ens permet d'interpretar-lo en uns termes familiars, lícits, però sense assegurança. Mai no n'ha ha cap. És un Ramon possible, sí, en les actituds del qual

hem reconegut les nostres, les que hauríem pogut adoptar en la seva circumstància vital, però els gestos més clars, i no tots ho són, posseeixen encara llur pròpia ambigüitat i, des d'ella, en construïm d'altres que potser no foren ni esbossats i es confinen en la intenció, o els ordenem, si van tenir lloc, conforme a unes regles personals perfectament fal·libles. Ell mateix ho fa, ho ha fet, i falseja doncs continuament la realitat que ha viscut, que li sembla haver viscut, i que en d'altres moments, davant d'un company, d'un amic, d'un interlocutor, interpretaria potser diferentment.

Cal preguntar-se, d'altra banda, què ha comprès, per exemple, de la Roser, de la Magda, de la Narcisa, si no les deforma més enllà d'un límits tolerables, indefugibles, o si és prou fidel a llur personalitat perquè ella pogués acceptar la imatge que els proposa. Que sigui un novel·lista, un home presumiblement apte a les anotacions d'una realitat exterior, ja sabem que no ofereix cap garantia; potser és encara un motiu més de desconfiança. El món pot ésser recreat, ho és continuament, i ell viu sota les lleis, amples, és cert, però inexorables, d'una necessitat de composició que ara jo, autor, observo amb el mateix rigor a despit de les aparences.

L'ordre és una temptació. Com ho és la fretura d'aconseguir una intel·ligibilitat que els actes humans no sempre posseeixen, que posseeixen rarament per l'observador, per l'interpret. Els seus i els de les persones que d'una manera o altra formen part de la seva vida, d'una xarxa de relacions que es fa la il·lusió de centrar, no tenen una lògica immediatament abastable; sempre hi ha aquesta mena de residu irreductible del caprici, de l'humor ~~amargant~~ passatger i extemporani que trenca la regularitat d'una conducta, esberla una personalitat i ens obliga a replantejar-nos, en termes monòtons i simples, el problema perenne de qui som, com som.

Hi ha la consistència impossible que només tenen alguns éssers de ficció, els més toscament aconseguits, els més falsos, totalment explicats, sense ombres que promoguin contrastos, sense marges que dilatïn les vivències, però tots hi tendim quan embastem la ficció de la nostra vida, la qual s'arrodoneix com un producte manufacturat, únic i alhora de sèrie, net de misteri, sense zones explorables, perquè ja ho hem descobert tot. Perquè hi hagi una realitat autèntica, reduïble amb esforç, cal avançar cap als altres a través de la fosca, escoltar les veus invisibles, no pas transcriure-les exactament, sinó per copsar-ne la tonalitat i, des d'ella, el plor i la rialla que res més no ens autoritza a imaginar - sempre sense garantia d'encert.

Hi ha la nostra aventura, doncs, i l'aventura de l'altre, identifi

cada i sempre insuficient. Ara, la que intenté de dur a cap en vida d'en Ramon Planells i la que tingué lloc en uns indrets precisos, en uns dies determinats, amb unes persones concretes, des d'en Joan, el germà, fins a la Carmina, la prostituta. Ell i tots els altres existeixen en la mesura que existeixo, i fins i tot poden tenir una vida més llarga i, enllà de les pàgines d'aquest llibre, eternament disponible. Com ho és encara la seva, però només actualment, durant uns instants.

O potser ja ha estat decidida i res no ho revela. Potser ja ens trobem més enllà de la cruïlla, en aquell segon de decisió, quan encara hem d'alçar el peu per endinsar-lo en el camí que automàticament anul·la l'altre, però dintre nostre el pas ja està fet i el compromís assumit. Aleshores el passat ja té un sentit tant si li som fidels com si el traïm. Però és un passat monjecturable, insistim-hi encara, escollit, potser involuntàriament, d'entre altres passats que també li pertanyen o que li podrien pertanyer si els actualitzàvem a partir de les dades essencials que el situen.

Hem acceptat aquest perquè és possible, perquè és probable, i l'elecció s'imposava. Una elecció o altra, la que fos. Si ni fets ni encontres no són una revelació suficient, constitueixen, això no obstant, una indicació que ens orienta aproximadament. Els perills de marrada abunden, però al capdavant totes les senderes del bosc dels seus trenta-cinc anys havien de menar aquí, a aquest dia de darrera de setembre, a la carta de la Mara i a les paraules, una mica anteriors, d'en Pous.

Tots dos al·ludeixen el futur, com és propi dels actes dels homes i de llurs projectes, i volen empresonar-lo abans d'ésser, quan encara no ha tingut ocasió de manifestar-se; forçar-lo cap a un present que un dia serà passat i ens permetrà, de nou, desembullar fils que ja comencen a enredar-se mentre ell, en Ramon, pensa potser, o ens pensem que pensa, que només un d'aquests futurs existirà, que en Pous o la Mara han construït sense fonaments, o amb uns fonaments insuficients: l'home des del seu anhel d'aireure l'"outsider" als rengs d'una formació política i la noia des del preterit personal d'una experiència amorosa que ha anat rebrotant amb els anys, des del temps de París, quan jeien en una cambra plena de xixxes i va cobrir-la sense la més remota consciència que en aquell instant preparava l'avui, aquest capvespre tardoràl en què es troba en el punt de convergència de dues línies, fins ara aparentment unides, paral·leles, o confuses i tot en unífer que respectava les seves contradiccions humanes sense obligar-lo a enfrontar-s'hi.

Ara, sí.